

Τὴν λυχνίαν τὴν χρυσαυγῇ,
 Τὴν φωτοφόρον νεφέλην,
 Τὴν τῶν Χερουδιμ ὑπερτέραν,
 Τὴν ἔμψυχον κιθωτόν,
 Τὸν περίμορφον τοῦ Δεσπότης θρόνον,
 Τὴν μανναδόχον χρυσεάν στάμνον,
 Τὴν ζωηφόρον τοῦ Λόγου πλάκα,
 Ἀπάντων τῶν Χριστιανῶν τὸ καταφύγιον
 Ἄσμασι θεηγόροις ἐγκωμιάζοντες
 Οὕτως εἰπώμεν· Παλάτιον τοῦ Λόγου,
 Ἀξίωσον τοὺς ταπεινοὺς ἡμᾶς τῆς οὐρανῶν βασιλείας·
 Οὐδὲν γὰρ ἀδύνατον τῇ μεσιτείᾳ σου.

S. ANDREAS Cretensis (ca 660 † ca 740)

ORATIONES

PG
97, 805

Oratio I. In Nativitatem SS. Deiparae. Ἀρχὴ μὲν ἡμῶν ἑορτῶν, ἣ 1831
 παροῦσα πανήγυρις· πρώτη δέ, τῶν πρὸς τὸν νόμον καὶ τὰς σκιάς· καὶ μέντοι
 καὶ τῶν πρὸς τὴν χάριν καὶ τὴν ἀλήθειαν εἰσοδος. Ἔστι δὲ αὕτη, καὶ μέση
 καὶ τελευταία· ἀρχὴν μὲν ἔχουσα, τὴν τοῦ νόμου περαΐωσιν· μεσότητά δέ,

Candelabrum aureum,
 Illuminantem nubem,
 Excelsiorem cherubim,
 Animatam arcam,
 Speciosum Altissimi solium,
 Urnam auream receptricem mannae,
 Vitalem Verbi tabulam,
 Omnium Christianorum perfugium
 Sacro celebrantes carmine,
 Sic dicamus: Palatium Verbi,
 Nos humiles coelorum regno dignare:
 Non est enim quidquam, quod te intercedente
 [fieri non possit.

PG
97, 806

Oratio I. In Nativitatem SS. Deiparae. Est nobis praesens so- 1831
 lemnitas festorum initium: prior quidem illa, iis quae ad legem et
 umbram spectant: sed et eorum ianua, quae ad gratiam et verita-
 tem. Quin ipsa et media est et postrema: cui quidem initium sit,

τὴν πρὸς τὰ ἄκρα συνάφειαν· τέλος δέ, τὴν τῆς ἀληθείας φανέρωσιν. «Τέλος γὰρ νόμου, Χριστός»· οὐ μᾶλλον ἡμᾶς ἀπάγων τοῦ γράμματος, ὅσον ἐπανάγων ἐπὶ τὸ πνεῦμα. Τοῦτο γὰρ ἡ τελείωσις, καθὰ αὐτός ὁ τοῦ νόμου δοτὴρ ἅπαντα συμπεράνας, ἐπὶ τὸ πνεῦμα τὸ γράμμα μετήνεγκεν, ἀνακεφαλαιώσας εἰς ἑαυτὸν τὰ πάντα, καὶ διαιτήσας νόμῳ τῇ χάριτι. Καὶ τὸν μὲν ὑποζεύξας, τὴν δὲ συνάψας ἐναρμονίως· οὐ φύρας τὰ θατέρου πρὸς θάτερον ἴδια, μετοχτεύσας δὲ καὶ λίαν θεοπρεπῶς, ἐπὶ τὸ κοῦφόν τε καὶ ἐλευθέριον ὅσον δυσαχθές τε καὶ δοῦλον, καὶ ὑποχείριον· ἵνα μηκέτι ὤμεν ὑπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου δεδουλωμένοι, καθὼς φησιν ὁ Ἀπόστολος, μηδὲ ζυγῷ δουλείας τοῦ νομικοῦ γράμματος ἐνεχώμεθα. Τοῦτο γὰρ τῶν περὶ ἡμᾶς εὐεργετημάτων Χριστοῦ τὸ κεφάλαιον. Τοῦτο ἡ τοῦ μυστηρίου φανέρωσις· * τοῦτο ἡ κενωθεῖσα *808 φύσις, Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, καὶ ἡ τοῦ προσλήμματος θέωσις. Ἀλλὰ τῆς οὕτω λαμπρᾶς τε καὶ περιφανεστάτης Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους ἐπιδημίας, ἔδει τι πάντως εἶναι καὶ χαρᾶς ἐπεισόδιον, δι' οὗ τὸ μέγα τῆς σωτηρίας εἰς ἡμᾶς πρόεισι δῶρον. Τὸ δὲ ἐστίν ἡ παροῦσα πανήγυρις, προοίμιον ἔχουσα τῆς Θεοτόκου τὴν γέννησιν· συμπέρασμα δέ, τῆς τοῦ Λόγου πρὸς σάρκα συμπήξεως τὴν ἀπόταξιν, καθ' ἣν τὸ καινότατον ἁπάντων ἐν θαύμασιν ἄκουσμα δια-

legis exitus: medium autem, cohaerentia cum extremis: ac denique finis, veritatis manifestatio. *Finis enim legis, Christus:*¹ qui non minus abducat a lege, quam ad spiritum provehat. In eo enim consummatio posita est, iuxta quod legislator ipse confectis omnibus ac terminatis, in spiritum litteram transtulit: in seipso recapitulans omnia: ac lege gratia vivens: atque illa quidem subiugata, haec autem concinne coaptata et iuncta: non permixtis confusisque, quae alterius propria erant cum alterius propriis, sed divine admodum commutato, si quid grave erat et servum et captivum, in id quod est leve et liberum: ut non simus iam sub elementis mundi in servitutem adacti, quemadmodum ait Apostolus: nec iugo servitutis litterae legis simus obnoxii. Haec enim Christi in * nos beneficiorum *807 summa est: haec sacramenti manifestatio: haec naturae exinanitio, Deus et homo, assumptique hominis deificatio. Enimvero ita et splendidi et quam maxime conspicui Dei ad homines adventus, omnino etiam gaudii introductorium aliquid, quo magnum in nos salutis donum procederet, esse oportuit. Id porro praesens est celebritas: cui exordium Deiparae nativitas est; conclusio autem et terminus, Verbi cum carne destinata compactio: qua, prae miraculis omnibus, nova maxime expetita semper auditio, difficilis comprehensu occul-

¹ Rom. X, 4.

παντὸς ἐκκαλούμενον, δύσληπτον μένει καὶ δυσθεώρητον· ὅσῳ κρύπτεται φανερούμενον, καὶ ὅσῳ φανεροῦται κρυπτόμενον.

Ἐντεῦθεν ἄρα τῆς παρθενίας τὸ φῶς ὑπὲρ κεφαλῆς φέρουσα, καὶ οἶον ἐξ ἀκηράτων ἀνθέων τῶν πνευματικῶν τῆς Γραφῆς λειμώνων ἐρανίζομένη τὸν στέφανον ἢ θεοχαρίτωτος αὕτη καὶ πρώτη τῶν ἑορτῶν ἡμέρα, κοινήν τῇ κτίσει τὴν εὐφροσύνην προτίθεται. Θαρσεῖτε, λέγουσα, Γενέθλιος ἡ πανήγυρις, καὶ τοῦ γένους ἀνάπλασις. Παρθένος γὰρ ἄρτι γεννᾶται καὶ τιθηνεῖται καὶ πλάττεται, καὶ τῷ Θεῷ τῷ παμβασιλεῖ τῶν αἰώνων ἐτοιμάζεται μήτηρ. Καὶ τοῦτο ἡμῖν ἐκ Δαβὶδ σὺν Δαβὶδ τὸ πνευματικὸν συγκεκριότῃς θεάτρον· ἡ μὲν, ὡς Θεομήτωρ τὴν ἑαυτῆς προθεῖσα θεόδοτον γέννησιν· ὁ δέ, τοῦ γένους τὴν εὐκληρίαν παραδεικνύς, καὶ τὴν Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους καινοπρεπεστάτην συγγένειαν. Βαβαὶ τοῦ θαύματος! Ἡ μὲν μεσιτεύει θεότητος ὕψει καὶ σαρκὸς ταπεινότητι καὶ γίνεται μήτηρ τοῦ πλάσαντος· ὁ δέ, προφητεύει τὸ μέλλον, ὡς ἡδὴ παρόν· καὶ ὅρκῳ λαμβάνει παρὰ Θεοῦ τὴν εὐκλεῖα τοῦ γένους ἐξ ὁσφύος διαμονὴν καὶ συντήρησιν. Πανηγυριστέον οὖν εἰκότως τῇ τῆς ἡμέρας μυστήριον, καὶ δωροφορητέον τῇ τοῦ Λόγου Μητρὶ τοὺς λόγους αὐτούς, ὅτι μὴ φίλον αὐτῇ τῶν ἄλλων οὐδέν, πλὴν λόγου καὶ τῆς ἐκ λόγων τιμῆς. Ἐπεὶ καὶ διπλοῦν ἐντεῦθεν ἡμῖν προσέσται ποιουμένοις τὸ * κέρδος· τὸ μὲν τι πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἡμᾶς ἐπανάγον, τὸ δέ τι τῆς νομικῆς ἐν γράμματι δουλείας καὶ πολιτείας ἀπάγον.

*809

taque manet: eo se promens ac innotescens, quo celatur: eoque delitescens, quo innotescit ac promitur.

Hinc sane, divine gravissima primaque haec festa dies, virginitatis lumen ferens in capite, sibique, velut ex illibatis spiritualium Scripturae pratorum floribus, collecto serto, communem creatis laetitiam proponit, ita dicens: Confidite; Natalitia celebritas est, ac reformatio generis. Modo enim Virgo nascitur, et lactatur, et fingitur se omnium saeculorum Regi Deo mater aptatur. Quae nobis res, ex David cum Davide spiritualement indixit conventum: illam quidem, tamquam Dei matre, suam ipsius divinitus concessam proferente nativitate: hoc autem, generis ostendente felicitatem, ac Dei cum hominibus iucundissime novam cognationem. Papae miraculum! Illa quidem mediam agit sublimitatis Dei, et abiectiois carnis, ac fictoris efficitur mater: hic autem, futurum vaticinatur tamquam praesens, iureque iurando, inclitam a Deo generis ex lumbis perennitatem ac conservationem accipit. Merito igitur festive celebrandum diei sacramentum, Verbique Matri dono offerenda ipsa verba quod praeter Verbum, et quem verbis exhibemus honorem, nihil habeat acceptum. Quando etiam duplex * nobis ex eo lucrum accesserit: ea quidem provehens ad veritatem, ea autem a legali in littera servitute ac conversatione abducens.

*810

1832 [...] Οὐκοῦν ἀγαλλιᾶσθω τὰ σύμπαντα σήμερον, καὶ ἡ φύσις σκιρτάτω· PG 97, 809
 «Εὐφραινέσθω ὁ οὐρανὸς ἄνωθεν, καὶ αἱ νεφέλαι βανάτωσαν δικαιοσύνην· στα-
 λαζάτω τὰ ὄρη γλυκασμόν», καὶ οἱ βουνοὶ ἀγαλλιάσιν· ὅτι ἤλῃσεν Κύριος τὸν
 λαὸν αὐτοῦ, «ἐγείρας κέρας σωτηρίας ἡμῖν ἐν οἴκῳ Δαβὶδ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ»,
 τὴν ὑπεράμωμον ταύτην παρθένον καὶ ἄνανδρον, ἐξ ἧς ὁ Χριστὸς ἡ σωτηρία
 τῶν ἐθνῶν, καὶ ἡ προσδοκία. Χορευέτω πᾶσα νῦν εὐγνώμων ψυχὴ, καὶ συγ-
 καλείτω τὴν κτίσιν ἡ φύσις, πρὸς καινισμόν ἑαυτῆς καὶ ἀνάπλασιν. Στεῖραι
 συντόνως τρεχέτωσαν· ἡ γὰρ ἄπαις καὶ στεῖρα, τὴν θεόπαιδα Παρθένον ἐπαι-
 δοποίησε. Μητέρες σκιρτάτωσαν· ἡ γὰρ ἄγονος μήτηρ, τὴν ἄφθορον μητέρα
 καὶ παρθένον ἀπέτεκε. Παρθένοι χαιρέτωσαν· ἡ γὰρ ἄσπορος γῆ, τὸν ἐκ
 Πατρὸς ἀρεύστως, ἀφράστως ἀπέτεκε. Γυναῖκες κρατεῖτωσαν· γυνὴ γὰρ ἡ
 πάλαι τῆς ἀμαρτίας τὴν ἀφορμὴν σχεδιάσασα, τῆς σωτηρίας ἄρτι τὴν ἀπαρ-
 χὴν εἰσκεικόμικε· καὶ ἡ πάλαι κατὰκριτος, ἐδείχθη θεόκριτος· μὴτηρ ἄναν-
 δρος, ἐκλελεγμένη τῷ Πλάσαντι, καὶ τοῦ γένους ἀνόρθωσις.

Πᾶσα τοίνυν ἡ κτίσις ὑμνείτω καὶ χορευέτω, καὶ συνεισφέρειτω τι τῶν
 τῆς ἡμέρας ἐπάξιον. Γενέσθω μία κοινὴ σήμερον οὐρανίων καὶ ἐπιγείων
 πανήγυρις· καὶ συνεορταζέτω πᾶν ὅσον ἐγκόσμιόν τε καὶ ὑπερκόσμιον σύγ-
 κριμα. Σήμερον γὰρ τοῦ Παντοκτίστου τὸ κτιστὸν φύκοδόμηται τέμενος· καὶ

1832 [...] Omnia igitur exsultent hodie, saliatque natura: *Laetetur* PG 97, 810
coelum desuper, et nubes spargant iustitiam: montes stillent dulcedi-
*nem,*¹ et colles exsultationem: quoniam misertus est Dominus po-
 puli sui, *erecto nobis cornu salutis in domo David pueri sui,*² imma-
 culatissima ac viri nescia Virgine hac, ex qua gentium salus et ex-
 spectatio. Ducat nunc choreas grata omnis ac benevola anima: na-
 turaque ad suae ipsius renovationis reformationisque laetitiam,
 creaturam convocet. Steriles, concite accurrant: nam quae sine filiis
 et sterilis erat, Dei filiam virginem suscepit filiam. Saliant matres:
 mater enim prole carens, matrem intactam et virginem peperit.
 Gaudeant virgines: terra enim non sata cum peperit, qui est sine
 fluxione a Patre, ratione supra quam dici potest mirabili. Plaudant
 mulieres: mulier enim quae olim ansam peccati inconsultius prae-
 buit, salutis nunc primitias intulit: quaeque aliquando rea fuit, nunc
 ostensa est divino probata iudicio: mater viri nescia, Fictori electa,
 ac restauratio generis.

Omnia ergo creata decantent, tripudiantque, ac aliquid diei lae-
 titiae congruum conferant. Una hodie coelestium terrestriumque
 sit communis celebritas, simulque agat festum quidquid in mundo
 et supra mundum coalitionis est. Hodie enim omnium Creatoris

¹ Ioël. III, 18.

² Lc. I, 69.

*812 τὸ κτίσμα, τῷ Κτίστη θεῷ ἐναύλισμα καινοπρεπῶς ἐτοιμάζεται. Σήμερον ἢ πρὶν ἀπογαιωθεῖσα φύσις, ἀρχὴν λαμβάνει θεώσεως· καὶ πρὸς δόξαν ὁ χνοῦς τὴν ἀνωτάτω, μετάρσιος ἀνατρέχειν ἐπείγεται. Σήμερον ἐξ * ἡμῶν ἀνθ' ἡμῶν ἀπαρχὴν ὁ Ἀδὰμ τῷ Θεῷ προσφέρων, τὴν Μαρίαν ἀπάρχεται, καὶ τοῦ ὅλου φυράματος ἢ μὴ φυραθεῖσα· δι' αὐτῆς ἀρτοποιεῖται, πρὸς τὴν τοῦ γένους ἀνάπλασιν. Σήμερον ὁ μέγας κόλπος τῆς παρθενίας ἀνακαλύπτεται, καὶ τὸν ἄσυλον μαργαρίτην τῆς ἀφθορίας τῆς ἀληθοῦς ἢ Ἐκκλησίαν νυμφικῶς περιτίθεται. Σήμερον ἢ καθαρὰ τῶν ἀνθρώπων εὐγένεια, τῆς πρώτης θεοπλαστίας ἀπολαμβάνει τὸ χάρισμα, καὶ πρὸς ἐαυτὴν ἀντεπάνεισι· καὶ ἣν ἀπημύρωσε τοῦ κάλους εὐπρέπειαν ἢ τῆς κακίας δυσγένεια, ταύτην ἢ φύσις τεχθεῖση τῇ μητρὶ τοῦ ὡραίου προσέχουσα, πλάσιν ἀρίστην τε καὶ θεοπρεπεστάτην εἰσδέχεται. Καὶ γίνεται κυρίως ἢ πλάσις, ἀνάκλησις· καὶ ἡ ἀνάκλησις, θέωσις· ἢ δέ, πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἐξομοίωσις. Σήμερον ἢ στεῖρα, μήτηρ παρ' ἐλπίδας εὐρίσκεται· καὶ τόκου μήτηρ ἄπατρος, ἐξ ἀγόνων λαγόνων βλαστάνουσα, τὰς γονὰς ἀγιάζει τῆς φύσεως. Σήμερον ἢ εὐπρεπῆς τῆς θείας ἁλουργίδος κατεχρώσθη βαφὴ· καὶ τὴν βασιλικὴν ἀξίαν, ἢ πενιχρὰ τῶν ἀνθρώπων ἀμφιέννυται φύσις. Σήμερον ἢ Δαυϊτικὴ προφητικῶς ἐξεδλάστησεν ὄρηξ, ῥάβδος Ἀαρὼν ἀειθαλῆς χρηματίσασα, καὶ ῥάβδον δυνάμεως ἡμῶν, τὸν Χριστὸν ἐξανθήσασα. Σήμερον ἐξ Ἰούδα καὶ Δαβὶδ παρθένος κόρη προέρχεται, βασιλείας καὶ ἱερατείας ὑπογράφουσα πρόσωπον, τοῦ κατὰ τὴν τά-

*811 creatum delubrum exstructum est: ac creatura, nova decentique ratione, novum auctori paratur hospitium. Hodie, prius terra exsul facta natura, divinitatem primo accipit; pulvisque ad supremum gloriae apicem * sublimis festivo gradu excurrit. Hodie ex nobis pro nobis Deo Adamus primitias offerens, Mariam primitias facit, iisque quae de tota conspersione nihil inquinamenti senserunt, in panem formatur, ad recreationem generis. Hodie sinus magnus virginitatis retegitur: inviolatumque verae incorruptionis margaritum, pro coniugii legibus, Ecclesia induit. Hodie pura hominum ingenuitas, primae a Deo creationis munus recipit, et ad seipsam revertitur: quemque speciei decorem obscuravit vitiosa ignobilitas, hunc natura natae matri eius qui speciosus est adhaerens, optimam divinissimamque fictionem suscipit: efficiturque fictio reparatio absoluta: reparatio autem, deificatio: illaque, in antiquum efformatio. Hodie sterilis, praeter spem invenitur mater: prolisque sine patre parens, ex non genitalibus lumbis germinans, naturae genituras sacravit. Hodie divinae purpurae imbutus est color, pauperculaque natura hominum divinam induit dignitatem. Hodie iuxta prophetiam genuerunt Davidis surculus, qui virga Aaron semper virens, nobis virgam virtutis Christum floruit. Hodie ex Iuda Davideque puella virgo procedit: regni sacerdotique eius prae se speciem ferens, qui

ξιν Μελχισεδέκ, Ἀαρὼν ἱερατεύσαντος. Σήμερον τὸ μυστικὸν τῆς θείας ἱερατείας ἐφοῦδ' ἡ χάρις λευκάνασα, Λευϊτικῶ τυπικῶς προεξύφην σπέρματι· καὶ τὴν βασιλείον ἀλουργίδα, Δαυϊτικῶ Θεὸς ἐπορφύρωσεν αἵματι. Καὶ συνεχλόντι φάναι· σήμερον ἡ τῆς φύσεως ἡμῶν ἀναμόρφωσις ἄρχεται καὶ ὁ γηράσας κόσμος θεοειδεστάτην λαμβάνων στοιχείωσιν, δευτέρας θεοπλαστίας προοίμια δέχεται.

1833

Ἐπειδὴ γὰρ ἡ πρώτη τῶν ἀνθρώπων διάπλασις ἐκ καθαρᾶς γῆς καὶ ἀσπίλου δεδημιούργητο, ἠφάνισε δὲ * τὸ προσφυές ἡ φύσις ἀξίωμα, συληθεῖσα τὴν χάριν τῷ τῆς παρακοῆς ὀλισθήματι, δι' ἧς ἐξερρίφημεν τοῦ ζωηροῦ χωρίου, καὶ τῆς ἐν παραδείσῳ τρυφῆς ἡ φύσις τὴν ἐπικηρον ζωὴν ἀντηλλάξατο, κληῖρον ὥσπερ τινὰ πατρῶον εἰς ἡμᾶς καταστήσασαν, ἐξ ἧς ὁ θάνατος, καὶ ἡ ἐντεῦθεν τοῦ γένους καταφθορά· εἴτα τὴν κάτω χώραν τῆς ἄνω πάντων ἀνθελομένων, πᾶσα μὲν ἀφήρητο σωτηρίας ἐλπίς, ἐδεῖτο δὲ βοηθείας ἡ φύσις τῆς ἀνωτάτω. Νόμος δὲ ἦν οὐδεὶς πρὸς ἱατρειάν τοῦ ἀρρώστηματος· οὐχ ὁ ἔμφυτος, οὐχ ὁ γραπτός, οὐχ ὁ τῶν προφητῶν πυρίπνοος καὶ διαλλακτήριος λόγος, οὐχ ὃς τὴν ἀνθρωπίνην οἶδεν ἐπανορθοῦν φύσιν, καὶ οἷς ἂν τάχα ῥαδίως ἀνεκομίσθη πρὸς τὴν προτέραν εὐγένειαν. Ἡδδόκησεν ἄρτι τῶν ὅλων ὁ ἀριστοτέχνης Θεός, οἶδν τινα παναρμόνιον καὶ νεοπαγῆ κόσμον ἄλλον ἄρτιτελῶς ἐπιδείξασθαι, καὶ τὴν ἐγκατασκήψασαν πάλαι τῆς ἁμαρτίας

PG
97, 812
*813

secundum ordinem Melchisedec Aaron sacerdotium gessit. Hodie gratia, mysticum divini sacerdotii dealbans ephod, Levitico typice praetexuit semini ac Deus regiam purpuram Davidico sanguine purpuravit. Utque summa dicam: hodie reformari incipit natura, mundusque veteratus deiformem omnino reformationem accipiens, secundae a Deo fictionis initia suscipit.

1833

Quia enim prima hominum formatio ex terra munda incontaminataque, auctore Deo, exstiterat: * natura vero, inobedientiae lapsu, qua ex loco vitali fuereamus eiecti, spoliata gratia, cognatam dignitatem obliteraverat: paradisiue deliciis, vitam corruptibilem, velut paternam quamdam in nos devectam haereditatem, ex qua mors, et quae morti comes est corruptio generis, commutaverat: cumque insuper terram omnes praeoptassent coelo, sublata erat omnis spes salutis, supremoque natura indigebat auxilio. Porro nulla lex erat sanandae aegritudini, non innata, non scripta, non ignem spirans sequesterque prophetarum sermo, non si quis conducere novit instaurationi humanae naturae, eorumque aliquid, quibus forte ad pristinam nobilitatem facile posset postliminio reverti. Optimo tandem visum est universorum artificum, ut velut concinnissimum quemdam recensque compactum mundum alium de novo exhiberet; hactenusque grassatam olim peccati luem, ex qua mors est, comprimeret:

PG
97, 811
*814

ἐπιφοράν, δι' ἧς ὁ θάνατος, ἀναχαιτίσαι τέως. Εἴθ' οὕτως ξένην τινὰ καὶ ἀδούλωτον καὶ ὄντως ἀπαθεστάτην ἡμῖν παραδειῖξαι ζωὴν, τοῖς ἀναγεννωμένοις ἡμῖν δῆπουθεν τῷ τῆς θεογεννησίας βαπτίσματι.

Πῶς οὖν ἔδει ταύτην εἰς ἡμᾶς προσελθεῖν τὴν εὐεργεσίαν, μεγάλην τε οὖσαν καὶ παραδοξοτάτην, καὶ νόμοις θείοις ἐμπρέπουσαν; ἢ οὐχὶ Θεοῦ διὰ σαρκὸς ἡμῖν ἐπιφανέντος, καὶ νόμοις φύσεως ἦκοντος, καὶ τοῖς καθ' ἡμᾶς, ὡς οἶδε, λόγοις ἐμπολιτεύεσθαι καινοπρεπῶς ἐπινεύοντος; Τίνα δὲ τρόπον τοῦτο εἰς πέρας ἄγοιτο ἄν, ἢ Παρθένου καθαρᾶς καὶ ἀνεπάφου διακονουμένης τῷ μυστηρίῳ πρότερον, εἴτα κυοφορούσης τὸν ὑπερούσιον, νόμῳ τοὺς νόμους ὑπερνικῶντι τῆς φύσεως; Αὕτη δὲ τίς ἂν νοοῖτο, πλὴν μόνης ἐκείνης, τῆς πρὸ πασῶν γενεῶν ἐκλελεγμένης τῷ παγγενέτη τῆς φύσεως; Αὕτη ἐστὶν ἡ Θεοτόκος Μαρία, τὸ θεόκλητον ὄνομα, ἧς ἐκ νηδύος μετὰ σαρκὸς ὁ ὑπέρθεος προσελήλυθεν, ἣν αὐτὸς ἐαυτῷ ναοποιήσας ὑπερουσίως ἐπήξατο· ὅτι μὴ διέφθορε τὴν νηδὺν ἢ τεκοῦσα, μηδὲ σπορᾶς τὸ τεχθὲν ἐδεδέητο. Θεὸς γὰρ ἦν, εἰ καὶ σαρκικῶς γεννηθῆναι προσέλετο, λοχείας ἄνευ, καὶ ὠδίνων χωρὶς· ὡς ἂν, καὶ τὰ μητέρων ἢ μήτηρ ἐκφύγοι, παραδόξως ἐκτρέφουσα γάλακτι ὃν ἀνάνδρως ἐπαιδοποίησε, καὶ ἡ Παρθένος ἄσπορον ἀποκύουσα γέννημα, μένει παρθένος ἄγενύουσα, σῶα καὶ μετὰ τὸν τόκον τῆς παρθενίας τὰ σήμαντρα φέρουσα· ὃ δὲ τρόπῳ καὶ Θεοτόκος εἰκότως κηρύττεται, καὶ παρθενία

tumque novam quamdam, nec obnoxiam servituti, vereque affectionibus et vitiis vacuissimam vitam, nobis utique divinae regenerationis baptisinate regeneratis, monstraret.

Quo igitur modo par erat, ut magnum illud, et maxime novum ac mirabile, Deique legibus congruentissimum beneficium in nos procederet, nisi Deo nobis per carnem apparente, ac naturae obsequente legibus, nostrisque, ut novit, rationibus, nova decentique ratione annuente vivere? Qui vero ea res ad finem deduceretur, nisi prius munda intactaque Virgo ministraret mysterio, tumque, lege supra naturae leges, eum qui substantia superior est, in utero gestaret? Quaenam autem alia virgo haec possit intelligi, nisi quam ante omnes generationes naturae totius creator elegit? Haec porro Maria Dei genitrix est, a Deo illud vocatum nomen, ex cuius processit utero divinissimus ille indutus carnem, quam sibi ipse in templum novum, admirabili plane modo compegit. Neque enim illa uterum corripit partu, neque ei, ut pareretur, semine opus fuit. Nam erat Deus, quamquam modo carnali, sine tamen coitu doloribusque nasci voluit. Ut plane mater, quae sunt matrum nesciret, mirabiliter lactans, quem sine viro filium procreasset: virgoque, partu edita prole sine semine, virgo casta maneret, post etiam partum integra ferens virginitatis signacula. Quo utique modo, et merito praedicatur Dei-

σεμνύνεται, καὶ γέννησις προσκυνεῖται, καὶ Θεὸς ἀνθρώποις ἐνούμενος, εἴτα σαρκὶ φανερούμενος, τῆς οἰκείας δόξης χαρίζεται τὸ ἀξίωμα. Τῆς γέ τοι πρώτης ἐκείνης ἀρχῆς, εὐθὺς ἡ γυναικεία φύσις τὴν διόρθωσιν δέχεται, ὥσπερ ἐνῆρξάτο τῆς ἀμαρτίας, ἀπαρξάμενη τῆς σωτηρίας.

Ἦκε τοίνυν ἡμῖν ὁ λόγος ἐπ' αὐτὸ λοιπὸν τὸ κεφάλαιον· κἀντεῦθεν ἐγὼ σήμερον πανηγυριστὴς καὶ λαμπρὸς ἐστιάτωρ τῆς ἱερᾶς ταύτης πανδαισίας ὑμῖν προσελήλυθα, τὴν εὐφρασίαν κοινὴν προτιθέμενος. Βουλευθεῖς, ἔφην, τοῦ γένους ὁ Λυτρωτῆς, νέαν ἀντεπιδείξασθαι * τῆς προτέρας γέννησιν καὶ ἀνά- *816
πλασιν, ὥσπερ ἐκεῖ πρότερον ἐκ παρθενικῆς ἀνεπάφου γῆς, πηλὸν ἀνελόμε-
νος, τὸν πρῶτον Ἀδὰμ ἐπλαστούργησεν, οὕτω καὶ νῦν ἐνταῦθα τὴν οἰκείαν
σάρκωσιν αὐτουργῶν, ἀντ' ἄλλης, ὡς ἂν εἴποιμεν, γῆς, τὴν καθαρὰν τε καὶ
ὑπεράμωμον ταύτην παρθένον τῆς ὅλης φύσεως ἐκλεξάμενος, τὸ καθ' ἡμᾶς
ἐξ ἡμῶν ἐν αὐτῇ καινοποιήσας, νέος Ἀδὰμ ὁ πλαστοουργὸς τοῦ Ἀδὰμ ἐχηρη-
μάτισεν, ἵνα τὸν παλαιὸν ὁ πρόσφατος καὶ ὑπέρχρονος ἀνασώσῃται. Ἀλλὰ
τίς οὐσα, καὶ τίνων ἔφυ γονέων, φέρε λέγωμεν ἐπιτροχάδην, τὴν ἱστορίαν
ἐπιδραμόντες εἰς δύναμιν.

1834

Αὕτη τοίνυν, τὸ πάντων αὔχημα, θυγάτηρ μὲν ἔφυ τοῦ Δαβὶδ, σπέρμα
δὲ τοῦ Ἰωακεὶμ· ἀπόγονος μὲν τῆς Εὕας, γέννημα δὲ τῆς Ἀννης. Ἰωακεὶμ
γάρ, ἀνὴρ πρῶτος, ἐπεικῆς, καὶ νόμοις ἐνθετραμμένος Θεοῦ, σωφρόνως μὲν
βιούς, Θεῷ δὲ προσκαρτερῶν, οὕτω δὲ διατελῶν, ἅπαις κατεγῆρα τὸν βίον·

PG
97, 816

para, et virginitas honestatur, et adoratur partus: Deusque homi-
nibus unitus, adeoque manifestatus carne, suam ipse gloriam tribuit.
Siquidem statim muliebris sexus maledictionem primam corrigit,
salutis factus initium, qui initium fuerat peccati.

Iam deinceps ad id quod caput est nobis devenit oratio: hincque
ego hodie celebrator, splendidusque sacri huius lautissimi epuli
convivator, communem vobis apponens laetitiam prodii. Cum enim,
ut dixi, generis Redemptor, novam priori * nativitatem et fictio- *815
nem succedaneam voluisset exhibere, quemadmodum illic luto
accepto ex illibata virgine terra primum formavit Adam, sic et hic
modo, suam ipse incarnationem operatus, pro alia terra, ut ita di-
cam, munda hac prorsusque immaculata, de natura tota electa
Virgine, novoque modo, quod est nostrum ex nobis in ea ficto, novus
Adam Adae fictor evasit; ut recens ille et antiquior saeculis, veteri,
saluti esset. Quae autem, et quibus esset orta parentibus, age, dica-
mus succincte, decursa ut licuerit historia.

1834

Nata igitur est universorum gloriatio haec, Davidis quidem filia,
Ioacim autem semen: et Evae quidem gentilis, Annae vero proles.
Ioacim enim vir mitis, modestus, ac divinis innutritus legibus, cum
sobrie vixisset Deoque constans adhaereret, ac sic perseveraret,

PG
97, 815

ἀκμαζούσης τῆς φύσεως, ἀλλ' οὐκ ἐχούσης τοῦ γένους ἀντίδωρον. Ἄννα καὶ αὕτῃ φιλόθεος, σώφρων μὲν, ἀλλὰ στεῖρα· φίλανδρος, ἀλλ' ἄτεκνος· καὶ μηδέν, ὅτι πλὴν τὸν νόμον Κυρίου τιμᾷ, ἐμμελέτημα φέρουσα. Αὕτῃ τῆς στεριώσεως περιτυττομένη τοῖς κέντροις ὁσημέραι, καὶ οἷα πάσχειν τὰς ἀτεκνούσας εἰκός, ἐδυσφύρει, ἡνιᾶτο, ἥσχαλλε, τὴν ἀπαιδίαν οὐ φέρουσα. Οὕτω δὲ λύπη κατεσχήμενοι Ἰωακεὶμ καὶ σύνοικος, ὅτι μὴ παῖς ὑπῆν ἐκείνοις τοῦ γένους ἐπίκουρος, τέως μὲν τῆς ἐλπίδος αὐτοῖς οὐκ ἀπεσθέσθη τελείως ἡ θρυαλλίς· εὐχὴ δὲ ἦν ἀμφοτέρωθεν, παρασχεθῆναι τέκνον αὐτοῖς εἰς ἀνάστασιν σπέρματος. Καὶ δὴ τὴν ἐξάκουστον Ἄνναν παραζηλοῦντες ἑκάτεροι, τῷ ἱερῷ προσανέιχον· λιταῖς τε τὸν Θεὸν ἐξεμείλισσον, δοῦναι λύσιν τῇ ἀτεκνίᾳ, καὶ καρπὸν τῇ στεριώσει, οἱ οὐ πρότερον ἀνῆκαν, πρὶν τοῦ ποθομένου τύχωσι. Καὶ δὴ καὶ τετυχήκασιν. Οὐ γὰρ μεθῆκε τῆς ἐλπίδος τὸ δῶρον ὁ τοῦ δώρου δοτῆρ. Οὕτω γὰρ ποτνωμένοις καὶ λιπαροῦσι τὸ Θεῖον, ἐπέστη θῆκτον αὐτοῖς ἡ μὴ βραδύνουσα δύναμις· καὶ τὸν μὲν εἰς καρπογονίαν, τὴν δὲ εἰς παιδοποιίαν ἐνεύρωσε· καὶ τοὺς ἐξηραμμένους τέως τῶν γεννητικῶν ὀργάνων πόρους, ἱκμάσι σπερμογονίας ἐπινοτίσας, ἐξ ἀγόνων γονίμους εἰργάσατο. Καὶ δὴ λοιπὸν ἐξ ἀκάρπων τε καὶ ξηρῶν, ὡς ἐξ ἐνύγων ξύλων καρπὸς εὐκλεής, ἡ πανάμωμος αὕτῃ Παρθένος ἡμῖν ἐξεβλάστησε. Καὶ λέλυτο δὴ

consenuerat orbus filiis, natura quidem vegeta, cuius tamen vigor non responderet donum generis. Sed et Anna Dei amans, sobria quidem et continens, sed sterilis: viri amans, sed carens liberis; nec aliud quam ut legi Domini honorem haberet, animo cogitans, stimulantibus per dies sterilitatis aculeis, et, ut par est affici quibus non sunt proles, moleste ferebat, tristabatur, dolebat, non ferens filiorum orbitatem. Cum sic autem Ioachim uxorque tristarentur, quod filius deesset, qui familiae adesset, nondum tamen scintillam spei exstinxerant: utrinque vero, ut ad suscitandum semen filius praeberetur, orabant. Ambo itaque Annam illam imitati, factam voti compotem et exauditam, assidui in templo erant, Deumque votis supplicibus, ut orbitatem solveret, fructumque sterilitati concederet, provocabant. Nec prius contentionem remiserunt, quam sint facti compotes voti. Et vero evaserunt voti compotes. Non enim spei neglexit donum ipsius doni auctor. Sic namque quiritantibus, ac Deo supplicantibus, ocius adfuit non tarda virtus: illique ad fructus editionem, huic ad prolem suscipiendam vires addidit: hactenusque siccatis genitalium organorum meatibus, infuso fecunditatis humore, ex non genitalibus, genitales ac fetificos reddidit: a iam ex infecundis arentibusque, ceu irriguis arboribus, generosus nobis fructus Virgo haec immaculatissima germinavit. Sunt soluta

τὰ δεσμὰ τῆς στειρώσεως, καὶ γόνιμος ἡ εὐχὴ παρ' ἐλπίδας ἐδείκνυτο, καὶ παιδοτόκος ἡ ἄγονος, καὶ καλλίπαις ἡ ἄτεκνος.

Ἐπειδὴ δὲ προῆλθεν ἐκ τῆς ἀγόνου μητρὸς ἡ ἐκ μήτρας τὸν στάχυν τῆς ἀφθαρσίας ἐκφύσασα, τῷ ναῷ ταύτην, τῆς ἡλικίας τὸ πρῶτον ἄγουσαν ἄνθος, οἱ τεκόντες προσαγαγόντες ἀνέθεσαν. Ἦς ὁ τὴν ἐφημερίαν τότε τῆς ἱερατείας ἐπιτελῶν ἱερεὺς, τὰς παρθενικάς ὡς εἶδε χορείας ἐπίπροσθεν προπορευομένας τε καὶ συνεφεπομένας, ἤσθη τε καὶ λίαν ἐγεγῆθει, ὡς τῶν ἐν ἐλπίδι ἤδη τὰς θείας ἐναργεῖς ἐκβάσεις τεθαμμένας· καὶ οἷόν τι σεπτὸν καλλιέρημα, τὸ θεῖον ἀνάθημα τῷ Θεῷ καθιέρωσεν, εἰς * αὐτὰ τὰ τῶν ἁγίων ἄδυτα τοῦτο *817 τὸ μέγα τῆς σωτηρίας θησαύρισμα καταθέμενος· ἐν οἷς τὴν παιδα, λόγοις οἰονεὶ θαλάμοις νυμφικοῖς ἐμβατεύουσιν, ἀμβροσίαν σιτεῖσθαι τροφήν, ἕως ὁ τῆς μνηστείας ἐπέστη καιρὸς, ὃς πρὸ παντὸς αἰῶνος διώριστο αὐτῷ τε τῷ ἕξ αὐτῆς φύντι δι' εὐσπλαγγνίαν ἄρρητον, καὶ τῷ πρὸ πάσης κτίσεως καὶ χρόνου καὶ διαστήματος, θεϊκῶς αὐτὸν φύσαντι, καὶ τῷ συμφυεῖ καὶ συνθρόνῳ καὶ προσκυνητῷ αὐτοῦ Πνεύματι· ὧν ὡς μία θεότης, οὕτως καὶ φύσις καὶ βασιλεία μὴ μεριζομένη, μηδὲ ἀπαλλοτριουμένη, μηδὲ τινὶ που πρὸς ἑαυτὴν διαλλάττουσα, πλὴν τῇ τῶν ἀρχικῶν ὑποστάσεων ἰδιότητι. Διὰ τοῦτο χορεύων πανηγυρίζω καὶ σπένδομαι· καὶ τῇ Μητρὶ τοῦ Λόγου προσάγω δῶρον ἑόρτιον, ὅτι μοι τῆς εἰς Τριάδα πίστεως τὸ κεφάλαιον ὁ τόκος ταύτης ἐγνώ-

sterilitatis vincula, ac praeter spem oratio genitalis apparuit: infecundaque, prolis parens, ac filiis orba, prolem habens.

Quoniam autem ex infecunda matre prodierat, ex cuius vulva immortalitatis spica prodiit, eam parentes cum primum floreret aetatis florem, in templum ductam Deo donarium fecerunt. Is autem qui id temporis sacerdotii peragebat vicem, ut tum praeerantium tum pone sequentium virginum vidit tripudia, gavisus est, ac plurimum exsultavit, velut qui eorum quae essent in spe, divinos iam eventus manifestos aspiceret: nec aliter divinum Deo donarium, ac acceptissimam * dignamque veneratione hostiam litavit, magno hoc *818 salutis thesauro in ipsis sanctorum penetralibus deposito, ubi puella sermonibus, ceu sponsalibus inambulans thalamis, ambrosia pasceretur esca, usque dum venisset definitum ante saeculum omne coniugii tempus; tum ipsi, qui ex ea, misericordia inenarrabili natus est, tum ei qui divine ante creatum omne et tempus et spatium, ipsum genuit, tum cognato eademque sede consistente ac adorando eius Spiritui; quorum sicut una divinitas, ita et natura et regnum; nulla divisione, neque abalienatione aliave differentia, excepta quam principum hypostaseon proprietates facit. Propterea tripudio festum ago atque delibor, Verbique matri offero festivum munus, utpote cuius mihi proles, quod fidei Trinitatis caput est notum fecerit.

ρισε. Τοῦ γὰρ ἀνάρχου Λόγου καὶ Υἱοῦ τὴν οἰκείαν σάρκωσιν αὐτουργοῦντος, καὶ ὁ γεννήσας Πατὴρ συνευδοκῶν φαίνεται, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον προσηγοῦν, καὶ τὴν νηδὺν ἀγιάζον τῆς συλλαβούσης τὸ ἀκατάληπτον.

PG
97, 817

Ἄλλ' ὥρα νῦν τὸν Δαβὶδ ἐρωτῆσαι· τί πρὸς αὐτὸν ἐκεῖνον ὁ τῶν ἔλων διομνὺς ἔφη Θεός; Ἄγε δὴ οὖν ὑμνογράφε· ἴθι προφῆτα· τίναςσε τὴν κιννύραν, κίνει δὲ τὰ κρούσματα· λέγε τρανῶς, τί σοι ὤμοσε Κύριος; Τί μοι ὤμοσε Κύριος; «Ἐκ καρποῦ τῆς ὀσφύος μου θήσιν ἐπὶ τὸν θρόνον μου». Τοῦτό μοι ὤμοσε, καὶ οὐκ ἠθέτησεν. Ὤμοσε, καὶ τοῖς ἔργοις τοὺς λόγους ἐσφράγισεν. «Ἀπαξ ὤμοσα, φησίν, ἐν τῷ ἁγίῳ μου, εἰ τῷ Δαβὶδ ψεύσομαι; τὸ σπέρμα αὐτοῦ μενεῖ εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ὁ θρόνος αὐτοῦ, ὡς ἥλιος ἐναντίον μου, καὶ ὡς ἡ σελήνη κατηρτισμένη εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ ὁ μάρτυς ἐν οὐρανῷ πιστός». Ταῦτα ὁμωμοκῶς, ἐξεπλήρωσεν· ἀδύνατον γὰρ ψεύσασθαι Θεόν. Ἰδοὺ δὴ οὖν ὁρᾶτε, κατὰ σάρκα Χριστὸς ἐμὸς Υἱὸς κηρυττόμενος· καὶ Κύριος ἐμὸς καὶ Υἱὸς προσκυνούμενος ἄδεται, καὶ πάντα τὰ ἔθνη αὐτῷ προσκυνεῖ· ὁρῶσι γὰρ αὐτὸν παρθενικοῖς ἐνθρονιζόμενον θρόνοις. Ἰδοὺ καὶ ἡ Παρθένος αὕτη, τῶν ἡμῶν ἄρτι μηρῶν ἐξέφυ· ἥς ἐκ νηδύος ὁ πρὸ αἰώνων, πρὸς τῷ τέλει τῶν αἰώνων σαρκωθεὶς προελήλυθε, καὶ τὸ τῶν αἰώνων ἀνεκαίνισε σύγκριμα.

1835

Verbo enim aeterno et Filio suam sibi formante et assumente carnem, etiam Pater qui genuit manifestatur, ut una complacens et probans, et Spiritus sanctus ut assectans comesque, ac eius quae incomprehensibilem utero habuit, sanctificans uterum.

PG
97, 818

Verum tempus modo est ut Davidem percontemur, quid ad ipsum cum iuramento Deus omnium dixerit. Age igitur, canticorum scriptor: adesto, propheta: agita pulsaque citharam: move musica instrumenta: dic palam, quid tibi iuravit Dominus? Quid mihi iuravit Dominus? *Ut ponat de fructu lumbi mei super sedem meam.*¹ Hoc mihi iuravit, nec fecit irritum. Iuravit sermonesque operibus obsignavit firmavitque: *Semel, inquit,*² *iuravi in sancto meo, si David mentiar? Semen eius in aeternum manebit: et thronus eius sicut sol in conspectu meo, et sicut luna perfecta in aeternum; et testis in coelo fidelis.* Iuramenta haec opere adimplevit, oracula haec confirmavit: *Impossibile enim est mentiri Deum.*³ Ecce ergo videte; qui secundum carnem Christus meus praedicatur filius, meus Dominus et Filius canitur adoratus, eumque adorant omnes gentes; vident enim virginalibus collocatum sedibus. Ecce et virgo haec ex meo iam prodiit nata femore, ex cuius alvo processit indutus in fine saeculorum carnem, qui est ante saecula, saeculorumque renovavit coalitionem.

1835

¹ Ps. CXXXI, 11.

² Ps. LXXXVIII, 36-38.

³ Hebr. VI, 18.

Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως. Ἡμεῖς δέ, ὁ τοῦ Θεοῦ λαός, δῆμος ἅγιος, σύστημα ἱερὸν, χορεύσωμεν πάτρια, τιμήσωμεν τοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν· ἕκαστος κατὰ τὸ δοθὲν αὐτῷ χάρισμα, συνεισφερέτω τῇ πανηγύρει ἐπάξιον δῶρον. Οἱ πατέρες, τὴν εὐκληρίαν τοῦ γένους· αἱ μητέρες τὴν εὐτεκνίαν· αἱ στεῖραι, τῆς ἁμαρτίας τὸ ἄγονον· αἱ παρθένοι, τὴν διπλὴν ἀφθορίαν, ψυχῆς λέγω καὶ σώματος· αἱ ὑπὸ ζυγόν, τὴν ἐπαινετὴν συμμετρίαν. Εἴ τις πατὴρ ἐν ὑμῖν, μιμείσθω τὸν τῆς Παρθένου πατέρα. Κἂν ἄπαις ᾖ, τρυγάτω γόνιμον τὴν εὐ-
 χήν, ἐκ φιλοθέου βίου ταύτην καρπούμενος. Εἴ τις μήτηρ θηλάζουσα, συγ-
 χαιρέτω τῇ * Ἄννη θηλαζούσῃ παιδίον κατ' εὐχὰς μετὰ στείρωσιν. Εἴ τις *820
 στεῖρα καὶ ἄγονος καρπὸν εὐλογίας οὐκ ἔχουσα, προσίτω πιστῶς τῷ θεοδότῳ
 τῆς Ἄννης βλαστῷ, καὶ ἀποκειράσθω τὴν στείρωσιν. Εἴ τις παρθένος
 ἀγνούουσα, γενέσθω μήτηρ τοῦ Λόγου, λόγῳ κοσμοῦσα τῆς ψυχῆς τὴν κατὰ-
 στασιν. Εἴ τις ὑπὸ ζυγόν, προαγέτω κάρπωμα λογικόν, ἐξ ὧν δι' εὐχῆς εὐ-
 πορίσαιο. « Ἐπιτοαυτὸ πλοῦσιος καὶ πένης, νεανίσκοι καὶ παρθένοι, πρεσβύ-
 ται μετὰ νεωτέρων », ἱερεῖς καὶ Λευῖται, βασιλίδες καὶ ἄρχουσαι, πάντες ὁμοῦ
 καὶ πᾶσαι λαμπροφορήσωμεν τῇ νεάνιδι καὶ μητέρι τοῦ Θεοῦ καὶ προφήτιδι,
 ἐξ ἧς ὁ προφήτης, ὃν ἔγραψε Μωσῆς ἐπεδήμησε, Χριστὸς ὁ Θεός, ἡ ἀλή-
 θεια. Φθάσωμεν ταῖς προτρεχούσαις παρθένοισ· εἰς αὐτὰ τὰ τῶν ἁγίων συ-

Et haec quidem ita. Nos autem Dei populus, plebs sancta, sacer
 conventus, tripudio celebremus paterna: vim mysterii honoremus:
 quisque pro concessa gratia congruum solemnitati munus conferat.
 Patres generis felicitatem: matres, liberorum fecundam probitatem:
 steriles, peccati infecunditatem: virgines, duplicem, incorruptionem,
 animae, inquam, et corporis: coniugatae, moderationem laudabilem.
 Si quis in vobis pater, Virginis sibi patrem imitandum proponat.
 Quamquam prole careat, vitae Dei amantis fructum, * orationem *819
 nempe, ceu fetum semenque vindemiet. Si qua mater lactans, An-
 nae post sterilitatem lactanti pro voto puellam congaudeat. Si qua
 sterilis et infecunda fructum benedictionis non habet, concessum
 divinitus Annae germen conveniat et sterilitatem deponat. Si qua
 virgo casta, efficiatur Verbi mater, verbo animae statui ornatum
 conferens. Si qua sub iugo, rationale sacrificium offerat de iis quae
 per preces abundant. *Simul in unum dives et pauper, iuvenes et vir-
 gines, senes cum iunioribus,*¹ sacerdotes et Levitae, reginae et feminae
 principes, universi simul universaeque festive praeluceamus iuven-
 culae, et Dei matri ac prophetissae, ex qua advenit quem Moses
 scripsit propheta, Christus, Deus Veritas. Veniamus ad templi
 vestibula, una curramus cum virginibus praecurrentibus, ipsa simul

¹ Ps. CXLVIII, 12.

νέλθωμεν Ἄγια. Ἐκεῖ γάρ τὰ σπάργανα, μετὰ γέννησιν, μετὰ μαζόν, μετὰ νηπίασιν εἰς ἄνθους ὥραν ἡδῶσι. Παστάδος δίκην ἡτοίμασεν αὐτῇ ὁ Θεὸς τὸ θρεπτήριον, φυλάζας ἑαυτῷ τὸ σεβάσμιον. Διὰ τοῦτο παρθένοι χορεύουσιν, αἱ πλησίον αὐτῆς προοδοποιῶσαι τὰ μέλλοντα. Ἐνθεν, αἱ τῆς Σιών θυγατέρες ὡς βασιλίδος προτρέχουσαι, εἰς ὁσμὴν τῶν μύρων αὐτῆς προεξάρχουσιν. Αὐτόθεν καὶ ὁ ναὸς οὗτος τὰς ἱεράς διαπετάσας ἀνῆρπισε πύλας, ἵνα τὴν βασιλείον τοῦ παντός ὑποδέξῃται δόξαν. Τότε δὴ, τότε τὰ τῶν ἁγίων ἀνεψύγνυντο ἅγια, τὴν πανάγιον τοῦ Ἁγίου μητέρα εἶσω τῶν ἀδύτων ἐγκολπωσάμενα. Τροφή δὲ ταύτῃ πρόσφατος, καὶ τρέφει τέως ἀχειροδότης τὴν τρέφουσαν, ὁ μετ' ὀλίγον τῷ ταύτης τρεφόμενος γάλακτι. Καὶ γίνεται τιθηνὸς τῆς παρθένου τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, μέχρις ἀναδείξεως αὐτῆς ἐν τῷ Ἰσραὴλ. Ὅτε δὴ καὶ τῆς μνηστείας ὁ καιρὸς ἐπεφάνη, καὶ τὴν ἐκ Δαβὶδ, ὁ τοῦ Δαβὶδ Ἰωσήφ ἐμνηστεύσατο, καὶ τοῦ Γαβριὴλ τὴν φωνήν, ἀντὶ σπορᾶς εἰσεδέξατο· καὶ γέγονε κυοφόρος, οὐ πειρασθεῖσα κοίτης· καὶ γεγέννηκεν υἱόν, ὃν οὐκ ἔσπειρε πατήρ· καὶ μεμένηκεν ἀγνή, μὴ συληθεῖσα τὴν νηδύν· σῶα καὶ μετὰ τὸν τόκον φυλάζαντος αὐτῇ τοῦ τεχθέντος τῆς παρθενίας τὰ σήμαντρα. Οὗτός ἐστι Χριστὸς Ἰησοῦς Ναζωραῖος, ὁ εἰς τὸν κόσμον ἐρχόμενος. Οὗτός ἐστιν ὁ ἀληθινὸς Θεὸς καὶ ζωὴ αἰώνιος· αὐτῷ ἡ δόξα, καὶ ἡ τιμὴ, καὶ ἡ προσκύνησις, σὺν τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

adeamus Sancta sanctorum. Illic enim post nativitatem, post ubera, post infantiam, panni in floris speciem decoremque pubescunt. Et Deus instar thalami educatorium paravit, sibi ipsi servato quod venerabile est et angustum. Hinc ducunt choreas quae illi proximae virgines, futurisque praestruunt. Hinc filiae Sion reginam praecurrentes, in odorem unguentorum eius praeerunt. Hinc et illud templum sacras revolvit fores, ut regalem universi susciperet gloriam. Tunc sane, tunc temporis patuerunt Sancta sanctorum, Sancti matre sanctissima intra adyta sinu recepta. Porro recens illi alimonia est, haec usque alit sine manu alentem, is qui brevi post lacte eius alendus est. Fitque Spiritus sanctus nutritius Virginis usque ad ostensionem eius in Israël. Quando scilicet apparuit coniugii tempus, ac Ioseph Davidis filius ex Davide ortam in uxorem duxit, eaque seminis loco, verbum Gabrielis suscepit: concubitusque expers gestavit in utero, ac filium genuit non satum patre: mansitque casta non violato utero, post etiam partum servante ei quem peperit virginitatis signacula, Christo nimirum Iesu Nazareno, qui in mundum venit. Is est Deus verus et vita aeterna, cui cum Patre et sancto Spiritu, gloria, honor, et adoratio, nunc et semper, et in saecula saeculorum. Amen.

- 1836 Oratio II. In Nativitatem B. V. Mariae.¹ [...] Νῦν δὲ οὐδὲν ἀπᾶλλον PG 97, 821
ἢ παρέλκον ἡγοῦμαι, μικρὸν ἐν παρεκδόσει γινόμενον ἐπ' αὐτὴν τοῦ γένους
εὐκληρίαν, ἧς ἡ παρθένος κατάγεται, μεταβιβάσαι τὸν λόγον, κάκεινα διε-
ξελθεῖν, ἀ καὶ λέγειν εἰκός, καὶ οἷς ἂν ἡ παροῦσα πανήγυρις ἤδεται. "Ἦδεται
δὲ τοῖς, δι' ὧν ἡ παρθένος, ἐξ ἧς ὑπερουσίως ἦκεν εἰς ὑπαρξίν χρονικὴν ὁ
ὑπέρθεος, ἐκ σπέρματος οὔσα Δαυτὶδ ἀναφαίνεται, ὅσα τε καὶ οἷα περὶ αὐτῆς
ὁ διὰ νόμου καὶ προφητῶν ἡμῖν λαλήσας Θεός, διὰ πάσης ὁμοῦ τῆς Γραφῆς
ἀριδῆλως προαναπεφώνηκεν.
- 1837 [...] 'Αγέσθω τοίνυν εἰς μέσον ἡμῖν 'Ιακώβ ὁ τῆς ὑψηλῆς κλίμακος διο- PG 97, 821
ρατικώτατος θεατῆς, καὶ πρὸ τούτου 'Αβραάμ ὁ πατριάρχης, εἰς ὃν καὶ πρὸς
ὃν αἱ ἐπαγγελίαι. Τοῦτον γὰρ καὶ Ματθαῖος τῆς κατ' αὐτὸν εὐαγγελικῆς
συγγραφῆς ἐναρχόμενος προὑπέταξεν, τὸν Δαυτὶδ προαναθεὶς τῷ συγγράμ-
ματι. 'Εφ' * ὃν καὶ τὴν γενεαλογίαν κατὰγων, ὡς ἔχει γενέσεως ἑκάστος, *824
ἀμοιβαδὸν ὑπεστόμισεν, ἐκεῖθεν αὖθις ἐναρμόδιως ἐπὶ τὸν 'Ιωσήφ ὑπολαβὼν
τοῦ Δαυτὶδ τὸν ἀπόγονον. Οὕτω τὴν ἐκ Δαυτὶδ ἀνατεύλασαν, εἴτα Θεῷ προε-
τοιμασθεῖσαν ἐπικαίρως παρέδειξε μνηστευθεῖσαν τῷ ἐκ Δαυτὶδ 'Ιωσήφ ὡς
-
- 1836 Oratio II. In Nativitatem B. V. Mariae.¹ [...] Nunc autem PG 97, 822
neque dissonam, neque a proposito dissidentem rem facturum me
esse arbitror, si, parva interiecta digressione, ad ipsam faustam ge-
neris originem, ex qua Virgo deducitur, sermonem revocem, atque
illa explanem quae et dicere convenit, quibusque vester consessus
maxime gaudet. Gaudet vero iis quibus Virgo, ex qua divinissimus
Filius naturam vincente modo ad hanc temporariam vitam prodiit,
Davidico exorta esse semine demonstratur; atque iis omnibus, qua-
liacumque sint, quae qui nobis per legem et prophetas locutus est Deus,
de ipsa toto divinae Scripturae decursu manifeste praenuntiavit.
- 1837 [...] Age itaque, in medium nobis afferatur Iacobus excelsae PG 97, 822
illius scalae acerrimus contemplator: imo ante illum Abrahamus
* patriarcha, in quem et ad quem promissiones factae sunt. Hunc enim *823
et Matthaeus, cum evangelicam enarrationem suam ordiretur, or-
dine praeposuit, Davide tamen ante omnes in conscriptione com-
memorato. Ad quem et generis originem referens, ut uniuscuiusque
generatio sese habeat, vicissim descripsit, atque illinc rursus usque
ad Iosephum Davidis pronepotem generationis historiam concinne
subtexens, virginem e Davidica stirpe exortam, atque gignendo
Deo praeparatam Iosepho ex Davide oriundo, utpote eius contri-
bulem, fuisse nuptam opportune, demonstravit, quandoquidem

¹ Oratio haec est reapse Andreae Cretensis. Cf. Lau. 171. Halkin men-
tionem facit *etiam* Io. Damasceni. Cf. BHG, III, 31.

ὁμόφυλον, ὅτι μὴ θέμις τὸ παλαιὸν ἀναμίγνυσθαι φυλῇ φυλὴν, ἣ σκήπτρῳ σκήπτρον ἐπιφυλλίεσθαι.

Οὕτως δὴ τοίνυν ὁ μέγας ἐν πατριάρχαις ἐκ γῆς Χαρρὰν ὑπὸ Θεοῦ μετανάστης καλούμενος, ἤγετο τευξόμενος τῶν ἐπαγγελιῶν, ὧν οὐπω μικρὸν ὅσον προειλήφθη τὰ σύμβολα· σύμβολα γὰρ τῶν μελλόντων τὰ πάλοι τελούμενα. Καὶ τῆς μὲν ἐλπίδος τῶν διαθηκῶν οὐ διεψεύσθη, τῆς κληροδοσίας δὲ τῆς γῆς μὴ διαμαρτήσας τετύχηκε. « Σοὶ γάρ, καὶ τῷ σπέρματί σου δώσω, φησί, τὴν γῆν ταύτην πρὸς αὐτὸν ὁ τῶν ὅλων Θεός· ἐν γὰρ τῷ σπέρματί σου εὐλογηθήσονται πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς ». Τῷ ὄντι γάρ, ὡς καὶ τῷ θεσπεσίῳ Παύλῳ δοκεῖ, « τῷ Ἀβραάμ ἐπαγγειλάμενος ὁ Θεός, ἐπεὶ κατ' οὐδενὸς μείζονος εἶχεν ὁμόσαι, ὥμοσε καθ' ἑαυτοῦ, λέγων· Ἡ μὴ εὐλογῶν εὐλογήσω σε, καὶ πληθύνων πληθυνῶ σε. Καὶ οὕτω, φησί, μακροθυμήσας ἐπέτυχε τῆς ἐπαγγελίας ». Πῶς δέ, καὶ τίνα τρόπον αἱ πρὸς αὐτὸν ἐπαγγελίαι πρὸς πέρας διέδθησαν, ἔνθεν ἂν μάθοις, μετὰ τῆς ἀληθείας σκοπούμενος. Ἐπειδὴ γὰρ ἔφη πρὸς αὐτὸν ὁ πάλοι χρηματίσας Θεός, ὅτι « Ἐν Ἰσαὰκ κληθήσεται σοι σπέρμα· καὶ πληροφορηθεὶς ὅτι ὁ ἐπήγγελται δυνατός ἐστι πληρῶσαι· καὶ κατενόησε μὲν τὸ ἑαυτοῦ σῶμα ἤδη νεκρωμένον, ἑκατονταέτης που ὑπάρ-

nefas fuit antiquitus tribum tribui commisceri, et unius tribus sceptrum sceptro alterius inseri.

Magnus igitur patriarcha e terra, cui nomen Charran, a Deo exire iussus, ad promissiones assequendas ducebatur, quarum nondum signa ulla quantulacumque ante acceperat; signa enim futurorum ea sunt, quae multo ante tempore praemonstrantur. Neque tamen testamentorum spe decidit, sed terrae quae sibi in sortem data est, nulla deceptione compos est factus. *Tibi enim, et semini tuo* (ad eum inquit universorum Deus) *dabo terram hanc; nam in semine tuo benedicentur omnes tribus terrae.*¹ Revera enim, ut divino etiam Paulo videtur: *Abrahamae promittens Deus, quoniam neminem habuit, per quem iuraret, maiorem, iuravit per semetipsum dicens: Nisi benedicens benedicam tibi, et multiplicans multiplicabo te. Et sic, inquit, longanimiter ferens adeptus est repromissionem.*² Quomodo vero, et qua via quae ipsi promissa sunt, reipsa evenerint, hinc cognoscas, si rem ut vere sese habet consideres. Postquam enim ad eum dixit, qui olim responsa dabat Deus; *In Isaac vocabitur tibi semen, certissime sciens quod quae promisit, potens est adimplere, quamquam cognosceret corpus suum iam viribus esse effectis* (centum ecquidem annos natus erat), et

¹ Gen. XII, 3 et 7; XXII, 18.

² Hebr. VI, 13-15.

χων, καὶ τὴν νέκρωσιν τῆς μήτρας Σάρρας»· εἰς δὲ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Θεοῦ οὐ διεκρίθη, ἀλλ' ἐνεδυναμώθη τῇ πίστει δούς δόξαν τῷ Θεῷ. [...]

Καὶ μοι παρίτω νῦν Ἰακώβ ὁ μέγας ἐν πατριάρχαις, ἐπὶ καιροῦ τὰ περὶ 825
Χριστοῦ διεξιὼν. Ἐν οἷς τὰ μέλλοντα τοῖς υἱέσι προγράφων, τὸν Ἰούδαν εἰσάγει, καὶ προαναζωγραφεῖ πως ἐν αὐτῷ μυστικωτέρῃ τινὶ χρωματουργίᾳ τοῦ Χριστοῦ τὴν εἰκόνα· ὥς ὁρᾶσθαι μὲν, οἷόν τι σῶμα τὸν Ἰούδαν κατὰ τὸ αἰσθητὸν λαμβανόμενον, τὸν δὲ Δαυτῖδ, οἷόν τι χρῶμα κατὰ θεωρίαν νοούμενον. Προέσται γὰρ ἐντεῦθεν ἡμῖν εἰκὸς τοῦ σκοποῦ περιέπεσθαι, τῆς μὲν Ἰούδα φυλῆς τὸν Δαυτῖδ ἀνευρίσκουσιν, ἐκ Δαυτῖδ δὲ τὸν Χριστὸν καταγόμενον. Τούτου δὲ δεικνυμένου σαφῶς, καὶ τὴν Παρθένον εὐρήσομεν ἐκ γένους οὖσαν Δαυτῖδ τοῦ ἐξ Ἰούδα βλαστήσαντος, εἴπερ γεννῶτο τὸ γέννημα ὁμογενές, καὶ ὁμόφυλον, δεῦρο δὴ τοίνυν διέξιθι. [...]

Ἡμῖν δὲ δὴ τῆς μιᾶς ἄρτι μελήσει φυλῆς· δι' ἧς ἀποδεικνύναι ῥάδιον 828
τὸν κατὰ σάρκα ἐκ Παρθένου φόντα Χριστόν, τῆς Ἰούδα κατηνέχθαι φυλῆς, ὅπως εἰκαῖον ἅπαν ἐμφραγῇ στόμα μὴ ὁμολογοῦν ἐκ σπέρματος Δαυτῖδ τὸν Χριστόν ἐληλυθέναι. [...]

«Σκύμνος λέοντος, φησίν, Ἰούδα, ἐκ βλαστοῦ, υἱέ μου ἀνέθης· ἀναπεσὼν 832

pene emortuam vulvam Sarae,¹ de divina tamen promissione nequaquam ambegit, sed dans gloriam Deo fide roboratus est. [...]

Iam vero accedat modo Iacobus patriarcharum et ipse magnus, 826
ut opportune quae ad Christum referuntur nobis edisserat. Ubi quae filiis suis eventura essent praescribens, Iudam inducit, atque in ipso mysticis quibusdam coloribus Christi imaginem repraesentat atque depingit, ita ut inde appareat, Iudam quidem veluti corpus iuxta id quod sensu attingitur accipi: Davidem vero, veluti colorem quemdam iuxta mentis speculationem intelligi. Hinc siquidem nobis licebit convenienti ratione scopum ipsum affectari; dum Davidem ex tribu Iuda exsistere reperiemus, ex Davide vero Christum deduci. Cumque hoc perspicue demonstraverimus, Virginem quoque ex progenie Davidis, qui ex Iuda germinavit, devenisse cognoscemus, siquidem ex eadem stirpe, eademque tribu generationem nacti sint. [...]

Iam vero nobis deinceps de una tantummodo tribu missis caeteris 827
verba facere propositum erit, unde facili negotio ostendi possit, Christum secundum carnem e Virgine natum, e tribu Iuda oriundum esse, atque temerarium quodvis os obstruatur, quod fateri nolit, Christum e semine Davidis profluxisse. [...]

Catulus leonis Iuda, ex germine, fili mi, ascendisti; requiescens 831

¹ Rom. IV, 19; IX, 10.

ἐκοιμήθης ὡς λέων, καὶ ὡς σκύμνος· τίς ἐγερεῖ αὐτόν;» Εὖγε τῆς προφητείας. «Σκύμνον» φησὶ «λέοντος». Τίνα τοῦτον, ἢ Χριστὸν προδήλως τὸν ἐκ βασιλικοῦ καταγόμενον σπέρματος, λέγω δὴ τοῦ Δαυὶδ; Καὶ ἀπεικὸς οὐδὲν λέοντα μὲν νοῆσαι τὸν Δαυὶδ, ὡς χαρακτηριστικὸν τοῦ βασιλικοῦ ἀξιώματος, σκύμνον δὲ λέοντος, τὸν ἐξ αὐτοῦ φύντα κατὰ σάρκα Χριστόν, ὡς δηλοῖ καὶ τὰ ἐξῆς τῆς προφητείας. «Ἐκ βλαστοῦ» γὰρ φησὶν, «υἱέ μου ἀνέβης». Βλαστὸν δέ, τίνα ἂν κυρίως ἐκ τοῦ ἀκολούθου νοήσης, ἀγαπητέ, ἢ δῆλον μόνην αὐτὴν τὴν ἁγίαν, καὶ τῶν ἁγίων ἀπάντων ἁγιωτέραν, τὴν ὅλην ὅλῳ φανεῖσαν καθαρὰν τῷ σκηνώσαντι σώματί τε καὶ πνεύματι; Μαρίαν λέγω, τὸ μέγα καὶ σεβάσμιον ὄντως καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα, τὴν Δαυιδικὴν ὄρηκα, τὴν ῥάβδον τοῦ Ἰεσσαί, τὸν ἀειθαλῆ τοῦ Ἰούδα βλαστὸν, ἐξ ἧς ὁ τοῦ Θεοῦ Παῖς, ὁ ὑπερκόσμιος, ὁ προκόσμιος, συναΐδιος τῷ γεννήσαντι, σαρκικῶς ἐξεβλάστησε.

Θαυμάσειε δ' ἂν τις τὸ ἀκριδὲς τῆς προῤῥήσεως. Ἐπειδὴ γὰρ τὴν ἀγχιστεῖαν τοῦ γένους τῇ τοῦ λέοντος καὶ τοῦ σκύμνου προσηγορίᾳ σαφῶς ἀπεφάνητο, προστέθεικε τὸ «Ἐκ βλαστοῦ, υἱέ μου, ἀνέβης», ἵνα εἴπῃ τὸ παρὰ τοῦ Ἰσαΐου καλῶς εἰρημένον· «Ἐξελεύσεται, λέγοντος, ῥάβδος ἐκ τῆς ρίζης

accubuisti ut leo, et quasi leaena: quis suscitabit eum? ¹ O praeclaram sane praesagitionem! *Catulum dixit leonis.* Quem itaque leonis nomine nisi Christum luculenter innuit, qui ex regio semine, videlicet Davidico deducitur? Neque etiam absurdum est, si leonem Davidem intelligas, quandoquidem dignitatis regiae typus est leo. Catulum leonis Christum accipe, ex ipso secundum carnem exortum; quemadmodum etiam consequentia vaticinii verba plane declarant. *Ex germine enim, inquit, fili mi, ascendisti.* Germen vero quem alium proprie esse ex eo quod consentaneum est, dilectissimi, reputabis, nisi nimirum solam hanc sanctam Virginem, sanctisque omnibus longe sanctiorem, quae tota pulchra, tota munda visa est ei qui totus in illa et corpore et spiritu habitavit? Mariam, inquam, magnum profecto, omnique veneratione dignissimum et nomen, et rem, Davidicum ramum, virgam Iesse, germen Iuda, semper viride, semperque floridum, ex qua altissimus Dei Filius, qui ante mundum erat, aequalique cum eo qui ipsum genuit, aeternitate fruebatur, secundum carnem germinavit.

Iure autem miretur quispiam praedictionis huiusce diligentiam singularem. Ubi enim generis propinquitatem leonis, et catuli appellationem perspicue demonstravit, illud addidit: *Ex germine, fili mi ascendisti*, ut illud idem plane diceret, quod pulchre Isaias dixit: *Egredietur virga de radice Iesse, et flos de radice eius ascendet* ² quod

¹ Gen. XLIX, 9.

² Isa. XI, 1.

Ἰησοαί, καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ῥίζης αὐτοῦ ἀναθήσεται.» ὁ δὲ τρανῶς εἰς Χριστὸν καὶ τὴν Παρθένον ἀνάγεται. Βλαστὸς γὰρ κυρίως μὲν ὁ Δαυὶδ, ῥάβδος δὲ προδήλως αὕτη, ἄνθος δὲ Χριστὸς ἐκλαμβάνεται. Καθάπερ αὐτὸς ἐν τῇ τῶν Ἀσμάτων πυκτῇ τὴν ἑαυτοῦ συμβολικῶς ἀρωματίζων εὐώδη προσηγορίαν. «Ἐγὼ γάρ, φησὶν, ἄνθος τοῦ πεδίου, καὶ κρίνον τῶν κοιλάδων.» Ὅτι δὲ βασιλεύς, καὶ βασιλέων ἀπάντων ἐπικρατέστατος ὁ Χριστός, οὐδ' αὐτὸς ὁ προφητεύων ἠγνόησεν. «Ἀναπεσὼν γάρ, φησὶν, ἐκοιμήθης ὡς λέων, καὶ ὡς σκύμνος, τίς ἐγερεῖ αὐτόν;». Τὸ βασιλικὸν ἅμα, καὶ φοβερόν, καὶ ἀπρόσιτον ἐν τοῦτοις παραδηλῶν, καὶ τῆς θεϊκῆς ἐξουσίας τὸ ἀπειροδύναμον. [...]

«* Οὐκ ἐκλείπει ἄρχων ἐξ Ἰούδα, καὶ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, *833 ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ ἀπόκειται, καὶ αὐτὸς προσδοκία ἐθνῶν». Βαβαὶ τῆς προγνώσεως! Οὐ διεψεύσθη τῶν πεφασμένων οὐδέν. Δέδεικται γὰρ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, ὡς κυρίως τῆς Δαυιδικῆς ὁσφύος ἡ Παρθένος ἐξέφυ. Ἦς βλαστὸς ὁ Χριστός, ἡγούμενός τε αὐτὸς καὶ ἄρχων, καὶ «πνεύματα ἀρχόντων ἀφαιρούμενος». Εἴη ἂν αὐτὸς ὡς βασιλεύων ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακώβ εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ τῆς βασιλείας πέρας οὐκ εἰσδεξάμενος. Προκαθήρητο μὲν γὰρ ἡ τῶν Ἰουδαίων βασιλεία, καὶ πρὸ τῆς Χριστοῦ παρουσίας· ναί, προδήλως περιγραφεῖσα μέ-

sane Christum atque Virginem manifeste respicit. Radix enim proprie David; virga procul dubio Maria est; flos vero Christus. Quemadmodum ipsemet in quadam Canticorum pagina suam ipsius nuncupationem quibusdam veluti adoramentis in quibus arcana significatio lateret, conspergens: *Ego, inquit, flos campi, et lilium convallium*.¹ Regem vero, regumque omnium potentissimum esse Christum, neque ipse Iacob, qui praesagium effatus est, ignoravit. Nam *requiescens, ait, accubuisti ut leo, et quasi leaena; quis suscitabit eum?* Quibus verbis regalem simul, terribilemque atque inaccessibilem divini imperii potestatem, contra quam vires suas nemini experiri licet, significare visus est. [...]

* *Non auferetur sceptrum de Iuda, et dux de femore eius, donec *834 veniat qui mittendus est; et ipse erit expectatio gentium*.² Proh insigne atque immortale praesagium! Nullam non partem eorum quae vates praedixit, comprobavit eventus. Demonstravimus enim hucusque dictis e Davidicis lumbis Virginem enatam esse. Cuius germen Christus est, dux simul et princeps, et *spiritum principum auferens*. Atque ipsi sane in domo Iacobi in aeternum regnare contigit, regnumque nancisci, quod omni fine careret. Iamdiu enim ante Christi adventum de medio sublatum fuerat iudaeorum regnum; quod stare debuisse clare constat usque ad Iechoniae tem-

¹ Cant. II, 1.

² Gen. XLIX, 10.

χρη τῶν Ἰεχονίου χρόνων, καὶ τῆς εἰς Βαβυλῶνα πικροτάτης ἀπαγωγῆς. Οὐ μὴν δὲ ἐνέλιπε τὸ γένος, ἕως Χριστοῦ τιμώμενόν τε καὶ περιδεχόμενον, καὶ τῆς βασιλικῆς εὐγενείας διασῶζον τὰ ἀπομόργματα. Λείπεται δ' οὖν νοεῖν τὸ «Ἔως ἂν ἔλθῃ ὁ ἀπόκειται, καὶ αὐτὸς προσδοκία ἐθνῶν», τὸν Χριστὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ αὐτόθεον, καὶ αὐτοκύριον. Ὅν ἡμῖν παναγία αὕτη Παρθένος, τὸ Δαυιδικὸν στέλεχος, παρθενικῶς παρθενικαῖς ᾠδῖσιν ἀπέτεκεν. [...]

PG
97, 841

Ἄλλ' ἐπὶ τὴν γενέθλιον αὐθις ἀναδράμωμεν ἑορτὴν, καὶ τῇ Ἀννῇ μικρὸν ὥσπερ ἐπιθαλάμιον ἀνακρουσώμεθα μέλος. Νῦν μὲν κυοφοροῦση παῖδα θεόσδοτον, ἐπαγγελίας ἐνέχυρον, νῦν δὲ τικτούση γόνιμον εὐχὴν μετὰ στείρωσιν τῆς ὑπὲρ νοῦν ἐκφανεστάτης Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους ἐπιδημίας. Ἀξίον γὰρ τοιοῦτον ἀποτεκνοῦσαν βλαστὸν ἀνευφημεῖσθαι, καὶ θείας ὄντως ἐπιφωνήσεως ἀξιοῦσθαι. Πρόκειται γοῦν οἷόν τις νυμφὼν ὁ τῆς Ἀννης κοιτῶν παιδοποιίας καὶ παρθενίας ὑπογραφόμενος πρόσωπον, τὸ μὲν τῆς τεκούσης, τὸ δὲ τῆς τεχθείσης· ὧν ἡ μὲν ἄρτι τὴν λύσιν τῆς ἀπαιδίας ἐδέξατο, ἡ δὲ μικρὸν ὕστερον, τῆς καθ' ἡμᾶς Ἰησοῦ θεοπλαστίας τὸν τοκετὸν ὑπερφυῶς ὑποστήσεται. Εἰκότως οὖν ἡ θεόληπτος Ἀννα φαιδρά, καὶ γεγαννημένη τῇ τῆς ψυχῆς καταστάσει διαπρυσίως βοᾷ· Συγχάρητέ μοι, λέγουσα, βλαστὸν ἐπαγ-

1838

pora, acerbissimaeque in Babylonicam captivitatem deductionis. Verumtamen usque ad Christum nequaquam genus defecit, cui honoris nonnihil atque observantiae semper delatum est, regiaeque nobilitatis sigillum, ut asservaretur, commendatum. Restat igitur ut illud interpretemur, *Donec veniat qui mittendus est, et ipse erit exspectatio gentium*; Christus nempe Dei Filius hic est, et ipse Dominus. Quem omnibus sanctitatis numeris absoluta Virgo haec e Davidico emissa stipite virgineum in modum, virgineoque peperit puerperio. [...]

PG
97, 842

Iam vero ad natalitiam diei celebritatem revertamur; et Annam aliquantisper tamquam nuptiali carmine proludentes collaudemus. Nam et filiam a Deo datam, promissionis arrhabonem utero gestavit, eamque obtentam precibus post sterilitatem peperit, quae Deum supra humanae mentis captum manifestissimum hominibus factum, eumque illis conversantem gignere valuit. Par siquidem est eam, quae tale edidit germen, summis laudibus evehi divinisque excipi acclamationibus. Videtur igitur veluti thalamus esse Annae cubiculum duarum insignium feminarum nominibus inscriptum, videlicet genitricis et genitae, quarum altera sterilitatis dedecore modo liberata est, altera vero paulo post Iesum similem nobis divinitus factum inenarrabili ratione pariet. Iure itaque divino accepto munere Anna, laetitia gestiente animo, magnis vocibus, ut ab omnibus audiatur, exclamat: Congratulamini mihi, inquit, quae pro-

1838

γελίας ἐξ ἀκάρπου τεκούση γαστρός, καὶ καρπὸν εὐλογίας κατ' εὐχὰς ἐκτρεφούσῃ μαζῶ. Ἐξεδυσάμην τὸ στεירώσεως, καὶ τῆς εὐτεκνίας τὸ φαιδρὸν ἡμφιασάμην προκάλυμμα. Συγχαιρέτω μοι σήμερον ἡ ἐξάκουστος Ἀννα, ἡ τῆς Φενέννας ἀντίθετος, καὶ τῷ κατ' αὐτὴν ὑποδείγματι τὸ περὶ ἐμὲ παράδοξον ἐπικροτεῖτω θαῦμα. Χορευέτω καὶ Σάρβρα πρεσβυτικῶς ἀνασιρτῶσα, καὶ τὴν ἐμὴν ὑπογράφουσα μετὰ στείρωσιν κύησιν. Ὑποφωνεῖτωσαν ἅμα στεῖραι καὶ ἄγονοι τὴν ἐπ' ἐμοὶ θαυμαστωθεῖσαν οὐρανόθεν ἐπίσκεψιν. Εἰπάτω δὴ καὶ πᾶσα μήτηρ, καὶ γόνιμος, εὐλογητὸς ὁ δοὺς εὐχὴν τοῖς εὐχομένοις, καὶ διανοίξας πόρους ἀγόνου μήτρας, καὶ βλαστὸν ἐξ ἀκάρπου γονῆς χαρισάμενος τὴν ὑπερθαύμαστον αὐτοῦ κατὰ σάρκα μητέρα. Ἦς ἡ νηδὺς οὐρανός, ἐν ᾗ ἐσκήνωσεν ὁ μηδαμοῦ χωρητός.

Συνφθὰ δὲ τούτοις καὶ ἡμεῖς αὐτῇ τῇ καλουμένῃ στείρᾳ ποτέ, νῦν δὲ μητρὶ γενομένῃ τοῦ παρθενικοῦ θαλάμου, τὴν εὐφημίαν προσάξωμεν. Εἰπώμεν μετὰ τῆς Γραφῆς πρὸς αὐτήν, εἰπώμεν· Ὡς μακάριος ὁ οἶκος Δαυὶδ, ἐξ οὗ προελήλυθας! καὶ ἡ νηδὺς, ἐν ᾗ κιθωτὸν ἀγιάσματος Θεὸς ἐτεκτόνευσε! τὴν αὐτὸν ἀσπόρως κυήσασαν. Οὕτως σὺ μακαρία, καὶ τρισμακαρία, ἡ θεομακάριστον βρέφος ἐγκυμονήσασα, Μαρίαν τὸ πολυτίμητον ὄνομα, ἐξ

missionis germen ex alvo sterili procreavi, et benedictionis fructum, ut in votis erat, papillis meis enutrivī. Tristem exui sterilitatis vestem, laetumque accepi fecunditatis indumentum. Congratuletur mihi hodie celebris illa Anna, Phenennae aemula; et incredibile miraculum quod mihi quoque exemplo consimili obtigit, plausibus prosequatur. Choreas ducat et Sara seniliter exsiliens, meoque conceptui amota sterilitate subscribat. Adsint simul et reliquae steriles quae liberos non pepererunt, mecumque divinae beneficentiae munus exaltent; quo mirum in modum visitare me Dominus dignatus est. Dicat et mater omnis, quae filios peperit; benedictus, qui petita dedit petentibus, sterilisque ventris aperuit ianuam, fructumque ex infecundo semine largitus est, suam scilicet ipsius secundum carnem praecellentissimam matrem, cuius profecto uterus coelum factus est, quandoquidem qui nullo loco excipi potest, is in eo contubernium habuit.

Consonas itaque hisce laudes et nos persolvamus ei, quae sterilis olim vocabatur, nunc autem virginei thalami mater effecta est. Dicamus ad eam una cum sacris paginis, dicamus: Quam felix domus Davidis, ex qua provenisti! Quam felix venter tuus, in quo sanctificationis arcam fabricatus est Deus! Illam videlicet, quae sine semine ipsum conciperet. Vere quidem beata es, ac ter beata, quae divinis muneribus cumulatam puellam genuisti, Mariam, inquam, magnum illud nomen, omni laude omnique honore prosequendum;

*844 ἥς ὁ Χριστὸς τὸ τῆς ζωῆς ἐχρημάτισεν ἄνθος, ἥς καὶ ἡ πρόοδος ἐνδοξος, καὶ ἡ ὥδιν ὑπερκόσμιος. Συγχαίρομέν σοι καὶ ἡμεῖς, ὦ πανολβία· τὴν γὰρ πάντων ἡμῶν ἐλπίδα θεοδώρητον ἐπαγγελίας ἀπεκύησας γέννημα. Μακαρία εἶ ἀληθῶς, καὶ μακάριος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου. * Μακαρίζονται διὰ σοῦ καὶ γυναῖκες ἀποβαλοῦσαι τὸ ἄγονον, καὶ γενόμεναι μετὰ στείρωσιν γόνιμοι. Γλῶσσα δὲ πιστῶν μεγαλύνει σου τὸν βλαστόν, καὶ λόγος ἄπας εὐφρόσυνος αἰνεῖ σου τὸν τοκετόν. Ἄξιον γὰρ ὄντως, καὶ διαφερόντως ἐπάξιον εὐφημεῖσθαι τὴν ἐκ θείας ἐπιφορσύνης ἀξιοθεῖσαν χρησιμοῦ, καὶ τοιοῦτον καὶ τοσοῦτον ἡμῖν ἀποτεκοῦσαν καρπόν, ἐξ οὗ ὁ γλυκὺς Ἰησοῦς προελήλυθεν, ὅλος ὢν γλυκοσμός, καὶ ὅλος ἐπιθυμία, καὶ τῶν ὀρεκτῶν ἀπάντων ἔσχατον ὀρεκτόν. Οὐ εἴπωμεν, ὑπὸ τὴν σκιὰν αὐτοῦ ζησόμεθα, καὶ ὑπὸ ταῖς αὐτοῦ διαναπαυσόμεθα πτέρυξιν. Οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ διὰ νόμου, καὶ προφητῶν κηρυττόμενος, Χριστὸς Ἰησοῦς ὁ Θεός, ἡ Χάρις, καὶ ἡ Ἀλήθεια· δς ἦλθεν ἀμαρτωλοὺς σῶσαι, καὶ πάντας ἀνακαλέσασθαι πρὸς τὴν ἀρχαίαν εὐγένειαν. Αὐτῷ ἡ δόξα, καὶ ἡ τιμὴ, καὶ ἡ προσκύνησις παρὰ πάντων ἡμῶν ἀναφέρεται, σὺν τῷ ἀνάρχῳ Πατρὶ, καὶ τῷ ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι, ἀπὸ τοῦ νῦν, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

PG
97, 844Oratio III. In Nativitatem B. V. Mariae.¹ Πάλιν ἐορτή, καὶ πάλιν

1839

ex qua Christus vitae flos erupit: cuius et incrementum gloriosum, et praeclarissimum puerperium. Gratulamur tibi et nos, o beatissima,
 *843 * nostram siquidem omnium spem divinitus datam, promissamque prolem edidisti. Beata profecto es, ventrisque tui beatus fructus. Per te mulieres, quae numquam genuerunt, prolem concipiunt, fecundaeque post diuturnam sterilitatem fiunt. Fidelium lingua germen tuum extollit, omnisque sermo exsultantibus animis partum tuum collaudat. Nam dignum est, maximeque dignum faustis eam vocibus celebrare, quae divinae Providentiae consilio digna habita est coelestis oraculi responsione; quae talem tantumque nobis protulit fructum, ex quo dulcis Iesus exortus est, omni dulcedine dulcior, totus desiderabilis, omniumque desiderabilium ultimum desiderabile. Sub eius umbra nos fore victuros, eiusque sub alis mortem obituros statuamus. Ipse procul dubio est, quem lex et prophetae praedicarunt, Christus Iesus, qui Deus est, Gratia est, Veritas est; quique peccatores salvos facere venit, omnesque ad pristinam generis nobilitatem revocare. Ipsi gloria, et honor, et cultus a nobis omnibus defertur, cum Patre, qui principium non novit, eiusque Spiritu, qui vitam elargitur, nunc, et in saecula saeculorum. Amen.

PG
97, 843Oratio III. In Nativitatem B. V. Mariae.¹ Rursum festum, et

1839

¹ Oratio haec est vere S. Andreae Cretensis. Cf. Lau. 171. Halkin mentionem facit etiam Io. Damasceni. Cf. BHG, III, 78.

πανήγυρις, καὶ πάλιν ἐγὼ δεξιὸς ἐστιάτωρ, πανηγυρίζων τὴν ἐμαυτοῦ σωτηρίαν, καὶ συγκαλὼν ἅπαντας πρὸς τὴν πνευματικὴν ἐστίαν, ἧς ἡ Θεοτόκος ἐξάρχουσα, τῆς τρυφῆς τὸν χειμάρρουν, τοὺς ἐαυτῆς ἐστιᾷ δαιτυμόνας. Ἐν ᾧ ὑμεῖς, ὁ Χριστοῦ μελισσών, ἐνθέως περιϋπτάμενοι, καθάπερ ἐκ τινων σίμβλων, ἀποστάζων γλυκασμόν, οἷα κηρία μέλιτος οἴκαδε συλλεξάμενοι χωρεῖτε. Καὶ τίς ἂν ἔλοιτο τοιαύτης ἀπολειφθῆναι τρυφῆς, τῶν μάλιστα γευσασμένων ἤδη τῶν ταύτης καλῶν; Εἰ γὰρ τραπέζης ὅσοις πολυτελεῶς εὐθηνουμένης οὐ πρὶν ἀφεστᾶσί τινες, εἰ μὴ καὶ πέρα τοῦ κόρου τῆς τρυφῆς ἀπολαύσειεν, πῶς οὐ λίαν δοκεῖ καταγέλαστον, πρὶν γευσθῆναι τῶν τῆδε μυστηρίων βασιλικῆς ἀποπηδῆσαι τραπέζης; Βασιλείος γὰρ καὶ βασιλίδος ἐκ βασιλικοῦ καταγομένης σπέρματος ἡ ἐστίσις. Δεῦρο γοῦν αὖθις, ἀγαπητοί, τὸν ἡμέτερον ὑποδέξασθε λόγον, πρὸς ἐκεῖνον ὑμᾶς τὸν σκοπὸν ἐπανάγοντα, ὃν ἐν τοῖς φθάσασιν εὖ μάλα κατεστρωκῶς, τῆς Δαυιτικῆς ρίζης σαφῶς ὑμῖν τὸν Χριστὸν ὑπηγόρευσα. Τούτου δὲ δεικνυμένου, καὶ ἡ κατὰ σάρκα τοῦτον τεκοῦσα, τῆς αὐτῆς οὕσα ρίζης φυτὸν εἰκότως ἀναφανήσεται. Καὶ μοι λίαν παρέλκον εἶναι δοκεῖ, δευτέραν λύσιν ἐπαγαγεῖν, τῆς ῥηθείσης ἐμφαντικωτέρας, πρὸς ἐνδειξιν τῆς ἀληθείας, περιεργότερόν πως καὶ πλατύτερον πρὸς

*ursum celebritas, rursumque ego commodus convivor, salutis meae festum agitans, atque omnes ad spirituales epulas invitans, quarum auspex Dei Genitrix convivas suos voluptatis torrente pascit.*¹ In quo vos, o Christi apiculae, divine circumvolantes, velut ex quibusdam alvearibus dulcedinem stillantes, tamquam favo, quodam mellis domi collecto huc acceditis. Et quis tandem est, qui ab his deliciis abesse sustineat, ex his potissimum qui iam earum bonum degustarunt? Nam cum nonnulli sint, qui a mensa exquisitis cibis referta non prius abscedant, quam ultra etiam satietatem iis sese ingurgitarint, quid afferri potest, quin perquam ridiculum videatur, ante degustata haec mysteria, e regia mensa excedere? Regium enim, ac reginae ex regio semine descendens est istud epulum. Agedum igitur, o charissimi, orationem nostram rursum excipite, quae ad eundem illum vos scopum reducit, quem superiore oratione quam maxime sternens, Christum ex Davidica radice ortum traxisse perspicue vobis ostendi. Hoc autem demonstrato, hanc quoque, ex qua ille iuxta carnem in lucem editus est, ex eadem radice fluxisse, certo argumento constabit. Ac mihi sane supervacaneum esse videtur secundam solutionem, ea, quam commemoravimus, apertiore et efficaciore afferre, ad veritatis, curiosius iam quodammodo fusiisque a nobis expositae, * confirmationem. Verum

*846

¹ Ps. XXXV, 9.

*845 ἡμῶν ἐκτεθείσης. Ἄλλ' ὥς ἂν τὴν ἐριστικὴν τῶν ἐπιλυσσώντων Ἰουδαίων ἐνστασιν τῇ ἀληθείᾳ ταῖς τοῦ ψεύδους παραπέμψωμεν * αὔραις, φέρε δὴ καὶ αὐτὴν εἰς δύναμιν τὴν Παρθένον ἐξ αὐτῆς οὔσαν τῆς ρίζης Δαβὶδ ἀποδείξωμεν, μάρτυσι τοῖς εὐαγγελισταῖς χρώμενοι, καὶ τῷ τῆς Γραφῆς ἰδιώματι. Χρῆναι δ' οὖν οἶμαι τὰς ἀπὸ τοῦ Δαβὶδ γενεὰς διαψηλαφήσαντα, κατὰ τὴν τοῦ Λουκᾶ καὶ τοῦ Ματθαίου γενεαλογίαν, τὴν μὲν ἀναποδίζουσιν, τὸν δέ, καθεξῆς ὁδεύουσιν, διὰ τῶν ἁκρῶν ἐπισυνάψαι τὸν νοῦν· εἴθ' οὕτως τὴν σύγχυσιν, καθ' ἣν ἡ περὶ τοὺς τεκόντας τὸν Ἰωσήφ συνεχύθη συγγένεια, καθ' εἰρμὸν ἐκθέσθαι, καὶ τὸν τρόπον, καθ' ὃν καὶ ἡ Παρθένος ἐκ γένους κατὰγεται τοῦ Δαβὶδ ἐναργῶς ἀποδείξαι· καὶ μηδὲν τῶν κατ' αὐτὴν ἀναπόδεικτον εἶη. Τοῦτον γὰρ οἶδα παντὸς ἐγκωμίου λαμπρότατον ἔπαινον, τὸ ταῖς θεομάχοις ἀνθοπλισθῆναι γλώσσαις, καὶ πᾶν ἀποφράξαι στόμα, κατὰ ταύτης φρουασσόμενον. Ἀρξομαι γοῦν ἐντεῦθεν.

Καὶ μοι συγγινώσκέτω τῶν τῇδε παρόντων, καὶ λόγοις ἐντεθραμμένων ἕκαστος, ἀπείρω τε ὄντι τῶν ἔξωθεν γυμνασμάτων, καὶ τοῦ δὴ χάριν ἀσχάλλοντι, ἅτε ὁδὸν ἐπίτομον μὴ εὐρίσκοντι τοῦ δέοντος πρόσφορον. Ὅμως τῷ διδάσκοντι Πνεύματι πάντα ἀνθρώπον γινῶσιν τεθαρρήκως, πρὸς τὸ προκείμενον ἀποδύομαι. Νόμος τοιγαροῦν ἐκράτει τὸ παλαιόν, μὴ ἂν ἄλλοθεν τῶν φυλῶν ἐκάστην γυναῖκα πρὸς γάμον ἄγεσθαι δύνασθαι, μὴ τῆς αὐτῷ κοινω-

mendacii auras ablegemus, age ipsam hanc quoque Virginem pro virili nostra ex ipsa Davidis radice ortum duxisse demonstramus, evangelistas ipsos testes adhibentes, atque ipsam Scripturae sacrae peculiarem loquendi rationem. Operae pretium autem esse arbitror, consideratis ac velut contrectatis Davidis generationibus, iuxta Lucae ac Matthaei genealogiam, quarum altera inverso, altera recto ordine progreditur, per extrema mentem ac sensum copulare, atque ita deinde confusionem eam, per quam parentum Iosephi cognatio permixta est, serie quadam exponere, ac modum, quo ipsa quoque Virgo ex Davide fluxit, aperte declarare; quo nihil eorum, quae ad ipsam attinent, probatione sua careat. Hanc demum enim laudem omni encomii genere praeclariorem luculentiorēque esse mihi persuadeo, nempe adversum impias linguas arma induere, osque omne adversus eam fremens obturare.

Mihi vero ignoscat velim quilibet eorum, qui hic adsunt, ac litterarum studia coluerunt, ut qui profanorum exercitamentorum imperitus sim, proptereaue angar et discrucier, utpote compendiarium viam atque instituto argumento accommodatam minime nanciscens. Nihilominus tamen, Spiritus sancti, qui docet omnem hominem scientiam, ope atque auxilio fretus, propositam materiam aggredior. Ergo hoc olim lege comparatum erat, ut nemo ex ulla tribu uxorem aliunde quam ex sua accipere posset. Quod autem hoc

νοῦσαν φυλῆς. "Ὅτι δὲ τοῦτό ἐστιν ἀληθές, αὐτῶν ἄκουε τῶν τοῦ νόμου ῥητῶν, ἐχόντων ἐπὶ λέξεως οὕτω· Καὶ ἐνετείλατο Μωϋσῆς τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ διὰ προστάγματος Κυρίου, λέγων· Οὐ περιστραφήσεται τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, ἀπὸ φυλῆς εἰς φυλὴν, ὅτι ἕκαστος ἐν τῇ κληρονομίᾳ τῆς φυλῆς τῆς πατρικῆς αὐτοῦ προσκολληθήσονται οἱ υἱοί, καὶ πᾶσα θυγάτηρ ἀγχιστεύουσα κληρονομίαν ἐκ τῶν φυλῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, ἐνὶ τῶν ἐκ τοῦ δήμου τῆς φυλῆς τοῦ πατρὸς αὐτῆς ἔσονται γυναῖκες, ἵνα ἀγχιστεύωσιν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, ἕκαστος τὴν κληρονομίαν τὴν πατρικὴν αὐτοῦ, ὃν τρόπον συνέταξε Κύριος τῷ Μωϋσῇ. Καὶ μέντοι καὶ διεφυλάχθη τοῦτο μέχρι καιροῦ. "Ἐως γὰρ ἦνθαι τὰ Ἰουδαίων, καὶ τὰ Μωσαϊκὰ διατάγματα ἡμαῶν, οὐδὲν ἦν τῶν παρ' αὐτοῖς ἑθῶν, ὃ μὴ κατὰ θεσμόν ἐκράτει. 'Αφ' οὗ δὲ πρὸς ἀφανισμόν ἐχάρει, καὶ πρὸς τοῦναντίον ἅπαν ἀπηυτομόλει, κατὰ μέρος ἐλαττούμενα, οὐκέτι λόγος αὐτοῖς πατρῴας εὐδαιμονίας πεφρόντιστο, ἐθνικώτερόν πως διακειμένοις τὸν βίον, καὶ εἰς μηδὲν ὅτι μέγα τιθεμένοις τὸ χρῆμα, καίτοι τοῦ νόμου θεσπίζοντες, τῶν προφητῶν ἐμβοώντων, καὶ διὰ πάσης σχεδὸν τῆς Γραφῆς αὐτοῦ διαμαρτυρουμένου τοῦ Θεοῦ, μὴ διαχεῖσθαι, μὴ διαφθεῖραι τὰ νόμιμα.

Ἐπεὶ οὖν παροινίας τῆς εἰς Θεὸν δίκην οὐ τὴν τυχοῦσαν ἔδοσαν οἱ Ἰουδαῖοι, ὧν τε πολλὰκις παροίστησαν, καὶ τῆς πατρῴας ἐξεστηκότες θεοσε-

verum sit, ipsa legis verba audi, quae ad hunc prorsus modum habent: Et mandavit Moyses filiis Israël per praeceptum Domini, dicens: non convertemini de tribu in tribum: quoniam unusquisque in haereditate tribus suae paternae adhaerebunt:¹ et omnis filia propinqua haereditatem habens ex tribubus filiorum Israël, uni eorum qui sunt ex domo tribus patris sui, erit uxor, et per sanguinis propinquitatem unusquisque ex filiis Israël paternam suam haereditatem percipiet, quemadmodum constituit Dominus Moysi. Ac sane hoc aliquantisper quidem observatum est. Quandiu enim iudaeorum res florebant, ac Mosaica praecepta vigeant, nullus apud eos ritus erat, qui non iuxta legem vim suam obtineret. At posteaquam in exitium tendere, atque in contrarium prorsus desciscere, sensimque minui coeperunt, non iam ipsis patria felicitas curae fuit, ut qui gentilium quodammodo ritu vitam instituerent, neque admodum magni rem huiusmodi penderent, tametsi alioqui lege sanciente, prophetis inclamantibus, atque adeo ipsomet Deo per totam Scripturam testificante atque admonente, ne animis effunderentur, ac legitimas sanctiones corrumpere.

Posteaquam igitur iudaei suae in Deum contumeliae non vulgarem poenam pependerunt, ac pro eo quod saepe tamquam oestro

¹ Num. XXXVI, 7 ss.

*848 θείας * εἰς ἄκρον δυσειδαιμονίας ἐπεληλάκεσαν, καὶ τοι πολυτρόπως αὐτοὺς κολάσαντος τοῦ Θεοῦ, πῇ μὲν, πολιορκουμένου τοῦ ἄστεος, καὶ τῶν ἱερῶν ἐκπορθουμένων, τῶν τε ἀγίων τοῖς ἐναγέσι καὶ βεβήλοις συμπατουμένων ποσί· πῇ δέ, δηώσει καὶ λεηλασίᾳ τοῦ ἔθνους, καταστροφῇ τε τοῦ πατρῷου ἐδάφους, καθ' ἣν πρὸς ἄλλοδαπὴν ἐξελαυνόμενοι ἦσαν, ἐλεεινὸν τοῖς ὁρῶσι θέαμα, καὶ τοῖς ἀκούουσιν ἄκουσμα, κύκλῳ τε περιεστοιχισμένοι ἀνηκέστοις ἐγίνοντο, μηκέτι φιλοκρινεῖσθαι τοῦ γένους ἰσχύοντος, τῷ ἄχθει πεζομένου τῶν συμφορῶν, τῷ πλήθει τῶν ἐπιόντων ὁσημέραι δυστυχημάτων, τότε δὴ συγχυθεῖσαι τῶν φυλῶν ἐκάστη, τὸ τῆς εὐγενείας ἐξαίρετον ἀπεσπλήθησαν. Ἄλλ' οὐκ εἰς ἅπαν ἠφάνιστο τὸ περιώνυμον τοῦτο τοῦ γένους ἀξίωμα. Διέμεινε γὰρ ὥσπερ τι λείψανον ἐκ διαδοχῆς ἐπικρατοῦν ἔτι τῆς κληρουχίας ταύτης τὸ ἀξιόλογον, μέχρι τῆς αἰοιδίμου Παρθένου, ταύτης δὴ λέγω τῆς μόνης ἐν γυναιξὶ Θεοσυμφέτου μητρὸς καὶ ἀείπαιδος, ἣν ἄρτι τῆς Δαδιντικῆς οὖσαν ἀποδεικνύναι φυλῆς παρορμώμενος, τοῦ λόγου τὴν βουλὴν πρὸς τὸν τῆς Γραφῆς συντείνας σκοπὸν ἐπαφίημι, Θεοῦ μάλιστα μοι τὰ κατ' ἀξίαν λέγειν παρεχομένου. Ἀλλὰ μοι δεῦρο φράσον, ὦ μακάριε Ματθαῖε, τίς ὁ τῶν ὑπὸ σοῦ γενεαλογουμένων πρὸς τὸν ἱεροφάντην Λουκᾶν διαφωνούμενος λόγος. Οὐ, φησὶν ὁ θεογραφικώτατος νοῦς Ματθαῖος, ὁ πρὶν τελώνης, νῦν δὲ

*847 quodam perciti, atque * a paterna religione deficientes ad extremam superstitionem proruerant, variis modis a Deo excruciatii fuerunt (nam et urbs obsidione cincta est, et sacra profanum in modum direpta, et sancta impuris ac scelestis pedibus protrita, et gens ipsa populationibus oppressa, patriumque solum eversum, ipsique in exteram regionem extorres acti miserandum videntibus spectaculum, atque audientibus acroama prae buerunt, omnique ex parte cincti in gravissimis et immedicabilibus calamitatibus versati sunt), nec iam diligentia adhiberi poterat, qua genera internosci possent, utpote universa natione adversarum rerum, atque ingruentium quotidie malorum mole oppressa, tum vero singulae tribus nobilitatis suae praestantiam ac singulare decus amiserunt. Nec tamen prorsus deleta est celebris haec generis dignitas. Etenim huiusce tribus auctoritas, velut reliquiae quaedam, per successionem adhuc opibus atque imperio pollens perstitit usque ad clarissimam hanc Virginem, hanc, inquam, solam inter mulieres Deo desponsam matrem ac virginem, quam nunc ex Davidica tribu ortam esse probare aggrediens, orationis iactum ad Scripturae scopum directum emitto, si modo Deus hoc mihi concedat ut pro rei dignitate sermonem habere queam. At enim, o beate Matthaeae, velim mihi explices, quidnam causae sit, quod tu in iis, quorum genus recenseres, a sancto Luca dissentias. Minime vero, inquit, mente ad divinas res conscribendas eximia praeditus Matthaeus. prius publicanus, nunc autem

τῶν ἀπορρήτων ὑφηγητής, οὐκ ἔστιν ἐν ἡμῖν, οὐκ ἔστιν οὐδεμία διαφωνίας ἔμφασις. Ὁ μὲν γὰρ ὥσπερ ἀναποδίζων τὸν λόγον, παρῆκε τοὺς κατὰ φύσιν πατέρας, τῶν κατὰ νόμον ἔσθ' ὅτε μόνων ἐπιμνησθεῖς· ἐγὼ δὲ τῶν κατὰ φύσιν πατέρων σαφῶς τὴν μνήμην πεποιήμαι, οὐκ ἀλόγως, οὐδὲ ἀναξίως τοῦ Πνεύματος. Ἐκάτερος γὰρ ὑφ' ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ Πνεύματος ἐμπνεόμενος, τὰ θατέρου θάτερος εἰς μηδὲν διαλάττων ἀποσεμνύνει. Σκοπεῖν δὲ δεῖ δι' ἀκριθείας, ἀγαπητοί, τὰς ὑπ' ἀμφοῖν ἐκτεθείσας γενεαλογίας, ἀκχεῖθεν θηράσαι τοῦ ζητουμένου τὴν εὐρεσιν.

Ἀμέλει τοίνυν κατὰ τὴν τοῦ ἱεροφάντου φωνήν, ἐξ ἐκατέρων τῶν γενῶν, λέγω δὲ τῶν κατὰ φύσιν καὶ νόμον, τὸ ἀκριδὲς τῆς γενεαλογίας ἡμῖν δείκνυται. Ματθαῖος γοῦν τῆς κατ' αὐτὸν συγγραφῆς ἀπαρχόμενος· « Βίβλος γενέσεως, φησίν, Ἰησοῦ Χριστοῦ υἱοῦ Δαβίδ, υἱοῦ Ἀβραάμ ». Καὶ ἤρκει πρὸς τὴν τοῦ ζητουμένου κατάληψιν αὐτὸ καθ' αὐτὸ τὸ προοίμιον. * Ἀλλ' οὐ *849
μέχρι τούτου ἔστη. Προῦβη γὰρ ὁ λόγος αὐτῷ, καὶ μέχρι τοῦ τῆς Παρθένου μνηστῆρος. Λουκᾶς δὲ μετὰ τὴν κατὰ τὸ βάπτισμα τοῦ Σωτῆρος ἀνάδειξιν, μικρὸν αὐτοῦ που τὸν λόγον μετοχετεύων, τοιάδε γράφει· « Ἐν οἷς, φησί, καὶ αὐτὸς ἦν Ἰησοῦς, ὡς ἐτῶν τριάκοντα, ἀρχόμενος ὢν, ὡς ἐνομίζετο, υἱὸς Ἰωσήφ τοῦ Ἡλεί, τοῦ Μαθάν, τοῦ Λευί, τοῦ Μελχί », καὶ ἐξῆς κατὰ ἀναφο-

arcanorum mysteriorum interpretes, minime, inquam, ulla est inter nos dissensio. Nam ille, velut sermonem retrorsum flectens, naturales patres praetermisit, legales dumtaxat commemorans; ergo autem naturalium patrum mentionem aperte feci: non temere id quidem, neque aliter quam Spiritu dignum esset. Uterque enim nostrum, tamquam uno eodemque Spiritu afflatus, alter alterius scripta sine ulla immutatione commendat et attollit. Accurate autem, o charissimi, generis seriem ab utroque expositam considerare, atque hinc quaestionis solutionem aucupari convenit.

Quandoquidem igitur, iuxta evangelistae vocem, ex utroque genere, hoc est ex naturali ac legali, generationis certitudo demonstratur, Matthaeus proinde opus suum inchoans, *Liber generationis*, inquit, *Iesu Christi filii David, filii Abraham*.¹ Et quidem ad id, quod quaerimus, percipiendum, principium ipsum, vel solum, sufficiebat. Verum hic non * subsistit. Etenim ipsius sermo etiam usque *850
ad Virginis sponsum progressus est. Lucas autem, post Salvatoris in baptismo declarationem, orationem suam nonnihil derivans, ad hunc modum scribit: *Inter quos, inquit, etiam Iesus erat, annorum quasi triginta incipiens esse, ut putabatur, filius Ioseph, qui fuit Heli, qui fuit Mathan, qui fuit Levi, qui fuit Melchi*, et sic deinceps in al-

¹ Matth. I, 1.

ράν, ἕως τοῦ Σήθ, « τοῦ Ἀδάμ, τοῦ Θεοῦ ». Οὐκ ἄγνοεῖ δ' οὖν ὅγε φιλόπονος νοῦς τῶν ἐξητασμένων, ὡς τοὺς μὲν κατὰ νόμον πατέρας ἐκείνους τῇ Γραφῇ καλεῖν σύνθηες, τοὺς προθανόντας μὲν ἄπαιδας, πλὴν παιδοθετηθέντας, δι' ἀδελφοσπόρου γονῆς μετὰ κοίμησιν· τοὺς δέ τοι κατὰ φύσιν, ἐκείνους, οἱ μάλιστα μὲν ἑαυτοῖς πρὸς διαδοχὴν τοῦ γένους οἰκίῳ σπόρῳ ἐπαιδοποιήσαντο, ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ εἰ τεθνάσιν αὐτοῖς ἄπαιδες ἀδελφοί, δι' ἀντιγόνου σποράς, τὴν εὐκληρίαν τῷ ἀδελφῷ συνεισήγαγον. Τῶν γέ τοι εὐαγγελιστῶν, ὁ μὲν τῶν κατὰ φύσιν πατέρων μόνων ἐπιμνησθεὶς τοὺς κατὰ νόμον παρῆκεν· ὁ δὲ τοῦμπαλιν τοὺς κατὰ φύσιν παραδραμίων, τῶν κατὰ νόμον ἰδικῶς ἐπεμνήσθη· οὐδ' ὁπότερος τοῦ εἰκότος ἀποσφαλεῖς. Καλὸν δ' οἶμαι καὶ παλαιᾶς πρὸς τοῦτο μαρτυρίας ἐπιμνησθῆναι, ἣν παρ' ἀνδρός τινος πολυῖστορος παρειλήφαμεν, ἔχουσαν ἐπὶ λέξεως οὕτως. Ἐπεὶπερ οἱ τῆς γενεαλογίας τῶν εὐαγγελιστῶν ἐμφερόμενοι, οἱ μὲν διεδέξαντο παῖδες πατέρας γνησίους, οἱ δὲ, ἑτέροις μὲν ἐγεννήθησαν, ἑτέρων δὲ γεγόνاسι κλήσει, ἀμφοτέρων δὲ γέγονεν ἡ μνήμη, τῶν τε γεγεννηκότων, καὶ τῶν ὡς γεγεννηκότων, οὕτως οὐδέτερον τῶν Εὐαγγελίων ψεύδεται, καὶ φύσιν ἀριθμοῦν, καὶ νόμον· ἐπεπλάκη γὰρ ἀλλήλοις τὰ γένη τότε ἀπὸ τοῦ Σολομῶντος, καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ Νά-

tum ascendendo usque ad Seth, *qui fuit Adae, qui fuit Dei*.¹ Illud porro minime ignorat, quisquis sedula et exquisita mente praeditus est, ex usu Scripturae esse, legales patres eos demum appellare, qui, quamvis sine liberis e vita decesserint, tamen per sobolem, ex fraterno semine post mortem suam ortam, filios habuerunt: naturales contra, eos qui praesertim quidem sibi ipsis ad generis propagationem ex suomet semine liberos procrearunt, interdum autem etiam, si ipsorum fratres nullis liberis relictis vitam cum morte commutassent, per vicarium semen haereditatem ipsis collegerunt. Ergo alter evangelistarum, naturales dumtaxat patres commemorans, legales silentio praeteriit; alter rursus praetermissis naturalibus, legalium privatim mentionem fecit. In quo neuter ab eo quod par erat aberravit. Nec vero incommodum fuerit (quo planius istud ostendatur) veteris quoque testimonii meminisse, quod a viro quodam multarum rerum cognitione instructo accepimus. Id autem sic ad verbum habet. Quandoquidem qui in Christi genealogia ab evangelistis referuntur, partim filii veris patribus successerunt, partim cum ab aliis geniti essent, aliorum tamen filii dicti sunt, atque utrorumque mentio facta est, hoc est et eorum qui genuerunt, et eorum qui velut genuerunt, idcirco neutrum Evangeliorum mentitur, dum et naturam et legem numerat. Nam tum familiae Salomonis, et Nathan, per liberorum suscitationem ac repetita matrimonia inter

¹ Lc. III, 23, 24 et 38.

θαν, ἀναστάσεσι τέκνων, καὶ δευτερογαμίαις. Ἵνα δὲ σαφὲς ᾖ τὸ λεγόμενον, τὴν ἐπιπλοκὴν τῶν γενῶν διηγῆσομαι.

Ἀπὸ τοῦ Δαβὶδ διὰ Σολομῶντος τὰς γενεὰς καταριθμουμένοις, τρίτος ἀπὸ τέλους εὐρίσκεται Ματθάν, ὃς ἐγέννησε τὸν Ἰακώβ, τοῦ Ἰωσήφ τὸν πατέρα. Ἀπὸ δὲ Νάθαν τοῦ Δαβὶδ κατὰ Λουκᾶν, ὁμοίως τρίτος ἀπὸ τέλους Μελχί. Σκοποῦ τοίνυν ἡμῖν κειμένου τοῦ Ἰωσήφ, ἀποδεικτέον, πῶς ἑκάτερος αὐτοῦ πατὴρ ἰστόρηται, ὃ τε Ἰακώβ ἀπὸ Σολομῶντος, καὶ Ἡλεὶ ἀπὸ τοῦ Νάθαν, ἑκάτερον γένος κατὰγοντας. Καὶ δὴ οὖν ὃ τε Ματθάν καὶ ὁ Μελχί, ἐν μέρει τὴν αὐτὴν ἀγόμενοι γυναῖκα, ὁμομητρίους ἀδελφοὺς ἐπαιδοποιήσαντο, τοῦ νόμου μὴ κωλύοντος χηρεύουσιν, ἥ καὶ ἀπολελυμένην, ἄλλω γαμεῖσθαι. Παραδέδοται τοίνυν, ὅτι πρῶτος Ματθάν ὁ ἀπὸ Σολομῶντος κατὰγον τὸ γένος, τὸν Ἰακώβ γεννᾷ καὶ τελευτήσαντος * τοῦ Ματθάν, Μελχί ὁ ἐπὶ τὸν Νάθαν κατὰ γένος ἀναφερόμενος, χηρεύουσιν, ἐκ μὲν τῆς αὐτῆς φυλῆς, ἐξ ἄλλου δὲ γένους ὢν, ὡς προεῖπον, ἀγόμενος αὐτὴν, ἔσχεν υἱὸν τὸν Ἡλεὶ. Οὕτως ἐκ διαφόρων δύο γενῶν εὐρήσομεν, τὸν τε Ἰακώβ καὶ τὸν Ἡλεὶ, ὁμομητρίους ἀδελφοὺς, ὃν θάτερος ὁ Ἰακώβ, δηλονότι, ἀτέκνου τοῦ ἀδελφοῦ τελευτήσαντος Ἡλεὶ, τὴν γυναῖκα παραλαβὼν, ἐγέννησεν ἐξ αὐτῆς τρίτον τὸν Ἰωσήφ κατὰ φύσιν μὲν ἑαυτῷ, καὶ κατὰ λόγον διὸ γέγραπται.

*352

se connexae erant. Ut autem perspicuum sit quod dico, generum permixtionem exponam.

A Davide per Salomonem generationes recensentibus, tertius a fine Mathan reperitur, qui Iacobum Iosephi patrem genuit. A Nathan autem Davidis filio iuxta Lucam, eodem modo tertius a fine Melchi. Quocirca cum Ioseph nobis pro scopo proponatur, demonstrandum est quonam pacto uterque ipsius pater esse divinis Litteris prodatur, nimirum et Ioseph qui a Salomone ortum traxit, et Heli qui a Nathan. Ergo et Mathan et Melchi eandem uxorem vicissim ducentes, uterinos fratres procrearunt. Neque enim lex prohibebat, ne ea, quae maritum morte amiserat, aut ab eo repudiata fuerat, alteri nuberet. Memoriae itaque proditum est Mathan primum, qui a Salomone originem ducebat, Iacobum * genuisse, ipsoque Mathan extremo vitae die functo, Melchi, qui ad Nathan genus suum referebat, viduam, quod ex eadem tribu ipse, quamquam ex alia familia, ut iam dictum est, foret, in matrimonium accepisse, ex eaque filium Heli suscepisse. Ad hunc modum ex diversis duobus generibus Iacobum et Heli uterinos fratres reperiemus; quorum alter, hoc est Iacob, fratre Heli sine liberis e vita sublato, uxorem illius in matrimonium accipiens, tertium Ioseph et ipsa sustulit, natura quidem ac iuxta rationem, sui ipsius filium (unde etiam scriptum est, *Iacob genuit Ioseph*); legis autem respectu, filium Heli;

*351

«Ἰακώβ ἐγέννησε τὸν Ἰωσήφ» κατὰ νόμον δέ, τοῦ Ἥλει υἱὸς ἦν. Ἐκεῖνῳ γὰρ Ἰακώβ ἀδελφὸς ὢν, ἀνέστησε σπέρμα. Διόπερ οὐκ ἀμαυρωθήσεται καὶ ἡ κατ' αὐτὸν γενεαλογία, ἣν Ματθαῖος μὲν ὁ εὐαγγελιστὴς ἐξαριθμοῦμενος, «Ἰακώβ δέ, φησὶν, ἐγέννησε τὸν Ἰωσήφ» ὁ δὲ Λουκᾶς ἀνάπαλιν «Ὃς ἦν, ὡς ἐνομίζετο (καὶ γὰρ τοῦτο προστίθῃσι) τοῦ Ἰωσήφ, τοῦ Ἥλει, τοῦ Μελχί». Τὴν γὰρ κατὰ νόμον γέννησιν, ἐπισημότερον οὐκ ἦν ἐξαιρεῖν. Καὶ τὸ «ἐγέννησεν», ἐπὶ τῆς τοιαύτης παιδοποιίας ἄχρι τέλους ἀπεσιώπησε, τὴν ἀναφορὰν ποιησάμενος, ἕως τοῦ Ἀδάμ, «τοῦ Θεοῦ», κατὰ ἀνάλυσιν. Καὶ μετὰ βραχέα. Ὁμομήτριοι ἄρα ὁ τε Ἥλει καὶ Ἰακώβ ἀδελφοί. Ἀτέκνου γὰρ τοῦ Ἥλει τεθνηκότος, Ἰακώβ ἀνέστησεν αὐτῷ σπέρμα, γεννήσας τὸν Ἰωσήφ κατὰ φύσιν μὲν αὐτῷ, κατὰ νόμον δέ, Ἥλει. Οὕτως ἀμφοτέρων ἦν υἱὸς Ἰωσήφ.

PG
97, 852

Τοσαῦτα δὴ οὗτος. Καὶ δὴ τοῦ Ἰωσήφ οὕτως γενεαλογουμένου, δυνάμει καὶ ἡ Παρθένος αὕτη καὶ Θεοτόκος Μαρία, τῆς αὐτῆς οὕσα φυλῆς συναποδείκνυται τούτῳ, εἶγε κατὰ τὸν Μωσέως νόμον, οὐκ ἐξῆν φυλῇ φυλὴν ἐπιμίγνυσθαι. Ἐνὶ γὰρ τῶν ἐκ τοῦ δήμου καὶ πατριάς τῆς αὐτῆς ὁρωμένων, πρὸς γάμου κοινωνίαν ἤκειν θεσπίζει, ἂν μὴ τυχὸν περιστρέφοιτο τοῦ γένους ὁ κληρὸς ἀπὸ φυλῆς εἰς φυλὴν. Εἰ δέ τις κυρίως καὶ αὐτὴν ἀπαιτοῖ γενεαλογεῖσθαι τὴν ὑπεραγίαν Παρθένον καὶ ἄνδρον, οὐκ ὀρθά γέ μοι ποιῶν φαίνεται, τοῦ νόμου τοῦτο μηδαμοῦ συγχωροῦντος, ἢ ἐπιτετραφότος δὴπου-

1840

Iacob etenim, utpote frater, semen ipsi suscitavit. Ob eamque causam ipsius etiam genealogia obscuritate minime obruetur: quam Matthaeus quidem evangelista recensens, *Iacob*, inquit, *genuit Ioseph*, Lucas autem converso ordine: *Qui erat, ut putabatur* (nam hoc etiam adiunxit) *filius Ioseph, qui fuit Heli, qui fuit Melchi*. Si quidem nulla ratione significantius atque illustrius legalis nativitas commemorari poterat. Atque hoc verbum, *genuit*, in hac liberorum procreatione ad extremum usque subiecit, per analysim sursum ascendens usque ad Adam, *qui fuit Dei*. Et paucis interiectis: Uterini ergo fratres Heli et Iacob. Etenim mortuo Heli sine liberis, Iacob semen ipsi excitavit, progenito scilicet Iosepho, qui, ut natura ipsius erat, ita, si legis rationem habeamus, patrem Heli habebat. Ita utriusque filius Ioseph erat.

PG
97, 851

Atque haec ille. Proinde cum Iosephi genus ad hunc modum recenseatur, certe Virgo quoque ipsa ac Dei Genitrix Maria eiusdem cum eo tribus esse simul demonstratur, siquidem Moysis lege non licebat ulli tribui cum altera tribu permisceri. Sanciebat enim ea, ut quaeque tribus cum uno qui ex eadem tribu esset, matrimonio iungeretur: ne fortasse generis haereditas ab una tribu ad aliam laberetur. Quod si quis ipsius quoque sanctissimae Virginis genus proprie ac peculiariter recenseri postulet, non recte mihi quidem facere videtur: cum lex nusquam hoc permittat aut imperet. Quo-

1840

θεν. Ποῦ γὰρ ἐν τοῖς παλαιοῖς γυνή ποτε δείκνυται γενεαλογηθεῖσα, τοῦ τιμωτέρου μέρους προκριθέντος εἰς γενεογραφίαν ἄγεσθαι; Πατρώθεν γάρ, ἀλλ' οὐ μητρώθεν τοῦ γένους τὴν εὐκληρίαν γνωρίζεσθαι προτιμότερον. Ἡμῖν δὲ τούτου μελήσει μὲν παντελῶς οὐδέν, ὅτε μὴ πρὸς ἡμῶν ἀρχαίους παραχαράττειν ἔρους, ἢ κενούς ἐπείσάγειν θεσμούς. Οὐ γὰρ ὅρια μεταίρειν θέμις αἰώνια, ἀ οἱ πατέρες ἡμῶν ἔθεντο.

Τῶν δέ γε μικρῶν πρόσθεν ἐκτεθειμένων, οὐκ ἀποσταίημεν. Εἰ γὰρ ἀληθεύει Μωϋσῆς ταῦτα θεσπίζων, ἀ καὶ γέγραπται (ἀληθεύσει δὲ πάντως, ὡς στόμα πρὸς στόμα Θεῷ τῇ ἀληθείᾳ μόνος ἐντυχών), τῆς αὐτῆς ἄρα φυλῆς δειχθήσεται, καὶ ἡ θεόκλητος αὕτη Μητρώθεος τοῦ κατ' οἰκονομίαν ἄρρητον * μνηστευσαμένου ταύτῃ ἀνδρός, λέγω δέ, τοῦ ἐκ Δαβὶδ πεφηνότος Ἰωσήφ. *853
ὃν εἰ ἐκ σπέρματος τοῦ Δαβὶδ κατάγεσθαι δοίημεν, πρὸς ἀνάγκης ἔσται, καὶ τὴν αὐτῇ μνηστευθεῖσαν, τῆς αὐτῆς οὖσαν φάναι φυλῆς. «Ἰωσήφ γάρ, υἱὸς Δαβὶδ, μὴ φοβηθῆς παραλαβεῖν Μαριάμ τὴν γυναῖκά σου», ὁ ἐπιστάς αὐτῷ δι' ὁράματος προσεφώνησεν ἄγγελος, ἐπὶ τῷ παραδόξῳ τῆς ἀφράστου κυοφορίας ἀσχάλλοντι. Οὐκοῦν οὐ διεψεύσθη Μωσῆς, οὐ διημάρτηται Δαβὶδ, ὁ μὲν, μὴ συγχεῖσθαι τὰ γένη πρὸς ἑαυτὰ θεσπίζων, ὁ δέ, δι' ὁρκομο-

nam enim loco apud veteres mulieris genus commemoratum fuisse ostenditur, cum in recensendis generibus praestantior pars anteferatur? Praestantius siquidem est, ut generis nobilitas a patre quam a matre cognoscatur. Nos autem istud nihil omnino morabitur. Neque enim nostrum est antiquas regulas adulterare, aut novus ritus invehere. Neque enim fas est antiquos terminos immovere, quos patres nostri posuerunt.¹

Caeterum ab his quae aliquanto ante exposita sunt, minime abcedamus. Nam si vera dicit Moyses, ea sanciens, quae litterarum monumentis consignata sunt (non est autem dubium quin vera dicat, utpote os ad os Deo, qui veritas est, remotis arbitris loquens) eiusdem proinde tribus esse * demonstrabitur haec divinitus vocata *854
Dei Mater, cuius vir ille, qui per dispensationem omni sermone praestantiores eam despondit, hoc est Iosephi, quem ex Davidica tribu ortum esse constat. Qui si a nobis ex Davidis semine descendere concedatur, necessarium profecto nobis erit confiteri, eam quoque, quae ipsi desponsata est, eiusdem tribus esse. *Ioseph enim, fili David* (ut eum allocutus est angelus ille, qui per visum ipsi apparuit, ob graviditatis, orationem omnem superantis, novitatem animi moestitia laboranti), *ne timeas accipere Mariam uxorem tuam.*² Itaque nec falsus est Moyses, nec a vero aberravit David, ille nimirum tribus inter se misceri vetans, hic interposito iureiurando de lumbis

¹ Prov. XXII, 28.

² Matth. I, 20.

σίας ἐξ ὁσφύος αὐτοῦ τὸν Χριστὸν ἀναστήσεσθαι χρησμοδούμενος. Οὕτω μὲν οὖν κατὰ ῥοῦν ἐπιδραμὼν ὁ λόγος, σαφῶς ἡμῖν ἐξ Ἰούδα καὶ Δαβὶδ τὸν Χριστὸν παρεστήσατο. Πειράσσομαι δὲ καὶ ἄλλως τὸν περὶ τούτου καταθέσθαι λόγον ἡμῖν ἐκ παλαιῶν συγγραμμάτων, τοῖς ὅσοι δῆλον τὸ τῆς Ἐκκλησίας ἄδολον ἐκπεπώκατε γάλα. Περὶ γὰρ τῶν ἄλλων οὐδεὶς μοι λόγος τῆς προφητείας οὕτω καθαπτομένης αὐτῶν τῆς πωρώσεως· «Ψηλαφήσουσι γάρ, φησὶν, ὡς τυφλοὶ τοῖχον, καὶ ὡς οὐχ ὑπαρχόντων ὀφθαλμῶν, ψηλαφήσουσιν». Ἡμῖν δὲ ὁ θεῖος Ἀπόστολος ἀρκέσει λέγων· «Σοφίαν δὲ λαλοῦμεν ἐν τοῖς τελείοις· σοφίαν δὲ οὐ τοῦ αἰῶνος τούτου, οὐδὲ τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου τῶν καταργουμένων, ἀλλὰ λαλοῦμεν Θεοῦ σοφίαν, ἐν μυστηρίῳ τὴν ἀποκεκρυμμένην, ἣν δὴ ψυχικὸς ἄνθρωπος οὐ δύναται γινῶναι. Μωρία γὰρ αὐτῷ ἐστὶ, καὶ οὐ δύναται γινῶναι, ὅτι πνευματικὸς ἀνακρίνεται».

Τῶν τοίνυν τῷ Χριστῷ πεπραγμένων, ἐστὶν ἡ καὶ τοὺς πολλοὺς διέφυγεν, ὅσα τε χρησίμως ἐσωπαῖτο τοῖς τότε ὡς φέρε εἰπεῖν, τὰ πρὸ τοῦ βαπτίσματος αὐτῷ πεπραγμένα, καὶ ἡ καθ' ὃν ἐδίου τρόπον διαγωγῇ ἐντὸς ὅλων ἐτῶν τριάκοντα, μηδεμιᾶς που ταύτην Γραφῆς ἱστορούσης. Ἐν οὖν τῶν μάλιστα σεσηγημένων, καὶ τὸ κατὰ τὴν γέννησιν αὐτοῦ θαῦμα ἦν, ὀλίγου δεῖν πάντας λαθόν, καθ' ὃν ἐνηθρωπῆκει χρόνον, ὀλίγον ἐκτός, ὡς φησὶ που

suis Christum excitatum iri vaticinans. Ad hunc igitur modum oratio nostra ex animi sententia decurrens, perspicue nobis Christum ex Iuda et Davide ortum esse confirmavit. Conabor autem etiam aliunde rationem huiusce rei vobis, qui Ecclesiae lac doli expers ebibistis,¹ ex veteribus lucubrationibus afferre. Nam de aliis, nulla mihi cura est, quippe cum propheta eorum caecitatem ac stupiditatem ad hunc modum insectetur, *Palpabunt, inquit, tamquam caeci parietem, et tamquam oculis capti contrectabunt.*² Nos autem hoc Apostoli dicto contenti erimus: *Sapientiam loquimur inter perfectos, sapientium porro non huius saeculi, nec principum huius saeculi qui destruunt, sed loquimur Dei sapientiam in mysterio absconditam, quam quidem animalis homo percipere non potest. Stultitia enim est illi, et non potest intelligere; quia spiritualiter examinatur.*³

Igitur ex his quae a Christo gesta sunt, nonnulla vulgi cognitionem fugerunt, hoc est omnia ea quae iis, qui tum temporis erant, utiliter silentio premebantur, verbi gratia, quae ante baptismum ab eo facta sunt, et ea vitae ratio, quam ad tricesimum usque aetatis annum tenuit. Neque enim eam usquam Scriptura commemorat. Unum itaque ex iis, quae quam maxime silebantur, ortus ipsius miraculum erat: quod quidem, quo tempore humanam naturam

¹ I Petr. II, 2.

² Isa. LIX, 10.

³ I Cor. II, 6, 7, 14.

ἄγιος ἀνὴρ, Ἰγνάτιος ὄνομα αὐτοῦ· Καὶ ἔλαθε τὸν ἄρχοντα τοῦ αἰῶνος τούτου ἡ παρθενεὶα Μαρίας, καὶ ὁ τόκος αὐτῆς, ὁμοίως καὶ ὁ θάνατος Χριστοῦ. Τρία μυστήρια κραυγῆς, ἅτινα ἐν ἡσυχίᾳ Θεοῦ ἐπράχθη. Εἰκότως οὖν ἄρα κατ' ἐκεῖνο καιροῦ, ἡ μὲν ἐξ ἁγίου Πνεύματος τοῦ Χριστοῦ παρὰ τοῖς πολλοῖς ἐσιωπᾶτο γένεσις. Ὁ δὲ Ἰωσήφ ἐν χώρᾳ πατρὸς παρελαμβάνετο. Κάντεῦθεν οἶα εἰκός, ὡς πατὴρ τοῦ παιδὸς ἐγενεαλογεῖτο. Εἰ * γὰρ μὴ τοῦτο *856
ἐγεγόνει, ἀπάτωρ ἂν ὁ παῖς ἐνομίσθη, μὴ ἐκ πατρὸς γενεαλογούμενος.

1841

Οἱ τοίνυν θαυμάσιοι εὐαγγελισταί, ἀναγκαίως τότε τὸν Ἰωσήφ ἐγενε- PG
αλόγουν, αὐτὸν ἐκεῖνον παρὰ πᾶσι τοῦ υἱοῦ βεβοημένον πατέρα. Εἰ γὰρ τοῦ- 97, 856
τον παρέντες μητρόθεν αὐτὸν ἐγενεαλόγουν, πρὸς τῷ καὶ ἀπρεπὲς εἶναι τοῦτο, καὶ τῆς τῶν θείων Γραφῶν συνηθείας ὑπῆρχεν ἀλλότριον, ὡς οὔτις πρότερον ἐκ γυναικὸς γενεαλογηθεὶς ἰστόρηται. Χρησίμως οὖν ἄρα οἱ εὐαγγελισταὶ τὸν Ἰωσήφ ἀπὸ Δαβὶδ, διὰ τὴν ἀποδοθεῖσαν αἰτίαν γενεαλογοῦντες, ἐν ταύτῳ καὶ τὴν παρθένον Μαρίαν ἀπὸ Δαβὶδ γεγονέναι συνιστῶσι, διὰ τοῦ μνηστῆ-
ρος γένος, τὸ τῆς γαμετῆς συνεισφέροντες, κατὰ τὴν μικρῷ πρόσθεν ἡμῖν προαχθεῖσαν τοῦ Μωϋσέως νομοθεσίαν· «Οὐ περιστραφήσετε», λέγοντες τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, «ἀπὸ φυλῆς εἰς φυλὴν, ὅτι ἕκαστος ἐν τῇ κληρονομίᾳ τῆς φυ-
λῆς πατρικῆς αὐτοῦ προσκολληθήσονται οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ», καὶ τὰ ἐξῆς. Οὕτως

suscipiebat, paucis exceptis, omnibus incognitum erat, ut quodam loco, inquit, vir sanctus Ignatius: Et principem huius saeculi latuit Mariae virginitas, ipsiusque partus, itemque Christi mors. Nam tria clamoris mysteria in quiete ac silentio acta sunt. Non abs re igitur Christi ex Spiritu sancto nativitas apud vulgus silebatur, ac Ioseph loco patris assumebatur. * Atque inde, ut vero consentaneum est, *855
tamquam pueri pater recensebatur. Nam nisi hoc exstitisset, patre carere puer existimatus fuisset, quod a paterno latere genus ipsius minime referretur.

1841

Quamobrem ab eximiis evangelistis necessario tunc factum est, PG
ut Iosephi genus recenserent: quod ille apud omnes pater filii prae- 97, 855
dicaretur. Nam si, hoc praetermisso, a materno latere generis ipsius seriem texuissent, praeterquam quod istud indecorum fuisset, a divinarum quoque Scripturarum consuetudine abhorruisset: quod nimirum numquam ante cuiusquam genus a materno latere ductum fuisset. Commode igitur evangelistae Iosephi genus a Davide, ob eam quam attulimus causam ducentes, simul quoque Virginem Mariam ex Davide ortam esse confirmant, per sponsum scilicet uxoris genus una inferentes, iuxta eam, quam aliquando ante protulimus, Moysis legem, ita ad Israëlitas inquentis: *Non convertimini de tribu in tri-
bum, quia unusquisque in haereditate tribus suae paternae adhaerebit,*¹

¹ Num. XXXVI, 7.

δὲ τούτων ἐχόντων, ὅτι μὲν δίκαιος ἦν Ἰωσήφ, καὶ κατὰ νόμον ἔζη, πρόδηλον. Νομίμως δὲ βιούς, οὐκ ἄλλοθεν οὖσαν ἐμνᾶτο γυναῖκα, ἣ ἐξ ἧς ὠρμᾶτο φυλῆς. Ἡ δὲ ἦν τοῦ Ἰούδα, δήμου τε τοῦ αὐτοῦ καὶ πατριᾶς, ἧτις ἦν Δαβίδ. Τοιαῦτα γὰρ ἦν τὰ τοῦ νόμου παραγγέλματα. Εἰ τοίνυν Ἰωσήφ Ἰούδα, κλήρου τε καὶ πατριᾶς Δαβίδ, πῶς οὐχὶ καὶ τὴν Μαρίαν ἐκ τῶν αὐτῶν ὠρμᾶσθαι δίκαιον, τῆς αὐτῆς οὖσαν μάλιστα τοῦ Ἰούδα φυλῆς, δήμου δὲ τοῦ Δαβίδ, ἐξ ᾧν καὶ Ἰωσήφ ὠρμᾶτο, σαφῶς τοῦ παραναγνωσθέντος νόμου, τῆς μὲν πρὸς τὰς ἄλλας φυλὰς ἐπιμιξίας ἀνείργοντος, διοριζομένου δὲ ἀντικρυς, ἐκ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ δήμου τῆς οἰκειᾶς φυλῆς τὰς συμβιώσεις ποιεῖσθαι; «Οὐ γὰρ περιστραφήσετε», φησὶ τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, «ἀπὸ φυλῆς εἰς φυλὴν, ὅτι ἕκαστος ἐν τῇ κληρονομίᾳ τῆς φυλῆς τῆς πατρικῆς αὐτοῦ προσκολληθήσονται οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ». Κατὰ ταῦτα δὲ οὖν καὶ ἡ περιώνυμος αὕτη Παρθένος, ἐκ σπέρματος ἦν τοῦ Δαβίδ, ὅθεν καὶ ὁ μνηστήρ ἐγενεαλογεῖτο. Εἰ γὰρ κεφαλὴ τῆς γυναικὸς ὁ ἀνὴρ κατὰ τὸν μέγαν Ἀπόστολον, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν κατὰ τὸν Μωϋσέως νόμον, καὶ ἡ μεμνηστευμένη ἀνδρὶ διαμαρτοῦσα, μοιχείας ὑπέχει τιμωρίαν κατὰ τὸν νόμον, ὥς τοῦ μνηστῆρος ἤδη σῶμα γεγεννημένη, καὶ κεφαλὴν τὸν ἄνδρα ἐπιγραψαμένη, πῶς οὐχὶ τῆς κε-

etc. Quae cum ita se habeant, quod quidem iustitia praeditus Ioseph esset, ac vitam legi consentaneam duceret, nemini obscurum est. Ex legis porro praescripto vivens, profecto non aliunde quam ex sua tribu ortam uxorem despondebat. Erat autem haec ex Iuda, populoque eodem ac familia, hoc est ex Davide. Ita enim legis edicto comparatum erat. Quocirca si Ioseph ex tribu Iuda, atque ex Davidis sorte ac familia erat, annon consentaneum est Mariam quoque ab iisdem proficisci, praesertim cum ex eadem tribu Iuda et Davidis populo esset, ex quibus Ioseph quoque ortum trahebat? Perspicue siquidem lex ea, quae prius recitata est, matrimonii commercia cum aliis tribubus inire prohibebat, contraque plane sanciebat, ex sorte ac populo tribus suae contubernia vitaeque consuetudinem inire. *Non enim convertimini*, inquebat filiis Israel, *de tribu in tribum: quoniam unusquisque filiorum Israel in paternae tribus suae haereditate adhaerebit*. Hac proinde ratione illustris etiam haec Virgo ex Davidis semine erat. Ex quo factum est ut sponsi genus recenseretur. Nam cum, de Apostoli sententia, caput mulieris vir sit,¹ ac iuxta legis praescriptum duo in carne una futuri sint,² atque mulier ea, quae matrimonio copulata est, si a pudicae coniugis officio aberraverit, adulterii poena, quemadmodum lex iubet, multetur, ut quae mariti sui corpus iam facta sit, eumque pro capite suo ascripserit, quid tandem afferri potest, quin, cum

¹ I Cor. XI, 3.

² Gen. II, 24.

φαλῆς γενεαλογουμένης ἔπεται καὶ τὸ σῶμα τῇ κεφαλῇ συναριθμεῖσθαι; Ὡστε κἀνταῦθα τὴν Παρθένον ἔδει συνημμένην τῷ Ἰωσήφ εἰκότως τῇ γενεαλογίᾳ συναναλαμβάνειν· ὅτι δὴ τῆς αὐτῷ μάλιστα φυλῆς, ναὶ μὴν ἀλλὰ καὶ δήμου καὶ πατριᾶς Δαβὶδ ἀποδέδεικται γενομένη. Ἐπεὶ καὶ ἐν τῷ πρὸς αὐτὴν χρηματισμῷ θεσπίζων ὁ Γαβριήλ, μετὰ τῶν ἄλλων ἔφησε· «Καὶ δώσει αὐτῷ Κύριος ὁ Θεὸς τὸν θρόνον Δαβὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ». Τί διδάσκων ἐντεῦθεν; Ὅτι τοῦ ἐξ αὐτῆς γενησομένου, προπάτωρ ἦν ὁ Δαβίδ. Καὶ πῶς γὰρ ἦν ἄλλως ταῦτα εἰκὸς τῇ Παρθένῳ φάναι τὸν ἄγγελον ἢ συνομολογοῦντα * δῆλον αὐτὴν εἶναι ἐκ Δαβίδ; Οὐ γὰρ ἂν μὴ ἐκ Δαβὶδ τυγχανούσῃ, τὸ «Δώσει αὐτῷ ὁ Θεός», εἰρήκει «τὸν θρόνον Δαβὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ». Ποίου γὰρ πατρὸς ἂν εἰκότως ἢ Παρθένος ἡρώτα, ὁμολογοῦσα μὲν ὅτι ἄνδρα οὐ γινώσκει, μαθοῦσα δὲ ὅτι ἐκ Πνεύματος ἁγίου συλλήψεται, εἰ μὴ σαφὴς ὁ λόγος ἦν πρὸς θυγατέρα Δαβὶδ λεγόμενος; Ἐνθεν φησὶν εἰκότως ὁ Λουκᾶς· «Ἀνέβη δὲ καὶ Ἰωσήφ ἐκ τῆς Γαλιλαίας ἐκ τῆς πόλεως Ναζαρέθ εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἀπογράφασθαι εἰς πόλιν Δαβὶδ, ἥτις καλεῖται Βηθλέεμ, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ἐξ οἴκου καὶ πατριᾶς Δαβίδ, σὺν Μαριὰν τῇ μεμνηστευμένη αὐτῷ οὔσῃ ἐγκύῳ». Οὐκέτι γὰρ τὴν παροῦσαν ἀμφιβολίᾳ ἀναγνωσόμεθα λέξιν, ὥς τῆς Μαρίας ἀπογράφασθαι μόνον συνελθούσης, ἀλλ' ὥς καὶ αὐτῆς σὺν τῷ Ἰωσήφ ἐξ

*857

capitis genus recensetur, corpus quoque una cum capite recenseri consequatur? Ac proinde hic quoque Virginem, utpote Iosepho coniunctam, oportebat in generis commemoratione simul assumi, quoniam eiusdem cum eo tribus, atque adeo ex Davidis populo ac familia eam fuisse demonstratum est. Quandoquidem in eo etiam oraculo, quod ad * eam editum est, vaticinans Gabriel, praeter alia hoc quoque dixit: *Et dabit ei Dominus sedem David patris eius.*¹ Quidnam hinc docens? Nempe quod David eius, qui ex ea nasciturus erat, parens esset. Et qui tandem alioqui consentaneum erat angelum his ad Virginem verbis uti, nisi quia simul quoque eam ex Davide ortam esse confitebatur? Neque enim ad eam, nisi ex Davide promanasset, ipse dixisset: *Dabit ei Deus sedem David patris sui.* Cuiusnam enim patris, merito interrogasset Virgo, quae confitebatur quidem quod virum non cognosceret (intellexerat autem fore ut ex Spiritu sancto conciperet), nisi perspicue ipse ad Davidis filiam loqueretur? Unde non immerito a Luca dictum est: *Ascendit autem et Ioseph a Galilaea ex civitate Nazareth in Iudaeam, ut profiteretur in civitate David, quae vocatur Bethleem, eo quod ipse esset de domo et familia David, cum Maria desponsata sibi, praegnante.*² Non enim praesentem hunc locum ancipiti sensu legemus, tamquam Maria eo dumtaxat nomine una cum eo profecta esset, ut nomen suum

*858

¹ Lc. I, 32.

² Lc. II, 4, 5.

οἴκου καὶ πατριᾶς Δαβίδ, τῆς τοιαύτης ἐρμηνείας τοὺς λόγους ἐκ τῶν ἀποδομένων ἔχοντες. Δεδεῖχθαι τοιγαροῦν σαφῶς ἡγοῦμαι, ὅτι μὴ μάτην Ἰωσήφ γενεαλογεῖται παρὰ τοῖς θείοις εὐαγγελισταῖς, ᾧ πρὸς ἀνάγκης καὶ ἡ Παρθένος ἀπόγονος οὖσα Δαβίδ, ἐφεπομένως γνωρίζεται, καὶ ὁ καθ' ὑπεροχὴν θαύματος ἐξ αὐτῆς γεγεννημένος Χριστὸς Ἰησοῦς, ὁ τοῦ Θεοῦ προαιώνιος Παῖς. Καὶ ὁ τούτοις ἀντιλέγειν πειρώμενος, καθ' ἑαυτοῦ πειρᾶται μᾶλλον τοῦ ἑαυτοῦ γλώττης παραθῆξαι τὸ ξίφος, καὶ ἱερῶν ἔξω τῆς ἡμετέρας αὐλῆς ἐρρίφθω θυρῶν. Ἡμῖν δὲ οἷς ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ἐξαπεστάλη, ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια, μηδὲν ὅτι πλέον τῶν εἰρημένων ἐξέστω διερευνᾶσθαι, τῆς θείας ἡμῖν Γραφῆς ἀποφραττούσης τῶν βαθυτέρων τὴν ἔρευναν. « Ἄ γάρ, φησί, προσετάρχη σοι, ταῦτα διανοοῦ, καὶ ὑψηλότερά σου μὴ ζῆτει ».

Σὺ οὖν, ὦ Ἰουδαῖε, σύνες τῶν εἰρημένων τὴν δύναμιν, καὶ μὴ ζυγομάχει πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Ἀπόθου τὴν ἀμφίβολον γνώμην, καὶ διχονοίας ἀπάσης χωρίς, τῇ χάριτι στοιχειώθητι, δι' ἧς λυθήσῃ τῶν δεσμῶν τοῦ γραμματοκύφου ζυγοῦ. Περιελοῦ τὸ κάλυμμα· καθαρὸν δέξαι τῶν γεγραμμένων τὸ φῶς· παράδραμε τὰς σκιάς, καὶ τοὺς τύπους κατάλιπε. Γυμνὴν δέχου τὴν χάριν. Ἀδιστάκτως τῇ ἀληθείᾳ πρόσιθι. Δόξασον, ὑμνησον τὸν οὕτω ταῦτα θεσπίσαντα. Εἶπε Μωσαϊκῶς· « Οὗτός μου Θεός, καὶ δοξάσω αὐτόν, Θεὸς τοῦ πα-

profiteretur, verum ut quae etiam ipsa una cum Iosepho de Davidis domo ac familia esset. Huiusce quippe interpretationis rationem, ex his quae in superiori textu subsequuntur, habemus. Manifeste igitur ostensum esse arbitror, Iosephi genus apud evangelistas non frustra recenseri, ex quo necessario Virgo quoque a Davide oriunda esse per consecutionem intelligitur, et qui praecellenti miraculo ex ipsa genitus est Christus, anteaecularis Dei Filius. Ac quisquis his adversari nititur, adversus seipsum potius linguae mucronem acuere conatur. Atque a sacrosanctis nostrae caulae portis foras proiciatur. Nobis autem, ad quos Dei Verbum missum est, gratiaque et veritas, nihil ultra ea, quae a nobis dicta sunt, perscrutari liceat, Scriptura nimirum altiorum rerum indagationem nobis obstruente. *Quae enim tibi praecepta sunt, inquit, ea cogita: et altiora te ne quaesiveris.*¹

Quamobrem, o iudaeae, eorum quae commemoravimus, vim intellige: nec adversus veritatem certa. Ancipitem mentem abiice, ac citra ullam dubitationem gratia ambula, per quam fiet, ut iugi illius, quo litterae cortex te curvat, vinculis eximaris. Exeunte velamen: puram eorum quae scripta sunt lucem excipe. Umbras praeteri, ac figuras relinque. Nudam gratiam accipe. Sine ulla animi ambiguitate ad veritatem accede. Eum, qui haec ita sanxit, lauda et praedica. Dic Mosaicum in modum: *Hic Deus meus, et glorificabo*

¹ Eccli. III, 22.

τρός μου, καὶ ὑψώσω αὐτόν». Σοὶ μὲν οὖν ἀεί, καὶ παντὶ τῷ βουλομένῳ, ταῦτα ἐξέστω καὶ φρονεῖν, καὶ διδάσκειν ὁμοίως. Ἡμῖν δέ, οἷς παγίως ἐνεσημάνθη τῆς ἀληθείας τὸ φῶς, οὐ σχολή γε τὰ πλείω διερευνᾶσθαι, καὶ πρὸς ἄπειρον διεξαγαγεῖν τὸν λόγον, εὐκρινῶς ἄγαν, καὶ ὥς εὐπετές ἦν τῆς ἀληθείας παραδειχθείσης. Ὅτι μὴ πανηγυρίζειν ἐθέλοντας, εἰς συζητήσεις κατατείνειν τοὺς λόγους εἰκός, ἀνακλόουθον γάρ. Ἀλλ' ἐπὶ τὴν νύσσαν ὁ λόγος ἵτω, καὶ τὰ τῆς ἡμέρας ἐξίτω μυστήρια, εἰσω μάλιστα θυρῶν ἐστώσης * καὶ τι πρὸς *860 ἡμᾶς χαροποιὸν προσφωνούσης ἐπίφθεγμα. Χάρητε δὴ καὶ σκιρτήσατε· πάρεστι γάρ τὸ προσδοκώμενον. Πρὸ πυλῶν ἡ ἀνάκλησις, πρὸς ταῖς θύραις ἡ λύτρωσις, ἐν χερσὶν ἡ σωτηρία. Πῶς, καὶ τίνα τρόπον, ἀκούσωμεν τοῦ Δαβὶδ λέγοντος· «Ὁ Θεὸς ἐμφανῶς ἤξει». Πόθεν ἤξει, καὶ πῶς; Ἐξ οὐρανοῦ τε, καὶ καθ' ἡμᾶς. Ἐξ οὐρανοῦ μὲν, ἁσωμάτως, καθ' ἡμᾶς δέ, σχήματι, καὶ φύσει, καὶ εἶδει τῷ καθ' ἡμᾶς. Τοῦτο δὲ πῶς ἂν γένοιτο, μὴ σεσαρκωμένου Θεοῦ; Οὐ γὰρ γυνῇ τῇ θεότητι δυνατὸν ὁρᾶσθαι Θεόν, εἰ μὴ τῷ ἡμετέρῳ φουράσματι συμπλακείς ἐνώσει τῇ καθ' ἡμᾶς γενόμενος καθ' ἡμᾶς, τῆς ἁμαρτίας δίχλα. Ἡ δὴλον ὑπὲρ ὅλου τοῦ πλάσματος, ὁ Δεσπότης τοῦ πλάσματος, ἐνοῦται τῷ πλάσματι, ἵνα σώσῃ τὸ πλάσμα. Ποῦ, καὶ πότε; Ἐν τῷ παρ-

*eum, Deus patris mei, et exaltabo illum.*¹ Tibi igitur et cuivis alii haec et sentire, et eodem modo docere liceat. Nobis autem, in quibus veritatis lumen firme consignatum est, plura perscrutari non vacat, sermonemque in infinitum producere, ac praesertim luculenter et quam facillime fieri poterat, demonstrata veritate. Neque enim convenit, ut qui concionari ac festa celebrare volunt, orationes suas in quaestiones compellant. Id enim minime consentaneum est. Verum enim vero ad curriculum sese referat oratio, ac * diei huiusce my- *859 steria commemoret, praesertim intra fores stantis, atque laeto quodam sermone ad nos in hunc modum utentis. Gaudete, et exsultate; adest enim quod exspectabatur. Pro foribus est in pristinum statum revocatio, pro foribus redemptio, in manibus salus. Quonam autem modo, Davidem dicentem audiamus: *Deus manifeste veniet.*² Unde tandem veniet, et quonam modo? E coelo, et instar nostri. E coelo quidem, incorporeo modo: instar autem nostri, hoc est in habitu et natura ac forma nostrae simili. Hoc autem qui tandem fieri queat, nisi incarnato Deo? Neque enim fieri poterat, ut Deus pura et nuda divinitate cerneretur, nisi nostrae massae adnexus, per humanitatis unionem instar nostri fieret, dumtaxat excepto peccato. Itaque figmenti Dominus, totius figmenti causa cum figmento copulatur, ut figmento salutem comparet. Ubinam hoc, et quo tempore? In vir-

¹ Exod. XV, 2.

² Ps. XLIX, 3.

θενικῶ χωρίῳ, καὶ πρὸς τῷ τέλει τῶν καιρῶν, ὅτε ἤξιν αὐτὸν ὁ Δαβὶδ προ-
ηγόρευσε. Καὶ τοῦτό ἐστιν ὁ πανηγυρίζομεν σήμερον, τὸ τῆς Παρθένου Γε-
νέθλιον, τὸ τῶν ἑορτῶν προεισόδιον, καὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου προ-
οίμιον. "Εδει γὰρ προετοιμασθῆναι τῷ βασιλεῖ τὸ παλάτιον, εἴθ' οὕτω πα-
ρεῖναι τὸν βασιλέα. "Εδει προυφανθῆναι τὰ βασίλεια σπάργανα, εἴθ' οὕτω
γεννηθῆναι τὸ βασίλειον βρέφος. Καὶ τέλος ἔδει προφυραθῆναι τὸν πηλόν,
καὶ τό τε παρεῖναι τὸν κεραμέα. Εἰκότως οὖν Ἰωακεῖμ ὁ θαυμάσιος, καὶ ἡ
σύνοικος Ἄννα, θείαις ἐπιφροσύναις θεοκλυτούμενοι, καρπὸν εὐχῆς ἐπορί-
σαντο, ταύτην δὴ λέγω τὴν βασιλίδα τῆς φύσεως, τὴν ἀπαρχὴν τοῦ ἡμετέρου
φυράματος, ἧς τὸ γενέσιον ἄγομεν, καὶ τιμῶμεν τὰ σπάργανα, καὶ τὴν ἐν-
τεῦθεν προσκυνοῦμεν τοῦ γένους ἀνάκλησιν. "Αρτι γὰρ τὸ καθ' ἡμᾶς συγ-
γενές ἀρχὴν λαμβάνει θεώσεως. "Αρτι δεσμὰ τῆς πρὶν ἀγónου πηρώσεως
λύονται, καὶ μήτηρ ἡ ἄτεκνος γίνεται, καὶ καλλίπαις ἡ ἄπαις εὐρίσκεται,
καὶ χαίρει Παρθένον βρέφος Ἄννα θηλάζουσα. "Αρτι πόροι στειρώσεως
ἀποφράττονται, καὶ φλέβες τεκνογονίας ἀνασειράζουσι, καὶ προφθάνει τὸ
τῆς ἀτέκνου κύημα, τῆς Παρθένου τὸ θαῦμα. Εἰ γὰρ μέγα τὸ στεῖραν γεν-
νᾶν, πῶς οὐ μεῖζον τὸ παρθένον τεκεῖν; καὶ τοι ἡ μὲν ἀποδειχθεῖσα μήτηρ,
οὐκέτι ἔμεινε στεῖρα· ἡ δέ, ἀνάνδρως τεκοῦσα, παρθένος ἔμεινε πάλιν, μήτε

ginea regione, et ad extremum temporum, tum scilicet cum eum ven-
turum esse praedixit David. Atque hoc est, quod hodierno die laetis
animis celebramus, nempe Virginis nativitas, festorum anteambulo,
mysterii Christi praeludium. Oportebat enim prius palatium parari:
atque ita regem adesse. Oportebat prius regionum incunabulorum fa-
scias contexi: atque ita demum regium infantem in lucem edi. Denique
prius oportebat argillam misceri; ac tum figulum praesto esse. Merito
proinde vir divinus Ioachim, et Anna ipsius uxor, divina Providen-
tia vocati, precationis fructum perceperunt, hanc, inquam, naturae
reginam, ac nostrae massae primitias, cuius natalem diem agimus,
atque incunabula honore complectimur, eamque, quae hinc pro-
fecta est, collapsi nostri generis excitationem et in integrum resti-
tutionem venerantur. Iam enim id quod nobis cognatum est, dei-
ficationis initium sumit. Iam pristinae sterilitatis vincula solvun-
tur; et, quae fiberis carebat, mater efficitur, et pulchrae prolis parens
ea, quae filiorum expers erat, invenitur, gaudetque Anna virginem
infantem lactans. Iam sterilitatis meatus obstruuntur, et fecundi-
tatis venae tument, et sterilis partus virginis miraculum antecedit.
Nam si magnum est sterilem gignere, annon multo maius censendum
est virginem parere? Et quidem illa, ut mater effecta est, non iam
sterilis mansit; at ea, quae sine virili opera peperit, virgo rursus
mansit: quippe quae nec ventre corrupta fuerit, et ea quae in ma-

φθαρεῖσα τὴν νηδύν, καὶ τὰ μητέρων φυγοῦσα· ἀλλὰ τὸ μὲν ὕστερον, τὸ δὲ πρότερον. Ὑπόδειγμα γὰρ ἦν τοῦ δευτέρου τὸ πρότερον. Ἐπρεπε γὰρ τῷ δι' οὗ τὰ πάντα, καὶ ἐν ᾧ τὰ πάντα, ὡς τῆς φύσεως Δεσπότη, ἐπὶ τῇ προμήτορι νεουργῆσαι τὸ θαῦμα, καὶ στεῖραν οὔσαν ἀποδεῖξαι μητέρα· εἴθ' οὕτως ἐπὶ μητρὶ τὰ τῆς φύσεως καινοτομησαί θεσμά, καὶ παρθένον ἀποδεῖξαι μητέρα, καὶ παρθενίας ἐπισφραγίσαι τὰ σήμαντρα. Τοιοῦτον τὸ τῆς Παρθένου γενέσιον, τοῦτο τῆς ἐορτῆς τὸ κεφάλαιον, ἡ τῶν διαθηκῶν τοῦ Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους ἀνάμνησις, ἡ τῶν προφητευθέντων ἀποδείξεις, * ἡ τοῦ ἀποκεκρυμμένου μυστηρίου φανέρωσις καὶ τέλος, ἡ παντὸς τοῦ γένους ἐπίσκεψις, ἐν ᾗ ἐπεστέφθημεν, καὶ δι' ἧς κατευγάσθημεν, οἱ πρὶν ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθήμενοι, τῷ ἀδύτῳ φωτὶ καταστραφέντες, τοῦ ἐξ ὕψους ἡμῖν ἀνατείλαντος Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ πάντων ἡμῶν Δεσπότη, καὶ Σωτῆρος Θεοῦ. Αὐτῷ ἡ δόξα καὶ ἡ τιμὴ, καὶ τὸ κράτος, σὺν Πατρὶ τῷ ἀνάρχῳ καὶ τῷ ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

*861

1842

Oratio IV. In Nativitatem B. V. Mariae.² Εἰ μετρεῖται γῇ σπιθαμῇ, καὶ σπαρτίῳ περιγράφεται θάλασσα· εἰ πῆχεσιν οὐρανὸς ἀπεικάζεται, καὶ ἀστέρων πλῆθος ἀπαριθμεῖται· εἰ σταγόνες ὕετοῦ, καὶ βῶλακες γῆς, καὶ

PG
97, 861

tres cadunt, effugerit. Verum alterum post, alterum ante contigit. Posterioris enim exemplum prius erat. Conveniebat enim ut is per quem omnia et in quo omnia,¹ utpote naturae Dominus, in avia sua novum miraculum designaret, eamque, quae sterilitate * laborabat, *862 matrem redderet, atque ita deinde in matre leges naturae immutaret, ac virginem matrem efficeret, et virginitatis signacula obsignaret. Huiusmodi scilicet est Virginis Nativitas, hoc festi huiusce caput, nempe Dei foederum cum hominibus initorum refrecta memoria, earum rerum quae praedictae fuerant, demonstratio, absconditi mysterii patefactio ac finis, totius humani generis visitatio, in qua nos, qui prius in tenebris et mortis umbra sedebamus, visitati, per eamque collustrati sumus, inaccessio videlicet eius lumine perfusi, qui ex alto nobis ortus est, hoc est Christi Iesu, omnium nostrum Domini ac Salvatoris Dei. Ipsi gloria, honor et imperium cum sempiterno Patre ac vivifico Spiritu, nunc et semper, et in saecula saeculorum. Amen.

*862

1842

Oratio IV. In Nativitatem B. V. Mariae.² Ut palmo liceat metiri terram, ac funiculo mare circumscribere: ut coelum comparetur cubitis ac stellarum copia possit numerari: ut guttae pluviae, ac glebae terrae, ventorumque pondus, ac arenae quantitas compre-

PG
97, 862

¹ Rom. XI, 36.

² Oratio haec est vere Andreae Cretensis. Cf. Lau 171. Halkin mentionem facit etiam Io. Damasceni necnon Germani Constant. Cf. BHG III, 43.

ἀνέμων ὄγκος, καὶ ψάμμου ποσότης καταλαμβάνεται, τάχα ἂν καὶ τῆς μετὰ
 χειρὸς ἡμῶν ὑποθέσεως ἔσται κατάληψις δῆπουθεν. Θεοῦ δὲ Μητρός ἡ πανή-
 γυρις, καὶ γενέσιος ἀξιαγάστου παιδὸς τὸ τελούμενον· παιδὸς ἀειπαρθένου·
 παιδὸς ἀπειρογάμου· βασιλίδος· προφήτιδος, ἧς τὰ βασίλεια σπάργανα Δα-
 βίδ ὁ μέγας ἐν προφήταις καὶ βασιλεῦσι, βασιλείῳ τῷ βλέμματι ἐξεικονίζων,
 ἀνέκραγε· « Πᾶσα ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως ἔσωθεν, ἐν κροσσω-
 τοῖς χρυσοῖς περιβεβλημένη, πεποικιλμένη »· πόρρωθεν, οἶμαι, τὴν ἐκ σπαρ-
 γάνων εὐθὺς περιτεθεῖσαν αὐτῇ θεόθεν τοῦ κάλλους * εὐπρέπειαν, διὰ τῶν
 ποικίλων τοῦ θείου Πνεύματος χαρισμάτων, ὑποσημαίνων· τούτοις γὰρ ὁ
 διάχρυσος ἱματισμός, καὶ οἱ χρυσοὶ κροσσωτοί, κατ' ἐμὴν ἐπιστήμην· οἶμαι
 δὲ καὶ τὰ βασίλεια σπάργανα, πρὸς τῶν εὐγνωμόνων ἀπροσπαθῶς ἐκλαμ-
 βάνεται· ὧν τὴν ἔνδον εὐπρέπειαν, καὶ τὴν ἐκ τοῦ κάλλους ἔξωθεν περιλαμ-
 πομένην τῇ Παρθένῳ προθεωρῶν ὠραιότητα, πεπαρρησιασμένη τῇ φωνῇ
 προσανέκραγεν· « Ἄκουσον, λέγων, θύγατερ, καὶ ἴδε, καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου,
 καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου, καὶ ἐπιθυμήσει
 ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου »· ἅπερ εἰ καὶ προδήλως εἰς τὴν ἐξ ἐθνῶν Ἑκ-
 κλησίαν τὴν ἀναφορὰν ἔχει, ἀλλ' οὐ χαλεπὸν καὶ ἐπ' αὐτῆς ἐκλαμβάνεσθαι,
 τῆς ὅλης ὅλῳ τῷ τῆς Ἐκκλησίας νυμφίῳ ναοποιηθείσης τῷ τῆς ἐνσαρκώ-
 σεως θαύματι. Ἄγε δὴ οὖν εἰς ταῦτόν συνελθόντες μετὰ τοῦ Δαβίδ, τῇ ἐκ

hendatur; facile utique, quod in manibus argumentum est, com-
 prehendi queat. Porro Dei Matris est festus dies; admirandaeque
 puellae natalitiorum celebritas quam agimus; puellae, inquam, sem-
 per virginis; puellae nuptiarum expertis; reginae, prophetissae, cuius
 regales fascias magnus ille inter reges prophetasque David, regali
 effingens obtutu, ac regioprehendens sensu, exclamavit: *Omnis
 gloria filiae regis ab intus, in fimbriis aureis circumamicta, variegata*; ¹
 *863 a longe puto, * ei statim a cunabulis divinitus adiectum pulchritu-
 dinis decorem, per varia divini Spiritus dona, obscurius designans; sic
 enim, mea sententia, vestem auream ac fimbrias aureas, sed et rega-
 les puto fascias, exponent, qui nulla affectione candide iudicaverint
 lectores; quorum ille internum decorem, eamque venustatem, qua
 ex externa pulchritudine circumfulgebat Virginem, praevidens,
 libera acclamavit voce: *Audi, inquit, filia, et inclina aurem tuam;
 et obliviscere populum tuum, et domum patris tui; et concupiscet Rex
 decorem tuum*, ² quae quidem, etsi aperte Ecclesiam gentium refe-
 rant, haud tamen difficile de illa intelligi queant, quae tota toti Ec-
 clesiae sponso per oeconomiae miraculum in templum effecta est.
 Age igitur, qui in unum collecti sumus, cum Davide, Davidis filiae, ceu

¹ Ps. XLIV, 14.

² Ps. XLIV, 11.

Δαβίδ ἐπικροτήσωμεν οἷα Μητρὶ Θεοῦ ἐγκώμια. Σεβασθῶμεν τῆς ἐορτῆς τὴν λαμπρότητα· προσάξωμεν τῇ Παρθένῳ τὰ τῆς παρθενίας σεμνολογήματα. Δωροφορήσωμεν τῇ βασιλίδι τοῦ γένους, ὡς δῶρα, καὶ μύρα πολύτιμα, τὰ τῶν προφητῶν χρησιμώδημα. Προσφωνήσωμεν αὐτῇ τὸ τοῦ Γαβριὴλ προσφώνημα. Εἵπωμεν τῇ μητρὶ τῆς χαρᾶς· «Χαῖρε, κεχαριτωμένη»· χαῖρε, λελαμπρυσμένη, δι' ἧς τὸ σκότος ἠλάθῃ, καὶ τὸ φῶς ἀντεισῆχθη. «Χαῖρε, κεχαριτωμένη», δι' ἧς ὁ νόμος ἠρέμησε, καὶ ἡ χάρις ἐξέλαμψε. Χαῖρε τῆς χαρᾶς τὸ προοίμιον καὶ τῆς ἀρᾶς τὸ συμπέρασμα. «Χαῖρε, ἀληθῶς κεχαριτωμένη· ὁ Κύριος μετὰ σοῦ»· ὁ ἐκ σοῦ ὕστερον, πρότερον μετὰ σοῦ· δυνάμει τὸ πρότερον, ἐνεργείᾳ τὸ δεύτερον· νῦν μὲν, ἐτοιμάζων σου τὴν νηδὺν ἑαυτῷ καταγώγιον· τότε δέ, οἰκοδομῶν ἐκ σοῦ σαρκικῶς τὸ μέγα τῆς οἰκονομίας μυστήριον. Χαίροις, ἡ μόνη τὴν εὐλογίαν ἐγκολπωσαμένη τὸν Κύριον, ἵνα τὴν πρώτην κατάραν ἡ προμήτωρ ἐκδύσῃται. Χαίροις, τὸ Θεοδόχον τῆς παρθενίας θησαύρισμα, ἐξ οὗ τοκετὸς προελήλυθεν ἄφθορος, καὶ ὁ πλοῦτος τῆς παρθενίας μεμένηκεν ἄσυλος. Χαίροις, μήτηρ ἀγενεύουσα, καὶ Παρθένε θηλάζουσα. Χαίροις, κάλλους διάδημα, καὶ τοῦ γένους βασίλισσα βασιλικοῖς ἐπωραϊζομένη πάντοθεν προτερήμασι. Χαίροις ἱερόθεον τέμενος Χριστοῦ, τοῦ μόνου μόνως εἰς τὰ τῶν οὐρανῶν ἄγια κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέχ * ἱερατεύσαντος. Χαίροις, ἡ ῥάβδος Ἀαρὼν· ἡ ρίζα τοῦ Ἰεσσαί· τὸ σκῆπτρον Δαβίδ· τὸ βασιλικὸν ἔνδυμα· τῶν χαρίτων ὁ στέφανος· τῆς παρθε-

*865

Dei matris encomia, plausu celebremus. Veneratione colamus festae lucis splendorem; offeramus Virgini praeclaros virginitatis titulos. Nostri reginae generis, ceu dona pretiosaque unguenta, prophetarum oracula dono adhibeamus. Gabrielis ei acclamemus salutationem. Dicamus gaudii parenti: *Gaude, aveque, gratiosa*, gaude, illustri splendore magnifica, per quam pulsas tenebris, lumen vicissim inductum est. *Gaude, gratiosa*, per quam cessavit lex, et gratia illuxit. Gaude, initium gaudii ac maledictionis finis. *Gaude, vere gratiosa; Dominus tecum*. Qui ex te postea, antea tecum: illud virtute, hoc actu; nunc quidem, tuum sibi uterum in hospitium aptans; tunc autem, carnali ex te ratione magnum incarnationis mysterium adornans. Gaude, quae sola benedictionem, nempe Dominum, sinu complexa es, ut primam proavia maledictionem exueret. Gaude, divinum virginitatis complexa thesaurum, unde incorruptus prodiit partus, manseruntque nihilominus inviolatae virginitatis divitiae. Gaude, casta mater, ac virgo lactans. Gaude, diadema pulchritudinis, generisque ac hominum Regina, regalibus undique magnifice decorata praerogativis. Gaude, sacrum Christi delubrum, qui solus singulariter in sanctis coelorum secundum ordinem Melchisedec sacerdotio * defunctus sit. Gaude, virga Aaron, radix Iesse, sceptrum David, regale indumentum, corona gratiarum, non scriptus

*866

νίας ὁ τύπος ὁ ἄγραφος· τῆς ἁγιαστίας τὸ πέταλον· τὸ τῶν δῆλων λόγιον. Χαίροις, ἡ νόμου μεσίτις καὶ χάριτος· τὸ παλαιᾶς καὶ νέας τῶν διαθηκῶν ἐπισφράγισμα· τὸ πάσης προφητείας ἐκφανέστατον πλήρωμα· ἡ ἀκροστιχὶς τῆς θεοπνεύστου τῶν Γραφῶν ἀληθείας· ὁ τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγου ἐμψυχός τε καὶ καθάρωτατος τόμος, ἐν ᾧ ἀφθέγγως, ἀγράφως, αὐτὸς ἐγγραφεὺς ὁ Θεὸς καὶ Λόγος καθ' ἡμέραν ἀναγινώσκεται. Χαίροις, ἡ ἀπαρχὴ τῆς ἡμῶν ἀναπλάσεως, καὶ πέρας τῶν πρὸς ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελιῶν, καὶ προρρήσεων· τὸ προκεκηρυγμένον τῆς θείας δόξης ἁγιαστήριον· ἡ εὐπροσδόκητος τῶν ἐθνῶν σωτηρία. Χαίροις, ἡ ἀληθῶς κλίμαξ τοῦ Ἰακώβ· τὸ καπνιζόμενον ὄρος· ἡ κιβωτός τοῦ ἁγιάσματος· ἡ πάντοθεν κεκαλυμμένη χρυσίῳ, τῷ διαυγάζοντι πνεύματι· ἡ χρυσήλατος στάμνος, Χριστὸν τὸ μάννα τὸ οὐράνιον φέρουσα, καὶ τροφὴν τὴν τοῦ παντὸς ἀκήρατον. Χαῖρε, δι' ἧς τὸ « Ἐν λύπαις τέξῃ τέκνα », χώραν οὐκ ἔχον ἔτι, πρὸς τὸ ἐν ἀγαλλιάσει τίχτειν μεταπεποιήται. « Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξίν », δι' ἧς ἐν ἐπιγνώσει κράζει τὰ ἔθνη πιστεύοντα· « Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου· Θεὸς Κύριος, καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν ». « Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξίν », ἡ μυστικὴ καὶ Θεοφύτευτος ἄμπελος· ἡ ἐν τοῖς κλήτεσι τοῖς Ἐκκλησίας εὐκκληματοῦσα, καὶ τὸν πέπειρον βότρυν ἡμῖν τῆς ἀφθαρσίας ἐκ μήτρας κυπρίζουσα. « Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξίν », ἡ

virginitatis typus, sanctitatis bractea, rationale manifestationum. Salve, legis ac gratiae mediatrix, veteris novique testamenti obsignatio, totius prophetiae perspicua plenitudo, inspiratae a Deo veritatis Scripturarum acrostichis, Dei ac Verbi animatus ac mundissimus tomus, in quo, sine voce ac scripto, inscriptor ipse Deus ac Verbum quotidie legitur. Salvesis, reformationis nostrae primitiae, Deique ad nos promissionum ac praedictionum limes: praedictum olim divinae gloriae sanctuarium, exspectata gentium salus. Salve, vera scala Iacob, mons fumigans, arca sanctificationis; illa, inquam, undique circumtectata auro, nimirum illustrante Spiritu sancto; urna ex auro ducta, Christum, coeleste illud manna, portans, orbisque universi immortalem escam. Salve, per quam illud, *In tristitiis paries filios*,¹ non habens amplius locum, in partum in exultatione mutatum est. *Benedicta tu in mulieribus*: per quam credentes gentes in agnitione clamant: *Benedictus qui venit in nomine Domini; Deus Dominus et illuxit nobis*.² *Benedicta tu in mulieribus*, mystica ac sata a Deo vitis, in Ecclesiae collectis coetibus eluxurians, maturumque nobis botrum incorruptionis e vulva efflorens ac germinans.³ *Benedicta tu*

¹ Gen. III, 16.

² Ps. CXVII, 26, 27.

³ Eccli. XXIV, 13.

θεογεώργητος ἄρουρα, ἡ τὸν ἄσπορον καὶ ἀπότιστον τῆς ζωῆς ἡμῶν ἄστα-
 χυν ὡς ἐν θημονίᾳ τῇ κοιλίᾳ βαστάσασα. « Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξίν », ἡ
 ὄντως ἐπιθυμητὴ γῆ, ἐξ ἧς τὸν πηλὸν ὁ κεραμεὺς τοῦ χρώματος ἡμῶν ἀνε-
 λόμενος τὸ * συντριβὲν σκεῦος ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας ἀνεπλώσατο. « Εὐλογη- *868
 μένη σὺ ἐν γυναιξίν », ἡ νέα Σηλῶν, ἐν ᾗ ἀνεπαύσατο ἡ νοερὰ κιβωτὸς τῆς
 ἐνσαρκώσεως τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγου· καὶ μὴν, « καὶ πᾶν τὸ πλήρωμα σωμα-
 τικῶς κατέκρησε τῆς θεότητος ». — « Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξίν », τὸ θεῖον
 ὄντως Δαδὶρ, ἐν ᾧ οἱ Θεοφόροι τῆς ἱερᾶς Ἐκκλησίας μυσταγωγοὶ τὸ χρη-
 ματιστήριον ἔχοντες, τῶν θείων ἀποκαλύψεων, ἐχρησμοδοῦντο τὰ μέλλοντα.
 « Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξίν », ἡ νοητὴ Βηθλεέμ, ἡ θέσει καὶ φύσει τοῦ τῆς
 ζωῆς ἄρτου νοερώτατος οἶκος, καὶ γενομένη καὶ λεγομένη. Ἐνοικήσας γὰρ
 ὡς οἶδεν ἐν σοί, καὶ τῷ ἡμετέρῳ συμφραθεὶς ἀφύρτως φυράματι, ὅλον ἑαυ-
 τῷ τὸν Ἀδὰμ ἀνεζύμωσεν, ἵνα ἄρτος γένηται ζωηρὸς καὶ οὐράνιος. « Εὐ-
 λογημένη σὺ ἐν γυναιξίν », ἡ τῆς νομικῆς καὶ σκιώδους ὑπερκειμένης σκηνῆς,
 ἐξ ἧς μέγας Βεσελεὴλ Χριστὸς ὁ Θεός, « ἡ χάρις », ἀχειροτεύκτως ἑαυτῷ ναὸν
 ἐτεκτῆνατο, τὴν ἐμψυχουμένην αὐτοῦ σάρκα, τῇ ἀρχιτεκτονίᾳ Πνεύματος.
 Καὶ οὐδ' ἄν, εἴ τι καὶ φῶμεν, ἀγαπητέ, τὸν ἐπιθαλάμιον αὐτῇ κατ' ἄξιαν

in mulieribus, arvus ille a Deo cultus, quae vitae nobis spicam, nullo
 satam semine, partuque nihilominus editam, velut in areae cumulo
 in utero gestasti. *Benedicta tu in mulieribus*, terra vere desiderabilis,
 de qua figulus, nostri aggeris lutum tollens, vas peccato * contritum *867
 reparavit. *Benedicta tu in mulieribus*, nova illa Selon, in qua spi-
 ritualis arca incarnationis Dei ac Verbi requievit; sed et *plenitudo*
omnis divinitatis corporaliter inhabitavit.¹ *Benedicta tu in mulie-*
ribus, divinum revera Dabir, in quo deiferi sanctae Ecclesiae doctores
 divinarum revelationum oraculum habentes, futurorum responsa
 accipiebant. *Benedicta tu in mulieribus*, spiritualis illa Bethleem, quae
 voluntate pariter ac natura, spiritualis omnino domus panis vitae
 effecta sis ac nuncupata. In te enim, qua ipse novit ratione inha-
 bitans, ac inconfuse nostrae commixtus massae, totum sibi Ada-
 mum fermentavit, ut panis vivus ac coelestis fieret. *Benedicta tu in*
mulieribus, quae legali atque umbratili figurae emines, ex qua ma-
 gnus ille Beseleel,² Christus, inquam, Deus, ille, *gratia*, templum
 sibi nulla manuum opera condidit, animatum scilicet corpus suum,
 principali arte Spiritus sancti. Nec vero, quidquid tandem dicamus,
 charissime, nuptiale pro meritis canticum ei absolvemus, donec

¹ Coloss. II, 9.

² Exod. XXXI, 2.

συμπληρώσομεν ὕμνον, εἰ μὴ καὶ τῶν ἀπὸ Γραφῆς λειμώνων αὐτῇ τὰ ἄνθη μυστικῶς ἐρανισάμενοι, τὸν τῶν ἐγκωμίων ἀναπλέξωμεν στέφανον.

Οὐκ ἔστι γάρ, οὐκ ἔστιν, ὅπου μὴ διὰ πάσης ὁμοῦ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς περιερχόμενος ἴδοι τις ἂν αὐτῆς κατεσπαρμένας ποικίλως τὰς ἐπισημασίας, ἃς εἰ κατὰ σαυτὸν τῷ φιλοπόνῳ τῶν λόγων παραχυμνώσεως, εὐρήσεις ἂν ἐκτυπώτερον ὅσῃν παρὰ Θεοῦ τὴν δόξαν ἐνεκολπώσατο. Θεὰ γὰρ αὐτὴν πολυσήμοις ὀνόμασι καλλυνομένην, καὶ πολλαχοῦ τῆς Γραφῆς ἐμφαντικῶς δηλουμένην, ὥς, ὅταν φέρε εἰπεῖν, παρθένον αὐτὴν ὀνομάζῃ· νεάνιδα, προφήτιδα, εἴτα παστάδα, οἶκον Θεοῦ, ναὸν ἄγιον, δευτέραν σκηνήν, τράπεζαν ἁγίαν, θυσιαστήριον, ἱλαστήριον, χρυσοῦν θυμιατήριον, Ἁγία ἁγίων, Χερουβὶμ δόξης, στάμνον χρυσῆν, πλάκας τῆς Διαθήκης, ἱερατικὴν ῥάβδον, σκῆπτρον βασιλείας, διάδημα κάλλους, κέρας ἐν ᾧ τὸ μύρον τῆς χρίσεως, ἀλάδαστρον, λυχνίαν, ἀτμίδα, λαμπάδιον, θρυαλλίδα, ὄχημα, θάμνον, πέτρην, γῆν, παράδεισον, χώραν, ἄρουραν, πηγὴν, ἀμνάδα σταγόνα, * καὶ ὅσα ταύτην οἱ κλεινοὶ τοῦ Πνεύματος ὑποφῇται, κατὰ τὴν ἐν συμβόλοις μυστικὴν ἐποπτεῖαν προβλεπτικῶς ὀνομάζουσιν· οἶον, βάτον μὲν, ὥς ὅταν λέγῃ Μωϋσῆς· « Διαβὰς ὄψομαι τὸ ὄραμα τὸ μέγα τοῦτο· τί ὅτι καίεται ἡ βάτος, καὶ οὐ κατακαίεται; » Ῥάβδον δέ, ὥς ὅταν Ἡσαΐας φησὶν· « Ἐξελεύσεται ῥάβδος

*869

etiam ex Scripturae pratis mystice ei flores corrogantes, encomio-
rum coronam texamus.

Nusquam enim est; nusquam est, inquam, ubi Scripturam di-
vinitus inspiratam lustrans, non varie perspersa eius nomina quis
videat: utque apud te ipse studiosa exercitatione discutias, clarius
expressum inveneris, quantam, donante Deo, gloriam sit complexa.
Vide itaque multimodis eam honestatam nominibus, multisque
Scripturae locis perspicue declaratam: ut cum v. gr. nominat vir-
ginem, iuvenulam, prophetissam: tum nuptialem thalamum, do-
mum Dei, templum sanctum, secundum tabernaculum, mensam
sanctam, altare, propitiatorium, thuribulum aureum, Sancta san-
ctorum, Cherubim gloriae, urnam auream, tabulas Testamenti, vir-
gam sacerdotalem, sceptrum regni, diadema pulchritudinis, cornu
olei unctionis, alabastrum, candelabrum, vaporem, lucernulam, el-
lychnium, vehiculum, dumum, petram, terram, * hortum, locum,
arvum, fontem, agnam, guttam, ac si qua alia incliti Spiritus sancti
interpretes, pro mysticae in symbolis inspectionis ratione, eam pro-
phetice nominant. Puta, rubum, ut cum Moyses ait: *Vadam, et vi-
debo visionem hanc magnam; quamobrem ardeat rubus, nec combu-
ratur?* ¹ Virgam autem, ut cum Isaias dicit: *Egredietur virga de radice*

*870

¹ Exod. III, 3.

ἐκ τῆς ρίζης Ἰεσσαί, καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ρίζης ἀναθήσεται ». Ῥίζα καλεῖται· « Καὶ ἔσται ἡ ρίζα τοῦ Ἰεσσαί, καὶ ὁ ἀνιστάμενος ἄρχειν ἐθνῶν, ἐπ' αὐτὸν ἔθνη ἐλπιούσι ». Γῆ ἁγία· « Μωσῆ, Μωσῆ, λύσον τὸ ὑπόδημα ἐκ τῶν ποδῶν σου· ἡ γὰρ γῆ, ἐφ' ἧς σὺ ἕστηκας, γῆ ἁγία ἐστὶ ». Γῆ ἐπιθυμητή· « Καὶ ἐξουδένωσαν γῆς ἐπιθυμητὴν ». Γῆ ἀνατέλλουσα [ἀλήθειαν]· « Ἀλήθεια ἐκ τῆς γῆς ἀνέτειλε ». Θαιμάν· « ὁ Θεὸς ἀπὸ Θαιμάν ἤξει ». Ὅρος· « Καὶ ὁ ἅγιος ἐξ ὄρους κατασίου, δασέος. Ἐτμήθη λίθος ἐξ ὄρους ἄνευ χειρῶν. Ὅρος δὲ ἠυδόκησεν ὁ Θεὸς κατοικεῖν ἐν αὐτῷ ». Ἐλαία· « Ἐγὼ δέ, ὥσει ἐλαία κατάκαρπος ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ ». Κιβωτός· « Ἀνάστηθι, Κύριε, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου· σὺ, καὶ ἡ κιβωτός τοῦ ἀγιάσματος σου ». Θρόνος· « Εἶδον τὸν Κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου, καὶ πλήρης ὁ οἶκος τῆς δόξης αὐτοῦ ». Πύλη· « Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς με· Ἡ πύλη αὕτη κεκλεισμένη ἔσται, οὐκ ἀνοιχθήσεται· καὶ οὐδεὶς οὐ μὴ διέλθῃ δι' αὐτῆς, ὅτι Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ εἰσελεύσεται καὶ ἐξελεύσεται δι' αὐτῆς· καὶ ἔσται ἡ πύλη κεκλεισμένη ». Σιών· « Ἦξει ἐκ Σιών ὁ ῥυόμενος· ἀπο-

*Iesse, et flos de radice ascendet.*¹ Appellatur radix: *Et erit radix Iesse, et qui exsurget regere gentes, in eum gentes sperabunt.*² Terra sancta: *Moses, Moses, solve calceamentum de pedibus tuis: terra enim in qua stas, terra sancta est.*³ Terra desiderabilis: *Et pro nihilo habuerunt terram desiderabilem.*⁴ Terra veritatem producens: *Veritas de terra orta est.*⁵ Thaemam: *Deus a Thaemam veniet.*⁶ Mons: *Et Sanctus de monte umbroso, ac condenso. Abscissus est lapis de monte sine manibus.*⁷ Mons in quo beneplacitum est Deo habitare in eo.⁸ Oliva: *Ego autem quasi oliva fructifera in domo Dei.*⁹ Arca: *Surge, Domine, in requiem tuam, tu et arca sanctificationis tuae.*¹⁰ Thronus: *Vidi Dominum sedentem super thronum excelsum et elevatum; et plena omnis domus gloria eius.*¹¹ Porta: *Et dixit Dominus ad me: Porta haec clausa erit; non aperietur, et vir non transibit per eam; quoniam Dominus Deus Israel ingredietur et egredietur per eam: Et erit clausa porta.*¹² Sion: *Veniet ex Sion qui*

¹ Isa. XI, 1.

² Isa. XI, 10.

³ Exod. III, 5.

⁴ Ps. CV, 24.

⁵ Ps. LXXXIV, 12.

⁶ Habac. III, 3.

⁷ Dan. II, 45.

⁸ Ps. LXVII, 17.

⁹ Ps. LI, 10.

¹⁰ Ps. CXXXI, 8.

¹¹ Isa. VI, 1, 3.

¹² Ezech. XLIV, 2.

στρέψει ἀσεθείας ἀπὸ Ἰακώβ. Ἐξελέξατο Κύριος τὴν Σιών· ἡρετίσατο αὐτὴν εἰς κατοικίαν ἑαυτοῦ ». Μήτηρ καλεῖται· « Μήτηρ Σιών ἐρεῖ· Ἄνθρωπος καὶ ἄνθρωπος ἐγενήθη ἐν αὐτῇ, καὶ αὐτὸς ἐθεμελίωσεν αὐτὴν ὁ Ὑψιστος ». Καί· « Πόθεν μοι τοῦτο, ἵνα ἔλθῃ ἡ Μήτηρ τοῦ Κυρίου μου πρὸς με; » Φορεῖον· « Φορεῖον ἐποίησεν ἑαυτῷ ὁ βασιλεὺς Σαλομών ἀπὸ ξύλων τοῦ Λιβάνου ». Κλίνη· « Ἰδοὺ ἡ κλίνη τοῦ Σολομῶντος· ἐξήκοντα δυνατοὶ κύκλω αὐτῆς ἀπὸ δυνατῶν Ἰσραήλ ». Κεφαλὴς· « Καὶ ἴδον, καὶ ἰδοὺ χεὶρ ἐκτεταμένη πρὸς με, καὶ ἐν αὐτῇ κεφαλὴς βιβλίου, καὶ ἀνείλησεν αὐτὴν ἐνώπιον ἐμοῦ, καὶ ἐν αὐτῇ γεγραμμένα τὰ ἔμπροσθεν καὶ τὰ ὀπίσθεν· καὶ εἶπε πρὸς με· Ὑἱὲ ἀνθρώπου, κατὰφαγε τὴν κεφαλίδά ταύτην ». Βιβλίον· « Καὶ ἔσται ὑμῖν τὰ ῥήματα ταῦτα, λέγει ὁ Θεός, ὡς οἱ λόγοι τοῦ βιβλίου τοῦ ἐσφραγισμένου, ὃ ἐὰν δώσουσιν αὐτὸ ἀνθρώπῳ ἐπισταμένῳ γράμματα, λέγοντες αὐτῷ· Ἀνάγνωθι ταῦτα· καὶ ἐρεῖ· Οὐ δύναμαι ἀναγνῶναι· ἐσφραγίσται γάρ ». Τόμος· « Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς με· Λάβε σεαυτῷ τόμον καινοῦ μεγάλου, καὶ γράψον εἰς αὐτὸν γραφίδι ἀνθρώπου, τοῦ ὁξέως προνομήν ποιῆσαι σκύλων· παρέστι γάρ ». Λαβίς· « Καὶ ἀπεστάλη πρὸς με ἐν τῶν Σεραφίμ, καὶ ἐν τῇ χειρὶ εἶχεν ἄνθρακα, * ὃν τῇ λαβίδι ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ἥψατο

*872

liberet, et avertat impietates a Iacobo.¹ Elegit Dominus Sion; elegit eam in habitationem sibi.² Mater: Mater Sion dicet: Homo, et homo natus est in ea, et ipse fundavit eam Altissimus.³ Et: Unde hoc mihi, ut veniat Mater Domini mei ad me?⁴ Ferculum: Fecit sibi rex Salomon ferculum de lignis Libani.⁵ Lectulum: Lectus Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortibus Israel.⁶ Capitulum: Et vidi, et ecce manus extenta ad me, et in ea capitulum libri; et expandit illud coram me, et erant scripta in eo anteriora et posteriora; et dixit ad me: Fili hominis, comede capitulum istud.⁷ Liber: Et erunt vobis verba haec, ait Deus, ut verba libri signati; quem si dederint ipsum homini scienti litteras, dicentes: Lege haec; et dicet, Non possum legere: signatus est enim.⁸ Tomus: Et dixit Dominus ad me: Sume tibi volumen novi magni, et scribe in eo hominis stylo, ut velociter depraedationem faciat spoliolum: prope est enim.⁹ Forceps: Et missus est ad me unus de Seraphim, et in manu habebat carbonem, quem forcipe sumpsit de altari, et tetigit

¹ Isa. LIX, 20.² Ps. CXXXI, 13.³ Ps. LXXXVI, 5.⁴ Le. I, 43.⁵ Cant. III, 9.⁶ Cant. III, 7.⁷ Ezech. II, 9.⁸ Isa. XXIX, 11.⁹ Isa. VIII, 1.

τοῦ στόματός μου, καὶ εἶπεν· Ἴδου ἤψατο τοῦτο τῶν χειλέων σου, καὶ τὰς ἁμαρτίας σου περικαθαριεῖ ». Παρθένος· « Ἴδου ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἑμμανουήλ ». Προφῆτις· « Καὶ προσῆλθον πρὸς τὴν προφῆτιν, καὶ ἐν γαστρὶ ἔλαβε, καὶ ἔτεκεν υἱόν, καὶ εἶπε Κύριος πρὸς με· Κάλεσον τὸ ὄνομα αὐτοῦ· Ταχέως σκύλευσον· ὁξέως προνόμεισον· διότι πρὶν ἢ γινῶναι τὸ παιδίον καλεῖν πατέρα ἢ μητέρα, λήψεται δύναμιν Δαμασκοῦ, καὶ τὰ σκύλη Σαμαρίας ». Βασίλισσα· « Παρέστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου ἐν ἱματισμῷ διαχρύσω περιβεβλημένη, πεποικιλμένη ». Πλησίον· « Ὁλη καλὴ ἡ πλησίον μου· ὅλη καλὴ, καὶ μῶμος οὐκ ἔστιν ἐν σοί. Ἀνάστα, ἐλθέ, ἡ πλησίον μου νόμφη· δεῦρο ἀπὸ Λιβάνου· ἐλεύσῃ, καὶ ἐλεύσῃ ἀπ' ἀρχῆς πίστεως. Κηρίον ἀποστάζουσι χεῖλη σου, νόμφη, μέλι καὶ γάλα ὑπὸ τὴν γλῶσσάν σου· καὶ ὁσμὴ ἱματίων σου, ὡς ὁσμὴ τοῦ Λιβάνου ». Ἀδελφὴ· « Τί ἐκαλλιώθησαν ὀφθαλμοί σου, ἀδελφὴ μου, νόμφη ». Κῆπος· « Κῆπος κεκλεισμένος· πηγὴ ἐσφραγισμένη ». Θυγάτηρ· « Ἀκουσον, θυγάτερ, καὶ ἴδε, καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου, καὶ ἐπιλάβου τοῦ λαοῦ σου, καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου, καὶ ἐπιθυμήσει ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου ». — « Πολλὰ θυγατέρες ἐκτῆσαντο πλοῦτον· πολλὰ ἐποίησαν δύνα-

os meum, et dixit: Ecce tetigit hoc labia tua, * et peccata tua circum-
purgabit.¹ Virgo: Ecce virgo in utero accipiet, et pariet filium, et voca-
bunt nomen eius Emmanuel.² Prophetissa: Et accessi ad prophetis-
sam, et in utero concepit, ac peperit filium; et dixit Dominus ad me:
Voca nomen eius, Cito spolia; velociter depraedare: quia antequam sciat
puer vocare patrem aut matrem, accipiet virtutem Damasci, et spolia
Samaritiae.³ Regina: Astitit Regina a dextris tuis in vestitu deaurato,
circumamicta, variegata.⁴ Proxima: Tota pulchra es, proxima mea,
tota pulchra, et macula non est in te. Surge, veni, proxima mea sponsa;
veni de Libano: Venies, veniesque a principio fidei. Favum distillant
labia tua, sponsa, mel et lac sub lingua tua; et odor vestimentorum
tuorum sicut odor thuris.⁵ Soror: Quam pulchri facti sunt oculi tui,
soror mea sponsa.⁶ Hortus: Hortus conclusus, fons signatus.⁷ Filia:
Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam, et obliviscere populum
tuum et domum patris tui; et concupiscet rex pulchritudinem tuam.⁸
Multae filiae acquisierunt divitias; multae fecerunt virtutem: tu autem

¹ Isa. VI, 6, 7.

² Isa. VII, 14.

³ Isa. VIII, 3, 4.

⁴ Ps. XLIV, 10.

⁵ Cant. IV, 7, 11.

⁶ Cant. IV, 10.

⁷ Cant. IV, 12.

⁸ Ps. XLIV, 11, 12.

μιν· σὺ δέ, ὑπέρκεισαι, καὶ ὑπερῆξας πάσας ». Μεμνηστευμένη· « Ἀπεστάλη ἄγγελος Γαβριήλ ἀπὸ Θεοῦ εἰς πόλιν τῆς Γαλιλαίας, ἥ ὄνομα Ναζαρέτ, πρὸς παρθένον μεμνηστευμένην ἀνδρί, ᾧ ὄνομα Ἰωσήφ, ἐξ οἴκου καὶ πατριᾶς Δαβίδ· καὶ τὸ ὄνομα τῆς παρθένου, Μαρία ». Νεφέλη· « Ἰδοὺ Κύριος κάθηται ἐπὶ νεφέλης κούφης, καὶ ἥξει εἰς Αἴγυπτον, καὶ σεισθήσονται τὰ χειροποίητα Αἰγύπτου ». "Ορασις· « Ἰδὼν ὄρασιν πυρός, καὶ τὸ φέγγος αὐτοῦ κύκλω, ὡς ὄρασις τόξου, ὅταν ᾗ ἐν τῇ νεφέλῃ ἐν ἡμέρᾳ ὑετοῦ· οὕτως ἡ στάσις τοῦ φέγγους κύκλωθεν· αὕτη ἡ ὄρασις ὁμοιώματος δόξης Κυρίου ». "Ηλεκτρος· « Καὶ ἴδων ὡς ὄψιν ἡλέκτρον· ὄρασις πυρός, ἔσωθεν αὐτοῦ κύκλω, ἀπὸ ὀράσεως ὁσφύος, καὶ ἔως κάτω ». Ἡμέρα, νύξ· « Ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ ἐρεῦγεται ῥῆμα· καὶ νύξ νυκτὶ ἀναγγέλλει γινῶσιν ». Οὐρανός· « Ἐξ οὐρανοῦ ἐπέδλεψεν ὁ Κύριος· ἴδε πάντας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. Ὁ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ τῷ Κυρίῳ ». Ἀνατολή· « Αἱ βασιλεῖαι τῆς γῆς, ἄσατε τῷ Θεῷ, ψάλατε τῷ Κυρίῳ τῷ ἐπιβεδηκότι ἐπὶ τὸν οὐρανὸν τοῦ οὐρανοῦ κατὰ ἀνατολὰς ». Δύσις· « Ὀδοποιήσατε τῷ Κυρίῳ τῷ ἐπιβεδηκότι ἐπὶ Δυσμῶν· Κύριος ὄνομα αὐτῷ ».

*emines; supergressa es universas.*¹ *Desponsata: Missus est angelus Gabriel a Deo in civitatem Galilaeae cui nomen Nazareth, ad virginem desponsatam viro cui nomen Ioseph, de domo ac familia David: et nomen virginis Maria.*² *Nubes: Ecce Dominus sedebit super nubem levem, et veniet in Aegyptum, et concutientur manufacta Aegypti.*³ *Visio: Vidi visionem ignis: et splendor eius in circuitu, velut visio arcus, cum fuerit in nube in diebus pluviae; sic statio splendoris per gyrum. Haec visio similitudinis gloriae Domini.*⁴ *Electrum: Et vidi quasi speciem electri, velut aspectum ignis, intrinsecus eius per circuitum: a visione lumbi, et usque deorsum.*⁵ *Dies, nox: Dies diei eructat verbum, et nox nocti indicat scientiam.*⁶ *Coelum: De coelo respexit Dominus, vidit omnes filios hominum.*⁷ *Coelum coeli Domino.*⁸ *Oriens: Regna terrae; cantate Deo; psallite Domino, qui ascendit super coelum coeli ad Orientem.*⁹ *Occasus: Iter facite Domino, qui ascendit super Occasum: Dominus nomen illi.*¹⁰ *Sol: In sole posuit tabernaculum suum, et ipse*

¹ Prov. XXXI, 29.

² Lc. I, 26, 27.

³ Isa. XIX, 1.

⁴ Ezech. I, 28.

⁵ Ibid. 27.

⁶ Ps. XVIII, 3.

⁷ Ps. XXXII, 13.

⁸ Ps. CXIII, 16.

⁹ Ps. LXVII, 33, 34.

¹⁰ Ibid. 5.

Ἥλιος· «Ἐν τῷ ἡλίῳ ἔθετο τὸ σκῆνωμα αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς ὡς νυμφίος ἐκπο-
 ρεύμενος ἐκ παστού αὐτοῦ». Πόλις· «Δεδοξασμένα ἐλαλήθη περὶ σοῦ, ἡ
 πόλις τοῦ Θεοῦ. Τοῦ ποταμοῦ τὰ ὄρμήματα εὐφραίνουσι τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ·
 ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ αὐτῆς, καὶ οὐ σαλευθήσεται». Πλίνθος· «Καὶ σύ, υἱὲ ἀνθρώ-
 που, λάβε σεαυτῷ πλίνθον· καὶ ποιήσεις αὐτὴν πρὸ προσώπου * σου, καὶ γρά-
 ψεις ἐν αὐτῇ πόλιν [Ἱερουσαλήμ], καὶ δώσεις ἐπ' αὐτὴν περιοχὴν». Τό-
 πος· «Ὡς φοβερὸς ὁ τόπος οὗτος· οὐκ ἔστι τοῦτο, ἀλλ' ἡ οἰκος Θεοῦ, καὶ
 αὕτη ἡ πύλη τοῦ οὐρανοῦ· καὶ ἀνέλαθέ με πνεῦμα, καὶ ἤκουσα κατόπισθέν
 μου φωνὴν σεισμοῦ μεγάλου· Εὐλογημένη ἡ δόξα Κυρίου ἐκ τοῦ τόπου αὐ-
 τοῦ». — «Εἰ δώσω ὕπνον τοῖς ὀφθαλμοῖς μου, καὶ τοῖς βλεφάροις μου νυ-
 σταγμόν, καὶ ἀνάψουσιν τοῖς κροτάφοις μου, ἕως οὗ εὕρω τόπον τῷ Κυρίῳ,
 σκῆνωμα τῷ Θεῷ Ἰακώβ». Πόκος· «Καταβήσεται ὡς ὑετὸς ἐπὶ πόκον,
 καὶ ὥσει σταγῶν ἡ στάζουσα ἐπὶ τὴν γῆν». Γυνή· «Εὐλογημένη σύ ἐν γυ-
 ναιξί, καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου». — «Ἐξαπέστειλεν ὁ
 Θεὸς τὸν Ὑἱὸν αὐτοῦ, γενόμενον ἐκ γυναικός, γενόμενον ὑπὸ νόμον». Μα-
 καρία· «Μακαρία ἡ πιστεύσασα, ὅτι ἔσται τελείωσις τοῖς λελαλημένοις αὐτῇ

*873

*tamquam sponsus procedens de thalamo suo.*¹ *Civitas: Gloriosa dicta
 sunt de te, civitas Dei. Fluminis impetus laetificat civitatem Dei:
 Deus in medio eius, et non commovebitur.*² *Later: Et tu, fili hominis,
 sume tibi laterem: et pones eum ante faciem tuam, et describes in eo
 civitatem Ierusalem; et dabis super eam obsidionem.*³ *Locus: Quam
 terribilis est locus iste: non est hic aliud, nisi domus Dei; et porta
 coeli.*⁴ *Et assumpsit me spiritus; et audiivi post me * vocem com-*
*motionis magnae: Benedicta gloria Domini, de loco suo.*⁵ *Si dederō*
somnum oculis meis, et palpebris meis dormitationem: et requiem
temporibus meis, donec inveniam locum Domino, tabernaculum Deo
*Iacob.*⁶ *Vellus: Descendet sicut pluvia in vellus, et sicut gutta stillans
 super terram.*⁷ *Mulier: Benedicta tu in mulieribus, et benedictus fru-*
*ctus ventris tui.*⁸ *Misit Deus Filium suum, factum ex muliere,
 factum sub lege.*⁹ *Beata: Beata quae credidisti, quia perficientur in*
*te, quae dicta sunt tibi a Domino,*¹⁰ *et: Beatus venter qui te portavit, et*

*874

¹ Ps. XVIII, 6.² Ps. LXXXVI, 3; Ps. XLV, 5, 6.³ Ezech. IV, 1, 2.⁴ Gen. XXVIII, 17.⁵ Ezech. III, 12.⁶ Psal. CXXXI, 4, 5.⁷ Psal. LXXI, 6.⁸ Luc. I, 42.⁹ Galat. IV, 4.¹⁰ Luc. I, 45.

παρὰ Κυρίου ». Καί· « Μακαρία ἡ κοιλία ἡ βαστάσασά σε, καὶ μαστοὶ οὗς ἐθήλασας ». Μαρία· « Μὴ φοβοῦ, Μαριάμ· εὖρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ Θεῷ »· καί· « Ἴδου συλλήψῃ ἐν γαστρὶ, καὶ τέξῃ Υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν· αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ. Οὗτος ἔσται μέγας, καὶ Υἱὸς Ὑψίστου κληθήσεται. Καὶ δώσει αὐτῷ Κύριος ὁ Θεὸς τὸν θρόνον Δαβὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακώβ εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος. Καὶ εἶπε Μαριάμ πρὸς τὸν ἄγγελον· Πῶς ἔσται μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω; Καὶ εἶπεν ὁ ἄγγελος πρὸς αὐτήν· Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι· διὸ καὶ τὸ γενόμενον Ἅγιον κληθήσεται Υἱὸς Θεοῦ. Καὶ εἶπε Μαριάμ· Μεγαλύνει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον, καὶ ἡγαλλίασε τὸ Πνεῦμά μου ἐπὶ τῷ Θεῷ τῷ Σωτῆρί μου ».

PG
97, 873

Καὶ τίς οὐκ ἂν ἀγάσαιο τὴν εἰς τοσοῦτον ὕψος ἀρθεῖσαν, ὥς καὶ Μητέρα γενέσθαι Θεοῦ· τὸ παραδοξότατον ὄντως καὶ πρᾶγμα καὶ ἄκουσμα; Καὶ μοι πεισθέντες, ἐπ' αὐτὴν ἀναδράμωμεν τῆς ἐορτῆς τὴν ἐξάρχουσαν, ἵν' ἔθην ὁ λόγος μικρὸν ἀποθιάς, ἐπαναζεύξῃ πάλιν. Φέρε τοίνυν, τῶν τῆς ἡμέρας ὑμνωδιῶν ἐφαπτώμεθα, καὶ μικρὰ τοῖς συνειλεγμένοις προσδιαλεχθέντες, τὴν ὁρμὴν τοῦ λόγου διαναπαύσωμεν. Ἐδεῖτο τοιγαροῦν ἡ τῶν ἀνθρώπων φύσις τῷ πατρὶ ὡς προοισθημάτι συντριβεῖσα, τοῦ διαπλάσαντος ἢ ἀνορθώσαντος·

1843

ubera quae suxisti.¹ Maria: Ne timeas, Maria; invenisti enim gratiam apud Dominum. Et: Ecce concipies in utero, et paries Filium, et vocabis nomen eius Iesum: ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum. Hic erit magnus, et Filius Altissimi vocabitur; et dabit illi Dominus Deus sedem David patris eius, et regnabit in domo Iacob in aeternum, et regni eius non erit finis. Et ait Maria ad angelum: Quomodo erit mihi istud, quoniam virum non cognosco? Et ait angelus ad eam: Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi: et ideo quod orietur Sanctum, vocabitur Filius Dei.² Ait autem Maria: Magnificat anima mea Dominum: et exsultavit spiritus meus in Deo salutari meo.³

PG
97, 874

Quis vero non miretur eo celsitudinis provectam, ut etiam Dei Mater efficeretur; quae plane summe admirabilis, novaque res est, ac auditio? Ac mihi credite, ad ipsam recurramus festae diei antistitam, ut unde sermo paululum abcessit, eodem denuo revertatur. Age igitur, aggrediamur diei hymnodiam, ac ubi modicum quid adhuc collectam turbam fuerimus affati, orationis cursum sistamus. Egebat itaque natura humana, antiquo primi parentis collisa lapsu, eo qui

1843

¹ Luc. XI, 27.² Luc. I, 30-35.³ Lc. I, 46, 47.

καὶ φωνῇ σιγῶσῃ μέγα πρὸς τὸν Κτίστην ἐβόα· « Ἰνα τί, Κύριε, ἀφέστηκας μακρόθεν; » Γεγονώτερον δὲ διὰ τῶν προφητῶν ὀδυρτικῶς ἐποτνιαῖτο· « Ποῦ εἰσι, λέγουσα, τὰ ἐλέη σου τὰ ἀρχαῖα, Κύριε, ἃ ὤμοσας τῷ Δαβὶδ ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου; » Τί οὖν « ὁ θελητῆς τοῦ ἐλέους; » Οὐχ ὑπερεῖδεν, οὐκ ἀνεβάλετο· οὐκ εἰς μακρὰν τὰ παραγγέλματα παρέτεινε. Ποῖα δὲ ταῦτα; « Οὐ μὴ σε ἀνῶ, οὐδ' οὐ μὴ σε ἐγκαταλείπω ». Ὁ καὶ τοῖς μαθηταῖς ὕστερον ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανούς ἀνατρέχων, ἐξ ὧν οὐ διέστηκεν, ἔφασκεν· « Οὐκ ἂν φήσω ὑμᾶς ὀρφανούς· ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς ». Τοῦτο καὶ πρὸ τῆς ἀφράστου ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ διὰ προφητῶν ἀριδὴλως ὑπέσχετο. Ἐπεὶ οὖν οὕτω ταῦτα, καὶ ἤδη καιρὸς ἐκάλει πέρας ἐπιθεῖναι τῷ ἐπαγγέλματι· ὅρα τί ποιεῖ, ὁ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, τοῦ ἡμῶν φυλάματος, πραγματευόμενος. Οὐ θύραθεν εἰσκεκόμεικεν ὄργανον· οὐκ ἐξ ἐτέρας οὐσίας ἀνεμόρφωσε σκεῦος· ἀλλ' ἐκ τοῦ αὐτοῦ πηλοῦ, καὶ τῆς αὐτῆς ὥς ἂν τις φαίη ζύμης ὑποσπάσας συρμάδα, τίμιον ἑαυτῷ, καὶ τῆς τοιαύτης ὄντως ὑπεραρρέητου συμπήξεως, ναὸν ἐτεκτῆνατο· ἐν ᾧ περ αὐτὸς ὁ πρῶτος καὶ μόνος Ἀρχιερεὺς τε καὶ Βασιλεὺς, οἰκονομικῶς τὴν καθ' ἡμᾶς ἱεουργήσας πρὸς τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα καταλλαγὴν, ὅλην ὑμῶν τὴν οὐσίαν ὑπερουσίως, καὶ κατ' οὐσίαν ἐκ τῆς ἀνθρώπου

*876

reformaturus ac instauratus esset; ac silente voce, altum ad Creatorem clamabat: *Ut quid, Domine, recessisti longe?*¹ Penetrabilis vero per prophetas lugubrem in modum quiritabatur: *Ubi sunt misericordiae tuae antiquae, Domine, sicut iurasti David in veritate tua?*² Quid igitur ille qui vult misericordiam?³ Non contempsit, non distulit, non in longum promissiones remisit. Quas illas? *Non te deseram, neque derelinquam.*⁴ Quod etiam postea discipulis dixit, cum a terra in coelum reverteretur, unde * non discesserat: *Non re-*

*875

¹ Ps. IX, 22.² Ps. LXXXVIII, 50.³ Osee VI, 6.⁴ Iosue I, 5.⁵ Io. XIV, 18.

ουσίας ἀνέλαθεν. Ἐμνήσθη τοιγαροῦν τῶν ἑαυτοῦ κτισμάτων ὁ Θεός· κτίσμα γὰρ αὐτοῦ πάντα τὰ ἔθνη· α' Ἐμνήσθη τῶν οἰκτιρμῶν αὐτῷ τῶν ἀπ' αἰῶνος », ὁ τῶν αἰώνων Κύριος, ἐμνήσθη τῆς διαθήκης ἧς πρὸς ἀνθρώπους διέθετο. Ἐμνήσθη, καὶ μνησθεὶς οὐχ ὑπερέθετο· ἀλλ' αὐτίκα τὴν εὐεργεσίαν ἐπήγαγε. Μνησθεὶς γὰρ τοῦ Δαβὶδ, καὶ ὧν αὐτῷ διωμόκει πρότερον, ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ τὸν Χριστὸν ἀναστήσειν, ἐν ᾧ τὸ πεπτωκὸς τοῦ ἡμετέρου γένους σκηνῆς δίκην ἀνωκοδόμησε ποίημα, παρὰδόξον ἐπὶ παραδόξῳ θαύματι, συνεισκεκόμικε θαῦμα.

Καὶ δὴ τῆς σὺφρονος Ἀννης πολλῷ τῷ τῆς ἀνίας ἄχθει κατησχημένης· μάλα δέ, καὶ τοῦτο συνεύνου πικρῶς πιεζομένου τῆς ἀτεκνίας χάριν· ἀμφοτέρων ἔλυσε τὴν στέρησιν ὁ Θεός· λιταῖς τε, τούτων ἐπικαμφοθεὶς, δίδωσι τῇ στείρᾳ γονήν, ἣν προέσπειρεν εὐχή· καὶ τῷ συνεύνῳ καρπὸν, ὃν ἐδλάστησεν ἐλπίς, καὶ ἄνθος ἀειθαλὲς τοῖς ἀποξηρανθεῖσι τῆς ἀπαιδίας τῷ καύσωνι· καὶ γίνεται γόνιμος ἢ πρότερον ἄγονος, καὶ κληματὶς ἀναθάλλουσα, ἢ βλαστὸν οὐκ ἐκφύουσα. Καὶ τί ταύτης ἔσται τῆς παιδοποιίας αἰδεσιμώτερον; Τί δὲ παραδοξότερον, τοῦ βλέπειν Μητέρα Θεοῦ, διανοιγείσης μὲν, οὐ διαφθαρείσης δὲ τὴν νηδύν, ἐκ νεοσπόρου γαστρὸς, καρπὸν ἀγνείας ἐκφύουσας, καὶ παρθένον ἐκ στείρας ἀγόνου βλαστάνουσας; Ἰνα τί γένηται; Ἰνα τῷ κατ'

substantiam modo, substantiali nihilominus, ex hominum substantia accepit. Itaque recordatus est Deus creatorum ab ipso. Quippe gentes omnes eius sunt creatura: *Recordatus est miserationum suarum, quae a saeculo sunt*,¹ Dominus ipse saeculorum: recordatus est testamenti quod cum hominibus pepigit. Recordatus est; nec recordatus distulit, sed mox beneficium induxit. Recordatus enim Davidis,² ac eorum quae iureiurando olim promississet, fore ut Christus ex eius semine exsurgeret, in quo collapsum nostri generis opus, tabernaculi instar reaedificaret,³ novum insolensque miraculum, novi ac insolentis miraculi comes invexit.

Cum itaque sobria ac casta Anna, gravi moeroris angore teneatur; cum primis autem, quod etiam coniux, ob prolis carentiam amare vexaretur: amborum Deus sterilitatem solvit, eorumque supplicibus inflexus votis, sterili quidem fetum tribuit, quem ante precatio sevisset; marito autem tribuit fructum, quem spes germinasset; ac demum, infecunditatis aestu exustis aridisque, sempiterni virores florem concedit: fitque deinceps fecunda parens, quae prius erat infecunda; vitisque semper virens, quae germen non edidisset. Quid porro ea prolis susceptione venerabilius? Quid vero ampliores habens admirationem, quam ut Dei Matrem, ab experte seminis utero,

¹ Ps. XXIV, 6.

² Ps. CXXXI, 11.

³ Amos IX, 11.

αὐτὴν ὑπεραίροντι θαύματι τὸ τῆς τεκούσης πιστώσεται. Ἡ μὲν, ὃ μὴ πρό-
 τερον τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων ἐγνώριστο, ἀπάτορα τόκον ἐξ ἀλοχεύτων
 ὠδίνων τῇ φύσει παρὰ τὴν φύσιν εἰσήγαγεν, ὑπερφυεῖ δυνάμει τὸν τῆς φύ-
 σεως αὐτουργὸν ἐν μήτρᾳ παιδοποιήσασα· καὶ γέγονε μήτηρ, τὰ μητέρων
 φυγοῦσα· καὶ τὸ βρέφος οὐκ εἶχε πατέρα καλεῖν ἐπὶ γῆς, ὅτι μὴ σπορᾶς
 μεσιτευούσης συνείληπτο, μηδὲ φθορᾶς ὑποδραμούσης ἢ τεκοῦσα γεγέννη-
 κεν· ἡ δέ, καίπερ πολλὰ τῶν ἐν στείρῳσει προλαθόντων ἔχουσα τὰ ὑποδείγ-
 ματα, κατὰ πασῶν ὑπερνικῶσαν ἔσχε τὴν ψῆφον. Εἰ γὰρ * καὶ πατριάρχαις *877
 συνώκουσιν ὡς σύνευνοι, τῆς μὲν ὁμοίας εἰκότως θαυμαστοποιίας ἡξίωσινται λυ-
 σαι καὶ αὐταὶ τῶν δεσμῶν τῆς στείρῳσεως· ναὶ γάρ, τῆς ἱερογενοῦς ταύτης
 παιδὸς προσελήχεσαν εἶναι προμήτορες· ἀλλ' αἱ μὲν πορρωτάτω που καὶ λίαν
 ἄποθεν τοῦ κατὰ τὴν θείαν οἰκονομίαν θαύματος τὸ συγγενὲς ἔχουσιν· ἡ δέ,
 ὕστερον μὲν, ἐπὶ καιροῦ δέ, καὶ πρὸς αὐτῷ γε τῷ πέρατι τῶν καιρῶν, ὅτε
 δὴ καὶ αὐταῖς ἐφέστηκε θύραις, ὃ τὴν δραχμὴν τὴν βασιλικὴν· λέγω δέ τὴν
 καθ' ἡμᾶς ἐπιζητῶν εἰκόνα· ἵνα τὸν χοῦν ἐν ᾧ πρότερον ἀποκέκρυπτο, τῇ
 ἀνακαθάρσει τοῦ θεοτελοῦς ἐναποσμήξῃ Πνεύματος· κάκειθεν ὥσπερ ἐν ἑαυ-
 τῷ φιλανθρώπως τὴν ἀνθρωπίνην ἀναμορφώσεται φύσιν.

1844

Τίς οὖν ὁ χοῦς ἐν ᾧ τὸ καθ' ἡμᾶς εὐγενὲς ἀποκέκρυπτο; Ἡ δὴλον αὖ-

PG
97, 877

aperto quidem, sed non corrupto, castitatis fructum proferre videa-
 mus, ac virginem ex infecunda ac sterili femina germantem? Quo-
 rum haec? Nimirum, ut excellenti eius miraculo, Matris miraculum
 confirmaret. Altera quidem, quod necdum humano generi innotuerat,
 partum sine patre, cui nullus coitus praeivisset, naturae praeter na-
 turam invehens, ipsum naturae Auctorem altiori supra naturam
 ratione in vulva concepit, estque effecta mater, cum ea quae sunt
 matrum vitasset; nec infans habebat patrem vocare super terram,
 qui nulla semente media conceptus fuisset, * ac quem parens, ut nulla *878
 subiisset corruptio, genuisset, altera autem, quamquam olim steri-
 lium plurium exempla habens, in omnes tamen singularis praeroga-
 tivae calculum reportavit. Quamquam enim etiam cum patriarchis
 coniugii iure habitaverunt, similique et ipsae miraculo ab eiusmodi
 sterilitatis vinculis absolvi non incongrue meruerunt: etenim fuerunt
 sacrae huius puellae olim aviae: remotissime tamen, ac valde procul
 cognatione ad divinae oeconomiae miraculum habuerunt: haec autem,
 postea quidem, at opportune, subque ipso termino temporum: cum
 scilicet ipsis prope instaret ianuis, qui regiam drachmam quaereret;
 humano, inquam, generi impressam imaginem, ut pulverem, in quo
 primum illo delituisset, deifici Spiritus emundatione detergeret:
 atque ut inde in se ipse naturam humanam benigne instauraret.

1844

Quisnam ergo pulvis ille in quo ingenuitas nostra delituisset?

PG
97, 878

τόθεν τάχα, καὶν ἡμεῖς μὴ λέγωμεν, ὅτι τὸν χοῦν ἐκείνον ἐξ οὗ διεπλάσθημεν πρότερον, καὶ ἀνεπλάσθημεν ὕστερον, ἀνερευνήσας ὁ πλάσας ἡμᾶς, τὸ ζητούμενον εὔρε; Τί τοῦτο; Τὸ τῆς εἰκόνος ἀρχέτυπον, ὅπερ συγκεχωμένον ἔδε τοῖς πάθεσιν ὁ κατ' οὐσίαν ἀπαθής. Τὸν χοῦν τὸν ἐν Ἀδὰμ ἀνερέυνα. Ὁ δὲ χοῦς ἐν ᾧ τὸ ζητηθὲν εὐρέθη, γῆ μὲν ἦν τοῦ καθ' ἡμᾶς ὁμοιόμορφος σώματος, ἔχουσα χώραν τὴν παρθενικὴν ὑπεράγιον μήτραν. Ταύτην γὰρ εὔρεν ἄρουραν ὁ ζωαρχικὸς ὑμῶν στάχυς, ἐν ᾗ σπορᾶς ἄνευ καὶ γεωργίας χωρίς, ἐκφύσας ὑπερφυῶς ἀνεβλάστησεν. Οὗτος ὁ χοῦς· οὗτος ὁ στάχυς· τοῦτο ἡ χώρα τῆς γῆς, ἐν ᾗ καινοπρεπῶς ἀνεπλάσθημεν, καὶ δι' ἧς, ὁ χοῦς ὁ ἡμέτερος ἀναμορφωθείς, ἐπὶ τὸ ἀρχαῖον ἐπανῆλθεν ἀξίωμα.

Ἴδες ὅσα τῆς Ἀννης ὁ τοκετὸς ἐμπεριέχει μυστήρια· ὅπως τε τῷ καθ' ὑπεροχὴν θαύματι, τῆς κατ' αὐτὴν ἐνδόξου παιδοποιίας, τὰς πρώην στερείας ὑπερηκόντισεν; Οἷας τε Παρθένος κόρη θεόκλητος, ἡ ὑπεράμωμος αὐτῇ Μαρία, κυοφορίας ἤξιώται. Καὶ τίς γυναικῶν ἄλλη, τοιούτοις καὶ τοσοῦτοις ἐνδόξοις ἀποθαυμάζεται πώποτε; Οὐκοῦν ἐπειδὴ πρὸς τοσοῦτον ὕψος ὑπεραρθῆναι περιωπῆς ὁ ἡμέτερος ἀσθενεῖ λόγος, καὶ προσωτέρω χωρεῖν οὐκ ἔχει, μικρὰ ἅττα τῇ Μητρὶ τῆς χαρᾶς αἰθις ἐπιχαιρετίζοντες, εἴπωμεν. Καλὸν γὰρ αὐτῇ, τὸ τῆς χαρᾶς προσεπιλέγειν ἐπίφθεγμα. Χαῖρε, κεχαριτω-

Nonne ex dictis perspicuum habetis, tametsi non dicamus ipsi, ut plastes noster, illum pulverem, ex quo prius formati fuimus, ac postmodum reformati, scrutans, quod quaerebatur invenerit? Quid illud? Utique imaginis exemplar, quod vidit passionibus obrutum, his qui per naturam ab omni immunis passione agit. Scrutabatur illum Adami pulverem. Porro pulvis ille, in quo inventum est quod quaerebatur, terra quidem erat nostro similis corpori, cuius locus, virginalis sanctissima vulva est. Hunc enim invenit arvom vivifica nostra spica, in quo sine semente, ullave cultura, eximia quadam ratione enascens germinavit. Hic pulvis; haec spica; haec terrae regio, in qua nova quadam ac decenti ratione fuimus reformati; ac per quam noster reformatus pulvis, antiquam dignitatem postliminio recepit.

Vides quam multa Annae partus complectatur mysteria, ut excellenti miraculo editae ab ipsa gloriosae prolis, omnes olim steriles superaverit? Qualem vero puella Virgo, a Deo vocatum nomen, perquam immaculata haec Maria, prolem utero meruerit suscipere? Quaenam autem alia mulier, talibus totque unquam gloriae insigniis admirationem habuit? Postquam ergo nostra oratio imbecillior est, quam ut ad tantum considerationis culmen attolli queat, nec habet quo ulterius progrediatur, pauca rursus avere iubentes gaudii Matrem, ac gaudio salutantes, dicamus. Praestat enim ut gaudii ei acclamationem orationis epilogo adhibeamus. Gaude, aveque gratiosa;

μένη· χαῖρε, δεδοξασμένη· χαῖρε, χαροποιὸν τῆς πάντων σωτηρίας ἀνάθημα. Χαῖρε, τὸ χρυσοῦν ἀληθῶς τῶν νοητῶν ἀρωμάτων θυμιατήριον, ἐν ᾧ τὸ νοερὸν θυμίαμα συντεθὲν ὁ Χριστὸς ἐκ θεότητός τε καὶ ἀνθρωπότητος, ἐν πυρὶ τῇ θεότητι, τῆς ἐμψυχωμένης αὐτῷ καὶ νοερᾶς σαρκὸς τὸ εὐῶδες, ἀσυγχύτως, ἀμερίστως, ὑπέδειξε· χαίροις ἡ ἀχειρότευκτος σκηνή, καὶ Θεότευκτος, εἰς ἣν ἅπαζ ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων μόνος ὁ Θεὸς καὶ πρῶτος ἀρχιερεὺς εἰσελήλυθεν, τὴν ὑπὲρ πάντων ἐν σοὶ κρυφιομύστως ἱεουργήσων λατρείαν· τὸ τῶν ἁγίων δεύτερον καταπέτασμα, ἐν ᾧ τὸ κοσμικὸν ἱλαστήριον, καὶ τὸ τῶν Χερουδīm ὑπέρτιμον ἀποσκίασμα, * ὅσῳ καὶ αὐτὸν τὸν αὐτῶν ἄδyton *880 Κύριον, ἔνδον νηδύος ἐπὶ παραπετάσματι συνεκάλυπτες ἐγγάστριον φέρουσα· ἡ ἐπτάλυχος καὶ ἐπτάκαυτος τῶν ἐπτὰ χαρισμάτων λυχνία, ἐπτὰ ἐπαρυστρῖσι καταστραπτομένη τοῦ Πνεύματος· ἡ ἀκατάσβεστος θρυαλλὶς τοῦ φωτὸς τοῦ πάντα φωτίσαντος, ἣν ἐπιτρέφει μυστικῶς τὸ τῆς χρίσεως ἔλαιον. Χαίροις θυσιαστήριον, ἐν ᾧ μυστικῶς ὁ Ἄμνός τὸ ζωηρὸν ὀλοκάρπωμα Χριστὸς ἀναφέρεται· ἡ θεόμυστος τράπεζα τῆς ὑπὲρ νοῦν ἱεουργίας, ἐφ' ἣν ὁ ἐξ οὐρανῶν ἄρτος Χριστός, ὁ ὑπὲρ πάντων Ἄμνός ὡς θυμίαμα καὶ ἱερεῖον ζωοθυτούμενον τέθυται, ζωοποιοῦν τοὺς μετέχοντας· τὸ πάσης μύστου λατρείας κειμήλιον, ἐν ᾧ Θεὸς σαρκὶ σφαγιάζεται, καὶ ἀγιάζει τὰ σύμπαντα,

gaude, glorificata; gaude, salutis universorum gaudere praestans anathema. Salve, aurea vere spiritualium aromatum acerra, in qua spiritale thymiama Christus, ex divina pariter ac humana natura compositum, in igne, deitate, inquam, animatae suae ac intellectu praeditae carnis fragrantiam, inconfuse, indivise ostendit. Salve, non manu factum, ac factum a Deo tabernaculum, in quod semel in consummatione saeculorum, solus Deus ac primus Pontifex ingressus est, ut in te, * sacra *879 ac arcana ratione, munus sacrum pro universis obiret; sanctorum alterum velamen, in quo mundiale propitiatorium, ac praeclara Cherubinarum obumbratio,¹ quanto etiam ipsum adytorum Dominum, intra uterum, gestans utero in velamento operuisti: candelabrum lychnuchorum ac lucernarum septem,² nempe donorum septem, infusoriis illustratum Spiritus sancti; lucerna inexstinguibilis, luminis omnia collustrantis, quam alit mystice oleum unctionis. Salvesis, altare in quo Agnus Christus vivum sacrificium spiritualiter offertur, divinae mensa initiationis, mentem omnem superantis sacri ministerii, super quam panis ille coelestis Christus, Agnus ille pro omnibus tamquam hostia victimaque vivus mactatus, immolatur: vivificans omnes qui percipiunt ac sumunt; mystici totius cultus cimelium, quo Deus carne mactatur, ac universa sanctificat, spiritualique ratione

¹ Hebr. IX, 2 et 5.

² Zach. IV, 2.

καὶ μυστικῶς ἀνθρώποις ἐπιδημῶν ἐνοικίζεται, καὶ μετέχεται, καὶ ἀνέχεται
 χερσὶν ἁμαρτωλῶν ἀνελίττεσθαι· χεῖλεσί τε πηλίνους προσάγεσθαι, καὶ εἰς
 τὸν χοῦν τῆς σαρκὸς ἡμῶν ἀναχεῖσθαι, κινώμενος, οὐ διαπνεόμενος. Ὡς τῆς
 ἀφράστου κενώσεως! Ὡς τῆς χρηστότητος! ὅτι διὰ γυναικὸς ὁμοφύλου ταῦτα,
 καὶ συγγενοῦς, ὑπὲρ φύσιν καὶ θέσιν Θεὸς ἡμῖν ἐχαρίσατο· γυναικὸς, ἥς τὸ
 μὲν τῆς ψυχῆς κάλλος ἀπειράκις ἀπείρως εἰς τοῦτον ἐξήρται, ὅπως καὶ Χρι-
 στὸν αὐτὸν τὸ ἀμήχανον κάλλος εἰς ἐπιθυμίαν τοῦ ταύτης κάλλους ἐλθεῖν,
 καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς ἐλέσθαι δευτέραν γέννησιν, καὶ ἀπατορίαν· οὕτω δὲ καὶ
 τοῦ σώματος εὐπρεπῆς ἡ κατάστασις, καὶ πρὸς τοσοῦτον καθαρότητος φθά-
 νουσα, ὅσῳ καὶ αὐτὴν χωρῆσαι τὴν ἀσώματόν τε καὶ ἀπερίληπτον τῆς ὑπερ-
 ουσίου φύσεως μεγαλειότητα, δι' ἐνὸς τῶν τριῶν αὐτῆς ὑποστάσεων.

PG
97, 880

Αὕτη ἐστὶν ἡ Θεοτόκος Μαρία, τὸ κοινὸν ἀπάντων τῶν Χριστιανῶν κα-
 ταφύγιον· ἡ πρώτη τοῦ πρώτου πτώματος τῶν προγόνων ἀνάκλησις· ἡ πρὸς
 ἀπάθειαν τοῦ πεπονθότος γένους ἐπάνοδος· τὸ κατὰ τὴν βάτον Μωσέως πρό-
 παλαι μυστικῶς σκιογραφούμενον δράμα· ὁ πόκος τοῦ Γεδεὼν, ὃν ἐκεῖνος
 συμβολικῶς νοτισθέντα ταῖς ἐξ οὐρανοῦ ψεκᾶσιν ἀψοφητὶ θεασάμενος, εἰς
 θαῦμα τρέψας τὸ δρᾶμα, τὸν ὑετὸν εἰς σημεῖον, τῷ ἱερεῖῳ συνετεκμήρατο·
 ἡ θεοποικίλτος τοῦ Δαβὶδ ἀλουργίς, ἡ τὸ τῆς σαρκὸς πρόσλημμα, οἶονεὶ πορ-

1845

cum hominibus conversans, in eis inhabitat, ac percipitur, susti-
 netque, ut versetur peccatorum manibus: atque ut labris lateis admo-
 veatur, et in nostrae carnis pulverem refundatur, commixtus, non
 vaporatione evanescens. O ineffabilem exinanitionem! O bonitatem!
 Quando nobis haec Deus per contribulem, ac eiusdem generis feminam,
 supra naturam ac gratiam concessit: per feminam, inquam, cuius
 animi quidem decor usque adeo immensum provexit, ut Christus ipse
 immensus ille decor, in eius decoris desiderium actus sit, secundam-
 que ex ea nativitatem elegerit, eamque adeo sine patre: sed et cor-
 poris in tantum formosa species, tantaque praestans puritate, ut ip-
 sam quoque incorpoream, ac incomprehensibilem superessentialis na-
 turae maiestatem, per unam trium ipsius personarum capere licuerit.

PG
97, 879

Haec Maria Dei Genitrix est, commune Christianorum omnium
 perfugium; prima primi lapsus primorum parentum reparatio; vitiiati
 hominum generis ad tranquillum, ac vitio expertem, immortalemque
 statum revocatio; mystice olim adumbrata rubi Moysi visio;¹ Ge-
 deonis vellus,² quod ille symbolo humectatum e coelo exili pluvia
 sine strepitu videns, quod gerebatur in miraculum vertens, ac plu-
 viam in signum, certam rei coniecturam sacrificio fecit: divino opere

1845

¹ Exod. III, 3.² Iudic. VI, 38.

φυρῖδα τῷ Θεῷ τοῦ Δαβὶδ σαρκωθέντι προσάξασα· ὁ Χερουδικὸς θρόνος, ὁ ὑπερμεγέθης, ὁ πύρινος, ὁ μετέωρος, τὸν Βασιλέα Κύριον Σαβαώθ ἐγκόλπιον φέρουσα· τὸ ὑπέρθυρον τῶν ἐν οὐρανοῖς ἀδύτων, οὗ τὰ Σεραφίμ εἰσθήκει συνεπτυγμένα ταῖς πτέρυξι· ταῖς μὲν τὰς ὄψεις, ταῖς δὲ τοὺς πόδας, ταῖς δὲ ἱπτάμενα, μέγα κέκραγε τὸν φοβερὸν ἐκείνον ὕμνον, τῆς ἀστέκτου δόξης τὴν θέαν οὐ φέροντα. Ἡ πύλη τῶν οὐρανῶν, δι' ἧς ὁ μόνος ὁ τῶν οὐρανῶν Δεσπότης διώδευσε, μηδενὶ μετ' αὐτὸν ἢ πρὸ αὐτοῦ βατὴν * παραχωρήσας ^{*881} τὴν εἰσοδον. Εὐφραίνου ἐπ' αὐτῇ, οὐρανέ· σὲ γὰρ μιμησαμένη, τὸν ἐν σοὶ μὴ χωρούμενον Κύριον, ἀστενοχώρητος ἐχωρήσε. Χόρευσον ἐπ' αὐτῇ, γῆ· ἢ γὰρ αὐτῆς κυοφορία τὴν σὴν οὐρανώσασα θέσιν, οὐρανίους τοὺς ἐπιγείους εἰργάσατο. Κροτεῖτω καὶ θάλασσα τῆς Παρθένου τὸ θαῦμα. Χριστὸς γὰρ ὁ τόκον τὸν ἑαυτῆς ὑπελθὼν μετὰ σώματος, τὴν τῶν ὑδάτων ὑγρὰν οὐσίαν ἡγάγεε βαπτισθεὶς ἐν τοῖς ὕδασι. Πᾶσα τοίνυν ἡ κτίσις χαιρέτω καὶ χορευέτω, καὶ χεῖρας ἐπικροτεῖτω. Ἐγενήθη γὰρ σήμερον ἡμῶν νεανίς, ἐξ ἧς ἡ σωτηρία, καὶ δι' ἧς ἡ παγκόσμιος λύτρωσις Χριστὸς Ἰησοῦς ὁ Θεὸς καὶ Λόγος, « ὁ ὢν, καὶ ὃς ἦν, καὶ ὁ ἐρχόμενος », καὶ μένων εἰς τοὺς αἰῶνας· παρ' ᾧ καὶ τὸν ἡμέτερον ὡς ἂν ἐκ μεγάλου τοῦ παρθενικοῦ λόγου πελάγους κατείραντα διαναπαύσωμεν λόγον· Θεῷ, τῇ Τριάδι, τῷ ἐν Πατρὶ, καὶ αὐτῷ τῷ

varia Davidis purpura, assumptam carnem purpurae instar Deo Davidis incarnato tribuens: thronus Cherubicus, praemagnus ille, igneus, sublimis, quae Regem Dominum Sabaoth sinu gestet: ¹ superliminare coelestium adytorum, ubi Seraphim alis tecta, qua faciem, qua pedes, aliisque volantia, magnum illud ac terribile canticum stando clamant, quod importabilis gloriae aspectum non ferant. Coelorum porta, per quam solus transivit coelorum Dominus, ² nemini ante postve pervium concedens ingressum. Laetare, * coelum, super ^{*882} illa: te enim imitata, Dominum quem non capis, nihil in aretum cogens capere meruit. Gestis, tellus, super ea; eius enim conceptus, coelestem tuum locum ac situm reddens, eos qui erant terreni coelestes effecit. Mare etiam miraculum Virginis plausu celebret: Christus enim eius partum corpore subiens, udam aquarum substantiam aquis ipse intinctus sanctificavit. Universa itaque creatura gaudeat, ac ducat choros, plaudatque manibus: quippe hodie nata nobis est iuvenula, ex qua est salus, ac per quam mundi totius redemptio, Christus Iesus, Deus et Verbum, *qui est, et qui erat, quique venturus est*, ³ et manet in saecula; in quo etiam, tamquam e magno virginalis sermonis mari appulsum sermonem nostrum finiamus: Deo, qui Trinitas est, atque

¹ Isa. VI, 1.

² Ezech. XLIV, 2.

³ Apoc. I, 4.

Υἱῶ, σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι προσκυνουμένῳ, μίαν ἐν τρισὶν ἁγιαστείαις προσανατείνοντες δόξαν καὶ τιμὴν καὶ προσκύνησιν νῦν, καὶ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους ἅπαντας αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

PG
97, 881

Oratio V. In Annuntiationem B. V. Mariae. Ἐπέστη σήμερον ἡ πάντων χαρά, λύουσα τὴν πρῶην ἄράν. Ἐπέστη ὁ πανταχοῦ, ἵνα τὰ πάντα πληρώσῃ χαρᾶς. Ἐπέστη δὲ πῶς; Οὐ δορυφόρους ἔχων, οὐ στρατιᾶς ἀγγέλων συνεπαγόμενος, οὐ κομπᾶζων τὴν πρόοδον, ἀλλ' ἡσυχῇ καὶ ἡρέμα· τοῦτο ποιῶν, ἵνα λάθῃ τὸν ἄρχοντα τοῦ σκότους, ἵνα τέχνῃ σοφίας παγιδεύσας τὸν ὄφιν, καὶ τὸν δράκοντα φενακίσας τὸν νοῦν, τὸν Ἀσσύριον, τὸν πᾶσαν ὕψ' * ἑαυτὸν δουλωσάμενον τὴν ἀνθρωπίνην εὐγένειαν, ἀρπάσῃ τὸ λάφυρον. Οὐκ ἀνασχομένης αὐτοῦ τῆς ἀπειρομεγέθους περὶ ἡμᾶς εὐσπλαγχνίας τοσοῦτον ἔργον ζημιωθῆναι, τὸν ἄνθρωπον, δι' ὃν οὐρανοὺς ἐκαμάρωσε, γῆν ἐστερέωσεν, ἀέρα ἐξέχεε, θάλασσαν ἠπλώσε, καὶ τὴν φαινομένην ἄπασαν ἐτεκτῆνατο κτίσιν. Διὰ τοῦτο Θεὸς ἐπὶ γῆς, Θεὸς ἐξ οὐρανοῦ, Θεὸς ἐν ἀνθρώποις, Θεὸς ἐν γαστρὶ Παρθένου φερόμενος, ὁ πανταχοῦ μὴ χωρούμενος. Ἐντεῦθεν ἡ ἀνθρώπου φύσις χαρᾶς προοίμια δέχεται, καὶ ἀρχὴν λαμβάνει θεώσεως. Ἐντεῦθεν τὸν ἑαυτῆς ἀποκειραμένη τῆς ἁμαρτίας πολυφάνταστον πλοῦτον, νυμφοστολεῖται τῷ Κτίσαντι. Ἐντεῦθεν ἡμῶν ἡ πρώτη διάπλασις, νέαν ἀνάπλασιν δέχεται· καὶ ὁ γηράσας κόσμος τὴν ἐξ ἁμαρτίας παλαιώσιν ἀποτίθεται. Ἀλλ' « Εὐφρανέσθω ὁ οὐρανὸς ἄνωθεν, καὶ νεφέλαι ῥανάτωσαν

1846

*884

in Patre, ipsoque Filio, cum Spiritu sancto adoratur, unam in trina sanctitate offerentes gloriam, honoremque, ac adorationem, nunc et in infinita omnia saecula saeculorum. Amen.

PG
97, 882

Oratio V. In Annuntiationem B. V. Mariae. Advenit hodie gaudium universorum, pristinas nobis diras diluens. Advenit qui ubique est, ut gaudio omnia impleat. Qua porro ratione advenit? Nullo certe satellitio stipatus: non secum ducens angelorum exercitum: non suam iactans expeditionem, sed quiete ac submisce: ita agens, quo lateat principem tenebrarum; quo prudenti arte illaqueato * serpente Assyrioque dracone, illa nempe astutia ac genio, qui humanam omnem ingenuitatem suae subiecerat servituti, decepto, spolia rapiat. Nimirum, non ferente immensa eius in nos misericordia, tantum opus, hominem dico deperire cuius gratia coelos testudinario velut opere inflexisset, terram fundasset, aërem diffudisset, explicasset mare, ac naturam omnem obtutui obiectam fabricatus esset. Propterea Deus in terra, Deus e coelo, Deus inter homines, gestatus Deus Virginis utero, quem nullus usquam locus caperet. Hinc humana natura gaudii praeludia percipit, ac prima capit deitatis consortia. Hinc inani specie plurimum ludentibus ac fallacibus resectis abdicatisque suis illis peccati divitiis, Creatori ut sponsa ornatur. Hinc prima illa nostra

1846

*883

δικαιοσύνην. Σταλαξάτω τὰ ὄρη γλυκασμόν, καὶ οἱ βουνοὶ ἀγαλλίασιν », ὅτι ἐλέησεν ὁ Θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ. Σήμερον γάρ « τὸ ἀποκεκρυμμένον πρὸ τῶν αἰώνων μυστήριον » φανεροῦται, « καὶ ἀνακεφαλαίωσιν ἐν Χριστῷ τὰ σύμπαντα δέχεται ». Σήμερον ἡ δημιουργὸς τῶν ὅλων ἐξουσιαρχία, τὴν προθεβουλευμένην αὐτῇ τῆς τῶν ὄντων ποιήσεως, πρὸς πέρας ἄγει βουλὴν, ἵνα τὴν καθ' ἡμῶν ἐξ ἀρχῆς προεπινοηθεῖσαν τῷ ἀρχηγῷ τῆς κακίας βουλὴν διακρούσῃται. Διὰ τοῦτο χορεύουσιν ἄγγελοι, συγχαίρουσιν ἄνθρωποι, καὶ ὁ σύμπας ἀνανεούμενος πρὸς ἑαυτὸν ἐπανέρχεται κόσμος. Τίς νοῦς, ποία δὲ ταῦτα χωρήσει γλῶττα; μήτε γε λόγος ἐκφράσαι δυνήσαιο, ἢ ἀκοὴ δέξασθαι;

Εἰκότως οὖν ἡ παροῦσα πανήγυρις παιδρὰ καὶ γεγαννημένη συγκεκρότηται σήμερον, τὴν παγγενεστάτην τοῦ ἡμετέρου φυράματος ἐορτάζουσα πρόσληψιν. Τίς οὔσα καὶ ποταπή; Τῆς μὲν κτίσεως ἀπάσης εὐφρόσυνον, * τοῦ δὲ γένους ἀνθρώπων. Οὐκοῦν χαρᾶς εὐαγγέλια σήμερον. Θεοῦ φιανθρωπίας μηνύματα· παγκοσμίου σωτηρίας χαρμόβουνα. Πόθεν, καὶ παρὰ τί- *885
νος, καὶ πρὸς τίνα ἤκοντα; ἐξ οὐρανοῦ, καὶ « παρὰ Θεοῦ, καὶ πρὸς παρθένον μεμνηστευμένην ἀνδρὶ ». Τίς ἡ παρθένος; Τίς ὁ ἀνὴρ; τίνα δὲ τούτοις ὀνό-

creatio fictioque, fictione nova recreatur, mundusque veteratus contractam peccato vetustatem exuit. Enimvero, « Laetetur coelum desuper, et nubes spargant iustitiam. Stillent montes dulcedinem, et colles exsultationem »; quoniam misertus est Dominus populi sui. Hodie enim manifestum efficitur « sacramentum a saeculis absconditum; omniaque pariter in Christo velut capite repetuntur ac instaurantur ». Hodie creatrix universorum, suprema auctoritate decernens potentia, praeconceptum olim creationis rerum consilium ad finem perducit, illud in nos a principio excogitatum malorum auctori submotura consilium. Quamobrem tripudiant angeli, congaudent homines, universusque simul mundus instauratus, ad seipsum redit. Quae mens, vel lingua haec possit capere? Tantum abest ut potuerit sermo eloqui, vel aures suscipere.

Merito igitur laeta nobis ac exsultans praesens hodierna die solemnitatis indicta est, agiturque festus conventus, humanae conspersionis universalissimam assumptionem gaudio celebrans. * Quae *886
vero eiusmodi ac quanta festivitas? Plane totius creaturae laetitia, ac generis emendatio. Sunt ergo faustae hodie nuntiationes, divinae benignitatis propensiorisque in hominum genus studii significationes, mundi totius salutis festa gaudia. Undenam vero, et a quo illa veniunt, et ad quem diriguntur? Nimirum e coelo atque a Deo, et ad virginem desponsatam viro.¹ Quae illa virgo? Quis ille vir? Quaeve

¹ Lc. I, 26-27.

ματα; Τῇ μὲν, Μαρία· τῷ δέ, Ἰωσήφ. Ἀμφότεροι δὲ ἦσαν « ἐκ γένους Δαβίδ ». Τίνος ταῦτα διακονοῦντος, καὶ ὅθεν ἤκοντος; τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριὴλ ἐξ ὑψίστου ἀποσταλέντος εἰς διακονίαν τοῦ θαύματος. Ἔδει γὰρ τοῦ Ὑψίστου τὸν λειτουργόν, ἐκ τῶν ὑψίστων ἐπὶ γῆς καταπτάντα, παράδοξον ἐπὶ παραδόξοις τοῖς πράγμασι διακοσμίσαι μυστήριον. Τί τοῦτο; τοῦ Κυρίου συγκατάθεσιν, τὴν ἄρρητον τῆς περὶ ἡμᾶς οἰκονομίας φανέρωσιν, τὴν ἀπ' αἰῶνος κεκαλυμμένην τῆς θείας βουλῆς καὶ προγνώσεως ἔκφασιν καὶ βεβαίωσιν. Ἀλλὰ ποῦ ταῦτα, καὶ πότε, καὶ ὅτου χάριν; « Εἰς Ναζαρέτ πόλιν τῆς Γαλιλαίας, τῷ μηνὶ τῷ ἕκτῳ, καθ' ὃν Ἰωάννης συνείληπτο », ἵνα τὸν ἐρχόμενον κηρύξῃ ἐγγάστριον. Ὅθεν ὁ Γαβριὴλ πρὸς τὴν ἐπίγειον παστᾶδα, τῶν αἰθερίων καταπτὰς ὑπερώων, ἐπέστη τῇ Ναζαρέτ, καὶ τῇ Παρθένῳ προσελθὼν, τῆς ἀφράστου οἰκονομίας ἀποφητὶ διηκόνει τὸ μήνυμα. Τοῦτο τῆς πρὸς ἀνθρώπους θείας καταλλαγῆς τὸ μυστήριον. Τοῦτο πανηγυρίζομεν σήμερον, τὴν τοῦ Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους συνάφειαν, τὴν τοῦ προσλήμματος θέωσιν, τὴν τῆς εἰκόνος ἡμῶν ἀναμόρφωσιν, τὴν εἰς τὸ κρεῖττον ἀλλοίωσιν, τὴν εἰς οὐρανοῦς ὕψωσιν καὶ ἀνάθεσιν.

Διὰ τοῦτο χαρᾷ χαίρει τὰ σύμπαντα σήμερον, καὶ πᾶσα τῶν ὑπερκοσμίων δυνάμεων ἡ νοητὴ διακόσμησις, ταῖς θείαις περὶ ἡμᾶς καταλλαγαῖς ἐπισπένδεται. Φίλον γὰρ αὐταῖς πρὸς Θεὸν ἡμῶν ἐπανόρθωμα, καὶ ἡ πρὸς

hisee nomina? Illi quidem, *Maria*; huic vero *Ioseph*. Ac erant ambo *ex stirpe David*. Quonam haec peraguntur ministro, et unde is venit? Nimirum, archangelo Gabriele in stupendae rei ministerium de altissimis misso. Decebat enim ministrum Altissimi, de altissimis in terram devolantem, inauditum illud, atque sui admiratione res admirandas cunctas longe superans, perferre sacramentum. Quodnam illud? Quo se nobis Dominus inclinavit: arcanam illam divinae in nos dispensationis manifestationem, divini consilii ac praescientiae occultam a saeculo declarationem ac confirmationem. Ubi autem haec, et quando, ac cuius gratia? *In Nazareth civitate Galilaeae, mense sexto a conceptu Ioanne*; ut venturum in utero existentem praedicaret. Itaque Gabriel ab coelestibus ad terrenum cubiculum devolans, supervenit Nazareth, accedensque ad Virginem, inenarrabilis dispensationis nuntio, pro sui ministerii ratione, sine strepitu defunctus est. Hoc illud est divinae cum hominibus reconciliationis sacramentum. Hoc illud, quod festis hodie gaudiis colimus: Dei, inquam, cum hominibus affinitatem, assumptae naturae deificationem, nostrae imaginis reformat ionem, demutationem in melius, exaltationem in coelos ac ascensionem.

Quapropter cuncta hodie pariter gaudent gaudio, ac universi coelestium virtutum spiritalis ordines, Dei ad nos conciliationi et ipsi conciliati accedunt. Iucundissima enim ipsis est nostra ad Deum

τὴν ἀμείνω κατάστασιν πρόδος καὶ ἀνάβασις. Καὶ γὰρ εἰσι λίαν συμπαθεῖς καὶ φιλόανθρωποι, ἅτε « εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενοι τῶν μελλόντων κληρονομεῖν σωτηρίαν ». Τοιγαροῦν ἀγαλλιᾶσθω τὰ σύμπαντα σήμερον, καὶ ἡ φύσις σκιρτάτω. Ὁ οὐρανὸς γὰρ ἐξανοίγεται, ἡ γῆ τὸν Βασιλέα τοῦ παντός ἀφανῶς ὑποδέχεται. Ναζαρέτ τὴν Ἑδὲμ μιμουμένη, τὸν τῆς Ἑδὲμ φυτουργὸν ἐγκολπάζεται. Ὁ Πατὴρ τῶν οἰκτιρμῶν, τὴν ἀνθρωπίνην ἐσχατιάν, τῷ μόνῳ πόνος ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντι μνηστεύεται. * καὶ Γαβριὴλ τῷ μυστηρίῳ διακονεῖ, καὶ τῇ Παρθένῳ ὑποφωνεῖ τὸ « Χαῖρε », ἵνα τὴν χαρὰν ἣν ἡ προμήτωρ ἀπώλεσεν, ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἀδὰμ ἡ ἐκ Δαβὶδ ἀνατείλασα, δι' ἑαυτῆς ἀνασώσῃται. Σήμερον ὁ τῆς δόξης πατὴρ εἰς οἶκτον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐλθὼν, τὴν ἐν Ἀδὰμ φθαρεῖσαν φύσιν, ἰλέω κατοπτεῦει τῷ βλέμματι. Σήμερον τῶν αὐτοῦ παναγάθων σπλάγχχνων ὁ τῆς εὐσπλαγχνίας δοτὴρ ἀνακαλύπτει τὴν ᾄδυσσον, καὶ διοχετεύει τῇ φύσει τὸν ἔλεον, ὥς ὕδωρ πολὺ καλύψαι θαλάσσας. Ἐπρεπε γὰρ τῷ « ἐξ οὗ, καὶ δι' οὗ, καὶ ἐν ᾧ τὰ πάντα συνέστηκε », ἐλέω τῆς καθ' ἡμᾶς ἀρχαίας ἀρχῆς τὴν καταδίκην ἀμείψασθαι. δόξῃ τε τῇ ἑαυτοῦ παραδοξάσαι τὴν ἀδοξήσασαν ἐν Ἀδὰμ φύσιν, καὶ ἀληθεῖα τὴν τοῦ πατρὸς τοῦ ψεύδους ἐπίκριμνον συμβουλήν ἀποσείσασθαι, ἧς ἔργον ἡ πρώτη παράβασις, τοῦ Ἀδαμιαίου πλάσματος τὸ παράπτωμα.

*888

cum emendatione reversio, progressioque ad meliorem statum atque pro vectio. Valde quippe misericordes sunt, propensiorique studio in hominum genus, velut « missi in eorum ministerium, qui sunt futuri haeredes salutis ». Cuncti itaque pari exsultent gaudio, ac saliat natura. Quippe coelum totum panditur, terra universi Regem clanculum suscipit: Nazaret, Edem illam imitata, ipsum qui Edem plantavit sinu complectitur. Pater ille misericordiarum, solus ipse soli nato ex ipso, * ac unigenito, humanam naturam longissime a coeli principatu submotam, et a terris citimam, sponsam tradit; ac Gabriel sacramenti ministrum agens, Ave¹ illud submurmurat Virgini, quo gaudium a prima parente amissum, ipsa per se, orta ex David filia Adae, inco-lume restituat. Hodie gloriae pater misertus humani generis, naturam in Adamo corruptam, propitiis aspicit oculis. Hodie viscerum misericordiae largitor, suorum misericordiae optimorum viscerum revelat abyssum, ac velut aquam multam ut operiat maria misericordiam in naturam derivat. Decebat quippe ut is, ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia constant, veteris noxae nostrae condemnationem misericordia commutaret, suaeque ipsius gloriae accessione naturam gloriosam redderet, quae in Adamo gloriam amisisset; ac patris mendacii praeceptum in ruinam consilium illud, cuius opus prima sit transgressio, figmenti, inquam, Adae hominisque prolapsio, depelleret.

*887

¹ Lc. I, 28.

Οὐ δὴ χάριν ὁ μέγας ἐν βασιλεῦσι Δαβὶδ ὁ Θεοπάτωρ προέψαλλεν. «Ἐλεος καὶ ἀλήθεια συνήντησαν, δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη κατεφίλησαν». Τί ταῦτα λέγων, ἢ τάχα τὸν τοῦ Υἱοῦ κατ' εὐδοκίαν τοῦ Πατρὸς περὶ ἡμᾶς ἔλεον, καθ' ὃν ἐλεήσας ἡμᾶς ὁ τοῦ ἐλέους δοτὴρ, ἐγένετο καθ' ἡμᾶς δίχα μόνου τοῦ πτώματος, ἵνα λυθῇ τὸ παράπτωμα, καὶ πεσόντας ἡμᾶς ἀναστήσῃ τοῦ πτώματος, καὶ ἀναπλάσῃ τὸ παῖσαν δίχα συντρίψεως. Ἀλήθειαν δέ, τὴν οὐ κατὰ φαντασίαν αὐτῷ γενομένην πρὸς ἀνθρώπους φανέρωσιν. Οὐ γὰρ κατεσχηματισμένην, ὥς ἂν τις φαίη, τὴν ἐξ ἡμῶν ἐποίησατο πρόσληψιν, ἀλλ' ὥς ὄντως ἀληθεῖα, φιланθρώπως ἅμα καὶ κατὰ ἀνθρώπους, ἐκ τῆς ἀνθρώπων οὐσίας οὐσιωθεὶς ὁ ὑπερούσιος* καὶ ὄλων ἡμῶν ἐν ἑαυτῷ θεώσας τὸ πρόσλημμα, οὔτε τὴν οἰκονομίαν ἐφάντασε, καὶ τὴν ἀλήθειαν τῆς σαρκὸς ἐπιστάσας, ἀλωθήτου μεινάσης αὐτοῦ τῆς θεότητος πάσης ἐκστατικῆς ἀλλοιώσεως. Ἐπεὶ οὖν «Ἐλεος καὶ ἀλήθεια κατὰ τὴν προφητείαν συνήντησαν», οἰκώτως ἄρα «Δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη κατεφίλησαν». Δικαιοσύνη μὲν, ἢ κατὰ τοῦ ἀδικήσαντος τοὺς πρωτογόνους ἐξενεχθεῖσα ψῆφος. Πότε, καὶ παρὰ τίνας; Σήμερον, καὶ παρὰ τοῦ ὑψίστου Πατρὸς. Καθ' ἣν ἐδικαίωσεν ὁ φύσει φιλόανθρωπος ἐν ἴσῳ τοῦ ἡμετέρου* σχήματος τὸν ἑαυτοῦ μονογενῆ Υἱὸν ἐπιφανέντα, κατὰκρίναι τὸν ἀντικείμενον. Εἰρήνην δέ, ἣν ἐξαίρνης ἡ

*889

Hinc plane rex magnus Dei parens David olim cecinit: *Misericordia et veritas occurrerunt invicem: iustitia et pax osculatae sunt.*¹ Quid his aliud volens, quam utique Filii in nos secundum beneplacitum Patris misericordiam, qua misericordiae largitor similis nobis factus est, peccato dumtaxat excepto; quo solveretur delictum, lapsosque a casu ipse erigeret, atque vas prolapsione confractum, ab omni immune contritione novum fingeret? Veritatem autem, ipsius ad homines manifestationem non inani visione factam dicens. Non enim velut figuram ac simulatam, ut quis dixerit, a nobis carnem assumpsit: sed plane veritate, tum singulari in hominum genus studio ac misericordia, tum qualis vere hominum est, ascita sibi substantia, qui maior substantia est, omniumque nostrum assumptam naturam deitatis consortio in seipso donans, neque oeconomiam visione gessit, et carnis veritatem astruxit, eius interim deitate ab omni velut statu movente mutatione illaesa. Quoniam igitur, iuxta prophetae oraculum, *Misericordia et veritas occurrerunt invicem*, merito sane *Iustitia et pax osculatae sunt*. Iustitia quidem, * nempe prolata in eum qui primos parentes deceptor laeisset, sententia. Quando, et a quonam? Hodie, et a Patre altissimo. Iuxta quam, qui natura benignus est et misericors iuste decrevit ut Filius suus unigenitus, in eadem nobiscum naturae forma apparens, adversarium condemnaret. Pax autem,

*890

¹ Ps. LXXXIV, 11.

τῶν ἀγγέλων χοροστασία, τῇ τοῦ Εἰρηνάρχου Υἱοῦ κατὰ σάρκα γεννήσει ὁμοφώνως ἀνύμνησεν· « Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ λέγουσα, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία ». Δόξα, ἣν ἐδοξάσθη παρὰ Χριστοῦ τὸ ἀνθρώπινον, τῶν οὐρανίων ἀψίδων ὑπεράνω γενόμενον, καὶ πάσης ὑπεραρθέν ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ δυνάμεως, κατὰ τὸν μέγαν Ἀπόστολον. Εἰρήνη δέ, ἣν αὐτὸς ἐμεσίτευσεν συνάψας τοῖς ἐπὶ γῆς τὰ οὐράνια, καὶ ξένην τρίβον τῆς εἰς οὐρανούς ἀνόδου τοῖς ἐπὶ γῆς ἐχαρίσατο. Εὐδοκία δέ, ἣν αὐτὸς εὐδόκησεν ὁ Πατήρ, τὸν Υἱὸν αὐτόν ἀγαπητὸν ἀποστείλας πρὸς τοὺς κατακρίτους ἡμᾶς, ἵνα τὴν εὐδοκηθεῖσαν ἐν αὐτῷ παρὰ τοῦ Πατρὸς σωτηρίαν, ὡς ὁμοθελὴς τοῦ Πατρὸς, εἰς ἡμᾶς ἐκπληρώσῃ. Τοῦτο δὲ νῦν πανηγυρίζομεν· τοῦτο σήμερον καὶ Γαβριὴλ ἐγχειρίζεται τὸ ἐπίταγμα, καὶ μεσιτεύει θεότητι καὶ ἀνθρωπότητι, καὶ πάσης καταλλαγῆς ἡμεῖρα τῇ Παρθένῳ πρῶτος εὐαγγελίζεται.

1847

Τῶν γὰρ οἰκτιρμῶν ὁ πατήρ, οἰκτεῖρας τὸ γένος ἡμῶν, ἤδη τῷ τῆς ἀμαρτίας καταφθαρέν ὀλισθήματι, ἐμνήσθη τῶν ἔργων τῶν χειρῶν αὐτοῦ, καὶ μὴ φέρων εἰς τέλος ἡμᾶς ἀπολλυμένους ὀρᾶν, πρῶτον μὲν τὸν ἐν γράμματι νόμον πλαξὶ λιθίναις ἐγγεγραμμένον ταῖς Μωσέως χερσὶν ἐνεχείρισεν. Ὡς δὲ μηδὲν « ὁ νόμος ὁ γραπτὸς ἐτελείωσε », πνευματοφόρους ἄνδρας ἀπέστειλε, τοὺς διορατικούς λέγω προφῆτας, πάσας παραδεικνύοντας τὰς ὁδοὺς

PG
97, 889

quam subito chorus angelorum pro Filii Principis pacis nativitate in carne, una de coelo celebravit voce, dicens: *Gloria in altissimis Deo, et in terra pax, in hominibus bona voluntas*.¹ Gloria quam a Christo genus humanum est consecutum, quod evectum sit supra coelorum orbes, ac supra omnem principatum, et potestatem, et virtutem, ut habet magnus Apostolus, elatum. Pax, quam ipse sequester et medius conciliavit, arcta quadam necessitudine terrenis iungens coelestia, quaque novam quamdam viam redeundi in coelos, positus in terra hominibus donavit. Bona demum voluntas, qua Pater ipse dilectum Filium suum ad nos reos beneplacito misit; quo is, velut una Patris voluntate, quam Pater salutem beneplacitam in eo habuisset, probassetque, in nobis expleret. Hoc illud est quod nunc diei festo conventu celebramus. Hoc et Gabriel hodie creditum mandatum exsequitur; mediusque Dei et hominum, totius reconciliationis pignora primus Virgini fauste annuntiat.

1847

Pater siquidem misericordiarum misertus humani generis, quod iam prolapsione in peccatum periisset, recordatus operum manuum suarum, nec ferens ut in finem pereuntes videret; primum quidem tabulis lapideis inscriptam legem in manus Moysi tradidit. Postquam vero « lex scripta nihil ad perfectum deduxisset ac consummasset », viros misit divino Spiritu afflatos: perspicaces, inquam, ac videntes

PG
97, 890

¹ Lc. II, 14.

Θεοῦ τὰς εὐθείας. Ὡς δὲ βύοντες τὰς αἰσθήσεις οἱ πρὸς οὓς ἀπεστάλησαν, οὐδὲν ἤττον ὁμοίως διέκειντο, οὐδ' οὕτως, ἡμῶν τὸ πλάσμα περιεῖδεν ὁ Πλάστης· ἀλλ' ἐκ τῶν ὑπεραγάθων αὐτοῦ καὶ παναμώμων κόλπων, τὸν ὁμόθρονον αὐτοῦ καὶ ἰσοσθενῆ καὶ ἰσάγαθον ἐξαναστάντα Υἱόν, ἐξαπέστειλεν εἰς τοὺς ἀναξίους ἡμᾶς, «εἰς οὓς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήντησε»· κρίνας μᾶλλον τὴν τῶν προσκεκρουκότων σωτηρίαν ἐργάσασθαι, ἢ τοιοῦτον καὶ τοσοῦτον τῆς εἰς τὸ πλάσμα περιεῖδεῖν ἐργασίας κατόρθωμα. Ἐνὶ τοίνυν τῶν πρωτίστων ἀγγέλων διακονῆσαι τῷ μυστηρίῳ θεοπίστας, τοιάδε, οἶμαι, τῷ τῆς οἰκείας μεγαλειότητος διεκελεύσατο νεύματι. Δεῦρο, λέγων, ἄπιθι, Γαδριήλ, εἰς Ναζαρέτ, πόλιν τῆς Γαλιλαίας, ἐν ἣ κόρη παρθένος οἰκίζεται, μεμνηστευμένη ἀνδρί, ᾧ ὄνομα Ἰωσήφ. Μαρία τῇ παρθένῳ τὸ ὄνομα. Εἰς Ναζαρέτ, φησί. Διὰ τί; Ἵνα τὸ τῆς παρθενίας θεοχαρίτωτον κάλλος, καθάπερ ῥόδον ἐξ ἡκανθωμένης χώρας ὁ Παντοκράτωρ ἐκλέξῃται· καὶ διὰ τὴν * προφητείαν· «Ὅτι Ναζωραῖος κληθήσεται». Τίς; Ὁ τῷ Ναθαναὴλ ὕστερον Υἱὸς Θεοῦ καὶ Βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ κηρυττόμενος. Ἀμέλει τοι, καὶ εἴθισται Γαδριήλ ἐν τοῖς περὶ Θεοῦ μυστηρίοις διακονεῖν, ὥς ἐν τῷ Δανιὴλ ἔγνωμεν.

Ἄπιθι τοίνυν εἰς Ναζαρέτ πόλιν τῆς Γαλιλαίας· καὶ τῇδε φθάσας, σπουδῇ τοῦτο πρῶτον πρόσειπε τῇ Παρθένῳ, τὸ τῆς χαρᾶς εὐαγγέλιον, ὁ προαπώ-

prophetas, qui Dei vias rectas omnes docerent. Verum cum illis ad quos missi erant, obturatis sensibus suis, nihil melius affecti essent, nec sic tamen fictionem nostram plastes ille despexit; sed ex benignissimo sanctissimoque sinu suo, eiusdem secum maiestatis et potentiae et bonitatis Filium suum suscitans, ad indignos nos misit, «in quos fines saeculorum devenerunt»: satius fore existimans ut eorum qui offendissent operaretur salutem, quam ut tale ac tantum creationis specimen, opusque suum despiceret. Uni ergo ex praecipuis angelis, quem sacramenti huius ministerio praefecisset, talia, ut puto, maiestatis suae nutu mandavit, Heus, inquit, vade Gabriel Nazareth in civitatem Galilaeae, in qua puella virgo habitat desponsata viro cui nomen est Ioseph; virgini autem nomen est, Maria. Nazareth? inquit. Curnam? Quo gratissimum Deo virginitatis decus, velut rosam e spinoso loco sibi Omnipotens deligeret: ob etiam prophetiam, *Quoniam Nazaraeus * vocabitur*.¹ Quis ille? Quem postea Nathanaël Dei Filium et Regem Israël esset praedicaturus. Caeterum, et id moris Gabrieli est, ut divinis sacramentis vicariam ponat operam, quemadmodum novimus ex Daniele.

Abi igitur Nazareth civitatem Galilaeae, quo cum cito perveneris, illud primum quod Eva amiserat fausti gaudii, salutaturus Virgini

¹ Matth. II, 23.

λεσεν Εὐα· καὶ μὴ δὴ θορυβήσης αὐτῆς τὴν ψυχὴν· Χαρᾶς γάρ, οὐ λύμης τὸ μῆνυμα· θυμηδίας, οὐκ ἄθυμίας ὁ ἀσπασμός. Ποία γὰρ ἦν καὶ ἔσται ταύτης χαριεστέρα χαρὰ τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει, τοῦ κοινωνὸν γενέσθαι θείας φύσεως, καὶ τῇ πρὸς αὐτὸν συναφείᾳ, ἐν μετ' αὐτοῦ γενέσθαι κατὰ τὸν τῆς ἐνώσεως, εἴτ' οὖν ὑποστάσεως λόγον; Τί δὲ θαυμασιώτερον, τοῦ βλέπειν Θεοῦ συγκατάθεσιν, μέχρι καὶ τῆς ἐν μήτρᾳ γυναικὸς κυοφορίας φθάνουσιν; ὦ παραδόξων πραγμάτων! Θεὸς ἐν μορίοις γυναικὸς, «ὁ τὸν οὐρανὸν θρόνον ἔχων, καὶ ὑποπόδιον τὴν γῆν». Θεὸς ἐγγάστριος, ὁ ὑπερουράνιος, καὶ τῆς πατρικῆς ἀιδιότητος σύνθρονος. Καὶ τί τοῦτου παραδοξότερον, ἀνθρωπόμορφον ὁρᾶσθαι Θεόν, μὴ ἐκστάντα τῆς οἰκειᾶς θεότητος; τὴν τε ἀνθρωπίνην φύσιν ὁρᾶν ὅλην συνημμένην τῷ πλάσαντι, ἵνα ὅλος ὁ ἄνθρωπος θεωθῇ, ὁ πρῶτος πεσὼν ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν;

- 1848 [...] «Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ». Ὁ πρὸ σοῦ, μετὰ σοῦ σήμερον, καὶ μετ' ὀλίγον, ἐκ σοῦ· τὸ μὲν αἰδίως, τὸ δὲ χρονικῶς. Βαβαὶ τῆς ἀμετρήτου φιλανθρωπίας! Βαβαὶ τῆς χρηστότητος! Οὐκ ἠρκέσθη τῆς χαρᾶς τῷ μηνύματι, εἰ μὴ καὶ τὸν τῆς χαρᾶς αὐτουργὸν ἀνηγόρευε, τῷ τῆς Παρθένου κηρύματι. Τὸ γάρ· «Ὁ Κύριος μετὰ σοῦ», αὐτὸν παρεῖναι τὸν Βασιλέα προδήλως μηνύει, ὅλον ἐν αὐτῇ σωματούμενον, καὶ τῆς οἰκειᾶς δόξης οὐκ ἐξιστάμενον.

PG
97, 893

nuntia, ac vide ne animum eius turbaveris. Gaudii enim, non tristitiae annuntiatio est: voluptatis, non moeroris animi salutatio. Quodnam enim vel fuit, vel unquam illo maius futurum sit gaudium humano generi, ut divinae naturae particeps efficiatur, utque unum cum Deo, necessitudine ad ipsum, secundum unionis, adeoque subsistentiae rationem evaserit? Quid vero dignum magis admiratione, quam ut Deus se nobis ad usque feminae praegnantis uterum inclinaverit? O res inauditas! Deus in membris feminae «Cui coelum sedes est, terra autem scabellum pedum»: Deus in utero, qui coelo altior est, quique Patri coaeternus assidet. Quid vero sit magis novum, quam ut Deus humana forma conspicuus videatur oculis, nec quidquam tamen de propria ei deitate decedat; sicque humana natura suo cernatur fictori conserta, ut totus homo, qui primus corruerat sub peccatum, divinitatem induat?

- 1848 [...] *Ave, gratiosa, Dominus tecum.*¹ Qui te antiquior est, tecum hodie est, paulo post futurus ex te: alterum quidem, aeternitate; alterum, tempore. Papae, immensam humanitatem et clementiam! Papae, bonitatem illam! Non habuit satis ut gaudii significationem ederet, nisi et virginis partu ipsum gaudii auctorem praedicaret. Illud siquidem, *Dominus tecum*, ipsum adesse Regem clare significat; qui totus in ea corpus induerit, nec propria gloria quidquam excederet.

PG
97, 894

¹ Le. I, 28.

*896

« Χαῖρε, κεχαριτωμένη ὁ Κύριος μετὰ σοῦ ». Χαίροις, τὸ τῆς χαρᾶς ὄργανον, δι' οὗ τὸ τῆς ἀρᾶς ἐλύθη κατὰκριμα, καὶ τὸ τῆς χαρᾶς ἀντεισῆχθη διακαίωμα. Χαῖρε, ἀληθῶς εὐλογημένη· χαῖρε, λελαμπρυσμένη· χαῖρε, κεκαλωπισμένον τῆς θείας *δόξης ἀνάκτορον· χαίροις, ἱερότευκτον τοῦ βασιλέως παλάτιον· χαῖρε, νυμφών, ἐν ᾧ Χριστὸς ἐνυμφεύσατο τὴν ἀνθρωπότητα· χαίροις, ἐκλεγομένη Θεῷ πρὸ γεννήσεων· χαίροις, τὸ θεῖον πρὸς ἀνθρώπους διαλλακτήριον· χαίροις, θησαυρὲ τῆς ἀκηράτου ζωῆς· χαίροις, οὐρανέ, τοῦ Ἥλιου τῆς δόξης ὑπερουράνιον οἶκημα· χαίροις, Θεοῦ τοῦ μηδαμοῦ χωρητοῦ, ἐν σοὶ δὲ μόνῃ χωρητοῦ, χωρίον εὐρύχωρον· χαίροις, γῇ ἁγία παρθενική, ἐξ ἧς ὁ νέος Ἀδὰμ ἀρρήτῳ θεοπλαστίᾳ ἐχρημάτισε, ἵνα τὸν παλαιὸν ἀνασώσῃται· χαίροις ζύμῃ ἁγία θεοτελής, ἐξ ἧς ὅλον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀνεζυμώθη τὸ φύραμα, καὶ ἐξ ἐνὸς σώματος Χριστοῦ ἀρτοποιηθέν, εἰς ἐν συνῆλθε τὸ παράδοξον σύγκριμα. « Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ ». Ὁ εἰπών· « Γενηθῆτω φῶς· Γενηθῆτω στερέωμα », καὶ τὰ καθεξῆς ἅπαντα τῆς αὐτοῦ δημιουργικῆς μεγαλειότητος ἔργα. Χαίροις, τῆς ἀκαταλήπτου χαρᾶς γεννήτρια· χαίροις ἡ νέα τῆς δόξης κιβωτός, ἐν ἣ ἀναπέπαιται τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καταπτάν. Κιβωτός, ἐν ἣ τὸ ἅγιασμα τῆς καινοπρεποῦς δόξης, ὁ κατὰ φύσιν ἅγιος, ἐν τῷ παρθενικῷ τῆς φύσεως ἐργαστηρίῳ, τῷ τῆς ἐνσαρκώσεως λόγῳ παραδόξως ἑαυτῷ συνέπηξεν· οὐχ ὅπερ ἦν μεταδαλὼν· ἄτρεπτος γάρ· ἀλλ' ὁ οὐκ ἦν προσλαβὼν· φιλάνθρωπος γάρ. Χαῖρε,

*895

*Ave, gratiosa, Dominus tecum, Avesis, gaudii organum, per quod soluta est dirarum condemnatio, eiusque loco inducta gaudii iustificatio. Ave, vere benedicta, ave, illustris, ave, magnificum divinae gloriae templum: aves is, molitionis sacrae * Regis palatium: ave, thalame, in quo Christus humanam sibi naturam desponsavit: ave, Deo electa antequam aliqua nascerentur: aves is, divina cum hominibus reconciliatio: aves is, thesaure vitae immortalis: aves is, coelum, coelo altius Solis gloriae domicilium: aves is, Dei qui nusquam capi possit, at possit in te sola, bene capax locus: aves is, sancta virginalis terra, ex qua novus ille Adam, ineffabili a Deo fictione, veteri recuperando novus Adam factus est: aves is, fermentum sacrum Deo perfectum, quo tota massa humani generis conspersa, ac quo ex uno Christi corpore in panes formata, in unam coivit novam concretionem. Ave, gratiosa, Dominus tecum. Ille, inquam, qui dixit: Fiat lux; fiat firmamentum, ac reliqua deinceps creantis magnificentiae eius opera. Aves is, incomprehensibilis gaudii parens: aves is, nova gloriae arca, in qua Dei Spiritus descendens requievit. Arca, inquam, in qua is qui per naturam sanctus est, novae gloriae sanctificationem sibi ipse in virginali naturae officina, sacramento incarnationis, admirabili ratione compegit: non mutato abiectoque quod esset, ut qui immutabilis sit; sed assumpto quod non erat, tamquam studio in humanum*

στάμνος χρυσῇ, τὸν τὸ μάννα γλυκάναντα φέρουσα, καὶ μέλι ἐκ πέτρας Ἰσραὴλ τῷ ἀγνώμονι σχεδιάσαντα. Χαίροις, ἡ Σεραφικὴ τοῦ μυστικοῦ ἄνθρακος λαβίς· χαίροις τὸ νοερόν τῆς διορατικῆς προγνώσεως κάτοπτρον, δι' οὗ τὴν περὶ ἡμᾶς ἀπειροδύναμον τοῦ Θεοῦ συγκατάβασιν, οἱ κλεινοὶ τοῦ Πνεύματος ὑποφῆται μυστικῶς, ἐφαντάσθησαν. Χαίροις, διόπτρα προβλεπτική, δι' ἧς τὸν ἐρχόμενον ἄνωθεν μετὰ δόξης ἀνίσχοντα Ἥλιον τῆς δικαιοσύνης, οἱ τῷ ἁμειδεῖ σκιαζόμενοι τῆς ἁμαρτίας σκότει δεξάμενοι, κατακράτως περιελάμφθησαν. Χαῖρε, τὸ πάντων προφητῶν καὶ πατριαρχῶν ἐγκαλλώπισμα, καὶ τῶν ἐξιχνιάστων τοῦ Θεοῦ προγνώσεων ἀψευδέστατον κήρυγμα.

« Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί, καὶ * εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου ». Καὶ εἰκότως εὐλογημένη. Εὐλόγησε γάρ σε ὁ Θεὸς τὸ αὐτοῦ σκῆνωμα, ὅτε τὸν ὑπερπλήρη τῆς πατρικῆς δόξης ἄνθρωπον Χριστὸν Ἰησοῦν, τὸν αὐτὸν καὶ Θεόν, ἐν τελειότητι τῶν ἐξ ὧν καὶ ἐν αἷς συνέστηκε φύσεων, ἀπεριλήπτως ἐκουφόρησας. « Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξίν », ἡ τὸν οὐράνιον θησαυρόν, « ἐν ᾧ πάντες εἰσὶν οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυφοι », ἐν τῷ ἀσύλῳ τῆς παρθενίας σου ταμείῳ, ἀστενοχωρήτως χωρήσασα. Σὺ ἀληθῶς εὐλογημένη, « ἧς ἡ κοιλία θημονία ἔλωνος »· ὅτι καρ-

*397

genus propensiori. Ave, aurea urna eum ferens, qui manna dulce fecit, quique mel e petra ingrato Israëlī subitario velut apparatu elicit. Avesis, Seraphica forceps carbonis mystici: aves, perspicacis acutiorisque praescientiae speculum, quo inclyti spiritu prophetae ac interpretes, Dei ad nos infinitae virtutis demissionem mystice secretiusque ceu imaginati perceperunt. Avesis, dioptra perspectiva, qua ii qui in tristi peccatorum umbra tenebris obsiti essent, venientem ortum de coelo cum gloria suscipientes iustitiae Solem, mirabiliter illustrati sunt. Ave, prophetarum omnium patriarcharumque gloriatio, nec non impervestigabilium Dei praescientiarum ac decretorum verissima praedicatio.

* *Benedicta tu inter mulieres, et benedictus fructus ventris tui.*¹ Ac vere quidem benedicta. Nam benedixit te Deus suum tabernaculum, quando paterna gloria eximie plenum, hominem Christum Iesum eundemque Deum, ex quibus ac in quibus perfectus constat naturis, incomprehensa ratione utero gestasti. *Benedicta tu inter mulieres, quae coelestem thesaurum, in quo sunt omnes thesauri sapientiae et scientiae absconditi,*² in tuae virginitatis inviolato velut promptuario libere complexa es. Vere tu benedicta, cuius *venter acervus areae,*³

*398

¹ Lc. I, 42.

² Col. II, 3.

³ Cant. VII, 2.

πὸν εὐλογίας, τὸν στάχυν τῆς ἀφθαρσίας Χριστόν, ἀσπερμάντως, ἀγεωργήτως ἐτελεσφόρησας, πολύχουν ἄμνητον, μυριοπλάσιον, χιλιάδας εὐθυνουμένων τῷ γεωργῷ τῆς ἡμῶν σωτηρίας προσάξασα. Σὺ ἀληθῶς εὐλογημένη, ἡ μόνη πασῶν μητέρων προετοιμασθεῖσα μήτηρ τοῦ Κτίστου σου, καὶ τὰ μητέρων λαθοῦσα. Ὅτι μὴ τῆς παρθενίας τῆς σῆς τὸ ἐξαίρετον μητρῶαις ὠδίσι διέφθορε, τοῦ παρθενικοῦ σου βλαστοῦ τὰ τῆς ἀγνείας σου σῶα συντηρήσαντος σήμαντρα. Σὺ ὄντως εὐλογημένη, ἡ μόνη ἀνάνδρως κυοφορήσασα τὸν τοὺς οὐρανούς ἐκτανύσαντα, καὶ τὴν γῆν τῆς παρθενίας σου ξενοπρεπῶς οὐρανῶσαντα. « Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξίν », ἡ μόνη τὴν εὐλογίαν κληρωσαμένη, ἣν εἰς τὰ ἔθνη διὰ τοῦ Ἀβραάμ ὁ Θεὸς ἐπηγγείλατο. Σὺ ἀληθῶς εὐλογημένη, ὡς μόνη τοῦ εὐλογητοῦ παιδὸς Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν χρηματίσασα μήτηρ· δι' ἧς κράζει τὰ ἔθνη· « Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου ». Καί· « Εὐλογητὸν τὸ ὄνομα τῆς δόξης αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ πληρωθήσεται τῆς δόξης αὐτοῦ πᾶσα ἡ γῆ· γένοιτο, γένοιτο ».

« Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξίν », ἣν « μακαρίζουσι γενεαί », ἣν δοξάζουσι βασιλεῖς· ἣν προσκυνοῦσι δυνάσται· « ἧς πρόσωπον λιτανεύουσιν [οἱ πλοῦσιοι] τοῦ λαοῦ· καὶ παρθένοι ὀπίσω αὐτῆς » ἐπόμεναί τε καὶ προσεξέρχουσαι, « εἰς νὰν βασιλέως » συνελαύνουσιν. « Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξίν », ἣν

quoniam fructum benedictionis Christum immortalitatis spicam, sine semine ac nullo hominum excolente, messe copiosa et innumerablem ac multis laetantium millibus humanae salutis colono adductis, absolutum fructum produxisti. Tu vere benedicta, quae sola matrum Creatori tuo mater praeparata, quae sunt matrum nescivisti. Haud enim eximia illa tua virginitas materno partu violata est, virginali germine tuo integra conservante tuae castitatis signacula. Revera benedicta tu, quae sola sine viro eum utero concepisti, qui expandit coelos, ac mirabili ratione tuae virginitatis terram coelum fecit. *Benedicta tu in mulieribus*, quae sola benedictionem velut haereditate es consecuta, quam Deus per Abraham gentibus promiserat. Vere tu benedicta, ut quae sola benedicti pueri Iesu Christi ac Salvatoris nostri fueris mater, per quam gentes clamant: *Benedictus qui venit in nomine Domini*;¹ et: *Benedictum nomen gloriae eius in aeternum: et replebitur gloria eius omnis terra: fiat, fiat*.²

Benedicta tu in mulieribus: quam generationes beatam dicunt, quam reges glorificant, quam adorant principes: *cuius vultum divites plebis deprecantur: virginesque post eam*,³ qua sequentes, qua praeceuntes, in templum regis una contendunt. *Benedicta tu in mulieri-*

¹ Lc. XIX, 38.

² Ps. LXXI, 19.

³ Ps. XLIV, 13, 15.

Ἡσαΐας ἰδὼν προφητικοῖς ὄμμασι, « Προφήτιδα καὶ Παρθένον » ὠνόμασε, « πλίνθον » τε αὖ, καὶ « τόπον, καὶ * ὄρασιν, καὶ κεφαλίδα βιβλίου », καὶ ταύτην « ἐσφραγισμένην » ἀναφανδὸν ἐκάλει. Εὐλογημένη σὺ ἀληθῶς, ἦν Ἰεζεκιήλ ... « ἀνατολήν » προηγόρευσε, « πύλην τε συγκεκλεισμένην, ὑπὸ μόνου δὲ διοδοευομένην Θεοῦ, καὶ πάλιν συγκεκλεισμένην ». Σὺ μόνη ἀληθῶς, εὐλογημένη ἦν « ὅρος ἐώρα μέγα » Δανιήλ, ὁ τῶν ἐπιθυμιῶν ἀνὴρ· καὶ « ὅρος κατὰσκιον » Ἀμβρακὸς ὁ θαυμασιος· « ὅρος τε Θεοῦ, καὶ ὅρος πῖον, ὅρος τετυρωμένον, ὅρος ὃ εὐδόκησεν ὁ Θεὸς κατοικεῖν ἐν αὐτῷ », ὁ προπάτωρ σου καὶ βασιλεὺς προφητικῶς ἐμελώδησεν. « Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξίν », ἦν Ζαχαρίας ὁ θεοπτικώτατος, « λυχνίαν χρυσὴν » ἐώρα [« ἐπτὰ λύχνοις, καὶ] ἐπτὰ ἐπαρυστρίσι » κατακαλλυνομένην, εἴτ' οὖν τοῖς ἐπτὰ τοῦ θείου Πνεύματος περιλαμπομένην χάρισμασι. Σὺ ἀληθῶς εὐλογημένη, ὁ νοητὸς τοῦ ζωηροῦ ξύλου τῆς σωτηρίας παράδεισος, ἡ αὐτὸν τῆς Ἐδὲμ τὸν φυτουργὸν ἔνδον ἔχουσα Χριστόν, τυπικῶς ἐν σοὶ θεωρούμενον· ὃς ἀρρήτῳ δυνάμει ποταμοῦ δίκην, τοῦ ζωοτόκου σου μήτρας ἐκπορευόμενος, τέταρτον ἀρχαῖς διὰ τοῦ Εὐαγγελίου τῆς οἰκουμένης καταρδεύει τὸ πρόσωπον· « Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί, καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου ». Καρπός, ἐξ οὗ φαγὼν Ἀδὰμ ὁ πρωτόπλαστος, ἔμεσε τὴν ἀρχαίαν κατάποσιν, δι' ἧς τὸ τῆς ἀπάτης εἰσεδέξατο δέλεαρ. Καρπός, ἐξ οὗ πηγάζει γλυκασμός τῆς πικρᾶς τοῦ ξύλου γεύσεως, ἀποκαθαίρων τὴν ἀνθρωπότητα. Ὁ πηγὰς

*900

*bus, quam Isaias videns propheticiis oculis, Prophetissam et Virginem appellavit; laterem * item, et hortum, visionemque, et libri capitulum, idque sigillo consignatum perspicue vocavit. Vere benedicta tu quam Ezechiel Orientem prae-nuntiavit, et portam clausam, per quam Deus solus transeat, et quae iterum clausa maneat. Sola tu vere benedicta: quam montem magnum vir desideriorum Daniel vidit, Habacucque ille admirabilis montem umbrosum: quam praeterea avus tuus David, Montem Dei, montem pinguem, montem coagulatum, montem in quo beneplacitum sit Deo habitare in eo, prophetice decantavit. Benedicta tu in mulieribus: quam Zacharias in divinis perspicacissimus vidit aureum candelabrum, lucernis septem, et septem infusoriis splendidum, nempe septem divini Spiritus charismatibus undique collustratum. Vere tu benedicta, vitalis ligni salutis paradise spiritalis, quae ipsum Edenis satorem Christum in te velut figuratum expressumque intus habeas; Christum, inquam, qui ineffabili virtute, instar fluminis, ex fecunda vulva tua egressus, quatuor velut initiis orbis terrae faciem fluentis Evangelii irriget. Benedicta tu in mulieribus, et benedictus fructus ventris tui. Fructus, inquam, de quo comedens Adam protoplastus, veterem illam sorbitionem qua deceptionis escam admisisset, evomuit. Fructus, unde amari gustus ligni illius dulcoratio depurgandae humanae naturae ceu fonte manat. Fructus, inquam,*

*899

ποταμηφόρους ἐν ἐρήμῳ λιμνάσας τῷ Ἰσραὴλ ἀλητεύοντι, καὶ τὴν Μερρὸν γλυκάνας, καὶ ἄρτον ἐπομβρήσας, ξένην τροφήν καὶ ἀνήροτον. Εὐλογημένος ὁ καρπός, ὁ τὰ ἀτεκνοῦντα ὕδατα καὶ πικρά, δι' Ἑλισσαίου πότιμα δειξας καὶ γόνιμα τῇ προσχύσει τοῦ ἁλός. Εὐλογημένος ὁ καρπός, ὁ ἐξ ἀκηράτου βλαστοῦ τῆς παρθενικῆς νηδύος, οἷα πέπειρος ὑπερφυῶς περκάσας ἐξεκύπρισε βότρυς. Εὐλογημένος ὁ καρπός, ἐξ οὗ πηγαὶ βρύνουσιν « ὕδατος ἄλλομένου εἰς ζωὴν * αἰώνιον ». Καρπός, ἐξ οὗ ζωηρὸς ἄρτος, τὸ Κυριακὸν ἀναφέρεται σῶμα· καὶ ἀθανασίας κρατὴρ, σωτήριον ἀναδείκνυται πόμα. Εὐλογημένος ὁ καρπός, ὃν ἀγιάζει πᾶσα γλῶσσα « ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων », τῷ τριπλασιασμῷ τῆς ἐν Τριάδι ἁγιαστικῆς Θεότητος, ἐν τῷ ταύτῳ τῆς οὐσίας αὐτὸν συνεισφέρουσα, τῇ δὲ τῶν ἐναρχικῶν ὑποστάσεων ιδιότητι προσωπικῶς ἀφορίζουσα. « Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί, καὶ εὐλογημένος ὁ καρπός τῆς κοιλίας σου ».

*901

PG
97, 901

« Ἡ δέ, φησὶν, ἐπὶ τῷ λόγῳ διεταράχθη, καὶ διελογίζετο ἐν ἑαυτῇ λέγουσα, ποταπὸς εἴη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος ». Διεταράχθη, φησὶν, οὐκ ἀπιστίᾳ τινὶ βληθεῖσα τὸν νοῦν· ἄπαγε· εὐλαθεῖα δὲ μᾶλλον τῇ πρὸς τὸ ξένον τοῦ ἐπιφθέγματος· δόξασα δῆθεν κληδονισμόν τὸ φαινόμενον· οὐδ' ὅπερ πρότερον Ζαχαρίας ἐν τοῖς ἀδύτοις ἀπιστήσας, ὑπέστη δι' ἣν ἐκ τῶν γεννητικῶν ἐπὶ τὰ φωνητικὰ ὄργανα ἐπιτιμίαν ἐδέξατο, καὶ ἀφωνίᾳ τὴν ἀτεκνίαν ἡλλάξατο.

1849

qui fontes in flumina stagnantes erranti Israël in deserto eduxit, aquasque Mara dulces reddidit, ac panes, novum alimenti genus, nec terra aratro scissa paratum pluit. Benedictus fructus ille, qui steriles et amaras aquas per Elisaeum potabiles et fecundas salis insperatione effecit. Benedictus fructus, qui ex incorrupto * virginalis uteri germine, ceu iam maturus, eximie nigricans botrus effloruit. Benedictus, ex quo scaturiunt fontes *aquae salientis in vitam aeternam*. Fructus ex quo vitalis ille panis, corpus, inquam, Dominicum producit, immortalitatisque calix, salutaris potio exhibetur. Benedictus fructus, quem sanctum omnis lingua celebrat *coelestium, terrestrium et infernorum*, trina unitate sanctificantis in Trinitate Deitatis una ei tribuendo identitatem essentiae, hypostaseon autem uno imperio dominantium proprietate, personaliter distinguendo: *Benedicta tu in mulieribus, et benedictus fructus ventris tui*.

*902

PG
97, 902

*Illa autem, inquit, turbata est in sermone, et cogitabat qualis tandem esset illa salutatio.*¹ Turbata est, inquit: non incredulitate aliqua animum feriente atque pulsante, absit; sed cautione magis ob novitatem acclamationis, tamquam visio malum utique videretur omen: ac neque ei quod Zachariae accideret, ubi prius in templi penetralibus incredulus fuisset, cum poena a genitalibus translata organo ad vo-

1849

¹ Le. I, 29.

Ἄλλ' οἷα παντὸς καθαρεύουσα μώμου, καὶ τῆς οἴαουσιν πρὸς ἄνδρα ἐπιμιξίας, εἵτουν συνηθείας ἐλευθεριάζουσα, καὶ τῇ τῶν οὐρανίων ἀκλινεῖ θεωρίᾳ τὸν νοῦν ἐθίσασα προσηλοῦν, τὸν ἐκ τοῦ ἀσπασμοῦ γενόμενον αὐτῇ κατὰ ψυχὴν εἰσεδέξατο τάραχον. Καὶ γὰρ ἦν, αὐτὴν, ὡς τὸ εἰκὸς ἀπαρβήσιαστον οὔσαν, ἐνδοιάσαι μὲν παραχρῆμα, λογισμῷ δὲ πρότερον βεβηκότι τὸ λεχθὲν ἀνακρίναςαν, μὴ πρὸς τὸ τυχόν ὡς ἂν τις φαίη, μηδ' ἀπερισκέπτως τὴν ἀκοὴν ὑποσχεῖν τῷ λαλοῦντι. Ὅθεν σοφῶς ἄγαν ὁ εὐαγγελιστὴς ἐπεσημῆνατο, * εἰπὼν· « Ἡ δὲ διελογίζετο »· τῷ κριτηρίῳ τῆς καθαρᾶς ὥσανει δια-
 νοίας τὸ λογισθὲν βασανίζουσα, τῷ μὴ ἀκρίτως τὸ ῥηθὲν παραδέξασθαι. *904
 « Ποταπὸς λέγουσα εἶη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος ». Εἰκὸς γὰρ αὐτὴν εὐγενῇ τε οὔσαν καὶ θυγατέρα Δαβίδ, μηδὲ τῶν ἐν Γραφαῖς ἀμοιρεῖν ἐνθείων διηγημάτων ὡς παραπέμψαι τὸν νοῦν αὐτίκα πρὸς τὸ τῆς προμήτορος πτώμα, τὸ ἐκ τῆς ἀπάτης ἐνθυμηθεῖσαν ὀλίσθημα, καὶ ὅσα τοιουτότροπα τοῖς παλαιοῖς προῖστόρηται. Οὐκ ἀπεικὸς οὖν αὐτὴν διαλογιζομένην ὁ εὐαγγελιστὴς συνεγράψατο· ἀλλ' ἵνα καὶ τὸ ἀγγίγουν ὅσον προσῇ αὐτῇ παραδείξῃ, καὶ τὸ τῆς γνώσεως ἀρρεπὲς τε καὶ πάγιον τέθεικεν, ὥσανει καὶ τὸ ἀρρέμβαστον. Τῆς γὰρ τοῦ καλοῦ κρίσεως μήπω δοκιμασθείσης τῇ παρεξετάσει τῆς τοῦ λογιμοῦ διασκέψεως, οὐ δεῖ συγκαταθέσθαι τὴν πρόσρησιν.

calia, elingui silentio sterilitatem pristinam commutavit. Imo velut omni culpa vacans, atque ab omni viri congressione consuetudine libera, ac coelestium rerum immotae contemplationi solita defigere animum, incussam a salutatione turbationem eiusmodi mente suscepit. Par enim erat, decebatque ut velut meticulosior ac quasi responsionis inops confestim quidem dubia haereret; tumque accedente prius ratione, sermonem discernens ac iudicans, non temere, ut sic dicam, leviusque ac inconsideratius aures * loquenti accommodaret. *903
 Quamobrem sapienter admodum adnotavit Evangelista, dicens: *Illa autem cogitabat*; pro mundae mentis velut tribunali probans ac examinans quod cogitaret, ut ne quod diceretur sibi temere arriperet. *Qualis*, inquires, *esset ista salutatio*. Nam fit vero simile, cum esset ingenua, ac Davidis filia, haud fuisse ignaram eorum quae Scripturis sacris enarrata habentur: ut cogitationes suas statim converterit ad primae parentis lapsum, secum animo volvens deceptionis casum, ac reliqua huius generis veterum historiarum monumentis prodita. Non immerito igitur evangelista cogitabundam scripsit: sed eo posuit, ut et sagacitatem quantam haberet, et stabilem ac firmam scientiam nihilque velut vagam et errantem, ostenderet. Nondum enim honesti iudicio ad rationis et iudicii metam probato, haud conveniebat ceu ratam salutationem habere.

Πλὴν ὅτι τῆς ψυχῆς τὸν τάραχον καταστεῖλαι σπουδάζουσα, λόγον μὲν οὐ προήκατο· μόνῃ δὲ τῷ σχήματι μικρὸν ὅσον ὑπενδοιάσασα, διεδείκνυ τῆς ψυχῆς τὴν κατάστασιν, τὸ τοῦ ἡθους εὐσταθές, ἀντὶ φωνῆς ὑποστήσασα. « Ποταπὸς εἶη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος » λέγουσα· Μὴ μόνῃ γυναικῶν ἐγὼ καινοτομήσω τὴν φύσιν; Μὴ μόνον ἐμὲ δυνατόν κυοφορῆσαι καρπὸν μὴ συνελθοῦσαν ἀνδρί; « Ποταπὸς εἶη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος ». Τίς ὁ τὴν ἐπαγγελίαν, καὶ πόθεν εἰσελθὼν εἰσκειρόμικε ταύτην; Ἀνθρώπον λογίσομαι τὸν φθεγγόμενον; Ἀλλ' ὡς ἀσώματος φαίνεται. Ἀγγελον αὐτὸν νομίσω; ἀλλ' ὡς ἄνθρωπος φθέγγεται. Τί τὸ ὀρώμενον ἄγνοῶ, καὶ πρὸς τὸ λαλούμενον ἀπορῶ. Τί οὖν ὁ Γαβριήλ; Ὡς μόνον ἥσθετο τῆς κόρης τὸν τάραχον, πρὸς μηδὲν ὅλως διανοηθείς, αὐτίκα φωνὴν ἐπαφίησι, καὶ φησι· « Μὴ φοβοῦ, Μαριάμ· εὗρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ Θεῷ ». Πρότερον αὐτῆς τὸν φόβον διέστειλεν, εἰθ' οὕτως πρὸς τὸ θαρρῆεῖν διανέστησε· « Μὴ φοβοῦ, λέγων, εὗρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ Θεῷ », ἣν ἀπώλεσεν Εὐα. « Χάριν » εἰπὼν, ἔλυσε τὸ τῆς γνώμης ἀμφίβολον, καὶ τὸ δόξαν εἶναι τέως ἀμφίβολον. Διὰ τῆς ἐπαγωγῆς τοῦ· « Εὗρες χάριν παρὰ τῷ Θεῷ », πιθανῶς ἐξεκρούσατο τῆς Παρθένου τὸν φόβον. « Μὴ φοβοῦ, Μαριάμ ». Οὐκ ἀπατηλὸς ὁ τρόπος· οὐ πλανῆσαι σε ἤκω· οὐ πάλιν συρίζων ὄφρι λαλεῖ, οὐκ ἀπὸ γῆς φωνῶ σοι. Ἐκ τῶν ὑψίστων ἡλθόν σοι

Caeterum quia eam animi turbationem suppressere studebat, minime quidem locuta est; sed solo habitu modicum aliquantulum subdubitabunda, quo esset animi statu ostendebat, morum compositione vocis loco suffecta. *Qualis esset ista salutatio*: velut diceret: Num sola ego inter mulieres novum naturae modum inducam? Mene solam possibile est fructum utero gestare, nulli viro congressam? *Qualis esset ista salutatio*. Quis ille aut unde ingressus, qui id mihi nuntii attulit? Num hominem putabo eum qui loquitur? Verum apparet tamquam vacans corpore. Angelum censebo? Verum loquitur instar hominis. Quid sit quod videam ignoro, et ad auditum sermonem haesito. Quid ergo Gabriel? Cum primum puellam turbatam sensisset, ad nihil aliud respiciens animo, statim emittit vocem, et ait: *Ne timeas, Maria, invenisti enim gratiam apud Deum*.¹ Prius timorem repressit, tumque ad fiduciam excitavit: *Ne timeas*, inquit, *invenisti enim gratiam apud Deum*; nimirum gratiam quam Eva amiserat. Dicendo *gratiam*, solvit quicquid sententia videbatur habere ambiguum, quodque haecenus visum erat insidiosum. Adiectione illa: *Invenisti gratiam apud Deum*, omnem virgini metum diserte excussit. *Ne timeas, Maria*. Non sunt fraudulentum mores, non veni fallendi animo, non iam serpens sibilans loquitur, non tibi terrenus nuntius adsum. De altissimis veni, laetum tibi apportans nuntium; nec quo-

¹ Le. I, 30.

κομίζων τὸ εὐαγγέλιον· καὶ οὐχ ἁπλῶς εὐαγγέλιον, ἀλλὰ χαρᾶς εὐαγγέλιον.
«Μὴ φοβοῦ, Μαριάμ». Οὐ χλεύης ὁ ἀσπασμός, οὐ λύπης τὸ μήνυμα.

1850

«Ὁ Κύριος μετὰ σοῦ» ὁ τῆς χαρᾶς ἀπάσης δοτῆρ, καὶ παντὸς τοῦ κόσμου
Σωτῆρ. Μετὰ σοῦ, ὁ τῶν πατρικῶν κόλπων μὴ χωρισθείς, ἐν δὲ τῇ μήτρᾳ
τῇ σῇ συλληφθείς. Κεχαριτωμένην σε εἶπον, ἵνα τὴν *χαρὰν τοῦ ἐν σοὶ μυ-
στηρίου μηνύσω. Κεχαριτωμένην σε εἶπον, ὥς αὐτὴν ὅλην τὴν χαρὰν δεξα-
μένην ἐν μήτρᾳ σου, καὶ στολὴν ὄντως χαριτωθεῖσαν τῇ τῶν θείων χαρισμά-
των λαμπρότητι. «Ὁ Κύριος μετὰ σοῦ», προσεφώνησα, ἵνα τὴν ἐξουσίαν
τοῦ προδραμόντος ἐν σοὶ καταμηνύσω. «Κύριος γὰρ καὶ Θεὸς ἐξουσιαστής,
ἄρχων εἰρήνης» αὐτός ἐστι, «καὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος πατὴρ», καὶ σοῦ
τῆς Παρθένου Υἱός, καὶ πάντων Σωτῆρ. «Ὁ Κύριος μετὰ σοῦ» ἡ χάρις
καὶ ἡ ἀλήθεια μετὰ σοῦ. Κύριος μὲν τοῦ νόμου, τῆς δὲ χάριτος πατὴρ, καὶ
τῆς ἀληθείας πηγὴ. «Μὴ φοβοῦ, Μαριάμ· ὁ Κύριος μετὰ σοῦ». Ὁ πάσης
κυρείας ἐξουσιάρχης· ὁ τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων Υἱός, ὁ ἀνάρχων ἐξ αὐτοῦ
γεννηθείς, καὶ ἐν χρόνῳ ἐκ σοῦ σαρκωθείς· ὁ ἅνω ὅλος σὺν αὐτῷ ἐγκόλπιος,
κάτω ὅλος μετὰ σοῦ ἐγγάστριος. Αὐτός ἐστι μετὰ σοῦ, καὶ ἐν σοὶ. Προφθά-
σας γὰρ εἰσεπήδησε, καὶ τὴν σὴν ὑπέδυ νηδύν, καὶ γέγονεν ἐν σοὶ χωρητός,
ὁ κατὰ φύσιν ἀχώρητος. «Μὴ φοβοῦ, Μαριάμ· εὖρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ
Θεῷ». Χάριν, ἣν οὐκ ἐδέξατο Σάρβρα, ἣν οὐκ ἔγνω Ῥεδέκκα, καὶ Ῥαχὴλ

PG
97, 904

*905

vis modo laetum nuntium, sed plenum gaudii laetum nuntium. *Ne timeas, Maria.* Non irrisio-
nis haec salutatio est, non tristitiae annun-
tatio.

1850

*Dominus tecum:*¹ qui totius gaudii largitor est, et mundi totius
Salvator. Tecum est, qui a sinu paterno non fuit separatus, et in tuo
utero fuit conceptus. Gratosam te appellavi, ut * in te sacramenti
gaudium significarem. Gratosam te dixi, velut quae ipsam totam
gratiam utero susceperis, stolamque divinorum splendore charisma-
tum vere gratiosam. Acclamavi, *Dominus tecum*, ut eius potentiam
significarem, qui in te praecucurrit. Is enim Dominus est et *Deus*
potens, princeps pacis, et saeculi futuri pater, tuusque Virginis Filius,
et universorum Salvator. *Dominus tecum:* gratia et veritas tecum:
legis quidem Dominus; gratiae vero Pater, ac fons veritatis. *Ne ti-
meas, Maria; Dominus tecum.* Is, inquam, qui omnis dominationis
potestatem habet: Patris luminum Filius, ex ipso ab aeterno genitus,
ac in tempore ex te carne natus. Qui totus superne in sinu Patris,
totusque inferne in tuo utero est. Ille ipse tecum et in te est. Praeoc-
cupans enim insiliit, ac ingressus tuum uterum, in te locum qui ca-
peret invenit, qui per naturam loco capi non potest. *Ne timeas, Maria,*
invenisti enim gratiam apud Deum. Gratia, inquam, quam Sara non

PG
97, 903

*906

¹ Lc. I, 28.

οὐκ ἐγνώρισεν. « Εὖρες χάριν », ἥς ἡ ἐξάκουστος οὐκ ἠξίωται Ἄννα, οὔτε Φενάννα, ἡ ταύτης ἀντίθετος. Ὅσον, αἱ μὲν ἐξ ἀτέκνων μητέρες πεφήνασι, συναποδαλοῦσαι τῇ παρθενίᾳ τὴν στείρωσιν· σὺ δὲ μετὰ τοῦ εἶναι μήτηρ, καὶ τὸ παρθενεῦειν ἀναφαίρετον ἔξεις. « Μὴ τοίνυν φοβοῦ· εὔρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ Θεῷ ». Χάριν, ἣν οὐδεὶς εὔρε τῶν ἀπ' αἰῶνος, ὥς σὺ. Καὶ τίς ἂν γένοιτο χάρις τοιαύτη παρὰ Θεοῦ τὸ ἐξαίρετον ἔχουσα;

« Εὖρες τοίνυν χάριν παρὰ τῷ Θεῷ. Καὶ ἰδοὺ συλλήψῃ ἐν γαστρὶ, καὶ τέξῃ υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν ». Βαβαὶ τοῦ θαύματος! Πρῶτον αὐτῇ τὸ τῆς ἀπορίας ἐπελύσατο πρόδῳγμα, εἴθ' οὕτως τὸν τῆς ἐρμηνείας συνεισήγαγε λόγον. Καὶ ἔρα πόσα ἐν ὀλίγῳ ποιεῖ. Καταστέλλει τὸν φόβον, προμηνύει τὴν χάριν, ἐρμηνεύει τὴν κύησιν, προφητεύει τὸν τόκον, ὀνοματογραφεῖ τοῦ τικτομένου τὴν κλησιν. Οὐχ ἴσταται δὲ μέχρι τούτων ὁ λόγος αὐτῷ· ἀλλ' ἵνα καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἐξουσίας παραδειχθῇ τοῦ κυήματος, ἐπήγαγεν αὐτίκα· « Οὗτος ἔσται μέγας, καὶ Υἱὸς Ὑψίστου κληθήσεται· καὶ δώσει αὐτῷ Κύριος ὁ Θεὸς τὸν θρόνον Δαβὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ βασιλεύσει * ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακώβ εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος ». Εἶδες ὅπως τῆς Παρθένου παρυφείλετο τὸν φόβον; Εἶδες εἰς ὅσον αὐτῆς τὴν ψυχὴν παρεθάρρυνεν; Υἱὸν γὰρ εἰπὼν Ὑψίστου, καὶ πατέρα τοῦ τεχθησομένου τὸν Δαβὶδ ὀνομάσας, ἐπτέρωσεν αὐτῆς ὅλον παραχρῆμα

*908

accepit, quam non cognovit Rebecca, quam Rachel nescivit. *Invenisti gratiam*, quam nec celebris illa Anna, nec eius adversaria Phenenna consequi meruit. Nam hae quidem, ex sterilibus factae sunt matres, virginitate una cum orbitate amissa: tu autem, ut mater sis, virginitate tamen frueris semper illaesa. *Ne timeas ergo, invenisti enim gratiam apud Deum*. Gratiam invenisti, quam nullus a saeculo, sicut tu, invenit. Quae enim eiusmodi a Deo eximia gratia sit?

*Invenisti itaque gratiam apud Deum: Et ecce concipies in utero, et paries filium, et vocabis nomen eius Iesum.*¹ Papae miraculum! Primae ei quaestionis dubium solvit, tum vero sermonis expositionem adiecit. Ac vide quanta brevi peragat. Pellit timorem, praenuntiat gratiam, declarat conceptum, partum vaticinatur, nasciturae prolis nomen praescribit. Nec vero finem hic verborum facit; sed ut magnitudo quoque potentiae infantis ostendatur, statim addidit: *Hic erit magnus, et Filius Altissimi vocabitur. Et dabit ei Dominus Deus sedem David patris eius, et regnabit super domum Iacob in aeternum, et regni*
* *eius non erit finis.*² Vides qualiter Virgini ademerit metum? Vides quanta eius animum fiducia auxerit? Vocans enim Altissimi Filium, ac Davidem nominans pueri patrem, statim totam eius mentem

*907

¹ Lc. I, 31.² Lc. I, 32, 33.

τὸν νοῦν, ὡς δηλοῖ τὰ ἐπόμενα. Καὶ ὄρα τῆς Παρθένου τὴν σύνεσιν. Ὡς γὰρ ταῦτα ἐπύθετο, καὶ τῆς καθ' ὑπεροχὴν τοῦ θείου θελήματος ἐξουσίας ἔγνω τὸ ἄτρεπτον· «Ἐφη πρὸς τὸν ἄγγελον· Πῶς ἔσται μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω;» Ἐνὰ μοι, φησίν, ὑπισχνῇ, ὑπερβαίνοντα τὴν φύσιν ἐπαγγέλλῃ. Ἄπειρος τυγχάνω γάμου· μεμνήσσευμαι γάρ, ἀλλ' οὐ νενύμφευμαι. Μνηστῆρα μόνον, ἀλλ' οὐκ ἄνδρα τὸν Ἰωσήφ ἐπίσταμαι. Σύνοικος ὁ μνήστωρ, ἀλλ' οὐ σύνευνος. Ἀσπορος ἢ γαστήρ, ἀλλ' οὐκ ἀρόσιμος. «Πῶς ἔσται μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω;» Μὴ γὰρ ἐμὲ μόνην ἢ φύσις, φησί, μητέρα δεῖξει γάμου χωρίς; Μὴ μόνη παρὰ τὴν φύσιν ἐγὼ ξένην τῇ φύσει γέννησιν συνεισάξω; Οὐ προέδῃ γάμος, οὐ πεῖραν ἔσχον ἄνδρός. Οὐ γὰρ ἔγνω τὸν Ἰωσήφ· Φύλαξ, οὐκ ἀνὴρ ἐγνωρίσθη μοι. «Καὶ πῶς ἔσται μοι τοῦτο;»

1851

Ἀποκρίνεται ταχὺ Γαβριήλ, καὶ τὸ παχὺ τῆς πεύσεως τῷ ὕψει τῆς ἀντιφράσεως ἀπολεπτύνει, καὶ φησι· Τί τοιαῦτα λέγεις, ὦ πανολθία; Τί τοιαῦτα προδάλλῃ ῥήματα; Ἐγὼ οὐρανόθεν ἦλθον, κομίζων σοι τὸ καινοπρεπὲς τῆς συλλήψεως. Οὐκ ἀπὸ γῆς φωνῶ σοι· «Ὁ Κύριος μετὰ σοῦ», εἰπὼν· καὶ σύ· «Πῶς ἔσται μοι τοῦτο;» διαπορεῖς; Ἐγὼ τὸν τὴν ἐμὴν προφθάσαντα παρουσίαν εἰς τὴν σὴν κοιλίαν εὐαγγελίζομαι σοι, καὶ σὺ περὶ ἄνδρός διαλέγῃ μοι, καὶ τῆς κάτω γεννήσεως, καὶ λέγεις, πῶς ἔσται σοι;» Ἐννόησον, πῶς

PG
97, 908

erexit, quemadmodum declaratur sequentibus. Vide autem Virginis prudentiam. Ut enim haec audivit, summamque divinae voluntatis ac decreti immobilitatem cognovit, *Ait ad angelum: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?*¹ Rem mihi novam, inquit, polliceris. Ea mihi annuntias, quae superant naturam. Nuptias ego nullas experta sum: desponsata enim sum, at minime viro collata. Sponsum tantum, non virum Iosephum cognosco. Contubernalis procus, et non eodem mecum cubili. Uterus genitale semen nescit, sed est incultus. *Quomodo erit istud, quoniam virum non cognosco?* Num enim, inquit, me solam natura matrem sine nuptiis exhibebit? An sola ego praeter naturam, incognitum naturae partus modum inducam? Non sunt peractae nuptiae: non sum experta virum; nec enim cognovi Iosephum. Custodem cognovi, non virum: *Quomodo ergo fiet istud?*

1851

Respondet protinus Gabriel, et interrogationis crassitiem, contrariae responsionis subtilitate extenuat, dicens: Quid, o beatissima haec dicis? Quid talia fundis verba? Coelitus ego adveni, novum tibi conceptionis modum annuntians. Non terrenus tibi loquor. Dixi, *Dominus tecum*: tu vero, *Quomodo fiet istud*, ceu ambigendo opponis? Hunc tibi ego annuntio, qui meam praesentiam suo in tuum uterum illapsu occupavit. Tu vero mihi de viro, ac ceu terreno partu disseris, aisque: *Quomodo fiet istud? Quomodo fiet? Cogita quomodo virga*

PG
97, 907¹ Lc. I, 34.

ἡ ῥάβδος ἐξήνθησε· πῶς ἡ πέτρα τὸ ὕδωρ ἀπέτεκε, πόθεν ἐγκυμονήσασα· πῶς τὸ τῆς βάτου πῦρ ὑπεισήλθεν ἐν τῇ θάμνῳ, μὴ φλέξαν αὐτήν. Εἰ τοῦτοις μὴ ἀπιστεῖς, μηδὲ ἐμοὶ ἀπίσται. Ὁ γὰρ ταῦτα κάκεῖνα ποιῶν, εἷς ἐστίν, ὁ ἐν γαστρὶ σου φερόμενος. Ξένῳ τοίνυν παρὰ τὴν φύσιν θεσμῷ, τοῦ ἐν σοὶ κυθηέντος γενήσῃ τροφός. Οὐχ ὥς Ἑλισάβετ, οὐχ ὥς Ἄννα ἡ σὲ τεκοῦσα. Ἐκεῖναι γὰρ ἐνσπερμαθεῖσαι γεγόνασι μητέρες, σὺ δὲ ἄνδρος παιδοποιήσεις τὸν ἄσπορον εἰσοικισθέντα σοι. Καὶ εἰ τὸν τρόπον ἐπιζητοῖς, καὶ τοῦτόν σοι λέξω σαφῶς.

*909 « Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σε ». Οὐ γὰρ ἐκ θελήματος σαρκὸς ὁ τικτόμενος ἔσται. Οὐ μεσιτεύσει σαρκὸς ἡδονὴ Μητρὸς Θεοῦ τοκετῶ· τῶν γὰρ τῆς φύσεως ὄρων * ὑπερανέστηκε. Καὶ εἰ τοῦ κατὰ φύσιν παντελῶς ἐστέρηται, τὸν γοῦν ὑπερφυᾶ λόγον ἐπικρατέστερον τοῦ κατὰ φύσιν σχόντα. Οὐκ οὖν πάθος περὶ τὴν κάτω κύησιν, ὃ τι ἔχει συναεῖ, μηδὲ περὶ τὴν ἄνω γέννησιν ἐπηκολούθησε. « Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σε ». Ὅρα ποῦ τὸ τῆς Τριάδος φανεροῦται μυστήριον. Πνεῦμα γὰρ ἅγιον εἰπών, οὐκ ἄλλο ἢ τὸν παράκλητον ἔφη. Δύναμιν δὲ τοῦ Ὑψίστου, προφανῶς τὸν Υἱὸν ὑπογράφει. Τῇ γὰρ τοῦ « Ὑψίστου » φωνῇ, τὸ τοῦ Πατρὸς συνεισφέρεται πρόσω-

flornit: quomodo petra, et quo feta ceu partu, aquam edidit: quomodo ignis rubi arbusta pervasit, nec tamen rubum combussit. Quae illis habeas fidem, ne mihi eam abrogaveris. Qui enim haec illaque facit, unus ipse est, quem tu utero gestatura sis. Nova itaque praeter naturam lege conceptae proles mater eris. Non sicut Elisabeth nec ut Anna quae te peperit. Illae enim virili perfusae semine matres factae sunt, tu autem sine viri opera eum es editura, qui nullo praeiacto semine in te habitavit. Sin vero etiam modum ambigis, hunc quoque tibi aperte dicam.

*910 *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi.*¹ Non enim ex voluntate viri, nec ex voluntate carnis, quem annuntio nasciturus est. Nulla carnalis voluptas partui illi * Deiparae intermedia futura est: naturae quippe terminos superat. Quod si naturali prorsus ratione est destitutus, fit sane consequens, ut eximiam quamdam et naturali potiolem rationem obtineat. Nulla ergo temporali partu corruptio futura est, qualis semper humano partui comes existit, nec vero aliqua aeternam nativitatem consecuta est. *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Vide qualiter manifestetur Trinitatis mysterium! Dicendo enim Spiritum sanctum, non alium dixit quam Paracletum. Per virtutem autem Altissimi, aperte Filium innuit. Nam voce hac, *Altissimi*, Patris

¹ Lc. I, 35.

πον. Τὸ δέ· «Ἐπισκιάσει σε», ἐκεῖνο δοκεῖ μοι λέγειν ὅπερ, οἶμαι, πρό-
τερον Ἀμβακούμ διορατικοῖς ὄμμασιν ἐνιδών, «ὅρος κατάσκιον» τὴν παρ-
θένον ἐκάλει· μονονουχὶ τὴν ἐπισκιάσασαν αὐτὴν τοῦ Πνεύματος δύναμιν
ὑπογράφων, σκηνοπηγίαν ἄρρήτον αὐτουργοῦσαν ἐν αὐτῇ τῷ τῆς ἐνσαρ-
κώσεως λόγῳ, καθ' ὃν ἀχειροτομήτως τὸν ναὸν τοῦ σώματος ἐν τῇ κατὰ τὴν
ἐρημον τῶν παθῶν τῆς παρθένου νηδυί πάσης προσύλου καθαρευούσης μετα-
σίας καὶ προσπαθείας, ὡς δῆλον ἐκ τῶν ἐξῆς.

Φησὶ γάρ· «Διὸ καὶ τὸ γενόμενον ἅγιον, κληθήσεται υἱὸς Θεοῦ». Τὸ
γὰρ ἐξ ἁγίου Πνεύματος δι' ἁγίου Πατρὸς ἀπερινοήτως διαπλασθὲν προ-
αιώνιον βρέφος, δικαίως ἅγιον ἔσται, καὶ υἱὸς Ὑψίστου κληθήσεται, ὡς
τοῦ Ὑψίστου πεφηνῶς συναΐδιος λόγος. Δέδεικται, τοίνυν σαφῶς τῇ Παρ-
θένῳ, τί καὶ πόθεν, καὶ οἷον τὸ ἐν αὐτῇ κυθέν, καὶ ἐξ αὐτῆς, καὶ Υἱὸς Θεοῦ
ἔσται τὸ τεχνησόμενον. Ἴν' οὖν ἐκτυπώτερον αὐτῇ καὶ τρανώτερον διασα-
φηνίσῃ τοῦ λόγου τὴν δύναμιν, τῆς Ἐλισάβετ συνεισάγει τὴν κύησιν. Ὡσα-
νεὶ λέγων, ὅτι Ὁ μήτρην παρ' ἐλπίδα γόνιμον ἐν γήρᾳ δεῖξαι δυνηθεῖς, καὶ
παρθένον κυοφόρον ὑπὲρ λόγον δεῖξει πρόδηλον. Διὸ ἐπάγει·

1852

«Ὅτι οὐκ ἀδυνατήσει τῷ Θεῷ πᾶν ῥῆμα». Τούτων ἡ παρθένος ἀκού-

PG
97, 909

pariter persona infertur. Illud autem *obumbrabit tibi*, id mihi videtur
dicere, quod olim puto perspicacibus oculis intuitus Habacue, *mon-
tem umbrosum*,¹ virginem appellavit: vix non suis coloribus pictam
exhibens ipsam obumbrantis Spiritus virtutem, quae ipsa admira-
bile quodam in ea velut tabernaculum, pro incarnationis ratione exci-
taverit: iuxta quam, velut in deserto quodam affectionum, mundo
illo alienoque ab omni vitiosa terrenorum affectione virginis utero,
non manufactum templum illud corporis exstruxit, ut ex sequen-
tibus liquet.

Ait enim: *Ideoque et quod nascetur sanctum vocabitur filius Dei*.²
Nam qui ex Spiritu sancto per sanctum Patrem incogitabili ratione
praeaeternus existens formatus est infans, merito sanctus erit, et
Filius Altissimi vocabitur, velut liquido Altissimi coaeternum Ver-
bum exsistens. Clare igitur Virgini ostensum est quidnam, et unde,
ac quale esset quod in ipsa et ex ipsa conceptum fuisset, quodque
nasciturus, Dei Filius esset. Quo autem etiamnum manifestius cer-
tiusque sermonis ei vim declararet, Elisabethae quoque conceptionem
inducit. Ac si dicat: Qui propecta senectute praeter spem omnem,
matricem prolificam reddere potuit, utique virginem quoque altiori
supra rationem modo gravidam effecturus est. Unde subdit:

1852

Quia non erit impossibile apud Deum omne verbum.³ Ubi virgo

PG
97, 910

¹ Habac. III, 3 (sec. LXX).

² Lc. I, 35.

³ Lc. I, 37.

*912 σασα, μᾶλλον δὲ τῷ τοῦ ἐνοικοῦντος φωτὶ διαυγασθεῖσα τὸν νοῦν, ἀσμένως τε διατεθεῖσα τῇ θυμηδίᾳ τοῦ ἐπαγγέλματος, ὅλη θυμῆρης * γέγονε. Καὶ οἶον ἢ Γραφὴ τὸν Δαβὶδ ὑπογράφει, χαρίεσσα τὴν ψυχὴν μετὰ κάλλους ὀφθαλμῶν ἀνεφάνη, ἅτε ἡσθεῖσα τῷ θαύματι, καὶ τὸν ἀσπασμὸν ἀσμενίσασα. Καὶ γὰρ ἦν χαρᾶς ἀφράστου μεστὸν τὸ λαλούμενον. Εὐμαρῶς μάλα καὶ λίαν σαφῶς ὁ Γαβριὴλ τὴν Παρθένον παρέπεισεν ἀσμενίσαι τὸ θαῦμα, ἐπαγαγὼν τό· «Οὐκ ἀδυνατήσει παρὰ τῷ Θεῷ πᾶν ῥῆμα». Τί οὖν φησι τὸ Εὐαγγέλιον; «Εἶπε δὲ Μαριάμ· Ἰδοὺ ἡ δούλη Κυρίου, γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου». Εἶδες σύνεσιν; Εἶδες καταστολῆς κοσμίας ὑπερβολήν; Ἐπειδὴν ἔγνω μαθοῦσα τοῦ τόκου τὴν σύλληψιν, τοῦ τοκετοῦ τὴν γέννησιν, τίς καὶ τίνας ἔσται υἱός, καὶ ὅστις κληθήσεται, καὶ τίνας θρόνου διάδοχος, τίνων τε βασιλεύσει, τέλος, οὐκ ἔξω βασιλείας ὁ τεχθισόμενος, ἀντιχαροποιὸν ἀφῆκε φωνήν· «Ἰδοὺ ἡ δούλη Κυρίου, γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου». Ἐκεῖνο σαφῶς λέγουσα· Ἰδοὺ, ἐτοίμη πρόκειμαι, καὶ κωλύσον οὐδέν. Ἡ ψυχὴ πρόθυμος, ἡ γαστήρ εὐκαιρος· ἀνέπαφος γάρ, μόνῃ τηρουμένη τῷ Πλάσαντι. «Ἰδοὺ ἡ δούλη Κυρίου»· πρὸς ὑπακοὴν εὐπειθής, πρὸς δουλείαν εὐτρυνής, πρὸς ὑποδοχὴν ἐτοίμη. «Γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου». Ἐπειδὴ γὰρ πάντα, φησί, ὡς οἶόν τε ἦν, εὖ [τῇ] τέως ἀπήγγειλας, ὅλον τὸ τελούμενον

*911 ista audisset, seu potius inhabitantis Spiritus illustrante lumine animo perspexisset nuntiique iucunditate velut avida * atque alacris facta esset, iucunda tota, ipsaque specie gratiosissima reddita est. Ac quemadmodum Scriptura Davidem commemorat, gratiosa animo iucundaque, venusto quoque obtutu apparuit: velut nimirum impensius delectata miraculo, et salutatione placite accepta. Revera enim gaudii inenarrabilis plenus sermo erat. Admodum facile ac plane perspicue Gabriel virgini persuasit ut libens miraculum amplecteretur, subiuncto illo: *Non erit impossibile apud Deum omne verbum.*¹ Quid igitur ait evangelicus sermo? *Dixit autem Maria: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum.*² Vidistine prudentiam? Vidistine gravis modestiae excellentiam? Posteaquam enim de prolis conceptione, deque filii nativitate edocta cognovisset, quisnam, inquam, et cuius filius futurus esset, quove esset nomine appellandus, et cuius successurus throno, ac in quo regnaturus, ac denique fore ei assertum regnum, gaudii plenam vocem vicissim respondit: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum.* Velut nimirum palam dicat: Parata sum, nec est quidquam quod impediat. Est animus alacris, venter

¹ Lc. I, 37.

² Lc. I, 38.

χαρᾶς καὶ δόξης τῆς ἀνωτάτω πεπλήρωται. « Ἰδοὺ ἡ δούλη Κυρίου, γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου ». Εὔγε τῆς ἀφράστου οἰκονομίας! Εὔγε τῆς χάριτος! Ὑπέρευγε τῆς ἀνάρχου καὶ βουλῆς καὶ προγνώσεως. Ὅντως Πνεῦμα ἅγιον ἐνώκησε τῇ Παρθένῳ, καὶ δυνάμεις Ὑψίστου ἐπεσκίασεν αὐτήν, κατὰ τὴν προωρισμένην βουλήν τοῦ Θεοῦ, καὶ πρόγνωσιν.

« Καὶ ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτῆς ὁ ἄγγελος », φησί. Τὸ κελευσθὲν αὐτῷ δῆλον ἀποπληρώσας λειτούργημα. Ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτῆς ὁ ἄγγελος, ἀλλ' οὐκ ἀπέστη ὁ Κύριος. Ὁ μὲν γὰρ ἐμπερίγραπτος, καὶ ἀσώματος· ὁ δὲ ἀπερίγραπτος, καὶ ἐν σώματι καὶ γαστρὶ Παρθένου χωρούμενος. Καὶ ὁ μὲν, τὸν ἐρχόμενον προκατήγγειλεν ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἀνθρώπων ἐκ Παρθένου κυοφορούμενον· ὁ δέ, τὴν ἡμετέραν οὐσίαν ἀναλαδὼν, εἰς ἐκυτὸν ἀνεμόρφωσεν, ἀποδοὺς τῇ φύσει τὸ κατ' εἰκόνα, καὶ τὸ πρῶτον ἀξίωμα, ὃ δι' * ἀπροσεξίαν τῶν πρωτογόνων ἀπώλεσε. Καὶ ἀναγαγὼν, « συνεκάθισεν ἐν τοῖς ἐπουρανίοις, ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς, καὶ ἐξουσίας, καὶ δυνάμεως, καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου ἐν τε τῷ νῦν αἰῶνι, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ». Αὐτῷ ἡ δόξα, καὶ τὸ κράτος, καὶ

*913

opportunos, quippe intactus est, suo integer servatus Conditore. *Ecce ancilla Domini*: ad obediendum facilis, ac obsequium sedula, ad susceptionem parata. *Fiat mihi secundum verbum tuum*. Postquam enim omnia, inquit, bene hactenus quantum poterat fieri nuntiasti, totum quod geritur, gaudio plenum est ac suprema gloria. *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum*. Euge dispensationem admirabilem! Euge gratiam tantam! Supra modum euge aeternum illud consilium, ac praescientiam! Vere Spiritus sanctus in Virgine habitavit, ac virtus Altissimi, iuxta praefinitum Dei consilium, praescientiamque ei obumbravit.

Et discessit angelus ab ea, inquit.¹ Ubi nimirum iniunctum ministerium implevisset. Discessit ab ea angelus, Dominus tamen ab ea non recessit. Ille enim quamvis vacet corpore, attamen circumscriptus est ac definitus: hic vero, quamquam in corpore, et Virginis inclusus utero, incircumscriptus est. Ac ille quidem, eum qui esset venturus, conceptum ex Virgine propter humanam viri salutem prae-nuntiavit; hic vero nostram assumptam substantiam in seipso * re-formavit, restituta naturae imagine, ac quam primorum parentum segnitie amisisset, pristina dignitate: subvehensque, « consedere fecit in coelestibus, supra omnem principatum, et potestatem, et virtutem, ac omne nomen quod nominatur in hoc saeculo, et in futuro ». ² Ipsi gloria, et potestas, et honor, et adoratio, cum aeterno Pa-

*914

¹ Lc. I, 38.

² Ephes. I, 21.

ἡ τιμή, καὶ ἡ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

PG
97, 1045

Oratio XII. In Dormitionem B. V. Mariae. I. Ὅσοι τὸ σεπτὸν τοῦτο τῆς Θεοτόκου κατελήφατε τέμενος, δεῦρό μοι, λιπαρῶ, συναπεμύνασθαι σήμερον περὶ τὸν λόγον κάμνοντι, καὶ πρὸς τὸ ὕψος καὶ βάθος ἀμηχανοῦντι τοῦ θαύματος. Εἴθ' οὕτως συναναθάαντες ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς κεφαλίδος, τὸ δὴ λεγόμενον, εἰς Θεοῦ μυστήρια παρακλύσωμεν, καὶ λόγων ἐπιταφίων ἀκούσωμεν.

1853

*1048

* Ὁ τοίνυν σωτήριος καὶ ὑπεράγαθος Λόγος, ὁ ἐνυπόστατός τε καὶ ὑπερούσιος, πᾶσαν τὴν ὑπὲρ ἡμῶν οἰκονομίαν ἐπὶ γῆς μετὰ σαρκὸς ἐμπολιτευσάμενος, καὶ τὰ πάλαι περὶ αὐτοῦ κεχρησμευμένα πληρώσας, δεῖξας τε ἡμᾶς ἐν αὐτῷ, καὶ ὅλον αὐτὸν ἐν ἡμῖν, πεπλήρωκε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν δόξης, καὶ τῆς ἀγιστείας αὐτοῦ τὴν σύμπασαν κατεπλούτισε κτίσιν. Νενίκηκε δέ, διὰ σταυροῦ συμπλακείς τὸν ἀρχέκακον, καὶ τῷ θανάτῳ προσπαλαίσας, τὴν καθ' ἡμῶν ἔλυσε τυραννίδα· ἄδου τε τὸν ἀφεγγῇ χῶρον, καὶ τὰ ἐκεῖ καθεῖλε βασιλεία, τὴν παμφάγον αὐτοῦ συγκλείσας γαστέρα, πρὸς τὸ μὴ τὰς θεοειδεῖς τῶν ἁγίων ψυχὰς ἔτι κατ' ἐπικράτειαν δέχεσθαι. Ἐχρῆν δέ, οἶμαι, μὴ πάντῃ τῆς ἀρχαίας ἀρᾶς ἀποπαυθῆναι τὰ ὀροθέσια. Θεοῦ γὰρ ἦν φωνή, τοὺς ἅπαξ ἀπὸ γῆς παραχθέντας, εἰς γῆν ἐπανάγεσθαι· ὅτι μὴ τῆς ἐν

tre, sanctissimoque ac vivifico Spiritu, nunc et semper, et in saecula saeculorum. Amen.

PG
97, 1046

Oratio XII. In Dormitionem B. V. Mariae. I. Quotquot in venerabile hoc Dei Genitricis templum concessistis, adeste, rogo, hodie auxilio laboranti in sermonis agone, nec miraculi altitudinem profunditatemque valenti satis assequi. Tum vero pariter ad summum rei caput, quod dicitur, ascendentes, in Dei sacramenta velut incumbendo oculos inferamus, ac sermones funebres audiamus.

1853

*1047

* Salutaris ergo Sermo ille ac optimus, Sermo, inquam, subsistens, ac maior substantia, ubi totam pro nobis in terra carnis dispensationem gessisset, ac olim de ipso praedicta implesset, nosque in seipso ac se in nobis totum ipse exhibuisset, coelum deinceps ac terram gloria implevit, suaeque sanctimonia creata universa ditavit. At vero per crucem congressus, mali superavit auctorem; luctatusque cum morte, quam ea in nos tyrannidem exercebat labefactavit, atque inferni obscuram regionem infernalemque regiam, omnium voraci eius ventre ocluso, ut ne deinceps deiformes sanctorum animas ceu potentia mancipante susciperet, evertit. Par porro quod existimo erat, ut ne prorsus antiquae maledictionis iura abolerentur. Quippe divina voce decretum manarat, ut qui semel e terra educti essent, in terram revertentur, nondum natura quae fuisset tracta e terra, libertatem a servi-

γενέσει καὶ φθορᾷ δουλείας ἢ πρὶν ἀπογαιωθεῖσα φύσις τέως ἀπηλευθέρωτο. Ἔδει δὲ « τὸν κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθέντα χωρὶς ἁμαρτίας », πάντα ἐν αὐτῷ τὰ τῆς φύσεως παραδειῖξαι γνωρίσματα· ὃς διὰ τοῦτο, Θεὸς ὢν, ὑπὲρ φιλάνθρωπίας ἐγένετο ἄνθρωπος· καὶ παθῶν ἀπεγέυσαστο πρὸς ἐνδειξιν τῆς πρὸς ἡμᾶς οἰκειώσεως, εἴ πως τοῖς τοῦ ἀπαθοῦς πάθεσιν ἔξω παθῶν κατασταίημεν. Ταύτητοι καὶ φθορᾷς πεῖραν λαβεῖν κατεδέξατο, καὶ θανάτῳ προσομιλῆσαι, καὶ τὴν ἀμειδῆ τοῦ ἔδου χάραν καταλαβεῖν, ἐν' ἡμεῖς τῶν ἐντεῦθεν ἀποδραμόντες δεσμῶν, εἰς ἀφθαρσίαν μεταχωρήσαιμεν. Ἄλλ' οὐ παρὰ τοῦτο τὸν φυσικὸν ἐκφευξόμεθα θάνατον· εἴγε κατὰ μόνην τὴν χάριν, ἀλλ' οὐ κατὰ τὴν φύσιν, τὸ εἶναι λαθόντες, θάνατοι διεπλάσθημεν.

Πρὸς οὖν τί ταῦτά φημι, ἀδελφοί, καὶ ὅτου χάριν εἰς τούτους νῦν προήχθην τοὺς λόγους; Ὅτι εἰ μέλλοιμεν τῶν κατὰ τὴν ὑπερφυᾶ μετάστασιν μυστηρίων ἐράπτεσθαι, ἀνάγκη μικρὸν αὐτοῦ που τὸν λόγον ἀναγαγεῖν, ἐπὶ τὸν πάντων ἡμῶν Δεσπότην καὶ Κύριον καὶ Θεὸν Ἰησοῦν Χριστόν, εἰθ' οὕτως δι' ἀκολούθου τάξεως συναναζεύξαι πρὸς τὸ προκείμενον. Ἐπειδὴ γὰρ ἐξ ἀνάγκης ἀπέκειτο τοῖς ἀνθρώποις ἅπαξ ἀποθανεῖν, καὶ ἦν τοῦτο πάντῃ τῇ καθ' ἡμᾶς ἀπαραίτητον φύσει, τῷ μάλιστα διὰ τῆς παρακοῆς ἄνωθεν τοῦτον

tute in ortu interituque posita, consecuta. Plane autem par erat, ut qui per omnia factus esset fratribus similis¹ absque peccato, omnia naturae velut insignia, in se ipse ostenderet: qui ea de re, Deus existens, impensiori in humanum genus studio factus esset homo, gustassetque affectiones humanas, ut suam in nos homines necessitudinem proderet, si quando eius affectionibus, qui ab affectionibus esset immunis, immunes ipsi et liberi ab affectionibus redderemur. Propterea etiam interitionis periculum sustinuit facere, ac subire mortem, atque ad tristem inferni regionem venire, ut ipsi infernalibus exempti vinculis, in incorruptionem transferremur. Verum enimvero haudquaquam ideo sumus vitaturi mortem naturalem, siquidem gratia tantum, non autem per naturam suscepto esse, immortales sumus reconcinnati.

Quorsum vero haec loquor, fratres, ac qua de causa huc sermonis proventus sum? Quod si nimirum, siquidem debeamus praeclari illius transitus sacramenta attingere, necesse sit, ut aliquantulum sermonem reducamus ad omnium nostrum Dominum herumque ac Deum Iesum Christum, tumque ordine subiecto argumento orationem aptemus ac conseramus. Quoniam ergo necessarium hominibus incumbabat ut semel morerentur, resque omnino humano generi indeprecaibilis erat, quod maxime id a principio, ferente Fictore, inoboedien-

¹ Hebr. II, 17.

δέξασθαι παρὰ τοῦ πλάστου τὸν ὄρον· διὰ τοῦτο δὴ, καὶ ὁ Κύριος ἀπαξ ἀπέ-
θανεν, ἐνὸς γενόμενος θανάτου ἀντίλυτρον, ἵνα πάντας ἀπλῶς ἀπαλλάξῃ τῆς
149 θανάτου διαπαντὸς τοῦ ζῆν ἐνοχοιῇ σαν δουλείας ». * Τί νῦν οὐ τεθνηξόμεθα
τὸν θάνατον ἐκεῖνον; ἀντιφύσασιν ἂν τινες ἴσως. Ναὶ τεθνηξόμεθα. Πλὴν οὐ
μενοῦμεν ἐν αὐτῷ δεδηλωμένοι καθὰ καὶ πρότερον, ὅτε τῷ θανάτῳ κατει-
χόμεθα δέσμιοι τῷ τῆς ἁμαρτίας γραμματεῖ. Καὶ εἰ οὕτως, οὐδ' ἀποθα-
νεῖν εἰκότως τοῦτο λέγοιτ' ἂν. Εἰσὶ γάρ, εἰσὶ τινες, οἳ καὶ τοῦτον διαφεύ-
ξονται μὲν, ἀλλαγήσονται δέ, κατὰ τὴν ἱερὰν ἐκφαντορίαν. Θανάτου δέ τυ-
ραννὸς καὶ θάνατος ἐκεῖνος ὅντως ἐστίν, ὅτε μηκέτι συγχωρηθῶμεν ἀποθα-
νόντες ἐπανελθεῖν εἰς ζωὴν. Ὅπόταν δὲ καὶ τεθναίημεν, καὶ μετὰ τὸ θανεῖν
εἰσαυθὺς ζήσωμεν, καὶ ζωὴν τὴν ἀμείνω· οὐ θάνατος προδήλως τοῦτό ἐστιν,
ἀλλὰ κοιμήσις, καὶ πρὸς τὴν δευτέραν ζωὴν ἐπάνοδος, διὰ τῆς τῶν γηίνων
παντελοῦς ἀποπαύσεως, τοὺς μετιόντας ἐντεῦθεν ἐκεῖ προάγουσα καὶ προ-
πέμπουσα. Ἦν δὴ σαφέστερον ὁ Παροιμιαστὴς ἐνδεικνύμενος· « Θάνατος,
φησὶν, ἀνδρὶ ἀνάπαυσις ». Συνέκλεισε γὰρ ὁ Θεὸς κατ' αὐτοῦ, τοῦ μηκέτι
τυχὸν ἐνεργεῖν ὃ τι καὶ πέφυκε. Θάνατος δὲ τί ποτ' ἂν ἄλλο νοεῖτο, ἢ ψυχῆς
χωριστοῦς ἀπὸ σώματος, τὴν μὲν ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως διὰ τῆς τοιαύδε

tiae crimen et transgressio sententiae accepisset, ideo etiam Do-
minus semel mortuus est, unius illius communis mortis pretium
150 factus, ut omnes plane ab amara mortis servitute eximeret, * et, ut
divinus ait interpretes, *omnes qui timore mortis per totam vitam obnoxii
erant servituti*.¹ Num enim, obiecerint forte aliqui, non sumus mortem
illam morituri? Sic plane sumus morituri. Haudquaquam tamen
velut olim, in ea servituti addicti, cum peccati libello teneremur
vincti: atque adeo sit qui nec morituros merito dixerit. Plane enim
sunt, qui et hanc quidem temporalem mortem sint evasuri, quam-
quam et ii, iuxta sacram Pauli doctrinam, sunt immutandi. Ea porro
mortis tyrannis ac vera mors est, quando semel mortuis non sit con-
cessa ad vitam regressio. Quando autem et moriamur, iterumque
a morte vivamus, ac vitam meliorem, palam est non id mortem
esse, sed dormitionem, atque ad vitam alteram reversionem, quae
omni modo a terrenis quiete, hinc migrantes illo provehat atque
praemittat. Quam sane requiem clarius significans Proverbiorum
scriptor, *Mors*, inquit, *viro requies est*.² Eo enim adegit Deus, ut ne
quid forte operetur eorum, quae nata sit operari. Quid autem mors
aliud habeat intelligi, quam separatio animae ac corporis, ut ea par-

¹ Hebr. II, 15.

² Eccli. XXXVIII, 24.

τῶν μερῶν διαζεύξεως, εἴτα συμπήξεως προσκαλούμενος· τὴν δὲ εἰς ἀφθαρσίαν καὶ εἰς λῆξιν τὴν ἀμείνω μετάδασιν, διὰ τῆς ἐλπίδος πιστούμενος, τοῦ μηκέτι δουλεύειν ἡμᾶς τῇ ἁμαρτίᾳ, κατὰ τὴν ἐν σαρκὶ πρὸς τὰ αἰσθητὰ δηλονότι ἐμπαθεστάτην ζωὴν;

Εἰ οὖν αὐτὸς ὁ ζωῆς καὶ θανάτου Κύριος, ἡ ζωὴ τῶν ἀπάντων, ἡ ἀνάστασις τῶν νενεκρωμένων, « τὸ φῶς τοῦ κόσμου, ὁ τῷ οἰκείῳ θανάτῳ καταργήσας τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου », οὐκ ᾤετο δεῖν, ὑπὸ φιλάνθρωπίας καμπτόμενος, οὐδὲ τόνδε τὸν νόμον παραδραμεῖν ἀλειτούργητον· ἀλλ' ὥς ἂν κατὰ πάντα ἡμῖν ὁμοιωθῇ, δείξῃ τε ταύτην ἀναγκαίως εἰς γῆν πεποιῆσθαι τὴν κάθοδον, καὶ αὐτὸς ἡμῖν τὸν ἴσον εἴλετο δεσμόν, « πορευθεὶς ἐν μέσῳ σκιᾶς θανάτου », κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἐπὶ τρισὶ τε ἡμέραις ἐνδιατρίψας εἰς τὰ κατώτατα μέρη τῆς γῆς, ἔνθα τῶν ἤδη θανόντων αἱ ψυχαὶ προκατεῖχοντο σειραῖς ἀφύκτοις σφιγγόμεναι, αἷς καὶ εὐηγγελίσθη κατὰ τὸν μακάριον Πέτρον· « Καὶ τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύμασι πορευθεὶς ἐκήρυξε »· πῶς οὐκ ἂν εἴη τοῦτο σαφὲς καὶ παντελῶς ἀναντίρρητον, ὥς καὶ νῦν ἀπάντων τῶν ἀνθρώπων, καὶ μέντοι καὶ τῶν ἁγίων αἱ ψυχαὶ τὸν ἀειδῆ τόπον ἐκεῖνον διέρχονται μὲν, οὐ * κατέχονται δέ, πλὴν τῶν ἔσαι τῇ κατὰ τὸν βίον *1052

tium disiunctione, ac postmodum commissione, spem quidem resurrectionis provocet, speque transitum in incorruptionem ac meliorem sortem, ut ne amplius serviamus peccato, pro vitae nimirum carnalis rebus sensui subiectis addictissimae ratione, astruat?

Cum igitur ipse vitae mortisque Dominus, vita universorum, dormientium resurrectio, *Lumen illud mundi*¹ is *Qui morte sua, eum destruxisset, qui mortis imperium habebat*,² inflectente sua illa clementia ac in hominum genus propensiori studio, nec sibi ipse committendum putaverit ut ne ea non defungeretur lege, sed ut nobis per omnia assimilatus huncce sibi in terram descensum, necessarium ostenderet, et eandem sibi nobiscum salvam voluerit legis districtiorem, *ambulans in medio umbrae mortis*,³ sicut scriptum est, dies tres moratus in infimis terrae partibus, quo loco praedefunctorum animae inenodabilibus tenebantur constrictae catenis, quibus etiam evangelizavit, iuxta quod scribit beatus Petrus: *Et his qui in carcere erant, spiritibus veniens praedicavit*.⁴ Cum, inquam, ita in Christo habeat, qui non perspicuum sit ac extra omnem * plane controversiam, nec modo *1051
ullas esse hominum animas, tametsi iustorum, quae tristem illum

¹ Io. VIII, 12.

² Hebr. II, 14.

³ Ps. XXII, 4.

⁴ I Petr. III, 19.

ῥαστώνη τὸν δι' ἁμαρτίας θάνατον ἑαυταῖς ἐπεσπάσαντο; "Οσοι γὰρ δήπου τυχὸν τοῖς θεοῖς νόμοις ἑαυτὰς ὑποζεύξασαι, τὴν ἐν οὐρανοῖς πολιτεῖαν ἐν πνεύματι διὰ σαρκὸς ἐπεδείξαντο, πρὸς τόπους δῆλον φωτοειδεῖς πρέποντας τῇ τοιᾷδε τῶν ἁγίων ἱερᾷ καταστάσει μετατιθέμεναι, παραπέμπονται, οὓς ἐπισκοπεῖ Κύριος, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ καὶ τὸ λόγιον διαπαντὸς ἐπιβλέπουσιν. Ὡς τὸ κάλλος καὶ τὸ μέγεθος, καὶ τὴν εἰς ἄπειρον μακαριότητος θέσιν, προσθήσω δ' ὅτι καὶ τῆς ὑπὲρ νοῦν ὠραιότητος, ἴδοιεν ἂν εἰκότως αὐτοὶ τρανώτερόν τε καὶ ὑψηλότερον, οἷ μᾶλλον ἡμῶν Θεῷ πλησιάζοντες, κἀνταῦθα τοῦ δρόμου λήξαντες, τὴν ἐκεχειρίαν ἐδέξαντο, οἷς καὶ μᾶλλον ἡτοίμασται παρὰ τῆς πάντα σοφῶς διεξαγωγῆς Προνοίας. "Ωστε διελύσσονται μὲν αἱ τῶν ἁγίων ψυχαί, καθὰ δέδεικται, διὰ τῶν τοῦ ἔδου πυλῶν. « Οὐ γὰρ ἐστὶ μαθητῆς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον ». Οὐ μὲν, οἶμαι, κατασχεθῇσονται καθὰ καὶ πρώην, ὅτε, κατὰ τὸ γεγραμμένον, « ἐδάσινευσεν σὺν τῷ θανάτῳ ἡ ἁμαρτία ». Διελύσσονται δὲ (ἄκουε συνετῶς) οὐχ ὥστε διολεσθῆναι, ἀλλ' ὥστε διερευνηθῆναι καὶ μνηθῆναι καὶ κεῖ τὸ ξένον τῆς θείας οἰκονομίας μυστήριον (λέγω δὲ τὴν εἰς ἔδου κατάβασιν, ἣν ὑπὲρ ἡμῶν ἐκὼν ὁ ζωαρχικὸς Ἰησοῦς ἐποιήσατο, τὸν διὰ σταυροῦ θάνατον ὑπομείνας, ὁ ἀπαθὴς καὶ ἀνώλεθρος), προσέτι καὶ τῶν ἐκεῖσε τελεσθέντων τὸν ὑπερφυᾶ λόγον

locum non permeent, quamquam non detineantur, excepto si quae vita molliori, mortem sibi quae est ex peccato consciverint? Quae enim divinis se legibus mancipientes, coelestem carne in spiritu exhibuerunt vitae rationem, ad lucida plane loca sacro illi sanctorum statui congrua, transmittuntur; ad loca, inquam, quae Dominus inspectat, eiusque oculi ac oraculum semper aspiciunt. Quorum pulchritudinem, fusaque spatia atque immensum beatam positionem, addiderim vero et speciem quam nec intellectus satis assequatur, clarius merito ac sublimius viderint, qui nobis propinquiores Deo, praesentis vitae exacto cursu, quietem acceperunt, atque adeo, quibus gubernante sapienter omnia providentia, fuit paratum. Quamobrem, sunt quidem animae sanctorum transiturae inferni portas, sicut probatum est: *Non enim est discipulus supra magistrum.*¹ Haud tamen puto, velut olim detinendas fore, quum iuxta quod scriptum est, *peccatum regnabat cum morte.*² Porro sunt pertransiturae (audi cordate et intelligenter) non ita ut interitioni tradantur, sed ut et illic novum scrutentur doceanturque sacramentum divinae dispensationis; Christi, inquam, in infernum descensum, quem Iesus vitae auctor, sua ipse sponte, ubi a passione et interitu immunis crucis sustinuisset mortem, nostri causa molitus est. Ad haec vero ut eorum quae illic fuere

¹ Matth. X, 24.

² Rom. V, 21.

ἐκδιδαχθῆναι, ὅση τε καὶ οἷα διὰ τῆς συμβολῆς ἡ νίκη γέγονε τῷ Σωτῆρι, τοὺς αἰώνιους καθαιροῦντι μοχλοῦς. Ταῦτα τοίνυν πρὸς τῶν ἱερῶν λογίων μεμνήμεθα, καὶ οὐκ ἀπὸ σκοποῦ τῶν ῥηθισομένων ἡμῖν προεξήτασται.

Ὡς οἶμαι, λίαν ἀκόλουθόν τε καὶ πρόσφορον, καὶ τὰ ἐπὶ τῇ κρυφίᾳ καὶ περιδόξῳ τῆς ἱερογενοῦς ταύτης Ἀειπαρθένου κοιμήσει διαψηλαφήσαντα, προσθεῖναι τοῖς ἐρασταῖς τῶν καλῶν καὶ φιλοθεάμοσι. Καὶ γὰρ εἰ χρὴ λέγειν τάληθῃ, καὶ μέχρις αὐτῆς ὁ φυσικὸς τῶν ἀνθρώπων ἐχώρησε θάνατος· οὐ μὴν καθεῖρξας, ὡς ἐν ἡμῖν, ἢ χειρωσάμενος· ἄπαγε· ἢ ὅσον αὐτοῦ ὕπνου πεῖραν λαβεῖν, ἐκείνου τοῦ πρὸς τὰ ἐλπιζόμενα τῶν τῇδε ἡμᾶς, ὥσπερ τινὸς ἐκστατικῆς, ἔν' οὕτως εἶπω, φορᾶς, πρὸς θεοειδῇ μεταποιουμένους κατάστασιν παραπέμποντος· ὡς, φέρε εἰπεῖν, τὰ κατὰ τὸν πρῶτον ὕπνον ἐκεῖνον, ὃν ὁ πρῶτος ὕπνωσεν ἄνθρωπος, καὶ τὴν πλευρὰν ἀφηρέθη πρὸς τὴν τοῦ καθ' ἡμᾶς εἵδους συμπλήρωσιν, καὶ τοῦ ἀφαιρεθέντος μέρους τὸ λεῖπον ἀπέλιπε. Τούτῳ, οἶμαι, τῷ τρόπῳ καὶ αὐτῇ φυσικῶς ἀφυπνώσασα, θανάτου * μὲν ἀπε- *1053 γείσατο, οὐ μὴν δὲ ἔμεινεν κάτοχος, ἢ ὅσον τοῖς φυσικοῖς εἴξει θεσμοῖς, καὶ τὴν οἰκονομίαν πληρῶσαι, ἣν ἐξ ἀρχῆς ἡ πάντων διήκουσα περὶ ἡμᾶς ἐπήξατο Πρόνοια· καὶ δὴ καὶ τὸν τρόπον δεῖξαι σαφῶς, ὅπως τὴν ἐκ τῶν φθαρτῶν πρὸς τὰ ἀφθαρτα μεταβατικὴν ὑπερλάξατο κίνησιν· ἐπεὶ μηδὲ ἄλλως ἢν θεμιτόν, ἢ τῆς τοιαύδε τῶν μερῶν διαζεύξεως προσφυῶς γενομένης, τὴν

consummata mirabilem rationem accuratius didicerint, quanta nimirum et qualis parta sit Christo, confractis aeternalibus vectibus, congressione, victoria. Haec igitur ex sacris docti sumus oraculis, nec aliena a dicendarum ratione examinata praemisimus.

Puto autem valde consequens ac commodum, ut et vestigando, quae ad sacrae huius semper Virginis occultam gloriosamque dormitionem spectant, honorum ac contemplationis divinorum amanti-bus apponam. Quippe ut quod est vere fateri oporteat, et ad hanc usque progressa est mors naturalis, non tamquam velut carcere cohibuerit, quemadmodum accidit in nobis, autve sibi subiecerit, apage, nisi quantum oportuit, ut somnum illum ceu exstaticum quemdam, ut ita dicam, impetum experiretur, quo a terrenis ad bona illa in spe posita, in deiformem quemdam statum immutati transmittimur: ac qualis exempli causa fuit primus ille somnus, quem primus dormivit homo, cum costa ad humanae speciei completionem subtracta, quod deesset abstractae * partis recepit. In hunc arbitror modum soporata *1054 et ipsa equidem gustavit mortem, haud tamen detenta mansit, nisi tantum ut naturae cederet legibus, ac dispensationem impleret, quam a principio in hominum genus, omnia pervadens Providentia fixisset, ac voluisset immotam: atque adeo, ut et palam modum proderet, quo tendentem a rebus corruptioni obnoxiiis ad res incorruptas motum identidem mutasset: quando nefas alioqui erat, ut nisi illa par-

ρέουσιν ζῶν μετακρούσασθαι. Εἰ γὰρ οὐκ ἔστι, κατὰ τὸ λόγιον, ἄνθρωπος ὃς ζήσεται καὶ οὐκ ὀψεται θάνατον· ἄνθρωπος δὲ καὶ ἀνθρώπων ἐπέκεινα καὶ ἡ νῦν ὑμνουμένη, δέδεικται δὴπου τρανῶς, ὥς καὶ αὕτη τὸν ἴσον ἡμῖν ἐκτεπλήρωκε νόμον τῆς φύσεως, εἰ καὶ μὴ καθ' ἡμᾶς ἴσως, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμᾶς, καὶ τὴν αἰτίαν ὑπὲρ ἧς τοῦτο πάντως παθεῖν ἐναγχόμεθα. Οὕτω μοι νοήσεις αὐτῆς εἰς ἧδου κατάβασιν· ἧς τοσαύτη γέγονεν ἐπ' αὐτῆς, κατὰ γε τὸν ἐμὸν ὅρον καὶ λόγον, τῇ διαστάσει τῶν μερῶν ἢ τοῦ καιροῦ ἐπικράτεια, ὅσης ἐδεῖτο τῆς φυσικῆς κινήσεως ἢ περιόδου, ἐν τοῖς ἀγνώστοις χωρίοις πείρα τὴν γνῶσιν λαβεῖν, πρῶτως τούτοις ἐπιδατεύουσιν, καὶ οἷα δι' ἄλλοδαπῆς καὶ ἀτριθοῦς πορείας διήκουσαν. Ἰλεως δὲ εἴης ἡμῖν αὕτη, θεηδόχε καὶ ζωοτόκε Παρθένε, τῶν ἀνεφίκτων κατατολμῶσι, καὶ τῶν περὶ σὲ κρυφίων διερευνημένοις μυστηρίων τὸ βάθος, καὶ τὰς τῷ ἀκαταλήπτῳ τῶν τοῦ Θεοῦ κριμάτων βυθῶν περὶ σὲ πεπηγυίας ἐγχειροῦσι κατανοεῖν θεουργίας· αἷς καὶ τὸ μόνον προσατενίσαι τῇ κατὰ νοῦν θεωρίᾳ, δέος ἐμποιεῖ καὶ αὐτοῖς γε τοῖς ὑψηλοῖς τὴν διάνοιαν, μὴ τί γε τοῖς σαρκωδεστέροις ἡμῖν, καὶ τῷ κωδῖφ τὸν θῆρα περικαλύπτουσι.

Πλὴν ὅσον δεῖξαι κοινωνήσασαν ἡμῖν τῶν κατὰ φύσιν θεσμῶν, ταῦτα πρὸς ἡμῶν δέει πολλῷ προδιέληπται. Τὰ δὲ ὑψηλότερα τῶν ἐπὶ σοὶ τελεσθέντων μεγαλουργημάτων, ἅτε τῇ πείρᾳ τὴν πρὸς αὐτὰ κοινωνίαν παθοῦσα,

tium velut a natura disiunctione, fluxam vitam mutando depelleret. Cum enim, iuxta divinum oraculum, non sit homo qui vivat, et non sit visurus mortem: fuerit autem etiam homo quam celebramus, ac maior homine, probatum utique perspicue manet, eamdem et ipsam nobiscum naturae legem implesse; quamquam forte non ea qua ipsi, sed altiori et supra hominem ratione, ac praeter eam qua id ipsi omnino cogimur sustinere. Sic tu mihi, eius ad inferos descensum cogita, cuius in ea tanta, quod sentio et loquor, partium disiunctione temporis mora obtinuit, quantam motus naturalis ambitus exigebat, ut quae primum ignota illa loca incederet, ac velut peregrinum inviumque iter conficeret, experimento in eis quid ea haberent cognosceret. Ignoscas vero, o Dei susceptrix Virgo et mater vitae; qui inaccessa praesumamus, tuorumque sacramentorum arcanam scrutemur profunditatem, ac Dei iudiciorum incomprehensa abysson, in te firmata dispicienda assumamus divina opera: quibus vel sola mentis contemplatione intentio etiam sublimiori intelligentia praeditis, metum iniicit, nedum nobis magis carnalibus, quique ovina pelle belluam contegamus.

Caeterum, ea hactenus, quo tantum easdem nobiscum subiisse naturae leges conficeremus, nec nisi multo timore praeunte disputavimus. Sublimiora autem in te effecta magnalia, ut quorum ipsa

αὐτὴ ἂν εἰδείης μᾶλλον, ὧ πανολβία, θεϊότερόν τε καὶ καθαρώτερον, ἢ ὥς ὁ ἡμέτερος διεξέρχεται λόγος. Καὶ πρό γε πάντων, αὐτὸς ὁ μονογενὴς σου Υἱός, ὁ τοὺς αἰῶνας συστησάμενος, καὶ σοὶ γε δόξαν εὐπρεπῇ περιθεὶς καὶ λαμπρότητα, διὰ τὴν ἐκδανεισθεῖσαν αὐτῷ τῆς σαρκὸς πρόσληψιν καὶ οὐσίωσιν· καὶ τοσαύτην, ὅσῃ οὐκ ἂν τις τῶν καθ' ἡμᾶς, οὐδ' αὐτῶν τάχα τῶν ὑπερεχόντων ἀγγέλων, νῶ διαλαθεῖν ἐξισχύσειεν. Ἄλλ' ἔστω ταῦτα διαπαντός τῇ θεῇ μυστικῶς κρυφιότητι τιμώμενά τε καὶ συντηρούμενα, καὶ τὸν οἰκεῖον τῆς ἀληθείας λόγον ἀκράδαντον ἔχοντα, μέχρι τῆς τελευταίας τῶν ὄντων ἀποκαταστάσεως. Ὡς ἂν δὲ ἡμᾶς τῶν σῶν ἐνθέων ἀμοίρους διηγνημάτων μὴ ἀποπέμψειας, δίδου λόγον ἡμῖν, ὡς Λόγου Μήτηρ, καὶ τῆς ἐπὶ σοὶ τελεσθείσης ἀποικίας τὸν τρόπον γνῶρισον ἡμῖν. Ἔστηκε γὰρ εἰσέτι πᾶς ὁ τῶν θεῶν ἀκροατής, τὰ ὅσα προσκεκλικῶς σοι, φωνῆς τε τῆς σῆς ἐπατεῖν, καθὰ καὶ πρότερον τῆς θείας ὁ Ἰσραὴλ ἐφιέμενος. Ἦν εἰς ὕψος διάρασα, καὶ πλέον ἢ σάλπιγγος γεγωνότερον· Ἐγὼ, * φησὶν, οὐδὲν τῶν ἀνθρωπίνων πα-
 ραμείψασα κατὰ φύσιν θεσμῶν, πάντα δὲ καινοπρεπῶς τε καὶ προσφυῶς
 διανύσασα, « τῇ μὲν ψυχῇ μεγαλύνω τὸν Κύριον », καὶ ἀγαλλιώμαι τῷ πνεύ-
 ματι, τῷ σώματι δὲ μεταλλάττομαι καὶ μορφοῦμαι τὴν ἐν χάριτι θέωσιν,
 ἀρχὴν ἐκείνην καὶ πέρας ποιουμένη τὴν θέωσιν, ἣν ἀπορρήτως τῇ μήτρᾳ τῇ

*1056

communione experimento senseris, tumet melius noveris, o beatissima, diviniusque ac purius quam nostra oratio enarrare possit, praeque universis, ipse unigenitus Filius tuus. Ipse, inquam, qui constituit saecula, congruamque tibi gloriam et splendorem, pro commoda carnis assumptione substantia, adhibuit; idque ea excellentia, qua non tantum humanus animus, sed nec forte eminentium angelorum intellectus ullus complecti possit. Enimvero maneat haec divina semper obscuritate mystice occultiusque honorata pariter et conservata, veramque propriam rationem inconcussam, ad usque supremam rerum in integrum restitutionem, retineant. Ut ne nos tamen divinarum tuarum rerum expertes dimiseris, verbum largire ceu Verbi Mater, modumque edoceas, quo tua illa migratio habuit. Haec enim stat omnis divinorum auditor, auribus in te acclinis vocemque tuam, qua olim Israël ratione divinam, audire cepit. Qua in altum, ac tuba * penetrabilius elata: Ego inquit, nihil
 immutavi eorum quae essent iuris naturae; omnibus vero decore ac cognata ratione patratis, *anima quidem magnifico Dominum, et spiritu exsulto*,¹ corpore autem transmutor, principium ac finem eam faciens deitatis gratiam, quam divinissimus ille in meo arcane utero incarnatus ostendit, cum scilicet in se ipse divinitatem indutum homi-

*1055

¹ Lc. I, 46.

ἐμοὶ σαρκωθεὶς ὁ ὑπέρθεος, ἐπεδείξατο, ἡνίκα δηλαδὴ τὸ ἀνθρώπινον ἐν ἑαυτῷ θεούμενον ἀνέπλαττε, καὶ ἦν ἡμῖν κατὰ μέθεξιν Πνεύματος ἐχαρίσατο, τῶν ἀπὸ γῆς χωρίων εἰς οὐρανούς ἀνιῶν μετὰ σώματος, οὓς οὔποτε καταλέλοιπεν. Ὃς τῇ περὶ τὸν ἄνθρωπον κηδεμονίᾳ καμπτόμενος, «ἐπέβλεψε μὲν ἐπὶ τὴν ταπεινώσιν τῆς δούλης αὐτοῦ», τὴν πρώτην εὐθὺς Εὐας ἄρᾶν ἐξάραι προθέμενος, ἐπεσκέψατο δὲ τῇ διὰ σαρκὸς ἐπιφανείᾳ τοὺς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένους, Ἐνατολὴ ἀφ' ὕψους ἀνατολῶν, καὶ κατεύθυνε τοὺς πόδας ἡμῶν εἰς ὁδὸν εἰρήνης. Θεὸς ὢν γὰρ ἀληθῶς, ἄνθρωπος ἐκ παρθενικῶν αἱμάτων ὑπερφυῶς ἐξ ἐμοῦ κεχηρημάτικε, ξένην τῇ φύσει σύλληψιν καὶ γέννησιν εἰσαγαγών. ἵνα τῇ καινοτομίᾳ τῶν φύσεων, ἀρθῇ μὲν τὰ παλαιά, ἀντεισαχθῇ δὲ τὰ νέα, καὶ μὴ παλαιούμενα, καὶ γένηται πάντα καινά, καὶ καινὴ πρὸς ἀλήθειαν κτίσις, διὰ τῆς καινῆς ταύτης καὶ ἀξιεπαινετωτάτης τοῦ Λόγου σαρκώσεως.

PG
37, 1056

Ποῦ γὰρ ἐν τοῖς πρὸ ἡμῶν ἤκουσται γυνὴ Θεοῦ Μήτηρ γενομένη ποτέ; ἢ Θεὸς γυναικὸς υἱὸς χρηματίσας; ἢ ἀνθρωπεῖα μορφὴ τῶν Χερουδὶμ ὑπεράνω, θεϊκοῖς ἐμφανίζουσα τόκοις, καὶ τὸ πᾶν διεξάγουσα; Τίς τὸν πηλὸν θεωθέντα, καὶ τὸν χοῦν ὑψωθέντα, τοὺς ἄνω καὶ τοὺς κάτω προσκυνητάς, ἐν ἁμφῷ Κύριον σέβας ἀδαιρέτως προσκυνεῖν ἐξεπαίδευσεν; Τίς τὴν ταπεινὴν καὶ χαμαιζήλον ἀνθρώπων ἐσχατιάν, τῇ θεῷ δει τοὺς ὄρους ὑπερνηξαμένην

1854

nem reformavit, nobisque participatione spiritus a terra in coelos corpore rediens, quos nunquam reliquisset, concessit. Qui paterna qua prosequitur hominem, cura movente, *respexit quidem humilitatem ancillae suae*,¹ statim decernens ut primam Evae maledictionem auferret: visitavit autem sua in carne apparitione eos qui in tenebris et umbra mortis sederent, Oriens ipse ex alto orientis, pedesque nostros direxit in viam pacis.² Nam cum Deus veritate esset, nova naturae conceptione et nativitate inducta, mirabili quadam ratione ex virginalibus meis sanguinibus homo factus est, ut innovatis naturis vetera quidem tollerentur, eorumque loco inducerentur nova et quae non veterascunt, efficerenturque omnia nova, novaque revera creatura nova hac laudatissimaque Verbi incarnatione.

PG
37, 1055

Quando enim prioribus saeculis auditum est, ut femina Dei Mater effecta sit? Vel quando Deus feminae filius dictus est? Aut quando humana forma superior facta Cherubinis, divina se editione ac partu manifestavit, resque universas gubernavit? Quis coelestes ac terrestres adoratores docuit, ut lutum deitatem indutum, ac pulverem sublime elatum, unum ambo proprium Numen indivise adorarent? Quis humilem humique depressam infirmam hominum vilitatem,

1854

¹ Lc. I, 48.² Lc. I, 78-79.

τῆς φύσεως, εἰς οὐρανούς ἀνεβίβασε, καὶ βατοὺς τοὺς ἀβάτους παρέδειξε, τρίβον καινίσας τοῖς ἀγχοθόνις ἀγνώριστον, ἵνα καὶ ἀγγέλοις συμπολῖται ἄνθρωποι ἀναδειχθῶσι; Ταῦτα τοίνυν ἐπ' ἐμοὶ τὰ μεγαλεῖα καταφανῶς προ-ελήλυθε, καὶ τούτοις ἐγὼ τηλικαύτην ἀπεκληρωσάμην δόξαν τε καὶ λαμπρότητα. "Ὅθεν εἰκότως « ἀπὸ τοῦ νῦν μακαριοῦσί με πᾶσαι αἱ γενεαί· πεποίηκε [γάρ] μοι μεγαλεῖα ὁ δυνατός, καὶ ἅγιον τὸ ὄνομα αὐτοῦ ». Καὶ τί γὰρ μεγαλειότερον τοῦ μητέρα κεκληθῆναι καὶ εἶναι Θεοῦ; Τῆς γε μὴν ἀποικίας ἦν ἐξ ἀνθρώπων πεποίημαι, σαφέτερον τὴν γνῶσιν αὐτόθεν τεκμαίροισθε, ὅθεν τοῦ γεηροῦ μου σκῆνους μετατεθὲν ἀπωκίσθη τὸ φύραμα τοῦ παρθενικοῦ λέγω καὶ θεολήπτου σώματος ἐξ οὐπερ ὁ ἀπλοὺς Ἰησοῦς συνετέθη "Εξεστι γὰρ τῷ βουλομένῳ παντί, τὰ εἰρημένα διὰ τῶν ὀρωμένων καταστοχάσασθαι. Πρόκεινται γοῦν κατ' ὀφθαλμοὺς τῶν θεωμένων τὰ θεῖα πιστῶς, εἰκόνες τινὲς ἐναργεῖς, καὶ χαρακτῆρες λάλοι τῆς ἐμῆς μεταστάσεως· ὁ τάφος οὗτος ἐκεῖνος, ὁ ἐν τῇ πέτρᾳ γλυφεῖς, ὃς μέχρι νῦν ἔστηκεν ἀσινής, τῆς ἐντυμβίου περιγραφῆς * ἀκηρύκτῳ φωνῇ διασημαίνων τὰ σύμβολα.

*1057

Τῆς γοῦν σωματικῆς ἐν αὐτῷ κατακλίσεως ἀψευδέστατοι μάρτυρες, τὰ ἐν τῇ πέτρᾳ κοιλώματα, τὰς τῶν μελῶν ἱερογραφοῦντες εὐπρεπεῖς ἐκτυπώσεις. Καὶ πρῶτος ὁ χειμάρρους ἐκεῖνος τῶν Κεδρῶν, ᾧ ταῦτα διαμπαῖς ἐμ-

naturae terminos deificationis gratia supergressam, ad coelos subvexit, novataque via terrenis ignota, coelos pervios, quo et homines angelis concives fierent, ostendit? Haec itaque in me palam praecessere magnalia, hisque ego tantam gloriam et splendorem sum consecuta. Quocirca merito *beatam ex hoc me dicent omnes generationes: fecit* (enim) *mihī magna qui potens est, et sanctum nomen eius*.¹ Quid enim ad maiestatem maius, quam ut vocer simque Dei mater? Meae autem ab humanis in alias et coelestes sedes migrationis, clariorem certa coniectura notitiam habueritis a loco unde translata terreni huius tabernaculi, virginalis, inquam, et assumpti a Deo corpusculi, conspersio migravit, ex qua simplex Iesus compositionem ascivit. Nam quisquis velit dicta omnia certo coniecerit ex visis. Prostant ergo ob eorum oculos qui fideli animo divina contemplantur, apertae quaedam imagines, vivique ac loquentes characteres translationis meae: nempe hoc ipsum sepulcrum, in petra excisum, quod * etiam-

*1058

Quod sane in eo corpore decubuerim, verissimi testes sunt cavitates illae, quae decoras sacrorum membrorum deformationes in petra repraesentant. Primusque torrens ille Cedron, quo haec undique gyro

¹ Lc. I, 48, 49.

περιείληπται, σαλπίζει διαπρυσίως τὰ θαύματα. Ἡ κοιλὰς, φημί, τοῦ Κλαυθμώνος, καθ' ἣν ὁ τάφος ἱδρυται τοῦ Ἰωσαφὰτ βασιλέως Ἰούδα, ἐν ᾧ τὸ μακάριον ἐκεῖνο τὸ πάθος τοῦ ἀπαθοῦς ἐλάβθανε τὰ προοίμια. Ἐκεῖ γὰρ θαμινὰ τοῖς μαθηταῖς ὁ Σωτὴρ συνηυλίζετο. Ἐκεῖ προσηύξατο θεὸς τὰ γόνατα πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Πατέρα, τοῦ ἐπιθυμητοῦ ποτηρίου κατ' οἰκονομίαν ἄρρητον ποιούμενος τὴν παραίτησιν. Ἐκεῖ τῷ προδότῃ φιλωθείς, ἔκδοτος τοῖς θεοκτόνοις γεγέννηται. Καὶ ταῦτα διὰ πείρας μάθοιεν ἀληθέστερον οἱ ἐπὶ χώρας γινόμενοι. Ὁ οὖν ἄπιστος ἀπίτω, καὶ μανθανέτω δι' αὐτοψίας τῶν λεγομένων τὴν δύναμιν· ὁ πιστὸς ἀρκείσθω τοῖς λεγομένοις, καὶ κατανοεῖτω διὰ τῶν φαινομένων τὰ μὴ ὁρώμενα, καὶ θαυμάζετω τὰ θαύματος ἄξια· Ἀλλ' ἡ μὲν ταφή τοιαύτη καὶ οὕτως ἔχουσα. Ὁ δὲ τῆς μεταστάσεως τρόπος, εἰ καὶ κοινὸς πρὸς ἅπαντας, ἀλλ' ἔστιν αὐτῷ καὶ ἰδιάζον ἀξίωμα, τὸ περιὸν ἔχον πρὸς τὸν καθ' ἑκάστον. Ἡ δὲ τοι μετάθεσις κρείττων μὲν λόγου καὶ ἀκοῆς, πλὴν ἐκ παλαιῶν ἔχουσα παραδειγμάτων τὴν μίμησιν. Τίς δὲ ὁ τῆς καταπαύσεως τόπος; Ἄρ' αἰσθήσει ληπτὸς, ἢ διανοίᾳ χωρητὸς; Οὐμενοῦν. Πῶς γὰρ ἂν ὁρῶτο, καὶ παρὰ τίσι νοοῖτο, μὴ πεφυκώς, πλὴν εἰ μὴ δι' ἀπαθείας κατ' ἀπειρόδωρον χάριν τὸν τῇδε φθάσαι χῶρον, καὶ τῆς

clauduntur, clara ceu tubae voce miracula praedicat. Quo, inquam, vallis Clauthmonis, in qua situm est sepulcrum Iosaphat regis Iuda, ubi beata illius passio, qui a passione immunis est, sumpsit exordia. Illic enim Salvator frequens versabatur cum discipulis suis.¹ Illic positus genibus Patrem precatus qui est in coelis, ineffabili dispensatione deprecabatur desideratum calicem.² Illic proditore specie amicitiae osculum infigente deicidis traditus est.³ Ac rem certius experimento noverint, qui fuerint in ea regione. Qui itaque incredulus est, abeat, ipsoque coram visu eorum quae dicimus vim agnoscat: fidelis autem dictis contentus, ex iis quae conspicua sunt, quae non videntur perspiciat, resque plenas miraculo admirationi habeat. Enimvero talis quidem sepultura est, eumque modum habens. At ratio transitus, quamquam ad omnes communis, habet nihilominus praecellentia singulorum propriam dignitatem. Porro superat quidem transitus iste vim sermonis auditusque, sic tamen ut exempla vetera imitetur ac referat. Verum quis locus requietionis? Sensune possit comprehendī, an mente capi? Minime sane. Qui enim videatur, aut a quibus animo concipiatur? Qui nisi iis, qui immensa quadam gratia affectionibus vacui, ad eum locum pervenerunt, quique dei-

¹ Io. XVIII, 2.

² Matth. XXVI, 39.

³ Ibid. 49.

ἐνταυθοῖ θεοειδοῦς καταστάσεως τρυφῆς ἡξιωμένοις; ἢ φησιν ὁ ἐμὸς προπάτωρ Δαβίδ· «Ἐν τόπῳ σκηνῆς θαυμαστῆς, ἕως τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ. Ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως καὶ ἐξομολογήσεως ἡχοῦ ἐορταζόντων».

Τοιαῦτα μὲν ἡ Θεοτόκος, ἥς ἀπὸ γλώσσης ὁ γλυκασμὸς ἀποστάζει τοῦ πνεύματος, «καὶ ἡ χάρις ἐν χεῖλεσι κέχυται». Ἡμᾶς δὲ τί δεῖ πρὸς ταῦτα εἰπεῖν, ἀδελφοί, ἢ θαυμάσαι τὴν ἀπειρομεγέθη καὶ τὰ ὅλα πανσόφως διέπουσαν Πρόνοιαν· «Ὡ βάθος πλούτου, λέγοντας, καὶ σοφίας, καὶ γνώσεως Θεοῦ! Ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ!» καὶ ὅσα ἐξῆς τοῦ λόγου. Θείας γὰρ * ὄντως ἔργα ταῦτα χειρός, καὶ *1060 ἀνθρωπίνης κρείττονα καταλήψεως. Οἷς καὶ τὸ μόνον ἐπερεῖσαι τὸν νοῦν, δέος ἐμποιεῖ καὶ τῷ λίαν ὑψηλὸν καὶ κεκαθαρμένον ἔχοντι τὸν νοῦν, ἢ πού γε πλέον ἐμοὶ τῷ γητῶν καὶ χαμερπεῖ, καὶ μηδὲν ὅτι πλὴν τοῦ πηλοῦ καὶ τῆς ὕλης, καὶ τῶν ὅσα ῥεῖ καὶ παρέρχεται νοεῖν ἐξισχύοντι, καὶ διὰ τοῦτο κραδαιομένῳ καὶ ἱλιγγιῶντι, μὴ τι καθυδρισθεῖν τῆς ἡμέρας τὸ μέγεθος, τῷ ῥυπῶντι τῆς ἐμῆς αὐθαδείας καὶ ἀσθeneίας σμικρυνόμενον λόγῳ.

Διαπορῆσθ' ὃ ἂν τις εἰκότως τῶν λίαν φιλομαθῶν ὅτου δὴ χάριν τὰ κατὰ τὴν ἄχραντον καὶ ὑπερκόσμιον τῆς Θεοτόκου μετὰστασιν οὐκ ἴσμεν τῶν

formis illius status deliciis frui meruerunt, animo conspici haudquam possit. Quemadmodum ait avus meus David: *In loco tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei. In voce exsultationis et confessionis sonus epulantium.*¹

Sic quidem Dei Genitrix, et cuius lingua distillat dulcedo spiritus: et *in cuius labiis gratia diffusa est.*² Nos autem, fratres, quid dicere ad haec oportet, nisi ut admiratione veneremur immensum magnam universaque sapientissime disponentem providentiam dicentes: *O altitudo divitiarum sapientiae et scientiae Dei! Quam inscrutabilia sunt iudicia eius, et impervestigabiles viae eius!*³ * et quae Scriptura deinceps habet. Plane enim divinae sunt manus opera haec, et quae humani intellectus captum superent.⁴ Ut vel tantum iis mentem defigere, valde etiam sublimi ac depurgato viris animo iniiciat metum; quanto potius terreno mihi ac humi repentī, quique nihil praeter lutum materiamque, ac res fluxas et caducas, cogitare sufficiam, eoque nutem ac dubius aestuem, ne quid festae diei maiestas, sordenti meae temeritatis imbecillitatisque imminutum sermone per iniuriam vilescat?

Caeterum non defuerit, qui sciendi cupidus merito dubitet quae-ratque curnam nemo, quod sciamus, theologorum doctorumque sa-

¹ Ps. XLI, 5.

² Ps. XLIV, 3.

³ Rom. XI, 33.

⁴ Prov. VIII, 9 sec. LXX.

θεολόγων τινὰ συγγεγραφότα, ἣ ὁπωσοῦν ἡμῖν καταλείψαντα σύνταγμα, ὥσπερ οὖν αὐτοὶ τὴν θεῖαν τῶν Εὐαγγελίων πτυκτὴν συντάξαν, καὶ τὰς θεολογικὰς ἐκφαντορίας παρέδωκαν. Καὶ λέγομεν· ὥς διὰ τὸ μακροῖς ὕστερον χρόνοις τῆς θεολήπτου συμβῆναι τὴν κοίμησιν. Λόγος γὰρ αὐτὴν πρὸς ἔσχατον καταντήσασαν γῆρας, μεταστῆναι τῶν τῆδε. Ἡ τό, μὴ τοὺς καιροὺς τὴν τούτων τέως ἐπιτρέπειν διάληψιν· ὅτι μὴδὲ προσῆκον ἦν, κατ' αὐτὴν γε τοῦ Εὐαγγελίου τὴν συγγραφὴν, τὸν τῆς οἰκονομίας σπαρέντα λόγον αὐτίκα περὶ τούτων διαλαθεῖν ἄλλης, ὥς εἰκός, δεομένων εἰδικῆς, ἣ κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν, σχολῆς τε καὶ πραγματείας. Ἀλλ' εἰ μὲν διὰ ταῦτα, οὐκ ἴσμεν ὅ τι καὶ φῶμεν. Εἰ δὲ διὰ τὸ μέχρι μόνον τῆς πρὸς ἡμᾶς ἐν σαρκὶ τοῦ Λόγου διατριβῆς παρατεῖναι τοὺς πνευματοφόρους ἄνδρας τῆς οἰκονομίας τὸν λόγον, καὶ πέρα μὴδὲν τῆς ἀπὸ γῆς ἀνόδου καθυποφῆναι, τούτοις τὴν σιωπὴν ἐποίησε, ἀγῶν πείθομαι. Πλὴν ἄλλ' ἵνα μὴ τὰ πολλὰ λεγόντων ἡμῶν, οἰηθεῖεν τινες παντελεῖ παραδεδοσθαι σιγῇ τὸ τῆς ἡμέρας μυστήριον, καλὸν οἶμαι προσθεῖναι τῷ λόγῳ τὸ κατὰ δύναμιν εὐρημένον, πρὸς τὴν τοῦ προκειμένου σκοποῦ σύλληψιν καὶ βεβαίωσιν. Οὐ γὰρ εἰς τέλος μεμένηκε πρὸς τοῖς ἱεροῖς λόγοις ἀνέκδοτον, εἰ καὶ ἀμυδρότερόν πως τεθεώρηται.

crorum, quae ad Dei Genitricis intemeratum venerabilissimumque transitum spectant, conscripserit, aut aliquam nobis de ea re scripturam reliquerit: eo modo quo ii divina Evangeliorum composuerunt volumina, theologicasque expositiones tradiderunt. Id vero causae respondemus, quod longo postea tempore Deo afflatae dormitio illa acciderit. Ferunt enim ubi ad extremam devenisset senectutem, migrasse ab humanis. Vel quia necdum ea tempora harum rerum explicationem permetterent. Nam neque congruum erat, ut cum primum conscribi coepit Evangelium, mox seminatus oeconomiae ac incarnationis sermo haec sibi disquirenda ac exponenda assumeret, quae utique peculiari alio quam pro temporis ratione, et otio et opera indigerent. Verum si quidem ob eas rationes, nec scimus quid loquamur. Sin autem quia divino Spiritu afflati viri, ad usque tantum Verbi in carne nobiscum commorationem sermonem oeconomiae et spectantem ad sacramentum assumpti hominis produxerunt, nec aliud ulterius quam ascensionem a terra docuerunt, eo illis silentium indictum sit; etiam ipse morem gero. Enimvero, ut ne qui, dum interim multa loquimur, existimaverint omnino traditum silentio diei sacramentum, operae pretium iudicavi, ut ad propositae rei intelligentiam et confirmationem, quod licuit invenire deinceps dicam. Quamquam enim res obscurius cognita sit, haudquaquam tamen mansit nihil omnino tradita sacris Eloquiis.

Εἴρηται γοῦν πρὸς τινι τῶν θεολόγων ἱερολόγων, σοφῶς τε καὶ ἐπιστημονικῶς ἐξησκημένῳ τὰ θεῖα, ὥς φησι, καὶ τῆς μυστικῆς ἱεροπλαστίας τῶν ὑπερουρανίων νόων τὰς ἀγγελοπρεπεῖς ὑποτυπώσεις ἐκκεκαλύφθαι. Πρὸς δέ, καὶ τὰς ἀπορρήτους ἐκφάνσεις, τὰς Παύλῳ τῷ θεσπεσίῳ δι' ὑπερβολὴν καθαρότητος ἐκφανθείσας ὑπηγορευθῆναι, ὧν τὴν ὑπέρφωτον *θεωνυμίαν τὸν κόσμον ἔχειν οὐ δυνατόν, ὥς πάσης κρυφιότητος καὶ ἀφθεγξίας ἐπέκεινα. Τίς οὗτος, εἰπῶ βούλεσθε; ἢ παρεῖς τὴν προσηγορίαν, ἐκ τῶν προσόντων τάνδρῃ δειγμάτων γνωρίσω τοῦτον ὑμῖν, ὥς ἐξ ὀνύχων τὸν λέοντα; οἶμαι δὲ μὴ λίαν ἀγνοεῖν τὸν ἄνδρα, τοὺς οὐκ ἀπείρως ἔχοντας τῆς ἀμφ' αὐτὸν εὐφυΐας. Ῥητέον οὖν τὴν προσηγορίαν τάνδρός, εἴ πως καὶ δι' αὐτῆς ὁ λόγος τὸ ἀξίόπιστον ἔχει.

Διονύσιος οὗτός ἐστιν ὁ πολὺς τὰ θεῖα, καὶ μέγας τὰ κατ' οὐρανὸν ἀκούσματα, καὶ ὅσα τῆς ἀκατονομάστου θεωνυμίας ἐστὶν ἰνδάλματα καὶ εἰκάσματα. Ὃς ἐν τῇ «Περὶ θεῶν ὀνομάτων» ἱερωτάτῃ πτυκτῇ, πρὸς τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ τῷ περὶ ταύτης, ἢ τῆς εὐχῆς δύναμις, καὶ περὶ τοῦ μακαρίου Ἱεροθέου, καὶ περὶ εὐλαδείας καὶ συγγραφῆς θεολογικῆς, αὐτοῦ που τοῦ λόγου γενόμενος, καὶ τὰ κατὰ τὸν θεῖον ἐκεῖνον ἄνδρα παρεκθατικώτερον διεξιὼν, τάδε φησὶ πρὸς Τιμόθεον γράφων· «Καίτοι καὶ τοῦτο ἡμῖν ἐπιτετῆρηται λίαν ἐμμελῶς,

Dictum itaque est a quodam theologo et doctore, eoque sapienter ac scite in divinarum rerum scientiam exulto, cui etiam occultioris sacratorisque supercoelestium mentium formationis angelicas informationes revelatas aiunt: insuper etiam coelestis doctrinae, quam admirabilis Paulus excellenti puritate doceri coelitus meruit, * exposita suggestaque arcana; quorum luce clariora divina nomina mundus nequit habere, ut quae omnem obscuritatem et vim sermonis plane excedant. Vultis dicam quisnam iste sit, an praetermissa nominis appellatione, hunc vobis virum ex iis quae insunt notis, tamquam ex ungue leonem, cognitum faciam? Porro arbitror non admodum ignotum virum, si qui eius ingenii dexteritatem et divitias non penitus rudes ignorant. Dicendum itaque viri, nomen, si quo modo inde sermo fidem habeat.

Vir iste Dionysius est divina doctissimus, magnusque coelestium rerum auditione, ac eorum quotquot ad innominabilium Dei nominum species tenuesque repraesentatioves, quales mens humana ferre potest, pertinent. Is sacratissimo libro *De divinis nominibus*, cum ad tertium caput, ubi de virtute orationis, deque beato Hierotheo, ac de modesta cautione, nec non de divinarum rerum conscriptione disserit, ad certum eius locum venisset, atque ea quae spectant ad virum illum admirabilem, nonnulla digressione enarrasset, haec ait ad Timotheum scribens: « Quamquam hoc a nobis diligenter observatum

ὥστε τοῖς αὐτῷ τῷ θεῷ καθηγεμόνι κατ' ἔκφασιν σαφῇ διηυκρινημένοις, μηδ' ὅλως ἐγκεχειρηκέναι πρὸς ταυτολογίαν, εἰς τὴν αὐτὴν τοῦ προστεθέντος αὐτῷ λογίου διασάφῃσιν. Ἐπεὶ καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς θεολήπτοις ἡμῶν ἱεράρχαις, ἡνίκα καὶ ἡμεῖς, ὡς οἴσθα, καὶ αὐτός, καὶ πολλοὶ τῶν ἱερῶν ἡμῶν ἀδελφῶν, ἐπὶ τὴν θέαν τοῦ ζωαρχικοῦ καὶ θεοδόχου σώματος συνεληλύθαμεν· παρῆν δὲ καὶ ὁ ἀδελφόςθεος Ἰάκωβος, καὶ Πέτρος ἡ κορυφαία καὶ πρεσβυτάτη τῶν θεολόγων ἀκρότης· εἶτα ἐδόκει μετὰ τὴν θέαν ὑμῆσαι τοὺς ἱεράρχας ἅπαντας, ὡς ἕκαστος ᾗ ἱκανός, τὴν ἀπειροδύναμον ἀγαθότητα τῆς θαρραλικῆς ἀσθενείας· πάντων ἐκράτει μετὰ τοὺς θεολόγους, ὡς οἴσθα, τῶν ἄλλων ἱερομυστῶν. Ὅλος ἐκδημῶν, ὅλος ἐξιστάμενος ἑαυτοῦ, καὶ τὴν πρὸς τὰ ὑμνούμενα κοινωνίαν πάσχων. Καὶ πρὸς πάντων ὧν ἤκουετο καὶ ἑωρᾶτο, καὶ ἐγινώσκετο καὶ οὐκ ἐγινώσκετο, θεολήπτος εἶναι καὶ θεῖος ὑμνολόγος κρινόμενος». Ὡς μακαρίας ὄντως καὶ ψυχῆς καὶ γλώττης, τῆς ταῦτα μνηθείσης καὶ φθεγξαμένης! ὦ τίς ἂν μοι *δοίῃ πρὸς τὰ ὦτα τῶν θεοειδῶς ὑμνηθέντων τὰ ἀπηχήματα; Εἰ γὰρ ἐκεῖνοι καίπερ οὕτω μετάρσιον εἰληχόσι τὸν βίον, καὶ ἀμιγῇ τῶν κάτω τὴν κατὰ νοῦν θεωρίαν, οὕτως ὁ ὑμῶν ἔθαυμάζετο· πηλίκῃ ᾗ τὰ ὑμνούμενα, μᾶλλον δὲ τὸ ὑμνούμενον; Πρὸς δὲ τὰ ἐξῆς ὁ λόγος χωρεῖτω· «Καὶ τί ἂν σοι, φησί, περὶ τῶν ἐκεῖ θεολογηθέντων

1063

est, ut quae divinus idem praeceptor aperta expositione distinxisset, ea nullo modo tractaremus, iisdem repetendis ad eandem sententiae, quae ab eo proposita esset, explanationem. Nam etiam apud ipsos numine afflatos antistites nostros, cum et nos, ut scis, et tu, et multi ex sanctis fratribus nostris, ad corpus quod vitae principium Deum suscepisset, intuendum convenissemus (porro etiam aderat Dei frater Iacobus, et Petrus summus ac praestantissimus theologorum vertex), placuissetque ut post spectaculum, sacri omnes antistites, pro suis quisque viribus, infinitae virtutis bonitatem matris Dei imbecillitatis laudibus efferrent, theologis, id est Apostolis, exceptis, sacros omnes alios praecones, ut te non fugit, superabat. Totus videlicet excedens, totus extra se raptus atque eorum quae laudaret communione affectus, * ut ab omnibus qui ipsum audiebant et cernebant tum qui agnoscerent, tum qui non agnoscerent, divino numine correptus, ac divinus plane laudator esse censeretur». O beatum plane et animum et linguam! Animum inquam his eruditum, linguamque verba eiusmodi prolocutam. O quis dederit, ut eorum quae divina quadam ratione celebrata sunt, extremos sonos auribus hauriam! Nam viris illis quamquam vita adeo sublimi, mentisque contemplatione sic a terrenis elevata, ita laudantem demirantibus, quanta putandum fuisse ab eo laudibus celebrata, ipsumque adeo quod laudibus celebrabat? Caeterum procedat oratio ad ea quae reliqua sunt. «Sed quid

λέγοιμι; Καὶ γὰρ εἰ μὴ καὶ ἑαυτοῦ ἐπιλέλῃσμαι, πολλάκις οἶδα παρὰ σοῦ καὶ μέρη τινὰ τῶν ἐνθεαστικῶν ἐκείνων ὑμνωδιῶν ἐπακούσας· οὕτως σοι σπουδῇ μὴ ἐκ παρέργου τὰ θεῖα μεταδιδώκειν. Πλὴν ἀλλὰ τὰ ἐκεῖ μυστήρια, καὶ ὥς τοῖς πολλοῖς ἄρρητα, καὶ ὥς ἐγνωσμένα σοι, παραλείψομεν ».

Ταῦτα ἡμῖν Διονύσιος, ὁ ὑψηλὸς τῆς θεολογίας ὑφηγητῆς· ὁ τῶν οὐρανῶν ὑψιπετῆς ἀετός, ὁ ἱερογραφικώτατος νοῦς. "Ἄξιον δὲ οἶμαι μὴ παρέργως τὰ εἰρημένα παραδραμεῖν, ἀλλ' ὥς ἐφικτὸν ἐμμεῖναι τούτοις, καὶ εἰσδῶναι τῷ βάθει τῶν νοημάτων, ἐξ οὗ καὶ τὸ ποθοῦμενον ἐκτυπώτερον, καὶ νῦν ἐμφανεστερον παραδείκνυται. Σὺ δέ μοι σεμνὸν ἀκροατήριον σκόπει τῶν ῥηθησομένων τὴν δύναμιν, ἵνα συνῆς τῶν μυστηρίων τὴν ἔκβασιν, καὶ γνῶς τίς καὶ ποταπὴ τῶν συνειλεγμένων ἢ συνάθροισις, καὶ προχρηματίσαντος τοῦ ἱεροφάντου τὸ θαῦμα.

Φέρε τοίνυν ἐκ σταθμῶν ἀποθάντες τῆς ἀειμνήστου Σιών (αὐτοῦ γὰρ ὑπὸ τοῦ λόγου μικρῷ πρόσθεν ἀνήχθημεν· ταύτην γὰρ εἶχεν ἡ Θεομήτωρ ἐπὶ γῆς ἐνδιαίτημα), ἐπικαίρως αὐτόθεν ἄρτι τοῦ παρθενικοῦ προπομπεύσωμεν σώματος. Αὐτοῦ γὰρ εἰς χεῖρας, οὗ ἐν χειρὶ πάντων ἡμῶν αἱ ψυχαί, τὴν ἑαυτῆς παρακαταθεμένη ψυχὴν ἡ Μητρόθεος, τὴν ἐν σαρκὶ ζωὴν συνεπέρανεν. Εἴθ' οὕτως τὴν ἐξόδιον ἀκολούθως ποιησάμενοι πρόοδον, τῇ ἐφ' ἡμῶν

tibi, inquit, de iis dicam, quae illic divina enarrata sunt? Nisi enim memet ipsius oblivio cepit, nonnullas etiam a Deo afflatorum illorum cantuum partes, persaepe abs te audivisse me novi: tanto tibi studio est, ut ne divina negligentius persequaris. Verumtamen, quae illic gesta sunt sacramenti plena, tum velut multis obscura, tum ut tibi nota, praetermittemus ».

In hunc nobis modum Dionysius loquitur; Dionysius, inquam, sublimis ille divinorum interpres, sublime volans coelorum aquila, sacris divinorum imaginibus plenissimus animus. Operae autem pretium arbitror, ut ne levius dicta praetereamus, sed quantum licuerit assequi, eis immoremur, ac sensorum profunda penetremus, unde et modo expressius declaretur clariusque quod volumus. Tu porro mihi venerabilis auditorum coetus, eorum quae dicenda sunt vim considera, ut sacramentorum eventum perspexeris, noverisque, quis et quantus conventus congregatus sit; ac sacro doctore ceu ex oraculo referente, atque miraculo praeunte.

Age itaque velut a gradibus sempiterna memoria habendae Sion descendentes; illuc enim haud ita pridem sermo subvexit (quippe illic Dei Mater agens in terris, domicilium habuit): inde iam opportune virginale corpus illud pompae funebri comites praemittamus. Dei siquidem Mater, in eius manus deposita anima, in cuius manu nostrum omnium animae positae sunt, vitam in carne finivit. Tum vero, ubi ordine elatum funus erimus prosecuti, secuto a pompa cantico car-

προπομπῇ τὸν ἐπικήδειον ἐπισυνάψωμεν ἔπαινον. Οὕτω γὰρ καὶ κατὰ ῥοὺν ἡμῖν ὁ λόγος δραμεῖται, καὶ τὰ εἰρημένα, τρανὴν δέξεται τὴν ἐξάπλωσιν. Ἰν' οὖν τοῦτο γένηται, δεῦρο ἄπιθι καὶ πρόδαινε φαιδροτάτῃ καὶ θυμρε-
στάτῃ ὀξυωπία τῆς διανοίας, ἀγαπητέ, ἐπὶ τὴν εὐλαδεστάτην Γεθσημανή, καὶ ἀνατύπωσαι σεαυτῷ εἰκόνα ἐμφανῇ, τῇ ἐκβάσει τῶν πραγμάτων τὰ εἰρημένα συγκρίνων. Οὐ γὰρ δεήσῃ μακρῶν λόγων εἰς ἐφόδιον γνώσεως, τοῖς ἔργοις ἐνατενίζων. « Πάντα γὰρ ἐνώπια τοῖς συνιοῦσι, καὶ ὀρθὰ τοῖς εὐρίσκουσι γινῶσιν ».

Αὐτοῦ δὴ τοίνυν εὐρήσεις περικαλλές τι καὶ κεκοσμημένον ἀνάκτορον,
*1065 πολυτελῆ τε καὶ λαμπρὸν * περικείμενον κόσμον. Ὑπὸ τοῦτον τὸν ὑπερ-
φερῆ τε καὶ ἱερότευκτον οἶκον, κατανόησον τὸν νυμφοδόχον καὶ παρθενικὸν
τῆς Θεοτόκου σηκόν. Περίβλεψαι δὲ τοῖς τῆς πίστεως ὄμμασι τῶν ἱερο-
γράπτων τῆς βασιλίδος μελῶν τὴν κατάκλιν. Ἦν οὐκ εἰς μακρὰν τῆς κη-
δείας, μεταθέντος αὐτῆς τοῦ ἱεροῦ σκήνους, αἱ κατ' αὐτῆς κοιτανθεῖσαι τῆς
πέτρας ὑπογλυφίδες, ἀχειροτεύκτως ἐνετυπώσαντο. Εὐρήσεις αὐτόθι καὶ
τὴν καταντήσασαν χρυσίμως τῶν ἱερομυστῶν ἄθροισιν, τῇ κατὰ νοῦν θεω-
ρία μυστικῶς ἐρευνώμενος· συμπαραεῖναι γὰρ τότε φησὶν ὁ ἱεροφάντης, κατ'
εὐδοκίαν ἄφραστον, οὐκ εὐαριθμῆτων ἱεροφόρων ἀνδρῶν ἄγρυμα. Ὡς ἂν
οὖν τῆς διανοίας τῶν εἰρημένων ἀψώμεθα, φέρε τῇ μυσταγωγίᾳ τοῦ θεοῦ
χειραγωγούμενοι Πνεύματος, συλλήπτορα τοῦ λόγου τὴν Μητέρα τοῦ Λό-

men funebre adiungamus. Sic enim nobis secundo cursu decurret oratio, et ea quae dicta sunt liquido exponentur. Ut ergo haec fuerint, veni, dilecte, vade et procede, laetissima ac maxime alacri animi perspicacitate, ad honorabile Gethsemani, tibi que ipse, viva expressaque deformata imagine, iis quae evenerunt dicta compone. Ubi enim gestis intenderis animum, haudquaquam prolixos sermones ceu subsidio necessarios ad veri cognitionem habueris. « Omnia enim praesentia intelligentibus, et recta invenientibus scientiam ».

Illic igitur pulchrum quoddam ornatumque templum, magnifico
*1066 splendidoque cultu decorum * occurret. Sub ea praeccellenti sacraque domo, tu mihi quod sponsam recepit, ac virginale Dei Genitricis considera adytum. Circumspice vero fidei luminibus decubantis reginae depicta membra (brevis a funere sacro eius translato tabernaculo) nulla manuum opera cavante ipsa, caelaturis petrae deformata. Sacrorum item doctorum coetum opportune occurrentem mentis contemplatione spiritaliter scrutatus, illic loci inveneris. Ait enim sacer interpres, ineffabili Dei beneplacito ac providentia, numerosam Deo afflatorum virorum multitudinem, una tunc adfuisse. Ut igitur sensum dictorum apprehendamus, age, ductrice divini Spiritus doctrina sacra, Sermonis Matrem, sermoni patronam et adiutricem aseiscamus. Plane

γου ποιώμεθα. Παρέσται γὰρ ἀγαθοδότις οὐσα, διδάξουσά τε καὶ συνετιοῦσα πλέον, ἢ ὅσον ἡμεῖς παραιτούμεθα. Ἀλλά μοι καὶ αὐτὸς παρείης, ὑφηγητά, μύστα καὶ θεωρὲ τῶν ἀλήπτων, καὶ τῆς σκηνῆς τῆς ἀληθινῆς ἱεροθῦτα, καὶ τοῖς σοῖς ἐμφιλοχωρεῖν ἐθέλοντι χειραγωγὸς εἶης, καὶ πρὸς τὴν τοῦ ζητουμένου δύναμιν ἀπλανῶς καθοδηγοίης μου τὴν διάνοιαν τῇ ἐποπτίᾳ τῆς μυστικῆς ἀντιλήψεως. Δείκνυσι τοίνυν διὰ τῶν ἑαυτοῦ λόγων ἡμῖν ὁ θεσπέσιος, ὡς ἅπας σχεδὸν τῶν ἱερῶν ἀποστόλων ὁ θίασος, περὶ τὸ σεπτὸν ἐκεῖνο καὶ μέγα τῆς Θεομήτορος συνεγήγερτο θέατρον, καὶ τοὺς ἀνὰ πᾶσαν διεσπαρμένους τὴν γῆν μαθητάς, ἅμα τότε συνευεγμένους, ὧν εἷς ἦν καὶ αὐτὸς σὺν Τιμοθέῳ καὶ Ἱεροθέῳ τοῖς θεοσόφοις. «Ἡνίκα γάρ, φησί, καὶ ἡμεῖς, ὡς οἴσθα, καὶ αὐτός, καὶ πολλοὶ τῶν ἱερῶν ἡμῶν ἀδελφῶν, ἐπὶ τὴν θέαν τοῦ ζωαρχικοῦ καὶ θεοδόχου σώματος συνεληλύθαμεν». Ζωαρχικὸν δὲ σῶμα οὐδ' ἂν ἄλλο νοήσοιμεν, πλὴν τοῦ θεοδόχου καὶ παρθενικοῦ σκήνου, ἐξ οὗ καὶ τὸ πρόσλημμα θεώσας ὁ ὑπερούσιος, καὶ εἰς οὐσίαν ἀληθῶς ἐλθὼν, ὑπὲρ οὐσίαν οὐσιώθη. Οὐ γὰρ τὸ Δεσποτικόν· ὅτι μὴ πρὸ τοῦ πάθους παρῆσαν οἱ μετὰ τὸ πάθος πιστεύσαντες. «Θεολήπτους δὲ ἱεράρχας», τοὺς θιασώτας οἶμαι τῶν μαθητῶν, ὡς προέδρους τοῦ λόγου, σαφῶς ἐνταῦθα παραδηλοῖ. Καὶ θαυμαστὸν οὐδέν, εἰ τὸ ἐξᾴραν Ἡλίαν πνεῦμά ποτε, καὶ διφρελάτην

enim aderit velut boni largitrix, ac supra quam petimus docebit. Sed et ipse interpres sacer, doctorque et spectator rerum comprehensione maiorum, verique tabernaculi sacerdos, mihi adsis, nec tuis libenter immoranti, ceu manu ductorem tete abnueris, mentemque meam ut vim quaesiti sine errore perspexerit, inspectione ac tutela spiritalis auxilii direxeris. Significat itaque verbis suis vir admirabilis, totum fere apostolorum sacratum chorum, ad venerabile illud magnumque Dei Matris coactum spectaculum, discipulosque per universam terram dispersos, una tunc fuisse congregatos. De quorum ipse numero fuit, cum divine sapientibus Timotheo atque Hierotheo: «Cum et nos, inquit, ut nosti, et tu, et multi ex sanctis fratribus nostris, ad corpus quod vitae principium dedisset, Deumque suscepisset, contuendum convenissemus». Caeterum nullum aliud cogitaverimus dictum zoarchicum corpus, praeter illud quod vitam edidisset, ac virginale tabernaculum; ex quo etiam assumptam carnem, is qui maior substantia est, divinitate donavit, totaque veritate ad substantiam veniens, altiori supra substantiam modo substantiam induit. Non enim eiusmodi corpus illud Dominicum fuerit. Nam non adfuissent ante passionem, qui post passionem credidissent. «Deo autem afflatus sacrorum antistites», eos puto clare hoc loco significatos, qui essent e discipulorum choro, tamquam verbi praefectos. Nec quidquam mirum, ut Spiritus qui quondam extulisset Eliam,

οὐρανοῦ πυρφόρον ἀναλαβὸν ἄρτι, τότε κακείνους ἐξαπίνης συνήγαγε διὰ νεφέλης ἐν πνεύματι. Ῥᾶστα γὰρ πάντα Θεῷ, καθὼς ἐν τῷ Ἀμβρακίου καὶ τῷ Δανιὴλ ἐγνωμεν.

Τούτους δὲ ὅσους ἂν οἶει τότε, ἀγαπητέ, ἄλλους ἄλλοθεν ὁπαδοὺς αὐτόθι συνενεχθέντας; τοῦτο γὰρ δηλοῖ τό· «Καὶ πολλοὶ τῶν ἱερῶν ἡμῶν ἀδελφῶν». Ὡς δῆλον εἶναι μηδὲ τῶν ἐπτάκις δέκα, τῶν ὕστερον ἀναδειγμένων Χριστοῦ μαθητῶν, ἡμοιορηκέναι τὸ θεόλεκτον ἐκεῖνο συνέδριον. Εἰκότως γὰρ τοὺς μὲν ὡς πρωτουργοὺς τοῦ μυστηρίου καὶ φιλοθεάμονας, ἐνίους δὲ καὶ μετ' αὐτοὺς εὐθύς, ὡς τὰ δεύτερα τῆς θεολογίας φέροντας,

*1068 Πνεύματι θεῷ συνελασθέντας * ὑπόγειον ἀχθῆναι. Τοῦτο γὰρ οἷς ἐπιφέρει δηλοῖ· «Παρῆν δὲ καὶ ὁ ἀδελφόθεος Ἰάκωβος, καὶ Πέτρος ἡ κορυφαία καὶ πρεσβυτάτη τῶν θεολόγων ἀκρότης». Θαυμάσειε δ' ἂν τις, αὐτῶν τὸ ἄθρόον τῆς συνελεύσεως ἐννοῶν.

PG 97, 1068 Οἱ ἐπειδὴν κατὰ τὴν Ἱερουσαλὴμ ἅμα πάντες συνεληλύθασιν (ἄπειρον δέ τι στίφος ἦν ἀμφ' αὐτοῖς), τί γέγονε, καὶ τίνα πεπραγμάτευται, τὰ ἐξῆς δηλώσει. «Εἴτα γὰρ ἐδόκει, φησί, μετὰ τὴν θεῶν ὑμνῆσαι τοὺς ἱεράρχας ἅπαντας, ὡς ἕκαστος ἦν ἱκανός, τὴν ἀπειροδύναμον ἀγαθότητα τῆς θεαρχικῆς ἀσθενείας». Ἀλλὰ τίς ἡ θέα, καὶ τὸ κάλλος ἡλίκον, ἢ τίς ἡ ἐφύμνιος

1855

aurigamque coeli igniferum assumpsisset, eos etiam per nubem in spiritu id temporis momento congregaverit. Nam sunt omnia Deo facilia, quemadmodum in Habacuc et Daniele novimus.¹

Tu vero, dilecte, quam multos putas ex aliis partibus illic societate congressos? Id enim significat quod ait: «Et multi ex sanctis fratribus nostris». Ut palam sit neque septuaginta postremum creatos Christi discipulos defuisse electo illi a Deo coetui atque concilio. Par enim erat ut tum illi, velut qui primarii in mysterio essent ac spectaculi amantes, tum alii post eos quidam eisque proximi, ut

*1067 qui secundas in theologia * ferrent, divino compellente Spiritu, actutum subque id momentum temporis congregarentur. Hoc enim significat ex iis quae adiecit: «Aderat autem etiam Dei frater Iacobus, et Petrus, summus ac praestantissimus theologorum vertex». Plane vero fuerit ut quis admiraretur cogitans ut ita subito convenerunt.

PG 97, 1067 Ubi porro omnes pariter ad urbem Hierosolymam convenissent (circumstabat vero immensum quoddam agmen), quid acciderit, quaeve sint gesta sequentibus declarabitur. «Ac tum, inquit, placuit, ut post spectaculum sacri omnes antistites, pro suis quisque viribus, infinitae virtutis bonitatem imbecillitatis Matris Dei laudibus efferrent». Age enimvero, videamus, siquidem videre liceat intellectua-

1855

¹ Dan. XIV, 33 s.

θεολογία τῆς θεοτερποῦς ὠραιότητος, φέρε ἴδωμεν, εἴπερ οἷόν τε ταύτην νοεροῖς ἰδεῖν ὀφθαλμοῖς. Θέα φωτοειδῆς τε καὶ εὐπρεπῆς ἡ τότε τοῖς θεολήπτοις φανεῖσα εἴη ἄν, ὥς ὁ ἐμὸς λόγος, ἡ παμφαῆς τοῦ παρθενικοῦ σκήνου θεολαμπία, καθ' ἣν τὸ ζωαρχικὸν καὶ ὀλόφωτον ὠρᾶτο τῆς Θεοτόκου σῶμα, τὸ ὑπὲρ ἡμᾶς, καὶ ἡμέτερον δι' οὗ ζωῆς ἡμῖν θειοτέρας ἀρχὴν ὁ ζωαρχικὸς Ἰησοῦς ἐχαρίσατο, τὴν ἡμετέραν ἀπαρχὴν ζωῆς ἀρχὴν ποιησάμενος, ἣν ἐκ παρθενικῆς ἐαυτῷ νηδύος ὑπερφυῶς ἐσχεδίασεν. « Εἰ δὲ ἡ ἀπαρχὴ ἀγία, κατὰ τὸν Ἀπόστολον καὶ τὸ φύραμα δῆλον· καὶ εἰ ἡ ῥίζα ἀγία, καὶ οἱ κλάδοι δῆπουθεν ». Ζωαρχικὸν ἄρα τῆς Θεοτόκου τὸ σῶμα, ὅλον αὐτὸ τῆς θεότητος τὸ ζωαρχικὸν εἰσδεξάμενον πλήρωμα, τὸ πολυτίμητον τῆς παρθενίας κειμήλιον, ὁ ὑπερφερὴς οὐρανός, ἡ θεογεώργητος γῆ, ἡ ἀπαρχὴ τοῦ ἐν Χριστῷ θεωθέντος Ἀδαμιαίου φυράματος, τὸ πανόμοιον τῆς ἀρχικῆς ὠραιότητος Ἰνδαλμα, ὁ θεοσφράγιστος τῶν ἀπορρήτων τοῦ Θεοῦ κριμάτων θησαυροφύλαξ, τὸ τῶν ἀρετῶν ἐνδιαίτημα, ἡ νοητὴ τῶν θείων τῆς περὶ ἡμᾶς οἰκονομίας λόγων πυκτὴ ὁ ἀνερμήνευτος τῆς ἀκενώτου πληρώσεως « τοῦ πάντα ἐν πᾶσι πληρουμένου » βυθός, ὁ ἀβράγης πύργος τῶν ἀποκρύφων ἐλπίδων, τῆς ὑπὲρ νοῦν ἀφθορίας ὁ θησαυρός, ἡ βασιλεία τοῦ ἀνδρωθέντος ὑπερα-

libus oculis, quodnam illud sit spectaculum, ac quanta pulchritudo, quatenam item theologia, in speciei Deum delectantis laudes effusa. Lucidum itaque ac plane decorum spectaculum, quod id temporis Deo afflatis viris illuxit, ut equidem explico, illustrissima fuit virginalis tabernaculi ceu a Deo effulgentia, quam Deiparae corpus illud, ceu vitae principium totumque luminosum viderunt. Corpus, inquam, supra nos ac humanam sortem, et nostram; quo nobis diviniore vitae principium, primitias nostras quas sibi ipse mirabiliter ex virginali utero velut subitario opere conflavit, vitae principium faciens, vitae princeps auctorque Iesus, concessit. *Quod si delibatio sancta*, iuxta Apostolum, *plane et massa: et si radix sancta, utique et rami*.¹ Est ergo Deiparae corpus vitale ac ceu vitae initiativum, quod ipsam totam deitatis vitalem vitaeque initiativam plenitudinem in se suscepit. Corpus, inquam, pretiosum virginitatis monile, praecellens coelum, Deo culta terra, delibatio massae humani ex Adam generis in Christo deitate donatae, simillima principis speciei atque decoris repraesentatio; arcanorum Dei iudiciorum a Deo obsignatus thesaurus; domicilium virtutum; spiritalis mirabilium divinae in nos dispensationis sermonum liber; inexplicabilis profunditas in vacuum plenitudinis eius, *qui omnia implet in omnibus*;² turris firmissima absconditae spei; incorruptionis intellectum superantis thesaurus;

¹ Rom. XI, 16.

² Ephes. IV, 10.

νάρχου Λόγου στολή, τὸ ἐπίγειον τοῦ οὐρανίου Βασιλέως παλάτιον, τὸ περιώνυμον τῶν θείων πρὸς ἡμᾶς συναλλαγμάτων ἐργαστήριον, ἡ παναρμόνιος τῆς θεϊκῆς ἐνσωματώσεως ὕλη, ὁ θεοτελής τοῦ παντουργοῦ καὶ ἀριστοτέχνου πηλός, ἐξ οὗ καθ' ἡμᾶς δι' ἡμᾶς ὁλοκῶς καὶ ἀληθῶς εἰς οὐσίαν ἐλθὼν ὁ ὑπερούσιος οὐσιώθη.

Καὶ ὦ μακαρίων ὄντως ὁμμάτων, καὶ χειλέων τῶν ὑμνηκότων αὐτά! Τίς δ' ἂν ἐκεῖνα τὰ μυστικὰ θεάματα γλώσση διερμηνεύσει; Τίς ὁ τοῦ νοητοῦ φωτός τὸ φανότατον ὄχημα; Ἐκεῖνη ἡ λαμπὰς ἦν, δι' ἧς τῆς δικαιοσύνης τὸν ἥλιον ἡ φύσις ὑπὲρ φύσιν ἐδέξατο. Ἐκεῖνη τὸ νοερὸν ἐστὶ κάτοπτρον τοῦ πατρικοῦ ἀπαυγάσματος. Ἐκεῖνης τῇ λαμπρότητι τὸν πρὸ *ἑωσφόρου Θεὸν ἐνελάμφθημεν· αὕτη ἐστὶν ὁ θρόνος ὁ ὑψηλός καὶ ἐπηρμένος, ἐν ᾧ Κύριος Σαβαώθ καθήμενος, τῷ διορατικωτάτῳ τῶν προφητῶν Ἡσαΐα τεθέατο. Αὕτη τὸ βασιλικὸν ὑπάρχει τοῦ οὐρανίου γένους ἀξίωμα, τὸ πάσης ἱεροθύτου λατρείας ἁγιαστήριον, τὸ νοερὸν τῶν θείων ὁλοκαυτωμάτων θυμίαμα, ἡ λαβὴς τοῦ καθαρτικοῦ ἄνθρακος, ἡ Λευϊτικὴ βάβδος, ἡ ῥίζα τοῦ Ἰησοῦ, τὸ Δαυϊτικὸν σκῆπτρον, ἡ μήτηρ τοῦ πλάσαντος, ἡ τίθη τοῦ τρέφοντος, ἡ πύλη τῆς Ἀνατολῆς Χριστοῦ, τοῦ ἐξ ὕψους ἀνατολῶν ἀνατείλαντος, ὁ βραχὺς κόλπος τοῦ τὸ πᾶν περιέχοντος, τὸ ἄσπιλον ἔνδυμα τοῦ ἀμνοῦ

regia Verbi principium omne superantis stola; terrenum coelestis Regis palatium; celebris divinorum cum hominibus contractuum officina; congruentissima divinae humanationis materia; divine perfectum eius qui omnia efficit optimique artificis lutum, ex quo more humano propter homines, ex toto vereque ad substantiam accedens qui substantiam superat, substantiam indutus est.

Ac plane beatos revera oculos labiaque eorum, qui haec celebraverunt! Quae vero lingua mystica illa ac sacratiora spectacula interpretari queat? Quodnam autem illud spiritualis lucis perspicuissimum vehiculum? Fuit haec lampas illa, per quam iustitiae solem altiori supra naturam ratione natura suscepit. Haec intellectuale speculum est paterni *splendoris. Eius nos claritate, Dei qui ante luciferum est claritate sumus illustrati.¹ Haec sublime illud solium est et elevatum, in quo sedens Dominus Sabaoth, prophetarum acutissimo Isaiæ visus est.² Haec, coelestis generis regalis dignitas, totius sacri cultus et sacrificii sanctuarium, spiritualis divinorum holocaustatum thymiamata, forceps carbonis expiatorii, virga Levitica, radix Iesse, sceptrum Davidicum, Fictoris mater, alentis nutrix, porta Orientis Christi, Orientis ex alto orientis, angustus sinus omnia complectentis, vestis sine macula Agni pariter et Pastoris, vitula iugi expers saginati

¹ Ps. CIX, 3.

² Isa. VI, 1.

καὶ ποιμένος, ἡ ἀπειρόζυγος δάμαλις τοῦ μόσχου τοῦ σιτευτοῦ, ὁ καθαρώτατος πόκος τῆς οὐρανίου δρόσου, ἡ παρθένος γῆ τοῦ τὸν Ἀδάμ ἀναπλάσαντος, ὁ οὐρανὸς τοῦ τὴν γῆν οὐρανώσαντος, τὸ μέγα τῶν προφητῶν δράμα, ὁ πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως φαντασθέντες οἱ ἅγιοι, τὰς μυστικὰς θεοπλαστίας συμβολικῶς ἐδιδάσκοντο, καὶ τὸ μέγα τῆς οἰκονομίας ἐτυποῦντο μυστήριον. Ὁ μέγας ἐν μικρῷ κόσμος τοῦ τὸν κόσμον οὐκ ὄντα παραγαγόντος πρὸς ὑπαρξιν, τὸν τῆς αὐτοῦ μεγαλειότητος ἄγγελον.

Ἀλλὰ τὴν οὕτω τετιμημένην καὶ λελαμπρυσμένην Θεῷ, τῷ πάντων γενεσιάρχῃ καὶ συνοχεῖ τῶν ὄλων, πῶς οὐκ ἦν ἀποθαυμάζειν ἐπὶ κλίνης κειμένην ὀρώντας, τῶν σωματικῶν ἀποκαυθεισῶν αὐτῇ τότε δυνάμεων; Τοῦτο γάρ, οἶμαι, δηλοῖ φάσκων ὁ ἱεροφάντης· « Τὴν ἀπειροδύναμον ἀγαθότητα τῆς θεαρχικῆς ἀσθενείας ». Καὶ γὰρ ἦν δέους μεστὸν τὸ ὀρώμενον· ἡ ζωηφόρος, νεκρόφορος· ἡ θεόμιλος, ἄφρονος· ἡ ὥς ἐν κιβωτῷ τῇ μήτρᾳ τὴν ζωὴν δεξαμένη, νεκρὰ καὶ ἄπνους ἐπὶ κλίνης κειμένη. Ἄπερ εἰ καὶ ξένα τῆς φύσεως, ἀλλ' οὐκ ἀθαύμαστα. Μυστήρια γὰρ ἦν ἐκεῖ νοητά, τῷ γε νοητῶς ὀρᾶν δυναμένῳ τὰ θεῖα· τόκος καὶ παρθενία, λόγοι προνοίας καὶ κρίσεως, ὑπεροχῆς καὶ ὑφέσεως, μεγέθους καὶ ταπεινώσεως. Ἐκεῖ σωματοειδὲς ἀμυροῦν τοῦ ἡλίου τὰς λαμπηδόνας. Ἐκεῖ θνητότης ἀείζωος, τὰς τῶν ὀρώντων ὀψεις περιυαζέουσα. Πλοῦτος ἐκεῖ τὸν οὐρανὸν ὅλον πληρῶν καὶ τὰ ἐπί-

vituli, mundissimum vellus coelestis roris, terra virgo instauratoris Adae, eius coelum qui terram et coelos fecit; magna illa prophetarum visio, quam multifarie multisque modis sancti imaginantes, sacratiores divinas imagines symbolice docebantur, magnumque dispensationis sacramentum figuraliter intelligebant. Magnus ille in parvo mundus, eius qui mundum ex nihilo creavit, suae ipsius magnificentiae nuntium.

Enimvero qui non mirarentur, qui sic Deo omnium auctori omniaque continenti, honoribus praelatam, lecto iacentem aspicerent, extinctis plane viribus corporis? Hoc enim doctorem sacrum iis verbis significare arbitror: « Infinitae virtutis bonitatem imbecillitatis thearchicae », hoc est divinae, ac Dei matris, et velut principii. Plane enim erat timore plenum spectaculum. Vitae mater exportata mortua; ut assueta Dei colloquio muta esset, et quae velut in arcam Vitam in vulva suscepisset, mortua et sine spiritu iaceret in lecto. Ac licet essent res eiusmodi praeter naturae modum, haud tamen minus admirationem habebant. Quippe illic sacramenta erant mentis oculo spectabilia, si quis mentalibus oculis divina videre potis erat. Nempe partus atque virginitas, Providentiae rationes atque iudicii, excellentiae et deiectionis, magnitudinis et humilitatis. Solis illic fulgores obscurabat corporea species. Illic immortalis mortalitas intuentium collustrabat facies. Divitiae illic totum coelum ac terram

γεια. Θεάμα καινὸν καὶ πάντων θεαμάτων ἀξιολογώτατον. Τί τοῦτο τὸ μη-
τρόθειον σκῆνος ἐπὶ στιβάδος κείμενον, ἐξ οὗ Θεὸς ἀγαλματοφορῶν τὸ ἡμέ-
τερον ἀνδρικῶς προελήλυθε, καὶ τὸ κεφάλαιον, ἐν ᾧ τῆς ἀπογαιωθείσης φύ-
σεως ἀναμορφωθὲν ἐθεώθη τὸ φύραμα; Καὶ ἡ μὲν θεὰ τοιαύτη καὶ οὕτως
ἔχουσα· καὶ τάχα γε κρείττων, ἢ ὡς αὐτοὶ μετρίως συνδιεξήλθομεν. Ὁ ὕμνος
δὲ τίς; καὶ τὰ ὑμνούμενα οἷα; Χριστὸς παρήτω καὶ διδότης λόγον ἡμῖν, ὡς
Λόγος καὶ σοφία καὶ δύναμις, καὶ τὸν ἡμέτερον ὁδηγεῖται νοῦν, ἐπὶ τὰ φανὰ
τῶν θείων ὑμνοφιδίων ἀπαυγάσματα· οἷς τρανοῦσθαι * ἡμῶν εἴη διαπαντὸς τὴν
διάνοιαν, καὶ ὑπ' ὧν ἐλλαμφθεῖν τε καὶ συγκρατηθεῖν ἐν αὐτῷ Χρι-
στῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ παντοκράτορι Πατρὶ
καὶ τῷ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
Ἀμήν.

PG
97, 1072

Oratio XIII. In Dormitionem B. V. Mariae. II. Μυστήριον ἡ παροῦσα
πανήγυρις, ὑπόθεσιν ἔχουσα τῆς Θεοτόκου τὴν κοίμησιν, καὶ λόγων ὑπερ-
αίρουσα δύναμιν. Μυστήριον, οὐ παρὰ πολλοῖς μὲν ἤδη τελούμενον, παρὰ
πᾶσι δὲ νῦν καὶ τιμώμενον καὶ στεργόμενον. Καὶ τοῦτο ἡμῶν ἐστὶν ἡ πανή-
γυρις, ἡ τοῦ μυστηρίου φανέρωσις, ἥτ' οὖν ἐξάπλωσις. Εἰ καὶ προκρίνειν
ἐθέλουσα τῶν λόγων τὴν σιωπὴν, ὑπὸ τοῦ πόθου βιάζεται, καὶ μικρὸν ὅσον
αὐτοῖς ὑπενδίδωσι τοῦ λέγειν παραχωροῦσα· καίπερ οὐκ ἔχουσι τὸ θαρβεῖν,

1856

replebant. Erat spectaculum novum, atque inter spectacula omnia
maximi habendum. Quantum illud ut Dei matris tabernaculum, ex
quo Deus humanam indutus imaginem virique processisset specie, ca-
putque illud, in quo sumptae e terra naturae reformata conspersio
divinitatem induisset, capulo depositum prostaret? Ac quidem
eiusmodi fuit spectaculum, et ita habens, aut forte etiam augustius,
quam * nobis modice enarrare licuerit. Caeterum quale et quantum
fuit canticum, qualiaue cantico celebrata? Adsit Christus, ac nobis
sermonem praebeat, tamquam ipse Sermo et sapientia et virtus, seque
nostris mentibus ducem ad praeclaros divinorum canticorum splen-
dores exhibeat: quibus se utinam semper explicet noster animus et
cogitatio, quibus etiam illustremur ipsi ac conservemur, in ipso
Christo Domino nostro, cui cum Patre omnipotenti, ac vivifico Spiritu
gloria sit et potestas, nunc et semper, et in saecula saeculorum. Amen.

*1071

PG
97, 1071

Oratio XIII. In Dormitionem B. V. Mariae. II. Sacramentum est
hodierna celebritas, cui ratio et argumentum Dei Genitricis dormitio,
vimque totam sermonis superat. Sacramentum est, hactenus qui-
dem paucis celebratum, quod tamen omnes honori ac desiderio ha-
beant. Nostra porro solemnitas et celebris conventus, sacramenti
declaratio, sive explicatio est: ac quamvis libens silentium verbis
anteponat, vim tamen faciente desiderio, etiam modicum aliquan-

1856

οὐδὲ τὴν ἑαυτῶν ἀγνοοῦσιν ἀσθένειαν, ἢ ὅπως ἂν μετρίως ἀφοσιώσωνται τῆς μακρᾶς σιωπῆς τὸ ἀπόρρητον. Πανηγυριστέον οὖν τὸ δῶρον, ἀλλὰ μὴ συγχωστέον· μὴ ὅτι πρόσφατον ἔχει τὴν εὐρεσιν, ἀλλ' ὅτι πρὸς τὴν οἰκείαν ἐπανῆλθεν εὐπρέπειαν. Οὐ γὰρ ἐπείτοι τισὶ τῶν πρὸ ἡμῶν οὐ διέγνωστο, ἤδη καὶ σιωπᾶσθαι ἄξιον· ἀλλ' ὅτι μὴ πάντα διέφυγε, κηρύττεσθαι ὅσιον. Οὐκοῦν γενέσθω μία κοινὴ σήμερον οὐρανίων καὶ ἐπιγείων πανήγυρις, καὶ ἀγγέλοις συνευφραινέσθωσαν ἄνθρωποι, καὶ πᾶσα γλῶσσα χορευέτω καὶ προσφδέτω τῇ Θεοτόκῳ τὸ «χαῖρε». Τοῦτο γὰρ καὶ Γαβριὴλ πρότερον ἐποιεῖτο τοῦ μυστηρίου προοίμιον, ὅτε τὸ πάσης θεολογίας ἐκφανέστατον, ἡ καθ' ἡμᾶς Ἰησοῦ θεοπλαστία, κατ' οἰκονομίαν ἄρρητον, ἐν τῷ παρθενικῷ τῆς φύσεως ἐργαστηρίῳ καινοπρεπῶς διεπλάττετο. Καὶ χρή γε πάλιν ἡμᾶς ὥσπερ τι γέρας ἐξαίρετον τοῦτο τῇ Βασιλίδι τοῦ γένους προσαγαγεῖν χαριστήριον· ὅτι δὴ πρέπει καὶ μεταστάση λέγειν αὐτῇ τὸ «χαῖρε». Μόνη γὰρ ἡμῖν τὴν χαρὰν εἰσοίκισασα, τὴν λύπην ἐξήλασε τῆς προμήτορος. «Σαλπίσσωμεν οὖν σάλπιγξιν ἐν Σιών· ἀναλάβωμεν ψαλτήριον καὶ κιθάραν». Ἄσωμεν τῇ Μητρὶ τοῦ Θεοῦ, ἄσωμεν οὐκ ἐπιθαλάμιον, ἀλλ' ἐπιτάφιον ἀνακρουόμενοι μέλος. Φιλοπευστήσῃ δ' ἂν τις εἰκότως τῶν λίαν ἐπεσκεμμένων· Ὅτου δὴ χάριν * τῆς Σιών ἐπεμνήσθης, ὃ τῆς παρούσης ἱερᾶς ὑμνολόγε φαιδρότητος; Ἄλ- *1073 λ' οὐκ ἀσκόπως, φαίην ἂν πρὸς αὐτόν· Ὡ οὗτος, τῆς παναγεστάτης ἐμνήσθην Σιών· ἐν ταύτῃ γὰρ τὸ μέγα τοῦτο μυσταγωγῆται τῆς Θεοτόκου μυστηρίον.

tulum cedens, quamquam non habentibus fiduciam, ac nec propriam ignorantibus infirmitatem, aut quam modice longae taciturnitatis arcano defuncturi simus, loqui permittit. Festo ergo conventu ac laetitia publica celebrandum donum, non tenebris obruendum: non obruendum, inquam, velut recens inventum, sed quod ad suum illum decorem redierit, celebrandum. Non enim quo nonnulli maiorum perspectum minus habuerint, etiam modo sileri debuerit, imo quod non prorsus effugerit, sancte fuerit celebrandum. Sit ergo unus hodie coelestium terrestriumque communis festus conventus, parique laetitia cum angelis homines gaudeant, ac lingua omnis saliat, et Ave illud Deiparae accinat. Hoc enim etiam Gabriel olim sacramenti fecit exordium, cum dispensatione ineffabili, quod theologiae totius et divinorum clarissimum est, divina Iesu in hominem fictio, novum decora ratione formaretur, in virginali naturae officina. Ac omnino operae pretium est, ut nunc iterum, ceu praecipuum honorarium, munus hoc offeramus Reginae hominum. Plane enim congruit, ut vel migranti dicamus Ave: quippe sola conciliato gaudio parentis primae fugavit tristitiam. *Clangamus tuba in Sion,¹ assumamus psalterium et * ci-* *1074

¹ Ioël II, 15.

Ἐν ταύτῃ τὰς κατακλίσεις τῶν ἱερῶν γονάτων τοῦ πανάγνου σώματος, αἱ πρὸς τοῦδαφος κατεστρωμέναι πλάκες διωλύγιον ἀνακράζουσι· ἐπεὶ καὶ ταύτην εἶχε παρ' ὅλον αὐτῆς τὸν τῆς παροικίας καιρὸν ἐνδιαίτημα· κάκεισε τοῖς φυσικοῖς λειτουργήσασα νόμοις, τοῦ βίου τὸ πέρας ἐδέξατο, λαθοῦσα κἀνταῦθα τὸν ἄρχοντα τοῦ σκότους, ὥς ἐν τῷ τίκτειν ἀπέδρα τὰ μητέρων· ἡ ἀγιώνυμος, ἡ θεόκλητος, ἡ ὑπεράμωμος, ἡ δόξης καὶ χάριτος τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἀναπιπλάσασα, τῷ μεγαλείῳ τῆς θεοπρεποῦς αὐτῆς μεταστάσεως· ἥς εἰ καθεξῆς ἅπαντα βουληθεῖν ἐπεξελθεῖν τῷ διηγῆματι, ὑπαρξιν, ἡ σύλληψιν, ἡ γέννησιν οὐκ ἂν εὕροιμι καιρὸν τῷ λόγῳ σύμμετρον, ἡ λόγου δύναμιν παρισουμένην τοῖς πράγμασιν. Ὅτι μὴ πάντα συντεμεῖν εἰς ἅπαξ οἶόν τε τὰ ἐκείνης σεμνολογήματα· λέγω δὲ τὴν εὐκληρίαν τοῦ γένους, τὸ κατ' ἀμφοτέρα τῶν τεκόντων ἐπίσημον, αὐτόθεν τὸ ἱερατικόν, τὸ βασιλικὸν ἐντεῦθεν ἀντανισχόντων ἀξίωμα, τὴν ἀπαιδίαν, τὴν στείρωσιν, τὰς ὑπὲρ αὐτῆς ἐντεύξεις, τὰς ἐπισύχνους θυσίας, αἷς τὸν Θεὸν ἐλιπάρουν, ἱκέτευον, ἡντιδόλουν, τὰ τῆς στεριώσεως ὑπαλλάξαι δεσμά· γονίμους ἐξ ἀγόνων δειχθῆναι τοὺς ἄπαιδας· δοτὸν ἐξ ἀκαρπίας ἐκφύσαι καρπὸν. Εἴτα στεριώσεως ἕκστα-

tharam; ¹ canamus Dei Genitrici, canamus, non nuptiale sed funebre pulsantes melos. Fuerit vero, qui admodum perspicax et accuratus dicere aveat, quaeratque: Cuiusnam vero gratia, sacrae huius laetitiae sacer orator, meministi Sion? Cui ego ad rem haudque ab scopo responderim: Heus tu, memini sanctissimae Sion, quod in ea doctissimus magnum hoc Dei Genitricis sacramentum. In ea stratae ad pavimentum tabulae, sacrorum castissimi corporis genuum recubitus, clara constantique voce clamant. Toto enim incolatus sui tempore eam habuit domicilium, illicque naturae obsecuta legibus, finem vitae accepit: vel hic tenebrarum latens principem, quemadmodum in partu evitarat quae sunt matrum propria: illa, inquam, sacra nomine, illa a Deo vocata, immaculatissima illa, illa denique, quae augusti sui transitus magnificentia, coelum terramque gloria et gratia replevit; cuius res omnes si narrando velim ordine prosequi, nimirum esse, conceptionem, nativitatem haudquaquam occurrat tempus quod sermoni sufficiat, aut sermonis vis, quae res exaequare possit. Non enim omnia eius praeconia velut compendio in unum contrahi possunt: nempe claritudo generis, parentum utrinque nobilitas, hinc sacerdotalem, illinc regiam pari gloria retinentium dignitatem; orbitas prolium, sterilitas, supplices ad Deum pro ea preces, crebra sacrificia, quibus flagitabant Deum, supplicabant, obsecrabant, ut sterilitatis

¹ Ps. LXXX, 3.

σιν, ἐπαγγελίας συμπλήρωσιν, καὶ μικρῷ πρὸ τούτων, τὰ δι' ὀνείρων θεά-
 ματα, τὰ καθ' ὕπαρ ἀκούσματα, ὅσα κοινῶς ἅμφω καὶ ἰδίως, κρείττους
 ὄψεως ἐπιφροσύναις θεοκλυτούμενοι, κατ' ἔλλαμψιν θείαν ἐχρησμοδοῦντο οἱ
 ἅγιοι. Πρὸς ἐπὶ τούτοις, τὸ γόνιμον, τὴν εἰς γένεσιν πρόοδον, τὰ σπάργανα,
 τὴν εἰς τὸ θεῖον ἀνάκτορον ἄφιξιν, ὡς ἀνετέθη Θεῷ τὸ καλλιέρημα, ὡς ἐν τοῖς
 ἀδύτοις οἷα χρυσοῖς θαλάμοις ἐποικομένη, τροφῆς * ἀμβροσίας, οὐ κοινῆς *1076
 μετελάμβανεν. Εἴτα οὖν ἐντεῦθεν τὴν ἀναγωγὴν, τὴν ἐκ παιδὸς αὐξήσιν,
 τὴν μεθελικίωσιν, καὶ τῆς ἐντελοῦς ὁλοκληρίας ὑπάρχει μηνύματα, οἷς ὡς
 θεμιτὸν ἡδῶσα, τοῖς ὑπὲρ φύσιν ἀναλόγως ἐπαντελεῖτο. Ἐὼ λέγειν τὰ ἐν
 τῇ κρυφίᾳ τῆς ὑπεραγνώστου κυοφορίας μυστήρια, τὰ μετὰ τὴν ὑπερφυᾶ καὶ
 ἄρρητον τῆς Ἰησοῦ θεοφανείας ἀπότεξιν, ὡς φέρε εἰπεῖν, τὴν ἀφθορίαν, τὴν
 ἄνευ λοχείας ὠδῖνα, τὸ ἄσπιλον, τὴν ἀσυλίαν τοῦ παρθενικοῦ θησαυρίσματος,
 τὴν ξένην ἐν θαύμασι γαλουχίαν, τὴν νομικὴν κάθαρσιν, τὰς ἐν τῷ ἱερῷ προ-
 φητείας, αἷς ὑπὸ προφῆτῃ νομοδόχῳ καὶ θεοδόχῳ τῷ Συμεῶν, ἐχρησμο-
 δεῖτο τὰ μέλλοντα. Εἴτα ἐξῆς, τὰς διώξεις, τὴν ἐπ' Αἴγυπτον φυγαδείαν,
 τὴν ἐξ Αἰγύπτου παλινοδίαν, τὰς περιφοράς, τὰς ἐν γῇ διατριβάς, τὰ πρὸ
 τοῦ σταυροῦ ὄνειδῃ, τὰς ἐπὶ τῷ σταυρῷ ἀνίας, τὰ μετὰ τὸν σταυρὸν δείγ-
 ματα, καὶ τέλος, τὰ κατ' ἐκείνον αὐτῇ τὸν βίον πεπραγμένα καὶ πεφασμένα,

mutaret vincula, ut ex infecundis, qui prole destituti essent, fecundos
 praestaret, ut concessum a sterilitate fructum liceret procreare. Tum
 vero, sterilitatis excessus atque mutatio, impleta promissio pauloque
 anteriores visiones per somnia, auditae vigilantibus voces, quotquot
 Sancti, tum communiter ambo, tum quisque privatim ceu * Numinis *1075
 familiari afflatu, prae visu certiora, illustrante Deo, responsa refere-
 bant. Ad haec item fecunditas, processus ad ortum, panni, adventus
 in Dei templum, ut Deo ceu hostia consecrata sit, ut sacris adytis
 tamquam aureis invecta thalamis, ambrosiam et divinam escam
 sumeret, non communem perciperet; tum vero sublimis hinc contem-
 platio, ab statu puerili provectio, aetatis mutatio, ac si qua sunt con-
 summatae perfectionis indicia, quibus quantum liceret velut pube-
 scens, ad ea quae superant naturam, congrua ratione ac proportionem
 contenderit. Mitto dicere sacramenta in conceptionis ignotissimae
 occulta ratione, post item divinae Iesu apparitionis eximiam ineffabi-
 lemque editionem, puta, incorruptionem, partum absque muliebribus,
 incontaminatum inviolabilemque virginali thesaurum, lactis novo
 miraculo copiam, expiationem legalem, editas in templo prophetias,
 quibus propheta, legis Deique susceptore Simeone vaticinante, futu-
 rarum rerum oracula susceperet. Tum deinceps toleratas persecu-
 tiones, fugam in Aegypto, ex Aegypto regressionem, viae circuitus,
 moras in terra, probra praeceuntia cruci, molestias sub ipsum crucis
 tempus, secuta a cruce signa, ac ei demum, per vitam eiusmodi gesta

τὸν ἀκηλίδωτόν τε καὶ ἄχραντον, καὶ πάσης ἀπείρως ὑπερπλήρη καθαρω-
τάτης ἀγνότητος, ὃν ὁ κόσμος χωρεῖν μὴ δυνάμενος, ἀφερμηνεύειν τε τῷ
λόγῳ μὴ καρτερῶν, ἀνέκφορον ὡς ἄνπερ « βασιλέως μυστήριον » διὰ τέλους
τετήρηκε· μόνοις γνωρίσας τοῦ μυστηρίου τούτου τὰ ἀπομόργματα, τοῖς τὰ
θεῖα θείως συγκρίνειν δεδιδαγμένοις, οἷς ὡς μάλα κεκαθαρμένοις τῇ πρὸς
τὸ Θεῖον ἐγγύτητι, δι' ἀφθελγείας καὶ ἀγνωσίας ὑπεραφθέγκτως, ἡ ὑπερά-
γιας τὸ νοερὸν ἀνακαλύψασα δέρος, μέρος τι παρέδειξε τῆς ἔνδον κρυφιομύ-
στου λαμπρότητος. Εἴη δὲ καὶ ἡμᾶς τοὺς ὅσοι τῇ παρουσίᾳ λαμπροφορίᾳ
περιελάμφθημεν, τῆς ὑπερφαοῦς ἐκείνης φωτοφανείας ἀξιοθέντας, καθαρῶς
ἰδεῖν ἡ μετρίως γοῦν δέξασθαι τὴν ἀκτῖνα τῆς μυστικῆς ἐποπτείας, καὶ ταῦτα
μυηθῆναι σαφῶς, εἰ καὶ μὴ τὰ κατ' ἐκεῖνον τὸν ὑπεράφραστον βίον· ἄγνωστα
γάρ· ἀλλὰ τῶν οἷς προκαθεζόμεθα σήμερον, τοὺς λόγους ἐκδιδαχθῆναι καθ'
ὅσον οἶόν τε. Δεῦρο γοῦν, ὦ φίλοι μύσται τοῦ λόγου, καὶ συνερασταὶ τῶν
καλῶν καὶ φιλοθεάμονες. Καλῶ γὰρ ὑμᾶς μεγάλῳ καὶ ὑψηλῷ κηρύγματι·
τοῦ λόγου τὴν ἐποψίαν ἀναπετάσαντες, συμβολικοῖς ἔτι κεκαλυμμένην ὕψα-
σμάσι, τὴν ἔνδον εὐπρέπειαν ὑμῖν διαδείξωμεν, * τοῦ ἡλίου τὰς λαμπηδόνας
ὑπερπηροῦσαν τῷ κάλλει τῆς ἀγλαίας. Ἐνταῦθα δὲ τοῦ λόγου γενόμενος,
καλὸν οἶμαι πρότερον ἐνίους τῶν τῇδε προασφαλίσασθαι, ὡς ἂν μὴ τυχὼν

*1077

dictaque; vitam, inquam, sine macula et impollutam, omnique immen-
sum purissima sanctitate plenissimam: quam mundus haudquaquam
valens capere, ac neque sermone sustinens explicare velut *sacramen-
tum regis*,¹ ad extremum ineulgatam servavit, iis tantum, ceu quae-
dam expressa signa et characteres sacramenti aperiens, qui divina
quadam ratione novissent comparare divina: quibus, velut accessu
ad Deum valde purgatis, sanctissima illa, tacite ignotoque modo spi-
ritalibus revelatis exuviis, partem aliquam occulti intus sacri splen-
doris, velut obiter ostendit. Utinam vero etiam ipsis, quotquot prae-
sentis diei splendida luce illustrati sumus, lucentissima luminis illius
apparitione dignis habitis, mysticae inspectionis illius radium, mundo
obtutu videre * liceat, aut certe vel modicum capere, atque haec
palam discere; ac sin minus, quae spectant ad ineffabilissimam illam
vitam; sunt enim ea ignota: at saltem eorum, quibus praesidemus
hodie, quantum res sinit, doceri rationes. Adeste ergo, amici auditores,
unaque bonorum ac spectaculi spiritualis amantes. Vos enim magno
sublimique voco praeconio; sermonis explicata facie, symbolicis hacten-
us oblecta involucris, positum intus decorem, solis fulgores venustate
gratiae exsuperantem ostendam. Cum porro hucce oratio provecta
sit, operae pretium arbitror, ut ante omnia praemoneam, ut ne qui

*1078

¹ Tob. XII, 7.

ἀνίπτοις, τὸ δὴ λεγόμενον, ἢ ἀνάγνοις ποσὶ τοῖς ἀγίοις προσβάλλοιμεν· ὅτι μὴ πᾶσιν ἐπίσης εἰσιτητὸς ἢ βατὸς ὁ τῶν ἀγίων χώρος· πλὴν τοῖς διὰ καθαρότητα νοῦ τῶν ὑλικῶν πάντων ὑπερναβαῖσι, καὶ πάντα περάσασιν ὅσα ὑπὸ τὴν αἴσθησιν· οἷς ἂν μάλιστα καὶ ἡ παναγεστάτη τοῦ Θεοῦ σκηνὴ τὰς διεξόδους ἀναρρίπτειζουσα, παραχωρεῖ φιλοτίμως τὴν εἴσοδον, καὶ τῆς νοητῆς πανδαισίας, ἐφ' ἣν ἐστιάθημεν, φιλοφρόνως ἐπιδαφιλεύεται τὰ ὁψώνια. Εἰ γὰρ τοῖς πρὸς τῷ Σινᾷ μὴ κατ' ἀξίαν ὅρει προσθῆναι τολμηρῶς αὐτομολοῦσιν, ἀστραπαὶ καὶ βρονταί, καὶ δειμάτα, καὶ σαλπίγγων ἦχοι, καὶ ἀπειλαὶ φρικώδεις ἐνέσκηπτον, ὥς δὲ καὶ τοῦ ἱεροῦ τῶν τοίχων ἐφάπτεσθαι τοῖς πολλοῖς οὐκ ἦν ἀσφαλές, καὶ διὰ τοῦτο δεῖσθαι δευτέρων τοίχων τῶν ἔξωθεν· ἦν δὲ διὰ σπουδῆς καὶ μέγα τὸ προκαθαίρεσθαι τῆς τῶν ἀγίων ἐπαφῆς, καὶ τῶν ἱερῶς τελουμένων προδιαστέλλεσθαι· καὶ ταῦτα τῇ σικῃ λατρεύουσιν ἔτι, καὶ τῶν τυπικῶν παραπετασμάτων ἐξηρημένους· πρόσην ἂν μάλιστα δέον, τοὺς τῆς ἀληθείας τὸ φῶς ἑναυλον ἔχοντας, σπουδὴν ἐπιδείκνυσθαι, τῇ μεγαλοπρεπεῖ ταύτῃ καὶ ὑπερμεγέθει τῶν τοῦ Θεοῦ χαρισμάτων σκηνῇ προσφοιτᾶν ἐπείγομένους· πρὸς ἣν ὑπεραγνώστως, ὑπὲρ νοῦν, ὑπεραρρόγτως, εἰς κένωσιν ἑαυτὸν καθεὶς ἐπεδήμησε, καὶ μήτρων παρθενικὴν ὁ μηδαμοῦ χωρητὸς ἀστενοχωρήτως ἐσχήνωσεν, ὅλην δι' ὅλου τὴν ἐν γενέσει φύσιν ὑπερ-

forte illotis, quod dicitur, profanisve pedibus, sacra invaserimus. Non enim aequè omnibus accessus perviusque est sanctorum locus; sed iis tantum, qui mentis puritate, concreta materiae omnia supergressi sunt, transieruntque si qua cadunt sub sensum: quibus maxime sanctissimum Dei tabernaculum transeuntibus auram faciens, magnifice ingressum concedit, ac spiritalis, omni dapum genere, in quo epulaturi invitamur, instructi convivii cibos, larga manu perbenigne largitur. Nam si iis, qui ausu temerario, minus digni montem Sina¹ adire praesumerent, fulgura ingruebant, fulminaue, ac terrores, sonitusque tubarum, et voces terribiles; ut nec plerisque, murorum templi accessus tutus erat, eoque fuerit opus, externo alio murorum ambitu:² eratque sanctum magnumque, ut priusquam sacra contingerent, mundarentur, sibiue sacris operaturi praevia cautione prospicerent, idque, cum umbrae adhuc servirent, atque a figuralibus velamentis penderent: quam rogo maximo studio eniti debuerint, apud quos veritatis lumen inhabitat, qui ad magnificentum hoc ac prae grande donorum Dei tabernaculum accedere festinent: ad quod nimirum occultissima ratione, supra quam vel ceperit animus, vel lingua enarraverit, sese demissione evacuans peregrinatus sit, ac Virginis uterum, qui nusquam potest capi, ut capiente non arctaretur,

¹ Exod. XIX, 12.

² Ezech. XL, 17; XLII, 7 s.

βᾶσαν τῇ καθαρότητι, κἀντεῦθεν ὥσπερ ἔκ τινων ἱερῶν ἀδύτων, τὴν ἑαυτοῦ μεμυσταγωγῆκε σάρκα. Τίς; Ὁ ἀπροσδεής, καὶ ὅλην πρὸς ἑαυτὸν ἀνατεθεὶς τὴν ἀνθρωπίνην ἐσχατιάν. Ἐπὶ ταύτῃ τῇ θεοτυπώτῳ σκηנῇ, ὁ νόμος ἅπας, καὶ οἱ προφῆται, πραγματιωδῶς ἐκπεπλήρωνται· καὶ ταύτῃ, τὰ σκιώδη τῶν τυπικῶν προχαραγμάτων ἡμαυρώθη μορφώματα, λυθέντων τῶν ἐσόπτρων τῇ ἀληθείᾳ. Τοῦτων δὲ ἱκανῶς τῷ λόγῳ προπαρεσκευασμένων, ἄγε δὴ τῶν τύπων ἀφόμενοι, ἐπ' αὐτὴν ἀναδράμωμεν τὴν ἀλήθειαν· μᾶλλον δὲ τοῖς ἀδύτοις προσβάλλωμεν.

PG
97, 1077

1857

*1080

Μέχρι γὰρ τίνος, τοῦ λόγου τοῖς προαυλίοις ἐνδιατρίβοντες, τὸ πρὸ τῆς εἰσόδου κάλλος θαυμάζομεν, ἐξὸν καὶ συνεισιέναι τῇ Μητρὶ τοῦ Λόγου, καὶ τὸ κάλυμμα διασχόντας εἰς τὰ τῶν ἁγίων Ἁγία παρακύψαι, καὶ μνηθῆναι τὰ μείζω καὶ τελεώτερα; Εἰ γὰρ τὰ προαύλια [τῶν ἁγίων τοιαῦτα, καὶ τὰ προπύλαια] * τοῦ ναοῦ οὕτω σεμνὰ καὶ ὑπέρογκα, ὡς τῇ ὑπερβολῇ τοῦ κάλλους, τοὺς τῆς διανοίας ὀφθαλμοὺς περιστρᾶπτειν, πηλίκος ἂν εἴη τῶν ἀδύτων ὁ χῶρος, καὶ τῶν ἀθεάτων καὶ ἀνεμβάτων τὰ ἐνδότατα, ἃ μόνοις τοῖς ὁμμασιν ἐκείνοις καὶ χεῖλεσίν εἰσι θεατὰ καὶ ῥητά, τοῖς τὴν δόξαν Κυρίου κατοπτριζομένοις ἐκφαντικώτατα, καὶ τῷ ἄνθρωπῳ τῆς Σεραφικῆς λαβίδος κεκαθαρμένοις, καὶ εἰς ἄκρον ἀπαθείας ἐλάσασιν. Εἴτοι οὖν ἐμοὶ πείθεσθε,

tabernaculi instar inhabitaverit: utrum, inquam, omnem omnino in ortu positam, eximia sua munditia superantem naturam: ac inde ceu ex sacris quibusdam penetralibus, suam ipsius initiavit docuitque carnem. Quis ille? Qui nimirum nullo indiget, totamque nihilominus sibi ascivit extremam humanam vilitatem. In hoc designato fictoque a Deo tabernaculo, lex tota et prophetae re ipsa completa sunt, eaque umbratiles figuralium designationum formae, speculis veritate solutis, obscuratae sunt. His porro ita velut ad sermonis praeludia satis enarratis, age modo, missis figuris, ad veritatem ipsam accurramus, atque adeo adyta penetremus.

PG
97, 1078

1857

*1079

Quamdiu enim velut in sermonis vestibulis haerentes, praeambulum ingressui decorem miramur, quibus liceat cum Sermonis Matre una ingredi, disiectoque velo in Sancta sanctorum paulisper intueri, ac maiora doceri et perfectiora? Cum enim tanta sint sanctorum atria, tantoque decore et * mole templi vestibula, ut mentis oculos, excellenti perstringant pulchritudine, quanta, rogo, fuerit maiestate adytorum locus, intimaque inaspectabilium inaccessibiliumque penetralia, iis solis et oculis conspecta, et labiis efferenda, qui in speculo Domini gloriam clarissime contemplantur,¹ quaeque Seraphicae forcipis carbone mundata sunt: ² ac iis demum qui summam affectionum

¹ II Cor. III, 18.² Isa. VI, 6.

καλῶ συμβούλῳ, τοῖς μὲν τῆς σαρκὸς πάθεσι χαίρειν εἰπόντες, πάσης τε προσύλου φιλίας καὶ τῆς κάτω συγχύσεως ὡς οἶόν τε καθαρεύσαντες, εἴτα τῆς ἄνωθεν προιούσης θείας καὶ μακαρίας ἐλλάμψεως τὸ φῶς περιθέμενοι, τῇ Θεοτόκῳ συντρέχοντες. Λελαμπρυσμένους γὰρ ἤδη καὶ πράξει, καὶ λόγῳ, καὶ τῷ κάλλει τῶν ἀρετῶν πάντοθεν ἀποστίλβοντας, καὶ Χριστὸς αὐτὸς ἡ καθαρὰ τελετή, τὸ ἀείζων φῶς· ὁ ἐξ Ἑλίου τοῦ Πατρὸς ἀναρχῶς καὶ ἀνεκφοιτήτως, ὡς ἐκ φωτὸς ἀκτὶς ἀπαστράπτων ἥλιος, βούλοισι' ἂν ἡμᾶς εἰς ταυτὸν ἀχθέντας μυστικῶς ἐστιᾶσαι. Καὶ δείκνυσιν τοῦτο σαφῶς, ἐξ ὧν τὴν αὐτοῦ μητέρα ἀειπάρθενον, ἥς ἐκ νηδύος ὑπεραρρῆτως ἐμορφώθη Θεὸς ὢν τὸ ἡμέτερον, σήμερον τῶν ἀπὸ γῆς χωρίων ὡς βασιλῖδα τῆς ἀνθρωπείου μεθίστητι φύσεως· ἀκήρυκτον ὥσπερ, οὐ μὴν ἀκοινώνητον καθόλου καταλείψας τοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν. Ἐπεὶ μὴδὲ παρὰ τοὺς ὅρους οἱ περὶ ἡμᾶς πεπήγασιν ἄνωθεν, μήτε ξένῳ παρὰ τὴν φύσιν θεσμῷ πρὸς γένεσιν ἤκτο ἢ ἐδίω, παρ' ὅσον ἡμῖν ἐν τοῖς ὑπὲρ γῆν χωρίοις ἐπεχωρίαζεν ἡ πανάγιος. Εἰ καὶ τὸν ὑπερφυᾷ λόγον ὡς ἐν τοῖς ἄλλοις κἂν τούτῳ διάφορόν πως ἔσχηκε. Κρεῖττον ἢ καθ' ἡμᾶς καὶ βιώσασα καὶ κύησασα· καὶ τέλος, τῶν τῆδε μεταστᾶσα· καὶ ὄντως ὅλους ὑπερνικήσασα τοὺς ἐν γενέσει, τῷ μεγαλείῳ τῆς φύσεως. Ἄλλ' ἐπίωμεν ἤδη τῷ καιρῷ τὰ εἰκότα συνεορτάζοντες· πάντα γὰρ εἰς καλὸν τῇ πανηγύρει συντρέχει καὶ συναγάζεται. Ἴδε γάρ, πᾶς ὁ τῶν ἐμῶν λόγων ἀκροάτης, οἷα νῦν τὰ ὀρώμενα· ἡ βασιλίσσα τῶν φυλῶν, ἡ τῶν πι-

vacuitatem attigerunt. Quare si quo modo recte consulenti morem geritis, carnis quidem affectionibus vale remittentes, mundique, quam potest maxime, a carnali omni amicitia, infimaeque confusione, divinae deinceps beataeque procedentis illustrationis desuper affulgente lumine, cum Deipara cucurreritis. Iam enim et actione claros et sermone, omnique parte virtutum decore fulgentes, etiam Christus ipse, munda illa initiatio, lumen illud semper vivum, ipse, inquam, a Patre Sole, tamquam radius a luce, Sol absque principio egressuque refulgens, in unum congregatos, mystice epulari velit. Ac palam ostendit eo quod Matrem suam semper virginem, e cuius utero, ipse Deus existens, humanam induit formam, hodierna die ceu Reginam humani generis, a terrenis sedibus transfert, sacramenti virtute, velut quidem obscuriori, ut tamen non omnino incommunicabilis relicta sit. Nihil enim hic praeter terminos nobis a principio constitutos; nec sanctissima, nova et praeter naturam, aut nata est aut vixit lege, quamdiu inter homines super terram versata est, quamquam ut in aliis, in hoc quoque mirabilem rationem velut diversam, habuit, vita partuque, ac demum transitu ab humanis, supra humana, universisque revera ortum habentibus naturae magnificentia superatis. Enimvero, iam tempori congrua pariter celebraturi procedamus. Quippe fausta omnia diei festo occurrunt, parique laetitia exsultant. Vide enim

στῶν ἐκκλησίᾳ· τῇ βασιλίδι τοῦ γένους, ὑπὸ βασιλεῖ Θεῷ τῷ πανηγέμονι πρὸς τὰ τῶν οὐρανῶν βασιλεία, βασιλικῶς ἀναλαμβάνομένη, σήμερον πομπεύει, καὶ δωροφορεῖ παρ' ἑαυτῆς πᾶν ὅτι κάλλιστον καὶ τερπνότατον. Ἡ τὸν χοῦν οὐρανῶσασα, τὸν χοῦν ἀποδύεται, καὶ τὸ ἀπὸ γενέσεως ἀποτίθεται κάλυμμα, καὶ τῇ γῇ τὸ συγγενὲς ἀποδίδωσιν. Ἡ τὸ ζῆν προζενήσασα, πρὸς παλίνζωον ἀνατρέχει μετὰστασιν, καὶ τόπον εἰσοικίζεται ζωαρχικὸν ἀνάλωτον, πάσης προσύλου καὶ ἐμπαθοῦς διφικισμένον θέσεώς τε καὶ σχέσεως· καὶ τέλος τῶν φαινομένων αὐτὸ τὸ φαινόμενον ἐπανίσταται, καὶ τῷ νοητῷ νοητῶς συμμέ-
 *1081 τέρχεται, λόγοις οἷς οἶδεν ὁ προσυνδήσας· καὶ λύσας, εἴτα συνδήσας· εἰ μὴ τολμηρὸς ἐγὼ καὶ τῶν ἀνεφίκτων *ἀπτόμενος. Οἷς ἀπιστεῖτω μηδεὶς, τὸν Ἥλιον, καὶ τὸν Ἐνῶχ ἐνθυμούμενος· οἱ ἐπειδὴν τῶν ὀρωμένων ὑπεράνω πεφῆνασι, μύσαντες τὰς αἰσθήσεις, καὶ ἔξω σαρκὸς καὶ κόσμου γενόμενοι, ὁ μὲν ἐπιδίφριος, ὁ δὲ μετάρσιος ἀνηρπάσθησαν· οὐ διαζευχθέντων αὐτοῖς τῶν μερῶν· οὐ διαλυθέντων· ἀλλ' εἰς δεῦρο τῶν ὅρων παραθέντων αὐτοῖς τῆς ζωῆς, οὗς ἡμῖν ἡ τὰ ὅλα σοφῶς διορίζουσα περιέπηξε Πρόνοια· παρ' ἧς καὶ τὰ πάλοι καὶ νῦν ἐμπερῶς ἅμα καὶ καταλλήλως τυποῦται καὶ διεξάγεται. Καὶ εἰ μικρά γε ταῦτα πρὸς παράδειγμα τῆς ὑφ' ἡμῶν ὑμνουμένης, ἀρκέσει γοῦν αὐτῇ ἑαυτῇ τὰ οἰκεῖα συγκρίνουσά τε καὶ προσεικάζουσα. Σκοπητέον

quisquis meos audis sermones, quanta sint quae videntur: tribuum regina, Ecclesia, inquam, fidelium, hodierna die, Reginam humani generis, omnium Rege ac praeside Deo, regio apparatu in coelorum regiam assumente, triumpho deducit, ac si quid pulcherrimum, et laetissimum habet, dono offert. Hodie, qua pulvis coelesti gloria elatus est, pulverem exuit, inditumque ab ortu velamen deponit, ac terrae, quod terrae cognatum est, reddit. Vitae auctrix ad novam migratione excurrit vitam, locumque vitae immortalis, a carnali omni et vitiosa affectione seiunctum, ingreditur: ac demum, quod oculis conspicuum est corporalibus abstractum, una cum spiritu, velut spiritaliter
 *1082 abit, quibus novit *rationibus, is qui olim ambo devinxerat, quique iterum a solutione, devinxit: nisi ego, inconcessa praesumens, temerarius sum. Ac nemo fidem abnuat, qui Eliam et Enoch cogitet. Ii, quod rebus subiectis oculis superiores visi essent, ubi sensus clausissent, ac carne et mundo excessissent, alter quidem curru subvectus, alter sublime elatus rapti sunt: ¹ non partium invicem disiunctione resoluti, sed vitae terminis, quos nobis fixit Dei providentia, quae sapienter diffinit omnia, veteraque et nova accurate pariter congrueque designat atque gubernat, ad hanc usque diem prolatis. Sin vero haec modica videantur, ad eius exemplum cuius celebramus nomen, ipsa sane sibi sat erit, sua ipsius comparans ac assimilans.

¹ IV Reg. II, 11; Gen. V, 24.

δὲ εἰ μεῖζον ἐν θαύμασιν εὐρεθήσεται, τοῦ παραδόξως ἐν αὐτῇ τελεσθέντος. Νόμος ἦλω φυσικὸς ἀτονήσας ὁψὲ καὶ μόλις πεσών. Οἴχεται πρὸς ἀργίαν ὀλοσχερῇ καὶ ἀνατροπῇ ἢ πικρὰ τοῦ θανάτου καταδίκη. Αἴλυται τῆς ἀρᾶς ἡ δύναμις. Ἄλλ' οὐκ ἂν ἐνίκησέ τις τὰ πάλοι διορισθέντα παρὰ Θεοῦ· μὴ οὐχὶ Θεοῦ κατὰ φύσιν ὑπάρχοντος, τοῦ μεταποιούντος πάντα καὶ μεταπλάττοντος, τῷ οἰκείῳ τῆς ἀγαθότητος νεύματι. Πρέπει δ' ἂν ἀραρότως αὐτῷ, καὶ τὰ νῦν ἐπὶ Μητρὶ καινουργῆσαι. Δείξει γὰρ οὕτω μὴ μόνον Μητέρα κατὰ φύσιν οὔσαν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς οἰκονομίαν πιστώσεται, καθ' ἣν μάλιστα τοὺς ἑαυτῶν μυστικωτέρους λόγους, τῷ καθ' ὑπεροχὴν ὑπεραίρομεν τρόπῳ· καθ' ἣν ὁ ζωαρχικὸς εἰσπηδήσας Λόγος τὴν αὐτῆς ἀπερίληπτον ὑπέδῃ νηδύν, καὶ τὴν ἀνθρώπου φύσιν ἀναλαβὼν ὑπερουσίως ἡμῖν ὑπέσχετο. Διὰ τοῦτο τὰ πάλοι μὲν ἐπ' αὐτῇ τελεσθέντα, πρὸς ἡμῶν δὲ νῦν εὐφημούμενα, κἂν παράδοξά πως εἶναι δοκεῖ, καὶ τῶν ἐμφύτων ἀνφικισμένα δεσμῶν, κατὰ γοῦν τὸν ὑπερφυᾶ τῆς ἀφράστου κυοφορίας λόγον, εἰκότως ἂν ἐπ' αὐτῆς τὴν ἀναφορὰν εὐεπίδατον ἔξει. Αὐτὸς οὖν ἦν ἄρα καὶ τηνικάδε παρὼν ὁ Λόγος, καὶ νόμῳ παύσας τὸν ἀπλεονέκτητον τοῦ θανάτου νόμον. Ἦν οὖν θέαμα καινὸν ἀληθῶς καὶ λογισμοῖς ἀνεπίδατον· γυνὴ τῶν οὐρανῶν ὑπερβᾶσα τὴν φύσιν τῇ καθαρότητι, τῶν ἐν οὐρανοῖς ἀδύτων σκηνοδατοῦσα τὰ ἅγια Παρθένος, αὐτὴν ὑπερνικῶσα τῶν Σεραφίμ τὴν φύσιν τῷ τῆς θεογονίας θαύ-

Vide enim an maius miraculum possit inveniri, quam quod mirabili ratione in ea consummatum fuit. Viribus tandem minuta naturae lex superata est, vixque aliquando concidit. Abit omnino cassa versaque in contrarium, amara mortis damnatio. Soluta est vis maledictionis. Enimvero nullus superaverit Dei olim decreto statuta, ne ipse quidem qui esset Deus natura, quique suae ipsius bonitatis nutu, omnia immutat atque transformat. Congruit autem ut res Matris, qua suas ratione, molitus sit. Sic enim non tantum suam probaverit Matrem, verum etiam oeconomiae ex ea veritatem astruxerit: qua maxime spiritualiores sermones nostros, modi excellentia superextollimus; qua vitae auctor Verbum insiliens, amplissimum eius uterum subivit, assumptamque humanam naturam, altiori nobis supra naturam modo sustentavit. Quamobrem, etsi olim in ea consummata ac clara a nobis impraesentiarum fama celebrata nova videantur, ac naturae legibus superiora, merito tamen, nulloque negotio, spectata mirabili partus ratione, licuerit in eam referre. Ipsum itaque Verbum et praesens per id tempus fuit, ac lege mortis legem violari nesciam abolevit. Erat ergo plane novum spectaculum, quodque rationis vim excederet, ut nimirum mulier, quae coelorum naturam puritate supergressa esset, coelestium adytorum sancta, tabernaculum devehens, ac corpore penetraret; ut virgo, Dei partus miraculo Seraphicam

ματι, τῇ πρώτῃ φύσει, Θεῷ τῷ πάντων γενεσιουργῷ, πλησιάζουσα· Μήτηρ, αὐτὸ τεκοῦσα τὸ ζῆν, ἐφάμιλλον τῷ τόκῳ τοῦ βίου τέλος προΐσχουσα, καὶ τὸ θαῦμα Θεοῦ καὶ πίστεως ἄξιον. Ὡς γὰρ τικτούσης ἡ νηδὺς οὐ διέφθαρτο, οὕτω θανούσης ἡ σὰρξ οὐ διόλωλεν. ὦ τῶν θαυμάτων! Ὁ τόκος διέφυγε τὴν φθοράν, καὶ ὁ τάφος τὴν διαφθοράν οὐ προσήκατο· τῶν γὰρ ὁσίων οὐχ ἄπτεται. Τίς ἢ ἀπόδειξις, εἴπω βούλεσθε; καὶ μὴ μοι τῶν παρόντων ἐπισκωπτέτω τίς πως τὸ μνῆμα κενόν. Προσερήσομαι γὰρ ὑμᾶς· Πῶς ὁ νεκρὸς ἀφανής; Πῶς οὐκ ἐν σοροῖς τὰ ἐντάφια; εἰ μὴ τὴν διαφθοράν *ἀπέδρα τὸ τυμβευθέν· εἰ μὴ μετετέθη ὁ θησαυρός. Εἰ δὲ τοῦτο, πῶς οὐκ ἀψευδής ἡ μετάθεσις, ἐπεὶ καὶ τᾶλλα συνέδραμε· ψυχῆς διάστασις ἀπὸ σώματος, σαρκὸς ἀπόθεσις, συνθέσεως λύσις, μερῶν διάζευξις, ἀνάλυσις, ἐπίζευξις, σύμπηξις, καὶ πρὸς τὸ ἀφανὲς ὑποχώρησις; Ὁ γὰρ τάφος ἔσθηκε μέχρι καὶ δεῦρο κενός, μαρτυρούμενος καὶ μαρτυρῶν τὴν μετάθεσιν. Οὐκ οἶδα εἰ τε τῶν μερῶν αὐθις συνεαχθέντων εἰς ἓν συνθέματος σύγκριμα· φιλοσοφῶω γὰρ τι περὶ τούτων μικρόν· οὕτω τάχα τοῦ Δημιουργοῦ κατ' εὐδοκίαν ἄρρητον ἐπινενοηκότος τιμῆσαι τὴν τεκοῦσαν· εἴτε τοῦτο θατέρου θάτερον ὑπερκύψαντος, καὶ τοῦ μὲν ὑπερόριον, τοῦ δὲ μεθόριον μετὰ τὴν ἀπ' ἀλλήλων διάζευξιν εἰληχότος κατάστασιν· ἢ ξένης τινὸς καὶ παρηλλαχμένης ἀκολουθίας, ὑπερφυῶς ἐπ' αὐτῇ συνδραμούσης, ἔν' ἣ πρὸς ἀλήθειαν καὶ τὰ κατ' αὐτὴν

vincens naturam, primae illi naturae, Deo, inquam, universorum auctori, se propius adiungeret; ut Mater quae vitam peperisset, aequalem partui vitae finem, miraculumque Deo et fide dignum praetenderet. Ut enim minime corruptus est parientis uterus, ita nec interiit defunctae caro. O mirandas res! Partus omnino corruptionem effugit; nec sepulcrum illam a morte extremam corruptionem * admisit. Haud enim ea Sancta attigerit. Vultis ut eius rei probationem edicam? Ac, quaeso, astantium nemo monumentum vacuum ullo modo irrideat. Quaeram enim, quomodo defunctae corpus obscurum? Quomodo sepulcralia absunt loculis, nisi quod fuit tumultatum, corruptionem effugit, nisi thesaurus translatus est? Sin autem sic habet, qui non vera translatio, quando etiam concurrerunt alia; nimirum animae a corpore divisio, carnis depositio, compositionis solutio, disiunctio partium, resolutio, coniunctio, compactio, ac denique in obscurum subductio? Quippe hactenus sepulcrum vacuum manet, ipsum testimonium habens, quodque translatae testimonio sit. Haud novi satis, an partibus in unam compositionis concretionem iterum coeuntibus; nam et in istis nonnihil philosophabor, ut ita forte arcana suae voluntatis consilio cogitarit opifex Deus parentem honorare: aut certe altera alteri eminente, atque ita ut a mutua illa disiunctione, altera velut extrariam et ultra fines, altera confinem sedem sortita sit: aut denique novo aliquo ac immutato ordine, mirabiliter

ἅπαντα, τὸν ὑπερφυῶς προσφυῶς ἐπιδεχόμενα Λόγον, ὡς λόγου παντὸς καὶ γνώσεως ὑπερκείμενα. Ἐπὶ ταύτην ἡμᾶς τὴν πνευματικὴν πανδαισίαν συγκαλεῖται τῶν λόγων, ἢ κατὰ σάρκα Μήτηρ τοῦ Λόγου· πρόκειται δὲ αὕτη βασίλειος τράπεζα καὶ λόγων ὑπόθεσις σήμερον ἡμῖν, θεοτελῶν μυστηρίων εὐθηνουμένη καὶ πλήθουσα. Ἡ δὲ τοσαύτη λαμπροφορία τῶν φιλεόρτων τὰς ὄψεις περιανγάζουσα, ὅση καὶ δύναμιν ὑπερσχύουσα λόγου, τῆς ἡμέρας κατακαλλύνει τὸ πρόσωπον. Ταύτης ἀγῶ σήμερον ἐστιάτω ὁ ξένος καὶ ἔπηλυσ, καὶ τῶν ὑψηλῶν θαυμάτων ὑπὲρ ἀξίαν ὑψηγητής. Καὶ μὴ τις πρὸς τὸ ταπεινὸν τῆς ἡμετέρας ἀπιδὼν εὐτελείας, ἀνανεύσει πρὸς τὴν ἐστίασιν, ὅτι μὴ πρὸς ἡμῶν, ἀλλ' ὑπ' αὐτῆς ἡτοιμάσται τῆς Θεοτόκου τῶν ἐνθεαστικῶν δὴ τούτων θεωρημάτων τὰ μυστικὰ διηγήματα· ὧν ἐπειδὴ πλήρης ἡ τράπεζα, τοὺς πνευματικοὺς δαιτυμόνας προτρέπουσα, ἴωμεν κατ' ἀξίαν τοῦ Πνεύματος ἐπὶ τὰ βάθη τοῦ Πνεύματος. Ἄρτι γὰρ τὴν Σοφίαν ἢ τὴν Σοφίαν αὐτὴν κατὰ σάρκα γεννησαμένη προσφυῶς μιμουμένη, ὅλην ἑαυτὴν οἷα τράπεζαν ἡτοιμασμένην μυστικὴν καὶ οὐράνιον τοῖς τὰ θεῖα νοητῶς μουσμένοις, φιλοφρόνως εἰς εὐωχίαν προτίθεται· οὐ θύματα σφάττουσα, ἢ κρατῆρι προνάουσα πόματα, οἷα πέρ ποτε ἦσαν ἐκεῖνα τὰ μακάρια θύματα, καὶ ὁ κρατῆρ ἐκεῖνος, ὁ τοῦ θεοτελοῦς νέκταρος δοχεύς, ἀλλ' αὐτὰ προδήλως

in ea concurrente, ut revera eius res omnes novitatem haberent, ac velut propriam a natura, rationem supra naturam eximiamque, tamquam rationem omnem et scientiam superantes, reciperent. Ad illud nos instructissimum sermonum epulum, Sermonis illa carne Mater invitat; ipsaque nunc regalis mensa et sermonum materia, perfectorum a Deo sacramentorum ubertate exuberans, proposita est. Tanta porro illa splendoris claritas, et quae etiam vim sermonis longe superet, festi amantium vultus collustrans, diei hodiernae faciem recreat. Sum ego huius hodie convivii, peregrinus ille et hospes, susceptor: resque sublimes supra quam dignus sim, habeo enarrare. Ne quis tamen nostram exilitatem respiciens, convivium fastidiosus respuat: non enim nos, sed ipsa Dei Genitrix, harum utique divinarum rerum mysticas enarrationes, ceu convivii lege instruxit: quibus plena mensa, spirituales convivas provocante, eamus iuxta quod Spiritum decet, ad spiritus profunda. Iam enim quae Sapientiam carne genuit,¹ Sapientiam ceu domestice imitata, totam se, velut instructam mysticam coelestemque, divina initiatis, mensam, ad lautas epulas perbenigne proponit: non mactando hostias, aut etiam calice profluendo pocula: quales quondam erant beatæ illae hostiae, ac calix ille quo illud divine consummatum nectar susceptum est: sed ipsa * palam, *1086

¹ Prov. IX, 1.

τῶν περὶ αὐτῆς μυστηρίων τὰ ὑπερφυῖ καὶ θεῖα τῷ ὄντι θεάματα· ἐφ' ἃ δὴ μάλιστα τοὺς συνειλεγμένους προτρέπουσα, τῆς ἐορτῆς ἢ ἐξάρχουσα, τὸν μὲν τῆς Σοφίας οἶκον ἡλικὸς ἐστίν, αὐτόθεν ἡμῖν ἐξ αὐτῆς ὑποφαίνει· δείκνυσιν δέ πως καὶ τράπεζαν ἑαυτὴν ὑπεράγιον, ὡς αὐτὸν ὅλον τὸν ζωοποιὸν ἄρτον, τὸν Κύριον ἡμῶν καὶ Θεὸν Ἰησοῦν Χριστόν, τὴν αἰώνιον ζωὴν, τὸν συνοχέα

*1085 * τῆς κτίσεως, ἐν μήτρᾳ οἰκονομικῶς, ἐκ ζύμης τοῦ Ἀδαμαίου φυράματος ἄρτοποιηθέντα βαστάσασα· τὸν τοὺς ἱερῶς προσιόντας αὐτῷ, πρὸς καινοτέραν ζωὴν ἐπανάγοντα καὶ θεοτελεῖς ἐργαζόμενον, ᾧ δὴ τρόπῳ καὶ ἀνακαθαίρει τούτους καὶ ἀθανατίζει, τοὺς κατὰ μέθεξιν τῆς πρὸς αὐτὸν τῷ ὄντι καινοπρεποῦς κοινωνίας οἰκειουμένους αὐτῷ. «Αὐτὸς δὲ τοὺς ἐραστάς ἐστι· προδήλως ταῦτά ἐστι· τὰ δι' ὧν ὁ βίος ἐκεῖνος συνέστηκεν· ὁ ὑπερφερὴς τε καὶ ἄρρητος· καὶ οὐ μὴδὲν τῶν ἐν τῇ κτίσει θεωρουμένων ἐστὶν ὑψηλότερον· καθ' ὃν ὁ πάσης θεολογίας ἐπέκεινα, δι' ἀπορρήτου κενώσεως, οἷκτορ τῆς περὶ τὸν ἄνθρωπον κηδεμονίας καμπτόμενος, ἅτε προαγωγεὺς τῶν ὅλων, εἴλετο δεύτερον μέχρι καὶ τῆς ἡμῶν συγκαταβῆναι πτωχείας· καὶ τῷ ἡμετέρῳ συμπλακῆναι φυράματι· «συμμετασχεῖν τε παραπλησίως ἡμῖν αἵματος καὶ σαρκός»· ὁ ἀπροσδεής, ὁ ὑπερπλήρης, ὁ πλούσιος, ὁ μὴ κατ' ἔκστασιν τῆς ὑπερουσίας θεότητος τὴν εἴσω περ οἰκεῖν ἐλόμενος ὑπαρξίν, ἀλλ' ἀκεραίους ἑαυτῷ φυλάξας καὶ μετὰ τὴν ἄφραστον ἔνωσιν τοὺς λόγους τῶν συνελθόντων, μηδεμιᾶς δῆπουθεν ἐν μέσῳ χωρηθείσης συγχύσεως ἢ διαιρέσεως

eximia plane divinaque, eius sacramentorum spectacula: ad quae maxime, ipsa festi initium collectos adhortans, statim quidem ex seipsa quanta sit domus Sapientiae, ostendit; seque vero ceu praesanciam mensam exhibet: tamquam nimirum ipsum totum vitalem panem, Dominum Deumque Iesum Christum, aeternam illam vitam rerum conservatorem, ex Adami massa in panem formatum dispensatione mirabili in ventre portaverit: illum, inquam, qui sancte ad eum accedentes, ad novam quamdam vitam subvehat, ac divine consummet: quo scilicet et emundet et faciat immortales, si qui novae eximiaeque ad ipsum communionis participatione vere ei conciliantur. Haec plane, quibus palam amantes convivantur, quibus nimirum consistit illa vita: vita, inquam, praecellens atque arcana, et qua nihil in creatis sublimius occurrat: qua, inquam, qui theologiam totam omnemque de Deo rationem superat, exinanitione ineffabili, quae eius in hominem cura est et misericordia, velut universorum auctor, ad nostram usque paupertatem iterum inclinare se voluit, nostraeque massae commisceri, ac simili nobis ratione, nobiscum *participare carne et sanguine*;¹ is, inquam, qui nullius eget, plenissimus ille; ille dives, qui non excessu a substantiali divinitate, quam intra ascivit, voluit habitare substan-

¹ Hebr. II, 14.

ὁ μὴδ' αὐτοῖς ἀγγέλοις γνωρίσας, καὶ τοῖς ὑπερκοσμοῖς τῶν ἐν οὐρανοῖς ταγματῶν στρατιάρχαις, ὃ τί ποτέ ἐστιν αὐτὸ τὸ τελούμενον, πλὴν ἐνὶ τῶν πρωτίστων ἀγγέλων, διακονησαμένῳ τῇ σωτηρίῳ προόδῳ τοῦ καινοῦ μυστηρίου. Ταύτη γὰρ ὁ ἀσώματος σωματωθεὶς, διὰ μέσου νοδὸς ἡμῖν καὶ σαρκὸς προσωμίλησεν, ἵν' ὅλος ὅλῳ ἐγκραθεὶς τῷ ἡμετέρῳ φυράματι, ὅλον ἡμῶν ἀνανεώσῃ τὸ πρόσλημμα. Αὕτη μὲν ὡς κατ' ἐμὴν ἐπιστήμην καὶ οἶον κατὰ τὸ πρόχειρον, ἢ νοερὰ τῆς θεομύστου σοφίας τράπεζα. Τοιαῦτα καὶ τὰ ἐπ' αὐτῇ μυστικῶς ἱεροτελούμενα θεοπαράδοτα ὄργια· οἷς εἰκότως ἐπισημήνασθαι χρὴ καὶ τὰ ἐπὶ τῆς παρούσης ἡμέρας μυστήρια, καθ' ἣν ἡ Θεομήτωρ οὐδὲν τῶν κατὰ φύσιν θεσμῶν παραμείψασα, νόμῳ τῷ καθ' ἡμᾶς ἐλειτούργησε, καὶ ὑπὸ τοῖς αὐτοῖς ὅροις ἡμῖν τὴν ἐν σαρκὶ ζωὴν συνεπέρανε, θαύματος πλήρη καταλιποῦσα τῷ βίῳ καὶ γέννησιν καὶ μετὰστασιν. Εἴ τι γοῦν καὶ τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς ἐπ' αὐτῇ πρὸς τῆς θείας ὠκονόμηται φύσεως, θαυμαζέτω μηδεὶς, πρὸς τὸ ἄφραστον ἀφορῶν τοῦ τελεσθέντος καινοπρεπῶς μυστηρίου, πάσης ἀπειρίας ἀπειράκις ἀπείρως ἐξηρημένου. Καὶ εἶεν δὴ ταῦτα δι' ὅλου συνεπτυγμένα καὶ ἄρρητα, καὶ τὸν οἰκεῖον λόγον ἀκίνητον * ἔχοντα. Ἡμεῖς δὲ τῆς παναγεστάτης τοῦ ζωαρχικοῦ σκήνους ἐντυμβεύσεως τὴν ἀνάμνησιν, λαμπροὶ λαμπρῶς ἐορτάσωμεν· ἐφ' ἣν ἅμα τῷ φαινομένῳ πᾶν τὸ νοούμενον,

*1088

tiam, sed qui post etiam ineffabilem unionem, concurrentium integras rationes sibi ipse retinuit: nimirum, nulla aut confusione aut divisione intellecta media; qui neque etiam angelis coelestiumve ordinum mundo superiorum principibus, uno dumtaxat primato angelorum excepto, quo ministro novum salutis sacramentum processum habiturum esset, quid rei gereretur aperuit. Sic enim qui incorporeus est, indutus corpus, se nobis socium, mente carneque media adiunxit: ut totus, nostrae toti massae immixtus, assumptam naturam totam instauraret. Quod capio, ac velut in promptu dixerim, ea est spiritalis initiatae Deo sapientiae mensa. Eiusmodi quoque sunt, et tradente Deo, mystice in ea celebrata sacra orgia ac caeremoniae, quibus etiam merito diei huius sacramenta accesserint; qua nimirum Dei Mater, nihil mutatis naturae legibus, latae in * nos legi obsecuta est, vitamque carnalem iisdem atque ipsi terminis conclusit; nativitate pariter et morte, plenis miraculo, saeculo relictis. Si quid itaque, etiam altius quam pro conditione humana, Deo dispensante in ea gestum fuit, nemo miretur, qui ad sacramenti, omnem infinities infinite infinitudinem exsuperantis, magnifice novam consummationem respiciat. Ac vero fuerint illa clausa omnino atque arcana, et quibus propria ratio constet immota. Nos vero sanctissimae vivifici tabernaculi tumulationis memoriam toto laeti celebremus splendore, magnificaque laetitia: cui celebrandae spiritalia omnia cum corporeis, si qua et

*1087

ὅσον τε οὐράνιον, καὶ ὅσον ἐπίγειον ἐς ταυτὸν ἀθροιζόμενον, τὴν Βασιλίδαν γεραίρει καὶ προπομπεύει τοῦ γένους ἐπίπροσθεν· ἐξ οὗ καὶ κοινὸν ἱλαστήριον, τοῦτο δὴ τὸ ἐξ αὐτῆς ἀχειροτμήτως ναοποιηθὲν δεσποτικὸν καὶ σωτήριον προσεκτήσατο σῶμα, τοῦ πάσης ἐμφύτου καὶ νοεῤ᾽ς κινήσεως συμμετασχόντος ἡμῖν, μόνης τῆς ἀμαρτίας χωρὶς. ὦ τοῦ θαύματος! Ἡ Θεὸν τὸν ἀπειρομεγέθη περιγραφῆς ἀπάσης διωρισμένον, ἐν μικρῷ χωρίῳ τῆς ἑαυτῆς νηδύος ὑπερουσίως χωρήσασα, σήμερον ἐν περιγράφτῳ κλίνῃ διφρεύουσα, χερσὶν ὁσίῳν κηδεύεται. Ἡ κόλποις τοῖς ἑαυτῆς ἐνθρονίσασα τὸν νῶτοις Χερουδικοῖς ἐποχοῦμενον, ἐν κόλποις πέτρας ὑπογλυφείσης τυμβεύεται· καὶ ἥς τὸν τόκον ἐθαύμασαν ἄγγελοι, ταύτης τοῦ σκήνους ἐξάρχουσαι σήμερον ἀποστολικαὶ χορεῖαι προπέμπουσι. Καὶ τίς ἂν τῶν ἐκεῖσε τελεσθέντων τοὺς λόγους διερμηνεύσει; Τίς κατ' ἀξίαν τῷ μυστηρίῳ συνεπαρθείη; Τίς πτερώσει τὸν νοῦν ὡς συναναπτῆναι τῷ θαύματι, καὶ τὴν πρὸς αὐτὸ παθεῖν κοινωνίαν; Τίς, ἵνα τὸ μετριώτερον εἴπω, τάχα δὲ καὶ τῶν δευτέρων, τὴν περὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς συγκρίματος ῥοήν τε καὶ ἀπορῥοήν διαγράφω; Πρὸς ἣν ἡ φύσις ἀμηχανοῦσα, καὶ τῷ ἀλήπτῳ τῆς περὶ αὐτὴν ἐκπληττομένη συστάσεως, εἰς θαῦμα τρέψασα τὴν ὁρμήν, τὰ τοῦ Δαβὶδ ἐνθεαστικῶς πρὸς τὸν τῶν ὅλων Θεὸν ἀποφθέγγεται· «Ἐθαυμαστώθῃ ἡ γνῶσις σου ἐξ ἐμοῦ· ἐκραταιώθῃ, οὐ μὴ δύνωμαι πρὸς αὐτήν». Μονονουχὶ τὴν περὶ ἡμᾶς ἀποθαυμά-

coeli habent et terra, pariter congregata, Reginam honore prosequuntur, triumphoque, generi praemittunt: ex quo etiam commune illud propitiatorium; quod, inquam, ex ipsa sine manu in templum exstructum est Dominicum et salutare, illius habuit corpus, qui totius a natura et spiritalis motus, uno dumtaxat dempto peccato, nobiscum particeps fuit. O miraculum! Quae Deum infinita magnitudine incircumscriptum omnino modica uteri sui capacitate mirabiliter complexa capere potuit, sanctorum hodie manibus, circumscripto angustoque lectulo insidens, iusta recipit. Quae suo ipsius sinu Cherubimorum humeris inequantem illum velut sede locavit, in cavatae petrae sinu, tumulo ponitur: ac cuius partum angeli mirati sunt, huius hodie tabernaculum apostolici chori pompa deducunt atque efferunt. Quis porro eorum quae illic celebrata sunt rationes, exposuerit? Quis mente, velut pennas assumpserit, ut sublime petens miraculum, volatu assectari contendat, eiusque communione vehementius afficiatur? Quis demum, ut quod minus est loquar, vel forte etiam ex secundi illis, illam humanae concretionis fluxionem defluxionemque descripserit? Cui intelligendae impar natura, stupensque sui status incomprehendam obscuritatem, contentione in miraculum versa, velut Numinis afflatu, Davidica illa universorum Deo proloquitur: *Mirabilis facta est scientia tua ex me; confortata est, et non potero ad*

ζουσα σύμπηξιν, ἣ σύνθεσιν, ἣ ἔμπαλιν, τὴν εἰς τὰ μέρη διάζευξιν· ἀλλ' ἤδη μέν τοι καὶ τὸ περὶ τὴν Βασιλίδαν ταύτην, τὴν ἄχραντόν τε καὶ περιώνυμον αὐτοῦ Μητέρα δυστέκμαρτον ἀποθειάζουσα θαῦμα ὁ κοινῶς τε ἡμῶν καὶ ἰδίως αὐτῆς γνωριζόμενον· αὐτῷ μόνῳ ὡς παντουργῷ καὶ τῶν τοιούτων ἐξεργαστῇ, πρὸ τῶν αἰώνων διέγνωσται. Τοῦτο ἡμῶν ἡ διάπλασις· τοῦτο ἡμῶν ἡ σύμπηξις, ἡ λύσις, ὁ καὶ πανηγυρίζομεν σήμερον. Ἐνθεν ἐγὼ συστελλόμενος, φοβῶ τε τιμῶν τὸ μυστήριον, τῷ μεγαλοφωνοτάτῳ τῶν προφητῶν Ἡσαΐα συμφθέγγομαι· «ὦ τάλας, λέγων, ἐγὼ, ὅτι κατανένυγμαι· ὅτι ἄνθρωπος ὢν καὶ ἀκάθαρτα χεῖλη ἔχων», τολμῶ τι περὶ τῆς καθαρᾶς καὶ ἀμιάντου, καὶ πάσης ἀγιότητος ὑπερπλήρους εἰπεῖν, καὶ λόγοις ταύτην ἐπιταφίους ἐγκωμιάζειν ἐπιχειρῶ, ἧς νεφέλαι μὲν περικυκλοῦσι τὴν κατὰ θεωρίαν ἐπίθασιν, ὁμίχλη δέ τις νοερά περικέχεται ταῖς * περὶ αὐτὴν λογικαῖς ἀνελιξεσιν, οὐκ *1089 ἐῷσα τρανῶς ἐκφανθῆναι τὴν συνεπτυγμένην τοῦ μυστηρίου κατάληψιν ἣν Θεοῦ μόνου κατ' ἀξίαν ἐγκωμιάζειν ἐστί, τοῦ λόγοις οἷς οἶδεν αὐτὸς τὰ ἐπ' αὐτῇ δεδρακότος μεγαλουργήματα· μὴ τι οὖν ἐμοὶ τῷ χαμαὶ κειμένῳ, καὶ τὰ ἐν ποσὶν οὐδὲν ὅτι πλέον εἰδότε, δι' ἔνδειαν τῆς περὶ τὰ καλὰ προαιρέσεως· οὐ δὴ ποτε οὖν τὰ παρ' ἀξίαν εἰπεῖν αἰσχυρθήσομαι, καὶ εἰ μὴ τὰ κατ' ἀξίαν λέγειν οὐκ ἔχω; Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τὸ κατὰ δύναμιν οὐκ ἀπόβλητον, τῷ

eam:¹ velut non tantum demiretur humanam concretionem seu compositionem, eiusve rursum in partes disiunctionem: quin enimvero, et iam ipsum, in Regina hac immaculata illa illustrissimaque ipsius Matre, arduum miraculum oraculo celebret: quod palam et nobis * commune eique proprium, soli illi ut universorum auctori, rerumque *1090 eiusmodi artifici, ante saecula cognitum est. Haec nostra formatio est, haec compactio, haec solutio, quam et celebri hodie conventu colimus. Hinc ego spiritus contrahens, ac timore honorem sacramento habens, cum vocalissimo prophetarum Isaia pronuntio: *O miser ego, quia compunctus sum: quia homo cum sim, et immunda labia habens*,² de munda illa et immaculata, ac totius sanctitatis plenissima, audeo aliquid loqui, eamque praesumo epitaphio posito celebrare, cuius quidem contemplandae ascensum, nubes in circuitu prohibent, quaedam autem nebula spiritalis rationalibus eius circumfusa gyris, haudquaquam sinit ut involuta sacramenti comprehensio clarius explicetur. Potest solus Deus pro meritis laudare, qui iis quibus novit ipse rationibus, mira illa opera in ea effecit: tantum vero abest ut id mihi humi deiecto, vixque ea quae sunt in pedibus, bonae voluntatis defectu, perspecta habenti, conveniat. Num ergo quae meritum superant, erubuero dicere, qui neque ea possim dicere quae

¹ Ps. CXXXVIII, 6.

² Isa. VI, 5.

λαλεῖν τὴν σιγὴν διακρούσομαι, Θεῷ τὴν διάλεξιν ἀναθέμενος· αὐτῷ ἡ δόξα, καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς σύμπαντας αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

PG
97, 1089

Oratio XIV. In Dormitionem B. V. Mariae. III. Καλεῖ πάλιν ἡμᾶς τὸ συνεχές τοῦ λόγου πρὸς τὴν πανήγυριν· καὶ δεῖ γε πάντως ἡμᾶς τοῖς ἐξῆς προσενεῖραι τὰ λείποντα, ὥς ἂν ἄρτιος εἴη ὁ λόγος καὶ ἅλυτος, τοῦ διεzeugμένου πάντοθεν ἀμοιρῶν. Καὶ δὴ γοῦν ἐν τοῖς φθάσασιν ὡς οἶόν τε ἦν, διὰ βραχέων, τὰ περὶ τῆς θεᾶς τοῦ ζωαρχικοῦ σώματος, λέγω δὴ τοῦ παρθενικοῦ τῆς Θεομήτορος σκήνους, πρὸς ἡμῶν διηγόρευται· λείπεται δὲ τίς ὁ ὕμνος εἰπεῖν, καὶ τὰ ὑμνούμενα οἶα. Καί μοι νῦν αὐθαδείας ἢ θράσους ἐπιρρίψοιτο μῶμον κατατολμώντι τῶν ὑπερόγκων· ὅτι μὴ κατὰ λόγου δύναμιν, κατ' εὐχῆς δὲ μόνην ὑπόσχεσιν ὀρμηθεῖς, τὸν μετὰ χειρὸς λόγον συνεστησάμην, τοῦ ὑφειμένου καὶ μετρίου πανταχόσε φροντίσας εἰς δύναμιν. Ἀλλ' οὐ παρὰ τοῦτο σμικρύνειν ὁ λόγος τὸ μυστήριον βούλεται, καὶ ὡς ἀτριβεῖ τούτῳ, καὶ τὸ ἀγύμναστον ἔχοντι, πρῶτως ἀπ' αὐθαδείας ἐπέβαλεν. Εἰ δέ τι τάχα καὶ τῶν οὐ πολλοῖς θεωρηθέντων ὁ νῦν ἔξει λόγος, θαυμαζέτω μηδεὶς. Εἰκαστικῶς γάρ, καὶ ὡς ὁ νοῦς ἐπιβάλλειν ἠδύνατο· τοῦ γὰρ ἀκριβοῦς μόλις ἂν καὶ ἄγγελοι τύχοιεν· ταῦτα πρὸς ἡμῶν τεθεώρηται. Ἦδη μὲν οὖν ὁ μυρίανδρος ἐκείνος τῶν θεοφόρων στόλος, καθάπερ ἐν τοῖς πρόσθεν εἰρήκαμεν, ἀθρόως ἀγγήγερτο· καὶ πᾶσα τάχα τῶν ὑπερκοσμίων δυνάμεων ἡ νοητὴ δια-

1858

pro merito videntur? Enimvero cum neque sit respuendum, quod sit ex facultate, Deo consecrans dissertationem, sermone silentium repellam: ipsi gloria et potestas, per omnia saecula saeculorum. Amen.

PG
97, 1090

Oratio XIV. In Dormitionem B. V. Mariae. III. Vocat nos iterum sermonis continuitas ad laudationem; ac plane oportet ut quae desunt ordine connectamus, ut sit sermo integer nec solutus, quem nulla ex parte aliquid dividat. Paucis ergo in superioribus, quantum licuit, quae ad corporis, quod vitam genuit, ad virginalis, inquam, Dei Genitricis tabernaculi spectaculum pertinent, enarravimus; superest ut dicamus quodnam fuerit canticum, quaeve cantico celebrata. Nemo autem velut temerarium audacioremque vituperaverit, qui maiora me praesumam; quando non velut aequa virtute sermone certante, sed quasi tantum voti sponsione sollicitante, nusquam, quod licuit, submissione et modestia neglecta, quam verso, orationem composui. Enimvero, haud ideo sacramentum extenuare oratio velit, quamquam velut non tritum, nec aliis disputatum, primum explicare audacia contendit. Quod si forte aliquid etiam paucis animadversum praesens oratio habitura sit, nemo miretur. Velut enim coniectando, atque ut mens potuit assequi, sumus haec contemplati: vix enim vel angeli rem accurate edixerint. Iam ergo, ut in superioribus diximus, classis illa Deo afflatorum pene innumerabilis congregata

1858

κόσμησις, ἄνωθεν ἀοράτως ἐφίπτασα τῷ παραδόξῳ συνείρει θεάματι· καὶ δὴ καὶ τῶν ἁγίων αἱ θεόληπτοι παρῆσαν, οἶμαι, ψυχαὶ τῇ κλίνῃ περιχορεύουσαι· * ὃς ἡ τῶν Ἀσμάτων πυκτὴ « νεάνιδας » κατὰ μυστικὴν ἀποκαλεῖ θεωρίαν. *1092 Ἐπρεπε γὰρ τῇ βασιλίδι τῆς φύσεως τὰς θεοειδεῖς τῶν βεβιωκότων συμπαρεῖναι ψυχάς, προοδοποιούσας τὴν ἔξοδον· ἡγεῖσθαι τε αὐτῆς καὶ προπομπεύειν, καὶ τὰ ἐξόδια προσεπᾶδεν ὕμνολογήματ᾽. Προὔκειτο γοῦν ἐν μέσῳ τὸ τρίπηχυν καὶ φωτοειδὲς ἐκεῖνο τῆς Θεοτόκου σῶμα, τὸ χωρητικὸν τῆς ὅλης τοῦ θαρραλικοῦ Λόγου πληρώσεως· ὅπερ ἐπὶ κλίνης ὁρώμενον, τῷ τῆς ἁγιαστείας μύρῳ, τὴν σύμπασαν εὐωδίασε κτίσιν. Τίς νοῦς, ποῖα δὲ γλῶσσα τῶν ἐκεῖ θεαθέντων τοὺς λόγους ἐξιχνιάσει; πάντα γὰρ ἀγνωσίας ἀπάσης καὶ ἀδελφίας ὑπεραπείρως ἐξήρητο. Ἐνθεν ἄρα καὶ τῶν θεοσόφων οἱ πρόκριτοι, τῷ θείῳ Πνεύματι γενόμενοι κάτοχοι, ἐκ περιχαρείας τότε τῆς θεοτερποῦς ἀγλαίας, τὸ περιὸν τῆς ἐλλάμψεως εἰς ἔκστασιν μεταθέμενοι, τῶν ἐνθεαστικῶν ἐκείνων ὕμνωδιῶν, λέγω δὴ τῆς ἐφυπνίου τροπολογίας, ὡς ἕκαστος ἦν δυνατός, ἄλλος ἄλλον ἀμείβων ἐφήπτετο. Τὰ δὲ ἦν οὐχ οἷάπερ αὐτοὶ νοεῖν ἐναγόμεθα, ἢ ὡς ἂν τις τυχὸν ὑπογράψοιτο, ἀλλ' ὡς ἂν ἐκείνους ἐτύπου λέγειν τὸ Πνεῦμα, καὶ ἀκούειν ἐπέτρεπεν. Οὗτός τε αὐτός ὁ ὕμνος, καὶ τὰ ὑμνούμενα, πρὸς τῶν ὕμνολόγων ἐλέγετό τε καὶ ἐζήκουετο, τῆς κάτω

erat; forsque omnes coelestium virtutum spirituales ordines, invisibili e coelo volatu, ad novum illud spectaculum convenerant; sed et * arbitror, Deo afflatae sanctorum animae, quas spiritali sensu liber Canticorum *iuvenculas* nominat; choros circum lectum agentes, identidem aderant.¹ Par enim erat, ut deiformes vita functorum animae pariter adessent, migranti Reginae praeiturae: utque comites pompa deducerent, ac laudum cantica pro eiusmodi a corpore excessu accinerent. Coram ergo iacebat tres longum cubitos ac luminosum illud Deiparae corpus, quod totam divinissimi Verbi plenitudinem capere potuisset; atque in lecto conspectum, suavi unguenti sanetitatis fragrantia, creata universa perfundebat. Quae mens, quaeve lingua eorum quae illic aspectabantur rationes aperiat? Omnia siquidem obscuritatem omnem et caliginem immensum superabant. Quare etiam qui inter Deo afflatos illos eximii erant, divino perciti Spiritu, ex iucunditatis a Deo iniectae abundantiori gaudio, illustrationis excessum in exstasim vertentes, cantica illa velut fanatica, funebrem, inquam, tropologiam, ut quisque poterat, alio alium excipiente, coeperunt depromere. Erant porro eiusmodi cantica, non qualia ipsi possumus cogitare, vel qualia forte descripserit aliquis: sed qualia Spiritus informabat dicenda, et audire permittebat. Quod canticum, et cantico celebrata, et dicebant et audiebant cantico celebrantes,

¹ Cant. I, et VI.

μὲν καὶ καθ' ἡμᾶς εὐαρμοστίας καὶ συμφωνίας ἀπειρημένως ἐξηρημένα· βραχὺ δὲ ἢ οὐδέν, τοῦ ἤχου τῶν ἑορταζόντων ἀγγέλων ἐν οὐρανοῖς ἀποδέοντα· ὦν τό τε ὕψος καὶ βάθος, καὶ τὴν εἰς ἀπειρον ὠραιότητα, οὐ πρὸς ἡμῶν σχεδιάζεσθαι, τῶν μὴδ' ὀπωσοῦν τῆς τοιαύτης γεγευμένων ἡδύτητος, σιγῇ δὲ τιμᾶσθαι μᾶλλον ὥς ἄληπτα καὶ ἀνέκφορα. Μόνοις δὲ τούτοις ἐπιβάλλειν ἡμᾶς ἀσφαλές, ἐφ' οἷς καὶ τὸ ἐπιτυγχάνειν ἐπέραστον, καὶ τὸ διαμαρτάνειν ἀκίνδυνον· ἃ μὴτε τὸν γνωστικὸν λυπεῖ, μὴτε τὸν ἀγροῖκον ἀνῆ· Ὁ δὲ γε ὕμνος καὶ τὰ ὕμνούμενα, εἰ καὶ τὴν ἡμετέραν διαφεύγει κατάληψιν, κατὰ γοῦν τὸ ἡμῖν ἐφικτὸν ὥς ἐν τύπῳ διαλαβεῖν ἔστωσαν οὕτως. Τοῦτο τὸ πέρας ὦν πρὸς ἡμᾶς διαθηκῶν ἔθετο ὁ Θεός· τοῦτο ἡ φανέρωσις τῶν ἀποκρύφων τῆς θείας ἀκαταληψίας βυθῶν. Οὗτος ὁ σκοπὸς ὁ προεπινοηθεὶς τῶν αἰώνων· αὕτη τῶν θείων χρησμῶν ἡ κορωνίς· τοῦτο ἡ ἀβρόνητος καὶ ὑπεράγνωστος τῆς προανάρχου περὶ τὸν ἄνθρωπον κηδεμονίας βουλή· τοῦτο ἡ ἀπαρχὴ τῆς πρὸς τὸ οἰκεῖον πλάσμα τοῦ παγγενέτου Θεοῦ κοινωνίας καὶ συμφυΐας· αὕτη τῶν θείων καταλλαγῶν ἡ ἐνυπόστατος ἐγγύη· τὸ περιούσιον κάλλος· ὁ θεόγλυπτος ἀνδριάς· ἡ εὐδιάγραφτος τῆς θείας ἀρχετυπίας εἰκὼν· τὸ πάσης θεωρίας καὶ ἀναδόσεως ἔρεισμα· ἡ παναγεστάτη τοῦ παντοκρίστου σκηνή· ὁ θεοδόχος τῆς ἀκενώτου σοφίας κρατὴρ· τὸ ἀσύλωτον τῆς ζωῆς ταμεῖον· ἡ ἀνεξάντλητος τῶν θείων ἀπαυγασμάτων πηγὴ· τὸ ἀσάλευτον κράτος· ὅσῳ τοῖς

nostram omnem et terrenam concinnitatem et symphoniam, immensum excedebant; parum vero aut nihil a sono epulantium in coelis angelorum aberant: quorum sublimitatem et profunditatem, immensumque decorem, haud nostrum fuerit velut levius explicare, qui ne minimum quidem eiusmodi dulcedinis gustum percepimus: potius vero debuerimus, tamquam comprehensione maiora et quae vulgari nequeant, silentio honorare. Tantum autem iis tuto adiecerimus animum ac conabimur declarare, in quibus et rem assequi iucundum est, nec error periculum habet; quae, inquam, nec ingeniosum ac perspicacem contristent, nec rustico molesta sint. Sed enim canticum ac celebrata cantico, quamquam a nobis comprehendere nequeant, quantum nihilominus velut in figura licet accipere, hoc modo habeant. Hic testamentorum conditorum a Deo terminus; haec coronis oraculorum divinorum; hoc arcanum ignotissimumque, praeaeternae Dei in hominum genus consilium; hae primitiae communionis necessitudinisque omnium conditoris Dei ad proprium figmentum; haec divinorum contractuum subsistens veraque sponsio, eximia pulchritudo, sculpta a Deo statua, divini archetypi egregie expressa imago, totius contemplationis atque ascensus ad divina fulcimentum, Creatoris omnium tabernaculum sanctissimum, inevaluabilis sapientiae crater, Deum conceptaculi instar suscipiens: inviolabile vitae penus,

πάθεισιν οὐκ ἐκρατεῖτο πάντων ὑπεραρθεῖσα τῇ καθαρότητι. Διὰ ταύτης ἡμῖν ὠμηρευέθη τὰ τῆς σωτηρίας ἐνέχυρα· καὶ τὸ μέχρι μέτρου τοῦ καθ' ἡμᾶς προσελθεῖν τὴν οὕτω τεθαυμασμένην, καὶ τὸ κοινὸν ἀποτίσαι χρέος, τῆς φύσεως ἰδίων· τὸ δὲ μὴ οὕτως ἔχειν αὐτῇ δι' * ὅλου τὰ καθ' ὃν ἐδίου τρόπον *1093 ὥσπερ καὶ ἐφ' ἡμῶν ἰδιώματα, οἰκεῖον τῆς πρὸς τὸ Θεῖον ἐγγύτητος.

Πλὴν τῆς εἰς ἄκρον ἀπαθείας ἀπόδειξις εὐδηλος. Καὶ τί γὰρ τῶν ἄγαν μεγίστων οὐ σὺν πολλῷ τῷ περιόντι τῆς ἀρετῆς ἐπ' αὐτῇ προσελήλυθε; Τί δὲ τῶν εἰς ἐνδειξιν θαυμάτων οὐ προήχθη παράδοξον; ὡς δειχθῆναι πάντων αὐτὴν θαυμάτων τῶν ὅπως ποτὲ καὶ νῦν προαχθέντων ἢ τελουμένων ἐναύλισμα· ὧν μέρος ἔσχατον καὶ τὸ νῦν γε παρόν, εἰ καὶ πρὸ παντὸς προδιώριστο χρόνου· τῆς θείας οὕτω τάχα βουλῆς ἄνωθεν τὴν περὶ ἕκαστον ἡμῶν διορισμένης τοῦ βίου περαίωσιν. Καὶ ὦ τῆς προνοίας ἧς οὐδεὶς ἀφίκετο γεννητῶν εἰς τὰ ἔσχατα, ἣ ἕλκος ἐξευρεῖν δεδύνηται! ἧς ἔργον καὶ τὸ νῦν τελούμενον τῆς Παρθένου μυστήριον. Μυστήριον γάρ, καὶ εἰ περὶ τὸ ἡμέτερον ἐνθεωρεῖται τέλος· καὶ τοῦτό ἐστιν ἡ ἐξ ἀρχῆς ἀποκληρωθεῖσα φύσει τῇ τοῦ ἀνθρώπου μερίς. Ἄλλ' ὦ πῶς διεκόπη φραγμός, συνδεθεὶς ἁμαρτία; Πῶς διεσπάρσθη καὶ δεσμός συμπλακεὶς ποραδάσει; Τί ὅτι καταπεφρόνηται θάνατος ὡς ἡμέρας ἐνύπνιον; Οἴχεται φόβος, οὐ μορμολύττων οὐκέτι τοὺς ἐν

divinorum splendorum fons * inexhaustus, inconcussum robur, *1094 quanto puritate rebus omnibus elevatior, nullis vincebatur affectionibus. Per eam nobis obstricta sunt salutis pignora: ac quidem ut ita miranda ad humanum usque modum processerit, solveritque commune debitum, naturae proprium fuit: quod autem illis vitae propria, non eundem omnino atque in nobis modum habuerint, proprium fuit propinquitati, ad Deum.

Caeterum non deest quo summa in ea ostendatur affectionum vacuitas. Quid enim inter maxima computandum, non multo virtutis cremento ei accessit? Quid vero novi ad miraculorum exhibitionem non evasit? ut omnium miraculorum si quae usquam modoque evaserunt aut fuerunt consummata, velut sedes facta sit: quorum pars extrema, istud est quod nunc celebramus, quamquam ante tempus omne definitum; sic utique vitae cuiusque finem divino olim decernente consilio. Sed, o providentiam, quam nemo tandem usquam natorum potuit assequi, aut eius invenire vestigia, cuius molitio est, quod nunc etiam peragitur Virginis sacramentum! Plane enim sacramentum est, quamquam circa finem humanum consideratur: quam natura humana partem a principio velut sorte accepit. Enimvero, quomodo disiecta est maceries peccato colligata? Sed et quomodo disruptum vinculum praevaricationi complexum? Quid causae est ut mors velut somnus diurnus spreta sit? Abscessit metus, nec iam

Χριστῷ νηπιάζοντα. Ἡ οὐκ ἂν εἰ μὴ τεθναίῃ τάχα τοῦ Θεοῦ τὸ χωρίον, ἡ φθορὰ διελύθη παρακοῇ σπερμανθεῖσα; Ναὶ διελύθη Χριστοῦ προτεθνεῶτος. Αὕτῃ γὰρ ἡ φύσις ἐξεκαλέσατο τῆς ἐν φθορᾷ καταδίκης, τὴν δι' ἀφθαρσίας ἀνελομένη κατὰστασιν. Ὡ καινῶν ἀμοιβῶν! ὦ θεῶν συναλλαγμάτων! Ἐξέφυσεν ἡ φύσις ἡκανθωμένην προαίρεσιν· ἀντεξέφυσεν αὕτῃ τὸν πληρωτὴν τοῦ πατρῶου θελήματος. Ὡδινεν ἡ φύσις ἐκ παρακοῆς αὐθαίρετον θάνατον, ἀντῶδινεν αὕτῃ τὸν δι' ὑπακοῆς ἀννηρηκότα τὸν θάνατον. Μόνῃ γὰρ μόνῃ παρὰ τὴν φύσιν πρὸς νεουργίαν ἐκλελεγμένη τῆς φύσεως, μόνῃ τῷ πλαστοουργῷ τῆς ὅλης ὑπηρετήσατο φύσεως. Ἐπεὶ οὖν πρόκειται νῦν ἡ θεοχρημάτιστος αὕτῃ σορὸς τοῦ θεολήπτου σκήνους, οἷά τις ἀφθονος ἀγαθοδότις τοὺς φιλοκάλους προτρέπουσα, μὴ τις ὑστερεῖτω τῆς Ἐκκλησίας. Οὐ γὰρ δεῖται πόνου τὸ χάρισμα, πλὴν μόνῃς τῆς προαιρέσεως. Οὐκοῦν ἴτω πρόθυμος ἅπας ὃς ἔχει πίστιν ἀδίστακτον· ἴτω πρὸς τὸ τῆς Παρθένου * χρηματιστήριον, καὶ γνώτω πείρα τῶν ἑαυτοῦ καταθυμίων τὴν εὔρεσιν. Κοινὸν τοῦτο διαλλακτήριον πρόκειται, καταλλάγητε πάντες Θεῷ. Ἴδου ἡ ἀκένωτος τῆς ἀθανασίας πηγὴ, δεῦτε οἱ νεκρωθέντες, ἀρρόυσασθε. Ἴδου οἱ τῆς ζωῆς ἀέννοι ποταμοί, δεῦτε πάντες ἀθανατίσθητε. Ὡ θύγατερ Ἀδὰμ καὶ Μῆτερ Θεοῦ! Ὡ ἄνδρε Μῆτερ, καὶ παιδοτόκε Παρθένε! Ὡ ποίημα τοῦ ποιηθέντος ἐν σοὶ χρονικῶς, καὶ μὴ ἐκστάντος τῆς οἰκείας αἰδιότητος! Περὶ σοῦ πάντες οἱ τοῦ Πνεύμα-

cei obiecta larva parvulos in Christo territat. Num vero nisi Dei locus ille moreretur, corruptio praevaricatione sata non destrueretur? Plane, ante mortuo Christo destrueretur. Ipsa quippe natura damnationem corruptionis exemit, corruptionis statu illo incorruptione sublato. O novas alternationes! O divina commercia! Produxit natura factam in spinas voluntatem; eadem e diverso eum produxit, qui paternam voluntatem implevit. Peperit natura spontaneam a praevaricatione mortem; eadem ipsa e contrario eum peperit, qui oboedientia mortem destruxit. Sola quippe, sola praeter naturam ad novum naturae opus electa, sola naturae totius Fictori ministravit. Iam ergo Deo afflati tabernaculi illius, velut bonorum munifica largitione boni amantes provocante, oraculi instar proposito hocce loculo Deo divite, ne * quis conventui desit. Non enim eiusmodi gratia est ut indigeat labore, sola voluntate et proposito opus habet. Alacris ergo accedat, quisquis fide est minime dubia. Veniat ad oraculum Virginis, atque ea quae sunt in animo desiderataque experimento invenisse noverit. Communis haec reconciliationis officina proponitur; omnes Deo reconciliamini. Ecce inexhaustus fons immortalitatis: venite, qui morti traditi estis, haurite. Ecce iuges vitae fluvii: venite, omnes immortalitatem consequimini. O Adae filia et Dei Mater! O Mater sine viro, Virgoque prolis parens! O figmentum eius qui in te temporanee fictus haudquaquam propria aeternitate excessit! De

τος ὑποφῆται προῦκελάδησαν. Μωσῆς πρῶτος βάτον ἰδὼν σε προέλεγε· « Διαβὰς ὄψομαι τὸ δράμα τὸ μέγα τοῦτο ». Περὶ σοῦ ὁ θεοπάτωρ Δαβὶδ τὸν Χριστὸν ἐλιτάνευσεν· « Ἀνάστηθι, Κύριε, λέγων, σὺ καὶ ἡ κιβωτὸς τοῦ ἀγιάσματος σου ». Περὶ σοῦ ὁ αὐτὸς τὴν σὴν προτυπούμενος ἔξοδον· « Τὸ πρόσωπόν σου λιτανεύσουσιν οἱ πλούσιοι οἱ τοῦ λαοῦ », προῦπέψαλλεν. « Ἴδού γὰρ πᾶσα, φησὶν, ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως ἔσωθεν· ἐν κροσσωτοῖς χρυσοῖς περιβεβλημένη, πεποικιλμένη ». Σὲ ἡ τῶν Ἀσμάτων ἀγιογράφος βίβλος προδιαγράφουσα, μυστικώτερον παρηνίζατο· « Τίς αὕτη ἡ ἀναβαίνουσα ἀπὸ τῆς ἐρήμου ὡς στελέχη καπνοῦ τεθυμιαμένη, σμύρναν καὶ λίβανον ἀπὸ πάντων κονιορτῶν μυρεψοῦ; » Περὶ σοῦ πάλιν ἡ αὕτη προῦπέγραψε βίβλος· « Ἴδού ἡ κλίνη, λέγουσα, τοῦ Σαλομῶν· στύλους αὐτοῦ ἐποίησεν ἀργύριον, καὶ ἀνάκλιτον αὐτοῦ χρύσειον· ἐπιθάσεις αὐτοῦ πορφύρα· ἐντὸς αὐτοῦ λιθόστρωτον, ἀγάπην ἀπὸ θυγατέρων Ἱερουσαλήμ ». Καὶ αὖθις· « Ἐξέλθετε, θυγατέρες Σιών [καὶ ἴδετε] ἐν τῷ βασιλεῖ Σαλομῶν· ἐν τῷ στεφάνῳ ὃ ἐστεφάνωσεν αὐτὸν ἡ μήτηρ αὐτοῦ, ἐν ἡμέρᾳ νυμφεύσεως αὐτοῦ, ἐν ἡμέρᾳ εὐφροσύνης καρδίας αὐτοῦ. Ἴδετε αὐτήν, θυγατέρες Σιών, καὶ μακαρίσατε

te cecinerunt Spiritus omnes interpretes. Primus Moyses te Rubum videns, olim ait: *Transiens videbo visionem hanc magnam*.¹ Pro te Dei parens David Christo supplicabat, dicens: *Surge, Domine, tu et arca sanctificationis tuae*.² De te idem tuum praefigurans exitum, quondam psallebat: *Vultum tuum deprecabuntur omnes divites plebis*.³ *Ecce enim, inquit, omnis gloria filiae regis ab intus: in fimbriis aureis circumamicta, variegata*.⁴ Te sacer Canticorum liber praedescribens, occultius indicavit: *Quae est ista quae ascendit e deserto, tamquam truncus fumis incensus, myrrham et thus ex omnibus pulveribus pigmentarii?*⁵ De te rursum idem ipse liber olim scripsit dicens: *Ecce lectulus Salomonis; columnas eius fecit argentum, et acclinatorium eius aureum; ascensus eius purpura; initium eius lapidibus, constratum, caritatem a filiabus Ierusalem*.⁶ Et rursum: *Egredimini, filiae Sion [et intuemini] in regem Salomonem; in corona qua coronavit eum mater eius in die sponsalium eius, et in die iucunditatis cordis eius*.⁷ *Videte eam, filiae Sion, et beatificate eam; reginae et concubinae, laudate eam, quia odor vestimentorum eius super omnia aromata*.⁸ Te praevi-

¹ Exod. III, 3.

² Psal. CXXXI, 8.

³ Psal. XLIV, 13.

⁴ Ibid. 14.

⁵ Cant. III, 6.

⁶ Ibid. 7, et 10.

⁷ Cant. III, 11.

⁸ Cant. VI, 8; IV, 10.

αὐτήν· βασιλίσσαι καὶ παλλακαί, αἰνέσατε αὐτήν, ὅτι ὁσμὴ ἱματίων αὐτῆς ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα ». Σὲ προορῶν Ἡσαίας ἐνθέως ἀνέκραγεν· « Ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει ». Καί· « Ἔσται ἡ ῥίζα τοῦ Ἰεσσαί ». Καί· « Μακαρία ἡ ῥίζα τοῦ Ἰεσσαί ». Καί· « Ἐξελεύσεται ῥάβδος ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαί, καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ῥίζης ἀναθήσεται ». Σοῦ εἵνεκεν ὁ μέγας Ἰεζεκιήλ προηγόρευσεν· « Ἰδοὺ ἡ πύλη, λέγων, κατ' ἀνατολάς· καὶ ἔσται ἡ πύλη κεκλεισμένη, καὶ οὐδεὶς οὐ μὴ διέλθῃ δι' αὐτῆς. Καὶ Κύριος ὁ Θεὸς μόνος αὐτὸς εἰσελεύσεται καὶ ἐξελεύσεται, καὶ ἔσται ἡ πύλη κεκλεισμένη ». Σὲ καὶ ὁ τῶν « ἐπιθυμιῶν ἀνὴρ » προφητεύων, « ὅρος » ἐκάλει· λέγων καὶ « λίθον ἀνευ χειρῶν ἀνδρὸς ἐκ σοῦ » λατομούμενον, οὐ τεμνόμενον· ἀφαιρούμενον, οὐ διαιρούμενον· τῇ προσλήψει τῆς καθ' ἡμᾶς ἀνθρωπότητος. Σὺ εἶ τὸ μεγαλεῖον τῆς φρικτῆς οἰκονομίας, * « εἰς δ' ἐπιθυμοῦσιν οἱ ἄγγελοι παρακύψαι ». Σὺ εἶ τὸ περικαλλὲς τῆς θείας συγκαταβάσεως ἐνδιαίτημα· ἡ ὄντως ἐπιθυμητὴ γῆ. « Ἐπεθύμησε γὰρ ὁ Βασιλεὺς τῆς δόξης τοῦ κάλλους σου· καὶ ἠράσθη » τοῦ πλούτου τῆς παρθενίας σου· καὶ ἔκκησεν ἐν σοί, « καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν », καὶ κατήλλαξεν ἡμᾶς διὰ σοῦ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ. Σὺ « τοῦ ἀποκεκρυμ-

dens Isaias divino instinctu clamavit: *Ecce ergo virgo in utero habebit.*¹ Et: *Erit radix Iesse.*² Et: *Beata radix Iesse.*³ Et: *Egredietur virga de radice Iesse, et flos de radice ascendet.*⁴ Tui gratia praenuntiavit magnus Ezechiel, dicens: *Ecce porta orientalis; et erit porta clausa; et nemo transibit per eam. Et Dominus solus ipse ingredietur et egredietur; et erit porta clausa.*⁵ Sed et *vir desideriorum* te prophetans montem appellavit; dicens etiam *lapidem ex te sine manibus* ⁶ scissum, non sectum; ablatum, non divisum; humanae * scilicet naturae nostrae assumptione. Tu horrendae dispensationis magnificum illud opus, *in quod angeli desiderant prospicere.*⁷ Tu Dei se nobis inclinantis ornatissimum domicilium; terra illa vere desiderabilis: *Concupivit enim Rex gloriam decoris tui; et amator factus est* ⁸ divitiarum tuae virginittatis; atque in te habitavit, et *apud nos moratus est,*⁹ nosque per te Deo et Patri reconciliavit. Tu thesaurus sacramenti a saeculis abscon-

¹ Isa VII, 14.

² Isa. XI, 10.

³ Ibid. 1.

⁴ Ibid. 1.

⁵ Ezech. XLIV, 2.

⁶ Dan. II, 34.

⁷ I Petr. I, 12.

⁸ Sap. VIII, 2.

⁹ Ioan. I, 14.

μένου μυστηρίου πρὸ τῶν αἰώνων » ὑπάρχεις θησαυρός. Σὺ εἶ ἀληθῶς, ἡ ζῶσα βίβλος τοῦ ἐγγραφομένου ἀφθέγκτως ἐν σοὶ πνευματικοῦ Λόγου, τῷ ζωηρῷ καλάμῳ τοῦ Πνεύματος. Σὺ μόνη ἀψευδῶς τῆς νέας διαθήκης ὁ θεόγραφος τόμος, ἥς πρὸς ἀνθρώπους διέθετο ὁ Θεὸς πρίν. Σὺ « μυριοπλάσιον ἄρμα τοῦ Θεοῦ », χιλιάδας εὐθυνομένων αὐτῷ σαρκωθέντι προσάξασα. Σὺ εἶ « τὸ Σιών ὅρος· τὸ πῖον ὅρος· τὸ τετυρωμένον ὅρος, ἐν ᾧ εὐδόκησεν ὁ Θεὸς κατοικεῖν », ἐξ οὗ σάρκα παγείς, ἐτυρώθη τὴν καθ' ἡμᾶς νοερῶς ἐμψυχωμένην ὁ ὑπερούσιος. Ὡ νὰ ἐθεῖς, καὶ ἄνθρωπε χοῖκέ! Ὡ στήλη νεκρὰ καὶ στύλε ζωοποιέ· οὐ τὸν σαρκικὸν Ἰσραὴλ φωταγωγοῦσα φυγαδεύμενον, ἀλλὰ τὸν πνευματικὸν πρὸς τὸ τῆς γνώσεως ἀπλανὲς ὁδηγούμενον, φῶς ἐνθέως καταπυρσεύουσα. Ὡ νεφέλη ὀλόφωτε, καὶ « ὅρος κατὰ σκιον »· οὐ τὸν ἀγνώμονα τῶν Ἰουδαίων δῆμον κατασκιάζουσα, ἀλλὰ τὸν « ἐκλεκτὸν » τοῦ Θεοῦ « Λαόν », τὸ ἔθνος τὸ ἅγιον, ταῖς σαῖς φρυκτωροῦσα μητρικαῖς δαδουχαῖς. Ὡ χρυσοῦ παντὸς καὶ πάσης αἰσθητῆς καὶ αὐτοῦ κτίσεως καθαρωτέρα! ὦ γῆ παρθενική, ἐξ ἧς ὁ δεῦτερος καὶ τοῦ παλαιοῦ ἀρχαιότερος Ἀδὰμ προσήλυθε! Ποῖός σε τάφος καλύψει· γῆ δὲ ποία σε δέξεται, τὸν οὐρανὸν καὶ τοῦ οὐρανοῦ τὴν φύσιν ὑπερῃᾶσαν τῇ ἀγιότητι; Τίνα σου τὰ ἐντάφια; Τίνα τὰ

*diti.*¹ Tu vere vivens ille liber, scripti in te sine voce spiritualis Sermonis, vivifico calamo Spiritus sancti. Tu sola vere, scriptus a Deo tomus testamenti novi, quod is olim ad homines est testatus. Tu *currus ille Dei decem millibus multiplex*,² multis millibus adductis eorum quos ipse incarnatus ad meliora composuit. Tu *mons ille Sion, mons pinguis, mons coagulatus, in quo beneplacitum est Deo habitare*,³ ex quo in carnem compactus, nostrae illi, anima intellectuali animatae, similem, qui substantia maior est, coagulatus est. O divinum templum, homoque terrene! O columna mortua, et columna vivifica; non quae extorrem carnalem Israël illuminet, sed quae spiritalem illum, ceu accenso ex specula igne divinitus praelucens, ad scientiae veritatem deducat. O nubes tota lucida, et *mons umbrosus*,⁴ non quae improbum ingratumque iudaicum populum obumbres, sed quae Dei *electo illi populo, genti illi sanctae*,⁵ maternis tuis praelatis facibus illuceas. O purior omni auro, et materia omni sensibus subiecta! O virginalis terra, ex qua novus Adam et secundo illo vetustior prodiit. Quod te sepulcrum tecturum est, quae te susceptura terra, quae coelum ac coeli naturam puritate supergressa es? Quae tua illa

¹ Ephes. III, 9.

² Psal. LXVII, 18.

³ Psal. LXVII, 16, 17.

⁴ Hab. III, 3.

⁵ I Petr. II, 9.

σπάργανα; Τίνες οἱ στολισμοί; Μύρα δὲ ποῖα τὸ σὸν κατασμυρνίσουσι σῶμα; Τὸ εὐῶδες, τὸ ἄχραντον, τὸ πλήρες ἀγαθοῦ, τὸ βρύον τὴν ἄφρην, τὸ πηγάζον τὴν ἀφθαρσίαν, ἐξ οὗ ἡ θέωσις· ἐν ᾧ ἡ τελείωσις, δι' οὗ ἡ σωτηρία· Σὺ γὰρ εἶ ἀληθῶς ἡ ὄντως «καλή, καὶ μῶμος οὐκ ἔστιν ἐν σοί». Προσχδέτω τί σοι μικρὸν αὖθις καὶ Σαλομών ὁ θεϊότατος· Ὡραία ὡς Ἱερουσαλήμ, καὶ ὁσμὴ ἱματίων σου ὡς ὁσμὴ λιθάνου». Σὺ τοῦ ἀκενώτου μύρου ἡ νέα μυροθήκη· σὺ τοῦ ἐλαίου τῆς χρίσεως ἡ ἀγαλλίασις. Σὺ τὸ τῶν νοητῶν ἀρωμάτων

*1100

*θυμίαμα. Σὺ εἶ τὸ ἄνθος τῆς ἀφθαρσίας· ἡ ἀρωματοφόρος γῆ· ἡ ζωηφόρος θήκη, ἡ φωτοειδὴς λυχνία, ἡ θεοῦφαντος πορφύρα, τὸ βασιλικὸν ἔνδυμα, ἡ θεοποιόκιλτος στολή, ἡ χρυσοειδὴς διπλοῖς· ἡ ἀκατονόμαστος τῆς νοητῆς ἀλουργίδος τοῦ λόγου συναφή· τὸ ἀρχιερόπλοκον τῆς βασιλείας διάδημα· ὁ «θρόνος ὁ ὑψηλός», ἡ ἐπηρμένη τῶν οὐρανῶν τοῦ οὐρανοῦ πύλη, ἡ βασίλισσα πάσης τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἡ ἀνόθευτον τὴν κλῆσιν μετὰ τῆς χρήσεως ἔχουσα· ἡ χωρὶς Θεοῦ μόνου, πάντων ἀνωτέρα ὑπάρχουσα. Ποῖαί σε χεῖρες ἐνταφιάσουσιν; Οἷαις ἀγκάλαις βαστάσομεν τὴν βαστάσασαν τὸν ἀχώρητον; Ποίαν ἐπὶ σοὶ ποιησόμεθα τροσευχὴν ἐπιτύμβιον; Ποίοις σε προπέμψομεν ἄσμασι; Χεῖλεσι δὲ ποίοις τὴν σὴν ἐξυμνήσομεν ἔξοδον; Ἠλίκη φωνῇ; Τίσι

sepulcralia? Quae nam fasciae? Qui amictus? Quae nam vero tuum corpus delibutura sunt unguenta? Corpus, inquam, illud suave fragrans: corpus intemeratum; corpus illud boni plenum; remissionem seaturiens; ceu fonte manans incorruptionem: corpus ex quo divinitatis conciliatio; corpus in quo sit consummatio; per quod est salus.

*1099

Tu enim es illa vere *pulchra, et macula non est in te*.¹ * Tibi rursum modicum aliquid accinat et Salomon ille divinissimus: *Decora sicut Ierusalem, et odor vestimentorum tuorum, sicut odor thuris*.² Tu inexhausti unguenti nova pixis unguentaria; tu olei unctionis exsultatio; tu spiritualium aromatum thymia; tu flos ille incorruptionis; terra aromatum ferax; theca vitam ferens; lucerna splendida; purpura divinitus texta; vestis regia; stola divino opere varia; diplois aurea; spiritualis purpurae Verbi innominabilis connexio; manu pontificia plenum regni diadema; *solum* illud *excelsum*; ³ porta coelis coelorum elevatior; regina totius humani generis; nuncupationem cum usu sinceram retinens; quae, uno excepto Deo, rebus omnibus excelsior es. Quae nam te manus sunt tumulturae? Quibus eam ulnis gestaturi sumus, quae gestavit eum qui capi non potest? Quas in te fusuri sumus preces funebres? Qualibus te canticis deducemus? Quibus vero labiis tuum exitum celebrabimus? Quali voce, quibus sermonibus

¹ Cant. IV, 7.² Cant. IV, 11; VI, 3.³ Isa. VI, 1.

λόγοις τὰ ἐπὶ σοὶ μεγαλεῖα καλλιεπήσομεν; Διὸ ἀντὶ πάντων ταύτας σοι προσαγ[άγ]ομεν τὰς φωνάς· « Μακαρία σὺ ἐν γυναιξί », καὶ ἐν γενεαῖς γενεῶν. Εὐλογημένη ἐν οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ γῆς δεδοξασμένη. Σὲ γὰρ εὐγνωμόνως πᾶσα γλῶσσα δοξολογεῖ, Μητέρα τῆς ζωῆς ἀνακηρύττουσα. Πεπληρωται πᾶσα ἡ κτίσις τῆς δόξης σου· ἡγίασται τὸ πᾶν τῷ μύρῳ τῆς εὐωδίας σου· ἡφάνισται διὰ σοῦ τῆς ἁμαρτίας ἡ ἀφορμή· μεταπεποιήται εἰς χαρὰν ἡ ἀρὰ τῆς προμήτορος. Πάντες ἄδουσι διὰ σοῦ σὺν ἡμῖν· « Δόξα ἐν οὐρανῷ, εἰρήνῃ ἐπὶ γῆς ». Σὲ τάφος ἔχειν οὐ δύναται, σῶμα γὰρ Δεσποτικὸν οὐκ ἄμαυροῖ τὰ φθειρόμενα. Ἄδης κρατεῖν οὐκ ἰσχύει σου· ψυχῆς γὰρ βασιλικῆς οὐχ ἄπτεται τὰ ὁμόδουλα. Ἄπιθι τοίνυν, ἄπιθι σὺν εἰρήνῃ. Μεταναστεύου τῶν ἐν τῇ κτίσει μονῶν· ἐξιλάσκου τὸν Κύριον ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ πλάσματος. Ἔως μὲν γὰρ τοῖς ἐπιγείοις ἐπεχωρίαζες, μικρὸν σε μέρος εἶχε τῆς γῆς· ἐξ οὗ δὲ μετετέθης ἐκ γῆς, ὁ σύμπας περιέχει σε κόσμος κοινὸν ἱλαστήριον. Ὑπὲρ τὸν Ἐνῶχ μεγαλύνθητι ἐν εὐφροσύνῃ, ἐν χαρᾷ ἀνεκκληλήτῳ, ἐν αἰδίῳ φωτί· ἔνθα τὸ ἀληθινῶς ζῆν· ἡ ὁλόφωτος βασιλεία· ἡ ἀκατάληπτος τῶν ἀγγέλων χορεία. Πρὸς τούτοις, ἀπόλαυε τοῦ κάλλους τοῦ Υἱοῦ σου· κατατρύφα τῆς ἀκενώτου χαρᾶς, καὶ τῆς ἀγῆρω μακαριότητος· ἐκεῖ οὗ ὁ χειμάρρους τῆς αἰωνίου τρυφῆς· ἔνθα οἱ λειμῶνες τῆς ἀφθαρσίας· αἱ πηγαὶ τῆς ἀενάου

tua illa magnalia exornabimus? Quare hasce tibi vice omnium voces offerimus. *Beata tu inter mulieres*,¹ et in generationibus generationum. Benedicta in coelis, et glorificata in terra. Te enim grato animi affectu ac devote, lingua omnis vitae Matrem glorificans praedicat. Impleta est omnis creatura gloria tua. Universa unguento fragrantiae tuae sanctificata sunt; per te abolita est peccati occasio; mutatae sunt in gaudium primae parentis dirae. Per te omnes (angeli) nobiscum canunt: *Gloria in coelo; pax in terra*.² Non potest sepulcrum habere te; non enim quae corrumpuntur et intereunt, obscurant Dominicum corpus. Non potest infernus te tenere; non enim conserva regalem animam attingunt. Vade itaque, vade in pace. Transmigra a creatis mansionibus; Deum fac communi figmento propitium. Hactenus quidem dum ageres in humanis, modica te terrae portio habebat: ex quo autem fuisti ex humanis translata, mundus te totus propitiatorium commune amplectitur. Maiori quam Enoch magnificare laetitia, in gaudio inenarrabili, in lumine sempiterno: ubi est vera vita, regnum totum luminis, angelorum tripudium incomprehensibile. Ad haec, frui decore Filii tui: impensius deliciare inexhausto gaudio, ac felicitate senii nescia: illic nimirum ubi aeternarum deliciarum flumina sunt, ubi prata incorruptionis, * fontes iugis vitae, *1102

¹ Lc. I, 42.

² Lc. II, 14.

ζωῆς, τὰ ρεῖθρα τοῦ θεοδλύστου φωτός· οἱ ποταμοὶ τῆς ἀειζώου φωτοχυσίας. Ἐκεῖ τὸ πέρας πάντων τῶν ἐλπισθέντων καὶ νῦν ἐλπιζομένων· ἡ περιοχὴ πάντων τῶν ἀγαθῶν, ἡ φανέρωσις τῶν κεκρυμμένων, καὶ τότε μόνον θεωρουμένων· τὸ ἔσχατον τέλος, οὗ ἐπέκεινα παντελῶς οὐδέν. * Ἐκεῖ Πατὴρ προσκυνεῖται, καὶ Υἱὸς δοξάζεται, καὶ Πνεῦμα ἅγιον ἀνυμνεῖται· ἡ ἐνιαία τῆς μιᾶς ἐν Τριάδι θεότητος φύσις. Τοιαῦτα δοκῶ μοι τότε τοὺς θεολήπτους ἐκείνους ἄνδρας καὶ φάναι καὶ ὑμῆσαι, καὶ ὅσα τούτοις ὑπερανέστηκεν· οὐ γὰρ οἷδ' ὅ τι καὶ πλέον εἶπω, γῆ καὶ σποδὸς ὑπάρχων, καὶ τὸ ὅλον σαπρία, καὶ ἴσα τοῖς ὅφεσιν ἐπὶ κοιλίαν ἔρπων. Καὶ μοι τοῦ λόγου χρέος εἰς δύναμιν ἱκανῶς ἀφωσῶται, μηδενός, οἶμαι, παρεωραμένου τῶν εἰς τὴν παροῦσαν συντεινόντων ἑορτῇ. Καὶ εἴ τι τούτοις συνεισφέρει τις ὑψηλότερον, καὶ ἡμῖν τοῦτο συναγγοχῶς ἔσται, καὶ τῇ πανηγύρει συνοίσων. Μικρὰ δὲ εἰπὼν, αὐτοῦ που τὴν εἰρεσίαν τοῦ λόγου διαναπαύσω. Τοῦ μὲν οὖν κατ' ἀξίαν, ὁμοίως πάντες ἀπολειπόμεθα· τοῦ δὲ τὴν ἐαυτῶν ἐπιδεδειχέναι δύναμιν, ἴσον ἐκάστου τὸ πρόθυμον. Δέξεται δὲ ἡμῶν καὶ τοῦτον, εἰ οἶδα, τὸν βραχύτατον λόγον ἢ τεκοῦσα τὸν λόγον· καὶ ἀντιδώσει οὐχ ὅσα μὲν ἴσως αἰτοῦμεν, ὅσα δὲ πάντως λαβεῖν ἔσμεν ἄξιοι. Φιλεῖ γὰρ ἡ πανάγιος ὡς πολυδωρος, καὶ τῶν βραχυτάτων ἀντιδιδόναι τὰ μείζονα. Καὶ ὧδε μὲν ταῦτα ἔχέτω· ἡμεῖς δέ, ὧ λαμπρὰ καὶ περιφανεστάτη πανήγυρις (καλῶ γὰρ αὖθις ὑμᾶς πρὸς τὸ τοῦ

fluenta manantis a Deo lucis, fluvii vivo semper fonte affluentis luminis. Illic finis est omnium olim in spe positorum, et quae modo sperantur, complexio omnium bonorum, eorum manifestatio quae occulta, nec nisi id temporis conspicienda sunt: finis ultimus, ultra quem nihil omnino sit. Illic adoratur Pater, et Filius glorificatur, ac canticis celebratur Spiritus sanctus, individua illa natura unius in Trinitate deitatis. Huiusmodi puto, dicebant celebrabantque viri illi Deo afflati, atque iis sublimiora: non enim scio quid amplius dicam, qui sim terra et cinis, meraque putredo, ac velut serpens ventre repam. Satis vero pro virili sermonis debito defunctus sum, nullo, ut arbitror, omisso, eorum quae spectant ad praesentis diei festum. Sin aliquis sublimius aliquid ad haec contulerit, et nobis illud collegerit, et quod conventui ac celebritati utile sit. Ubi porro pauca dixero, a sermonis velut remigio et concione cessabo. Equidem simili omnes defectu laboramus, ut ne pro dignitate, quod rei est celebraverimus: ut autem quid quisque possit ostenderimus, aequae prompta cuique voluntas. Porro bene novi; hunc quoque brevissimum sermonem, Sermonis Mater illa susceptura est, dabitque haud quidem forte si quae petimus; omnino autem si quae digni sumus accipere. Libens enim, sanctissima cum munifica sit, pro minutissimis maiora retribuit. Et haec quidem ita habeant; tu autem, o praeclara illustrissimaque

γὰρ ἡ φλόξ τῆς θεότητος, ὁ τοῦ Πατρὸς ὄρος καὶ Λόγος, τὸ γλυκύτατον καὶ οὐράνιον μάννα, τὸ ὄνομα τὸ ἀνώνυμον τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, τὸ φῶς τὸ αἰδίον καὶ ἀπρόσιτον, ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς ὁ οὐράνιος, ὁ ἀγεώργητος καρπός, σωματικῶς ἐκ σοῦ ἀνεβλάστησεν. Οὐ σὲ προεμήνυσε κάμινος, πῦρ δροσίζον ἅμα καὶ φλογίζον δεικνύουσα, καὶ τοῦ θείου πυρὸς ἀντίτυπον τοῦ ἐν σοὶ κατοικήσαντος; Ἡ δὲ σκηνὴ Ἀβραὰμ σὲ προδηλοῖ προφανέστατα. Τῷ γὰρ Θεῷ Λόγῳ ἐν τῇ γαστρὶ σου σκηνώσαντι ἀνθρωπεῖα φύσις τὸν ἐγκρυφίαν ἄρτον, τὴν ἑαυτῆς ἀπαρχὴν ἐκ τῶν σῶν ἀγνῶν αἱμάτων προσήγαγεν, ἀπτωμένην πῶς καὶ ἀρτοποιουμένην ὑπὸ τοῦ θείου πυρὸς, ἐν τῇ θείᾳ αὐτοῦ ὑποστάσει ὑφισταμένην, καὶ εἰς ἀληθῆ ὑπαρξιν ἐρχομένην σώματος ἐψυχωμένου ψυχῇ λογικῇ τε καὶ νοεῖ. Μικροῦ με καὶ τοῦ Ἰακώβ ἡ κλίμαξ διέφυγε. Τί γάρ; οὐ παντὶ δῆλον, ὅτι σοῦ προεγράφη * καὶ τύπος γνωρίζεται; ὃν τρόπον ἐκεῖνος *713 τεθέσται διὰ τῶν ἁκρων τῆς κλίμακος οὐρανὸν τῇ γῇ συναπτόμενον, καὶ διὰ ταύτης ἀγγέλους κατιόντας καὶ ἀνιόντας, καὶ τὸν ὄντως ἰσχυρόν, καὶ ἀήττητον, τυπικῶς αὐτῷ προσπαλαίοντα, οὕτως καὶ σὺ μεσιτεύσασα, καὶ κλίμαξ γεγονυῖα τῆς πρὸς ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ καταβάσεως, τοῦ τὸ ἀσθενὲς ἡμῶν ἀναλαβόντος φύραμα, καὶ ἑαυτῷ συμπλέξαντος καὶ ἐνώσαντος, καὶ νοῦν

virga Aaronis quae floruit, aperte praesignarunt. Nam ex te flamma divinitatis, Patris terminus et Verbum, suavissimum illud et coeleste manna, nomen illud nominis expers, quod est super omne nomen,¹ lumen illud sempiternum et inaccessum, vitae panis coelestis,² nulla cultura editus fructus, ex te corporaliter pullulavit. Quid? Annon te fornax illa praemonstravit, cuius ignis roridus simul ac flammeus erat, quae divini ignis in te habitantis figuram praeferbat? Quin Abraham tabernaculum te manifestissime significabat. Deo quippe Verbo, in utero tuo velut in tabernaculo degenti, humana natura subcinericium panem, sui primitias, ex purissimo sanguine tuo obtulit, divino igne coctas, panemque factas, in divina eius persona subsistentes, et ad veram corporis anima rationali et intelligente instructi existentiam venientes. Parum abfuit, quin me Iacob scala praeteriret.³ Quid enim? Annon cuivis perspicuum est * te ea *714 praesignatam figuratamque esse? Ut enim ille per extremas scalae partes coelum cum terra copulatum, et angelos per eam descendentes et ascendentes, quin etiam illum qui vere fortis insuperabilisque est, typice secum luctantem vidit; sic tu quoque mediatrix munus obiens, effectaque Dei ad nos descendens scala, ut debilem nostram naturam assumeret, sibi copularet et uniret, adeoque hominem

¹ Philipp. II, 9.

² Io. VI, 48.

³ Gen. XXVIII, 12 s.

Αιγύπτου ». * Μήτηρ Σιών ἦν ἡρετίσατο Κύριος, ἦν ἐξελέξατο· κάλει σου *1104
 τὰς θυγατέρας, τὰς ἐξ ἔθνων Ἐκκλησίας. Ἄσόν τι γοερὸν, ἀλλὰ μὴ τραγι-
 κόν· ἀλαλάζουσα, μὴ σχετιλιάζουσα. Θυμῆρης γὰρ οὐ πενθήρης ἡ παροῦσα
 πανήγυρις. Γεθσημανή, ὑποδέχου τὴν νέαν βασίλισσαν· εὐτρέπιζε τὸν τάφον·
 προβαλοῦ τὰ ἐντάφια· μύροις τὴν σορὸν κατακόσμησον. Ἡ λάρναξ ἔστω σοι
 φύλαξ τοῦ θησαυρίσματος· φρουρεῖσθω σὺν ἀσφαλείᾳ τὸ ἅγιον. Ἄν μέντοι
 τηρηθεῖη μένον ἐν αὐτῷ, ἔσται κοινὸν ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις, κτῆμα προ-
 σκυνούμενον. Ἄν δέ τι παρόδοξον τύχοι, καὶ μετασταίῃ τὸ ἄχραντον, μένε
 τὸ θαῦμα κηρύττουσα. Διηγοῦ ταῖς μετέπειτα γενεαῖς τὴν μετάθεσιν· τοῖς
 μὲν ἕνω πνεύμασι, τὸ πνεῦμα παραχωροῦσα τῆς Θεομήτορος· ἡμῖν δὲ τὸν
 ἁγιασμόν, οἷον ἐκ πηγῆς ἀενάου, μυροδοτοῦσα τοῦ σώματος.

Πάντες ὁμοῦ τῇ Θεοτόκῃ συνδράμωμεν· χοροὶ πατέρων καὶ πατριαρχῶν·
 πνεύματα προφητῶν καὶ ἱερέων συστήματα· ἀποστόλων ὁμήγυρις· μαρτύρων
 δῆμοι· διδασκάλων σύλλογοι· δικαίων ψυχαί· ὁσίων τάξεις· ἀξία πᾶσα καὶ
 ἡλικία· βασιλεῖς καὶ δυνάσται· ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι· « νεανίσκοι καὶ παρ-
 θένοι· πρεσβύτεροι μετὰ νεωτέρων, αἰνέσατε ». Λιτανεύσατε· εἶπατε τῇ Μη-
 τρὶ τοῦ Θεοῦ, εἶπατε· Ὡς μακάριος ὁ οἶκος Δαβὶδ, οὗ ἐξ ὁσφύος, Θεομή-
 τος, ἐδιδάστησας. Μητέρες καὶ παρθένοι, δοξάσατε τὴν μόνην μητέρα καὶ

in qua Deus sibi placuit, quam elegit, voca filias tuas, nempe gen-
 tium ecclesias. Cantu lugubre aliquid, at non tragicum, ac velut dirius
 eiulans, non miserabilius quiritans ac lamentans. Laeta enim est
 diei praesentis solemnitas, non lamentabilis. Gethsemani, suscipe
 novam reginam, para sepulcrum, profer sepulcralia, loculum unguen-
 tis perorna. Sit tibi urna thesauri custos; sanctum secure custodiat-
 ur. Siquidem enim servatum manserit in sepulcro, communis angelis
 hominibusque possessio, venerationi habebitur; sin autem acciderit
 aliquid novi, translatumque intemeratum illud corpusculum fuerit,
 tu mane praedicans miraculum; enarra translationem futuris post-
 modum generationibus; spiritum quidem Deiparae supernis cedens
 spiritibus; nobis autem, ceu ex perenni fonte, corpusculo illo, suavi
 quadam fragrantia, sanctimoniam tribuens.

Omnes pariter ad Deiparam accurramus, Patrum chori ac patriar-
 charum, spiritus prophetarum et sacerdotum coetus, apostolorum se-
 natus, populi martyrum, conventus doctorum, animae iustorum,
 sanctorum ordines, dignitas omnis ac aetas, reges et dynastae, prin-
 cipes et subditi, *iuvenes et virgines, senes cum iunioribus, laudate,¹*
supplicate. Dicite Deiparae, dicite: Quam beata domus David, ex
 cuius lumbis, Dei Mater, germinasti. Matres et virgines, eam glori-

¹ Ps. CXLVIII, 12.

ἀειπαρθένον· καὶ νύμφαι προφθάσατε τὴν ἀνύμφευτον ἐν νεάνισι καὶ ἄφθορον, καὶ μόνην ὠδίνων χωρὶς λοχευσαμένην τὸν ἀκατάληπτον. Στεῖραι καὶ χῆραι, κροτήσατε τὴν πεῖραν οὐ γνοῦσαν ἀνδρός, καὶ τῆς ἀπαιδίας τοὺς θεσμούςς ὑπαλλάξασαν. Θυγατέρες, σκιρτήσατε, τὴν παιδοποιὸν ἀφθορίαν προπέμπουσαι. Εὐλογήσατε, ἔθνη· μακαρίσατε, γλῶσσαι· ἄσατε τῇ Μητρὶ τοῦ Θεοῦ, πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς, ἄσατε· ἐξάρξατε μετ' ὧδῆς καὶ κυμβάλων, ἀλαλάξατε, μεγαλύνετε, ψάλατε. Ἄρον, ἄρον, Μαριάμ, τὸ τύμπανον, καὶ τῶν παρθένων προέξιθι. Κίνει τὴν λύραν Δαβὶδ· ἄρον τὴν φωνήν· ὑμνησόν σου τὴν βασιλίδαν· χόρευσον, ὑψώσον * τῆς κινύρας τὰ κρούσματα· ἀλέσον τὰς παρθένους· συναγάγε τοὺς χοροὺς τῶν ἁδόντων· χορείας διάταξαι, ὀπίσω τῆς κλίνης τρεχέτωσαν, πρὸ τῆς κλίνης, μετὰ τὴν κλίνην ἡγεσθώσαν· κύκλω τῆς σοροῦ χορευέτωσαν. Ἰδοὺ γὰρ ἡ νέα τῆς δόξης κιθωτὸς τοῦ Θεοῦ, ἐν ἣ « ἡ στάμνος ἡ πάγχρυσος, καὶ ἡ ῥάβδος Ἀαρὼν ἡ βλαστῆσασα, καὶ αἱ πλάκες τῆς διαθήκης ». Ἰδοὺ τὸ κεφάλαιον περὶ οὗ οἱ χρησιμῶδοι τῶν προφητῶν ἐκεκράγεσαν. Ἰδοὺ ἡ κλίμαξ, ἣν τὰ θεῖα μυσούμενος ὁ Ἰακώβ ἐθεάσατο, περὶ ἣν ἑώρα τοὺς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ ἀναβαίνοντας καὶ καταβαίνοντας, ἥτις ποτὲ ἦν ἡ τοιάδε κατάβασις ἢ ἀνάβασις· αὕτη τῶν οὐρανῶν ἡ πύλη, περὶ ἧς εἶπεν ἐκεῖνος· « Ὡς φοβερὸς ὁ τόπος οὗτος! οὐκ ἔστι τοῦτο, ἀλλ' ἡ οἰκος Θεοῦ. »

*1105

ficatę, quae sola mater ac virgo perpetua est: vosque sponsae, innuptam incorruptamque, atque eam quae sola dolorum expers, Incomprehensibilem illum peperit, praevenite. Steriles viduaeque, eam plausu excipite, quae virum non experta, infecunditatis mutavit leges. Puellae, choros ducite, praeerentes incorruptioni fecundae. Benedicite, gentes; linguae, beatam praedicatę; cantate Dei Genitrici, universae tribus terrae, cantate; auspicamini cum cantico et cymbalis; iubilatę, magnificate, psallite. Tolle, Maria, tolle tympanum, ac virgines ductrix praecedę. Tu, David, lyram move, effer vocem, cantico celebra tuam Reginam; ducito choros, altum * cinyram pulsa, voca virgines, congrega cantorum choros, dispone choreas, currant retro pariter, ac ante lectum; ad lectum ducant, circa loculum agent choreas. Ecce enim nova gloriae arca Dei, in qua urna tota aurea, et virga Aaron quae fronderat, et tabulae testamenti.¹ Ecce caput illud, quod Prophetae vaticinando, clamore praedicarunt.² Ecce scala illa, quam Iacob divina doctus vidit; atque ad eam angelos ascendentes et descendentes,³ quisquis tandem eiusmodi descensus aut ascensus sit. Tu coelorum porta, de qua ait ille: *Quam terribilis est locus iste! Non est hoc aliud quam domus Dei, et ipsa vocabitur porta coeli.*⁴ Ecce

*1106

¹ Hebr. IX, 4.² Isa. VII, 8 s.³ Gen. XXVIII, 12.⁴ Ibid. 17.

καὶ αὕτη ἡ πύλη τοῦ οὐρανοῦ ». Ἴδου τὸ ἱλαστήριον τὸ ἐπὶ τῶν ἁγίων Ἀγίων ἀνατεθὲν τῆς θεομύστου σκητῆς καὶ τῶν ἀδύτων· νῦν μὲν ταῖς Σεραφικαῖς κατασκιαζόμενον πτέρυξι· νῦν δὲ τὰς ἡμῶν ἁμαρτίας διὰ τῆς Ἰησοῦ μυστικῆς ἐποπτείας ἐξιλασκόμενον· οὐκέτι νομικῆς δουλείας ζυγὸς τῷ ἀληθινῷ Ἰσραὴλ ἐπιτίθεται, Χριστοῦ τὴν ἐλευθερίαν ἡμῖν διὰ τῆς ἐν πνεύματι λατρείας ὡς ἐν χάριτι τῷ σώματι ἐκ τῆς Θεοτόκου χειρογραφήσαντος. Οὐκέτι ἀρχιερέων ἐνιαυσιαῖος δρόμος τοῖς ἁγίοις προστρίβεται· αὐτὸς γὰρ « ὁ μέγας ἀρχιερεὺς Χριστὸς Ἰησοῦς, ὁ διεληλυθὼς τοὺς οὐρανοὺς » τῇ προσληφθείσῃ σαρκὶ ψυχὴν ἐχούσῃ τὴν λογικὴν τε καὶ νοερὰν, ὡς ἐν ναῷ τῷ παρθενικῷ μυστικῶς ἁγιάσματι διαπαντὸς ἡμῖν ἐμβατεύων, θυμιᾷ· καὶ θύει, καὶ θύεται· καὶ τὰς ὀλοκαρπώσεις ἀναφέρων, προσάγεται· καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ἁγιάζων ἑαυτόν, ἁγιάζει τοὺς αὐτὸν ἁγιάζοντας. Τοιαῦτά σου, Θεοτόκε, τῆς ὑπερκοσμίου κοιμήσεως τὰ μυστήρια· ταῦτα τῆς ἱερᾶς προπομπῆς τοῦ θεοκηδεύτου σου σκήνους τὰ ἐπιτάφια· ἡ ἐξόδιος ὕμνησις· τὰ πρὸ τῆς ταφῆς, τὰ μετὰ τὴν ταφὴν ὑπομνήματα· τῆς ὑπεραγνώστου μεταθέσεως τὰ προπεμπτήρια. Ταῦτα τῶν περὶ σὲ θείων μυστηρίων καὶ μακαρίων ἐλλάμψεων τὰ δι' αἰνιγμάτων εἰκασματα. Οὐ γὰρ ἐφικνεῖται τι πλεόν ὁ νοῦς ὁ ἡμέτερος τῶν εἰρημένων κατα-

propitiatorium illud ad Sancta sanctorum et in penetralibus divinae mysticaeque arcae depositum,¹ quod modo quidem Seraphinorum pennis obumbretur; modo autem, mystico Iesu adventu, peccata nostra expiet. Haud ultra vero Israëli imponitur legalis servitutis iugum; quod nimirum assertae nobis libertatis litteras servitute illa et cultu in spiritu,² tamquam in charta in Deiparae corpusculo, sua Christus manu descripserit. Haud ultra pontifices annuo cursu habent sancta terrere: ³ ipse enim *magnus ille Pontifex* Iesus Christus, qui assumpta carne, illa, inquam, animam habente rationis et intellectus praeditam, *coelos penetravit*,⁴ tamquam in templum, virginale illud sanctuarium mystice semper pro nobis incedens, adolet; sacrificatque, et sacrificatur; atque holocausta offerens, ipse offertur; ac se pro nobis sanctificans, sanctificat ipsum sanctificantes. Eiusmodi sunt, o Deipara, altissimae tuae Dormitionis sacramenta. Haec pompae sacrae tabernaculi tui cui parentavit Deus epitaphia; haec pro exitu laudatio; haec ante, postque sepulturam monumenta; haec ignotissimae tuae translationis ceu deductionis officia. Hae tuorum sacramentorum beatarumque illustrationum illarum, tenues per aenigmata repraesentationes. Nihil enim amplius habet animus praeter ea quae dixi

¹ II Paral. V, 7.

² Ioan. IV, 24.

³ Hebr. V, 7.

⁴ Hebr. IV, 14.

στοχάσασθαι. Οὗτος ὁ βραχύς σοι παρ' ἡμῶν διεσποῦδασται λόγος· χαριστήριος ὁ αὐτός καὶ ἱκέσιος. Εἰ μὲν τι τῆς σῆς μεγαλειότητος ἔχων ἄξιον, σοὶ τούτου χάρις, τῇ καὶ διδούσῃ καὶ ἀσμενισαμένη τὸ πρόθυμον· εἰ δέ, ὃ πᾶσα παθεῖν ἀνάγκη τοῖς περὶ σοῦ τι λέγειν ἐπιχειροῦσι, κατόπιν φαίνοιτο τῆς ἀξίας, συγγνώσῃ πάντως αὐτὴ τὸ συμπαθὲς ἐκ φύσεως ἔχουσα, τῇ πρὸς τὸν σὸν Υἱὸν καὶ * κηδεμόνα πάντως οἰκείως ἐγγύτητι. Δέξῃ δὲ τοῦτον οἶδ' ὅτι *1108 δῶρον κάλλιστον, ἐκ πενιχρῶν συνταγέντα μοι πόνων. Οὐ γὰρ εἶχον ὃ τι προσοίσω πλέον τῇ πάντων ὑπερεχούσῃ μητρὶ τοῦ λόγου, πλὴν ὅτι λόγον ἐξ αὐτοβόρυτων πηγῶν τῆς ἐν σοί, θεοχαρίτωτε, προχεόμενον χάριτος. Τῆς γέ τοι θείας ἐν ἀγήρῳ μακαριότητι διαγωγῆς ἡ ἔμφρικτος καὶ ὑπεράγνωστός σου κατάστασις, ὡς ἀδιάγνωστος πάντῃ καὶ ἄλεκτος, σιωπῇ τιμάσθω. Δίκαιον γὰρ ὅτι μὴ πρὸς ἡμῶν ἐπιβάλλειν τοῖς κρεῖττον ἢ καθ' ἡμᾶς ἔχουσι, καὶ τῷ ἀλήπτῳ πᾶσαν διατειχίζουσιν ἔρευναν. Σοὶ μὲν οὖν, ὃ πανολβία τρισσάνασσα θεογεννήτρια, ἃ πρὸς ἡμῶν ἐπωφείλετο, τῶν ὑπὸ σοὶ καὶ ταῖς σαῖς πρὸς τὸ Θεῖον εὐπαρρησιάστοις λιταῖς, τοὺς περὶ σὲ κρυφίους στοιχειωθέντων λόγους, τάδε νῦν μετρίως εἰς δύναμιν ἐσχεδιάσται. Ἡμῖν δὲ τίς ἀναλογούσαν τῷ ὕψει καὶ μεγέθει τῶν ὑπερενδόξων περὶ σοῦ νοημάτων ἐμπαρέξει φωνὴν σύμμετρον, καὶ τοῦ λέγειν ἰσχύν; Ἀλλ', ὃ Δέσποινα πάντων ἀνθρώ-

conicere. Hic est brevis ille sermo, quem tibi studio elaboravimus; eumdem grati animi monumentum, et supplicem. Quod si is tua aliquid maiestate dignum habeat, tibi et datrici, et quae habueris acceptum promptum animum, gratias: sin autem, quod plane cuivis tuas res enarrare tentanti accidat, omnino necesse sit, minus pro dignitate videatur, ipsa utique indulgebis, cui omnino, illa ad Filium * et provisorem necessitudinis vicinitate, commiseratio velut a *1107 natura sit. Porro, novi, donum pulcherrimum, ex egenis laboribus meis compositum, acceptum habueris. Non enim aliud omnibus eminenti Sermonis Matri, quam sermonem, ex spontaneis tuae gratiae fontibus, o gratiosa Deo, profluentem, offerendum habui. Caeterum tuae illius divinae conversationis in senii nescia beatitudine, horrendus sane omnemque superans obscuritatem tuus ille status, velut qui nullo modo aut cognosci possit aut enarrari, silentio honoretur. Plane enim iuris est. Non enim est nostrum, ut quae nostram superant facultatem, quaeque incomprehensa, omnino indagari nequeunt, explicare velimus. Haec sane tibi, o ter regina Dei Genitrix, a te tuisque ad Deum efficacissimis precibus, occultos rerum tuarum, quamquam rudius, docti sermones, pro modica nunc facultate, vel minus accurate digessimus. Quis vero congruam sublimitati ac magnitudini eorum quae magnifice gloriosa de te cogitamus vocem praebeat, ac vim dicendi. Sed, o Regina universorum hominum, ipsiusque

πων, καὶ τῆς αὐτοσοφίας καὶ ἐνυποστάτου Λόγου χωρητικῇ τοῦ πρώτου καὶ ἀρχικοῦ καὶ πάντων αἰτίου. Ὡς ζωῆς χορηγὲ καὶ τῶν ζώντων ζωὴ καὶ ζωῆς παραιτία! Ὡς ἁγία, καὶ τῶν ἁγίων ἁγιωτέρα· καὶ πάσης ἁγιαστείας ὑπεράγιε θησαυρέ! Ὡς μερίς, ἡ ἀλύτως οὐ μεριστῶς ἐνώσασα Θεῷ τὸ ἀνθρώπινον! Ὡς βασιλεία τῶν ἀπὸ γῆς χοϊκῶν, ἐκ τῆς ἀνωτάτου δόξης τὸ κράτος ἔχουσα ἀπροσμάχητον! Ὡς τῆς Χριστιανῶν προπύργιον πίστεως, καὶ τῶν εἰς σὲ τὰς ἐλπίδας θεμένων ὑπέρμαχε! Δέχου πρὸς ἡμῶν τῶν τῆς ἀληθείας τὸ φῶς διὰ σοῦ δεξαμένων, τὰ ἐξ ἀμυδρῶν εἰκόνων ἡμῶν ὡς ἐφικτὸν μυστικῶς θεωρηθέντα σεμνολογήματα. Ἡμῖν δὲ τοῖς εἰς σέ, Θεομῆτορ, καλλυνομένοις, ταύτην ἀντιδίδως τοῦ μικροῦ τούτου τὴν ἀμοιβήν, ἵν' ἔχοιμεν θησαυρῶν πάντων καὶ πλούτου πολυτελοῦς τιμαλφεστέραν καὶ λαμπροτέραν, τὴν σὴν πρὸς τὸν σὸν Υἱὸν καὶ ἡμέτερον Δεσπότην, καὶ Βασιλέα, καὶ Θεόν, καὶ Κύριον, ἱκέσιον δέξιν· δι' ἧς ἀμαρτάνοντες, τὸ Θεῖον ἐξιλοῦμεθα· καὶ κατορθοῦντες, χρηστότερον ἑαυτοῖς ἐπισπώμεθα δι' ἣν ὅπλα βαρβάρων βέλη νηπίων ἡγούμεθα· καὶ δόρυ, καὶ κράνος καὶ τόξου βολίς, ἀνήνυτα μένει καὶ ἀπρακτὰ· καὶ τέλος, δι' ἧς ἅπαν Χριστιανοῖς ἀγαθὸν κατορθοῦται, καὶ ἡ πρὸς τὸ Θεῖον ὁμοίωσις. Ἐχεις, ἀγαπητέ, τοῦ μυστηρίου τὸν λόγον, εἰ καὶ παρὰ πολὺ τῆς ἐλπίδος λειπόμενον· τῆς γ' οὖν προθυμίας τῆς ἡμετέρας οὐκ ἐνδεέστερον. Τὸν δὲ μυστικώτερον καὶ ὑψηλότερον, ζητήσεως ἀντὶ παρ' αὐτοῦ

per se Sapientiae et Verbi subsistentis, capax: primae, inquam, illius, et principis, ac omnium causae! O vitae subministratrix, vitaque viventium, ac auctrix vitae! O sancta, et sanctior sanctis, sanctissimeque totius sanctitatis thesaure! O dividuum, non quae dividue, sed quae insolubili vinculo, humanum genus unieris Deo! O terrenorum regnum, insuperabili a superna gloria, potestate praeditum! O Christianae fidei propugnaculum, eorumque propugnatrix, qui in te spem posuerunt! Suscipe a nobis, qui per te suscepimus veritatis lumen, quae tua, ut licuit, praeconia, ex obscuris imaginibus mystice contemplati sumus. Tu porro, in te gloriantibus nobis, o Deipara, id modici huius laboris praemium retribueris; ut nimirum, thesauris omnibus pretiosisque opibus splendidiorem pretiosioreque, tuam ad Filium tuum, Dominumque nostrum ac Regem, Deumque et Dominum orationem supplicem praeberis; qua et peccantes, Deum placaturi simus: et ex virtutis ratione agentes, benignius conciliaturi: qua barbarorum arma, sagittas parvulorum simus existimaturi: et qua sit futurum, ut hasta, galea, ac missa tela, inutilia ac inefficacia maneant: qua denique bonum omne Christianis recte geratur, et concilietur Dei similitudo. Habes, dilecte, sacramenti rationem, ac quamquam plurimum ab ipso deficiat, haud tamen minus habet quam pro alacris animi facultate. Abstrusio-rem autem ac sublimio-

τοῦ διὰ σὲ κενωθέντος Λόγου, καὶ σαρκὶ παχυνθέντος, καὶ ὅλον ἑαυτῷ σε διὰ φιλανθρωπίαν ἐνώσαντος. Οὐ χεῖρον δὲ εἰπεῖν, καὶ ἐνανθρωπισθέντος· ἔν' ὅλον σε θεοποιήσῃ τῷ πνεύματι, καὶ ἐνδαπανήσῃ τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι, καὶ χαμθὲν ἑαυτῷ συνυψώσῃ σε, καὶ τοῖς πατρικοῖς ἐγκαθιδρύσῃ σε θώκοις· πρὸς ὃν αἰὲ διὰ βίου καὶ θεωρίας καθαρᾶς ἀνάγου, θείοις ἐμπολιτευόμενος καὶ λόγοις καὶ ᾗθεσι· Θεόν τε ὁρῶν ὅσον ἐφικτόν, καὶ ὁρώμενος· ὃν καὶ τρανοῦσθαί σοι αἰὲ ταῖς κατὰ θεωρίαν ἐλλάμψεσι ἐπείγου, καὶ ταῖς κατ' ἀρετὴν ἀναβάσειςιν, ἔν' ἀμφοτέρωθεν ἐκ πράξεως δὴ λέγω καὶ θεωρίας, ἄρτιος εἶης καὶ πάγιος· εἰς ἄνδρα τελῶν πληρέστατον, * «εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ Χριστοῦ». Ὡς ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. *1109

CANONES ET TRIODIA¹

1860 ² Τὴν σύλληψιν σήμερον, θεόφρον Ἀννα, τὴν σὴν ἐορτάζομεν, ὅτι τὴν χωρήσασαν τὸν μηδαμοῦ χωρητόν, συνέλαβες, στερωτικῶν ἀπολυθεῖσα δεσμῶν. [...] PG 97, 1305

Ἡ Ἀννα ἡ ἐνδοξος, νῦν συλλαμβάνει ἀγνήν, τὴν τὸν ἄσαρκον συλλαβοῦσαν Κύριον τὸν ὑπεράγαθον. Καὶ τίκτειν μέλλει, τὴν σαρκὶ μέλλουσιν τίκτειν Χριστόν. 1308

rem rationem sermonemque, ab ipso illo Sermone quaesieris, qui se tui causa exinanivit, et carne incrassavit, totumque se tibi, impensiori illo amore in hominum genus, univit: nec minus apte dicatur, hominem fecit; quo te totum spiritu Deum faceret, ac, quod deterius est, meliori absumeret, teque humi abiectum, una secum exaltaret, ac in paternis sedibus constitueret: ad quem semper vita et * contemplatione munda subvehere, in divinis et sermonibus et moribus versans; ac Deum, quantum liceat videns, eique vicissim visus, quem et tibi continuae contemplationis fulgoribus, virtutisque ascensibus declarari contendas; ut utrinque, ab actione, inquam, et contemplatione, perfectus et firmus sis, in virum plenissimum provectus, *in mensuram aetatis Christi*.³ Cui gloria et potestas in saecula saeculorum. Amen. *1110

1860 ² Tuam hodie, religiosa Anna, celebramus Conceptionem; quod absoluta sterilitatis vinculis eam utero conceperis, quae eum potuit capere, qui nusquam capi potest. [...] PG 97, 1306

Eam hodie Anna gloriosa concipit; quae ipsa incorporeum optimum Dominum, postmodum concepit; ac carne parituram Christum, paritura est. 1307

¹ Canones, Triodia et Troparia *Andrae* Cretensis ex variis libris graecis liturgicis eruta sunt. Non omnia sunt *Andrae*.

² Die IX decembris: Conceptio S. Annae.

³ Eph. IV, 13.

- PG 97, 1308 Τὸ ὄρος τὸ ἅγιον, ἕπερ προεῖδε προφήτης ἐν πνεύματι· ἐξ οὗ λίθος τέτ- 1861
μηται, τοὺς τῶν εἰδώλων βωμοὺς συντρίψας σθένει θεϊκῷ, σὺ εἶ, Παρθένε
ἀγνή.
- PG 97, 1308 [...] Ἐν παραδείσῳ εὐχομένης σου, τῆς φωνῆς ἀκούει ὁ Ὑψιστος, Ἄννα 1862
θεόφρον, καὶ καρπὸν τῆς κοιλίας σου δίδωσι, παραδείσου τὴν ἀνοίξασαν τὴν
θύραν τῆς χάριτος.
Τὸ κατὰ νόμον ἐκτελέσασα, καὶ Θεῷ ἀμέμπτως δουλεύσασα, κυοφορεῖς
τὴν ἀληθῆ Νομοδότην κυήσασαν, Ἄννα πάνσεμνε. Διό σε οἱ πιστοὶ μακα-
ρίζομεν.
- PG 97, 1308 Τῆς στειρουούσης διανοίας μου, ἀκαρπίαν πᾶσαν ἀπέλασον, καὶ καρπο- 1863
φόρον ἀρεταῖς τὴν ψυχὴν μου ἀνάδειξον, παναγία Θεοτόκε, τῶν πιστῶν ἡ
βοήθεια.
- PG 97, 1308 Χορὸς προφητικὸς προεκήρυξε πάλαι τὴν ἄμωμον, ἀγνήν, καὶ θεόπαιδα 1864
κόρην, ἣν Ἄννα συνέλαβε, στεῖρα οὖσα καὶ ἄγονος· ταύτην σήμερον ἀγαλ-
λιάσει καρδίας μακαρίσωμεν, οἱ δι' αὐτῆς σεσωσμένοι, ὡς μόνον πανάμωμον.
- PG 97, 1309 Παρθένε Θεοτόκε, ἀμόλυντε σκηνή, μολυνθέντα πταίσμασι καθάρισόν με 1865
νῦν, τῶν οἰκιρμῶν σου καθαρωτάτοις ῥάνισι, καὶ δός μοι χεῖρα βοηθείας,
ἵνα κράζω· Δόξα σοι, ἀγνή, θεοδόξαστε.
- PG 97, 1309 Ἐκ ῥίζης ἡ βλαστήσασα Δαβὶδ καὶ Ἰησοαί, Ἄννα νῦν βλαστάνειν ἀπάρ- 1866
-
- PG 97, 1307 Tu casta Virgo, mons ille sanctus es, quem in spiritu propheta 1861
praevidit; ¹ ex quo lapis ille praecisus est, qui divino robore idolorum
aras contrivit.
- PG 97, 1307 [...] Precante te, pia Anna, in horto, vocem audit Altissimus, 1862
ventrisque fructum, eam tribuit, quae horti gratiae portam aperuit.
Legalibus consummatis, pudicissima Anna, atque ubi Deo sine
crimine servires, eam utero gestas, quae verum utero Legislatorem
gestavit; eoque fideles beatam te dicimus.
- PG 97, 1307 Tu, sanctissima Deipara, adiutrix fidelium, omnem ab sterili 1863
mente mea depelle infecunditatem, ac animam redde virtutibus fe-
racem.
- PG 97, 1307 Chorus olim propheticus eam praedicavit, quam Anna sterilis 1864
infecundaque intemeratam, castaque ac divina progenie puellam, con-
cepit. Hanc hodie, ceu solam immaculatissimam, omnes nos per eam
salutem consecuti, cordis exultatione beatam dicamus.
- PG 97, 1310 Virgo Deipara, impollutum tabernaculum: nunc me, mundissimis 1865
tuarum miserationum stillis emunda, peccatis pollutum: manumque
porrige adiutricem, ut clamem: Tibi gloria, o casta, a Deo glorificata.
- PG 97, 1310 Quae ex Davidis ac Iesse radice Anna germinavit, nunc primum 1866

¹ Dan. II, 35.

χεται τὴν θείαν ῥάβδον, τὴν βλαστήσασαν τὸ μυστικὸν ἄνθος, Χριστὸν τὸν πάντων κτίστην.

1867 Νεᾶνιν ἦν συνέλαβον ἐγὼ, προφητικαὶ πόρρωθεν φωναὶ προκατήγγειλαν, PG 97, 1312
ὅρος καὶ πύλην ἀδιόδευτον· περιχαρῶς Ἄννα ἐβόα τοῖς παροῦσι.

Νεφέλην καὶ παράδεισον, καὶ πύλην σε φωτός, τράπεζαν καὶ πόκον γινώσκομεν, καὶ στάμνον ἔνδον μάννα φέρουσιν, τὸν γλυκασμὸν τῷ κόσμῳ, ἄγνη Παρθενομῆτορ.

Πῶς χωρεῖται ἐν γαστρὶ, ἡ χωρήσασα Θεόν; Πῶς γεννᾶται, τὸν Χριστὸν ἡ γεννήσασα σαρκί; Θηλάζει δὲ πῶς, ἡ τὸν Κτίστην γάλα θηλάσασα;

Τῆς δεήσεως ὑμῶν ἐπακούσας ὁ Θεός, γονιμώτατον καρπὸν νῦν δεδώρηται ὑμῖν, πανεύφημοι Ἰωακείμ τε καὶ Ἄννα, σήμερον.

Τὴν ἄγνην περιστερὰν συλλαβοῦσα ἐν γαστρὶ, χαρμονῆς πνευματικῆς ἐπληρώθη, ἀληθῶς προσάγουσα χαριστηρίου ὡδὰς ἡ Ἄννα Θεῶ.

1868 Οὐχ ὥσπερ Εὐα καὶ σὺ σὺν λύπαις τέκεις· PG 97, 1312
Χαρὰν γάρ, Ἄννα, ἔνδον κοιλίας φέρεις.
Ἄμφ' ἐνάτην Μαρίαν Θεομήτορα σύλλαβεν Ἄννα.

divinam illam virgam germinat, quae mysticum germinavit florem, Christum, inquam, conditorem omnium.

1867 Puellam quam concepi, clamabat gaudio Anna coram positis, PG 97, 1311
voces olim propheticae, montem,¹ portamque,² qua non sit transitus, praenuntiavere.

Nubem te,³ hortumque,⁴ et lucis portam;⁵ mensam⁶ ac vellus⁷ cognoscimus, o Dei casta Mater; urnamque,⁸ manna intus mundo dulcedinem, ferentem.

Quomodo utero capitur, quae Deum potuit capere? Quomodo gignitur, quae genuit Christum carne? Qui vero sugit ubera, quae ipsa auctori lac uberibus sugendum praebuit?

Vestris hodie, clarissimi Ioachim et Anna, exauditis precibus, nunc vobis Deus fecundissimum fructum benigne tribuit.

Ubi castam utero columbam Anna concepisset, spiritali impleta gaudio, vere grato pectore, Deo cantica offert.

1868 Non in dolore, sicut Eva, tu paris. PG 97, 1311
In ventre namque, o Anna, gaudium geris.
Nona die concepit Anna Mariam Deiparam.

¹ Dan. II, 34.

² Ezech. XLIV, 2.

³ Isa. XIX, 1 ss.

⁴ Cant. IV, 12 ss.

⁵ Ezech. XLIV, 4 ss.

⁶ Prov. IX, 2 ss.

⁷ Iudic. VI, 37.

⁸ Hebr. IX, 4.

PG
97, 1313

Ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεός, θέλων ἐτοιμάσαι ἑαυτῷ ναὸν ἔμψυχον, καὶ οἶκον ἅγιον εἰς κατοικίαν ἑαυτοῦ, τὸν ἄγγελον αὐτοῦ ἀποστείλας πρὸς τοὺς δικαίους Ἰωακείμ καὶ Ἄνναν, ἐξ ὧν ἠθέλησε προσελθεῖν τὴν κατὰ σάρκα μητέρα αὐτοῦ, προεμήνυσε τὴν σύλληψιν τῆς ἀγόνου καὶ στεῖρας, ἵνα βεβαιώσῃ τῆς Παρθένου τὴν γέννησιν. Ὅθεν συνελήφθη ἡ ἁγία Παρθένος Μαρία καὶ ἐγεννήθη· οὐχ ὥς τινες λέγουσι μηνῶν ἑπτὰ, ἢ χωρὶς ἀνδρός, ἀλλὰ ἐννέα τελείων μηνῶν ἐγεννήθη· καὶ ἐξ ἐπαγγελίας μὲν, ἐξ ἀνδρὸς δὲ συναφείας καὶ σπορᾶς. Ἐγεννήθη δὲ ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου Μαρίας ἀπορρήτως καὶ ἀνερμηνεύτως, ὥς οἶδε μόνος ἐκεῖνος, χωρὶς τῶν τῆς σαρκὸς θελημάτων, καὶ τέλειος ὑπάρχων Θεός, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, καὶ παρ' αὐτοῦ τῆς κατὰ σάρκα οἰκονομίας τέλεια προσελάβετο, καθὼς καὶ τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν ἐδημιούργησε καὶ ἔπλασε τὸ καταρχάς. Ταύτην οὖν τὴν ἡμέραν πανηγυρίζομεν, ὡς ἀνάμνησιν ἔχουσιν τῶν ὑπ' ἀγγέλου δοθέντων χρησμῶν, τὴν ἁγίαν σύλληψιν εὐαγγελισαμένου τῆς ἀγνῆς Θεομήτορος. Οὗς ἔργα ποιῶν, ὁ ἐκ τοῦ μηδενὸς ὑποστήσας τὰ σύμπαντα Θεός, διήγειρε τὴν στειρεύουσαν νηδὺν εἰς καρπογονίαν· καὶ τὴν ἐν ἀπαιδίᾳ τὸν βίον καταγυράσασαν, παιδοτόκον μητέρα παραδόξως ἐργάζεται· ἄξιον πέρας τῆς δικαίας αἰτήσεως τῶν δικαίων ταύτην παρασχόν, ἐξ ἧς αὐτὸς ἔμελλε σαρκοφόρος Θεὸς προσελθεῖν εἰς ἀναγέννησιν τοῦ παντός, θυγατέρα τεκεῖν τοὺς σὺφρονας εὐδοκήσας γεν-

1869

PG
97, 1314

Dominus noster Deusque, animatum sibi templum domumque sanctam qua habitaret, parare volens, misso suo angelo ad iustos Ioachim et Annam, ex quibus suam carne Matrem prodire voluit, infecundae sterilisque conceptionem praenuntiavit, quo Virginis generationem astrueret. Quamobrem concepta est sancta virgo Maria, nataque: non ut quidam dicunt septimo mense, vel sine viro:¹ sed est nata novem completis mensibus: atque ut ex promissione, ex viri tamen coniunctione et semine. Porro est natus ex sancta virgine Maria, arcana et inexplicabili ratione, sicut novit ipse solus, sine carnis voluntate, Deusque ipse perfectus, Dominus noster Iesus Christus, perfectamque secundum dispensationis rationem naturam humanam in se assumpsit, ac qualem a principio condidit. Hanc ergo diem festo conventu colimus, memoriam recolentes editi oraculi ab angelo, qui castae Dei Matris conceptionem annuntiavit: quod Deus oraculum opere implens, qui ex nihilo condidisset universa, vulvam sterilem ad prolis fructum excitavit: eamque, quae orba prole consenuisset, matrem puerperam mirabiliter effecit: dignum terminum iustae iustorum petitionis, eam praebens, ex qua ipse Deus carnem indutus processurus esset: volens, ut ad mundi totius regenerationem

1869

¹ Vide Apocryphum *Librum Iacobi*, cap. IV, 2.

νήτορας Θεοῦ, καὶ ἀνθρώπων μεσίτορας, τὴν πρὸ αἰώνων ἐκ πασῶν γενεῶν γενήσεσθαι προωρισμένην τε καὶ ἐλελεγμένην. Τελεῖται δὲ αὕτη ἡ σύναξις ἐν τῷ σεδασμῷ οἴκῳ τῆς Θεοτόκου, τῷ ὄντι ἐν τοῖς Εὐουράνοις πλησίον τῆς ἀγιωτάτης ἐκκλησίας.

1870

Δαβὶδ ἦν προέφησε βασιλίσσαν, ἰδοὺ γαστρὶ ὑποδέχομαι, ἡ Ἄννα ἐκδοᾷ, καὶ τέξω τὴν πάντων προστασίαν πιστῶν, τὴν τὸν βασιλέα Χριστὸν μέλλουσαν τίκτειν. PG
97, 1313

Ἡ γῆ ἦν κατώκησεν ὁ γῆς Δημιουργός, τὸ σκῆπτρον * τὸ ἅγιον, ἡ νέα κιβωτός· ἡ στάμνος τοῦ μάννα, ἐν νηδύϊ Μητρὸς τῆς αὐτὸν τεκούσης, ἀπάρχεται βλαστάνειν. *1316

Ἡ βάτος ἡ ἀφλεκτος, λυχνία ἡ χρυσή· ὁ ἔμψυχος θάλαμος Κυρίου τοῦ Θεοῦ· ἡ ἐντιμος ῥάβδος, ἐν γαστρὶ τῆς Μητρὸς τῆς αὐτὴν τεκούσης, ἀπάρχεται βλαστάνειν.

Ἦν Δανιὴλ ὄρος μέγα τεθέαται, καὶ Ἰωὴλ γῆν ἁγίαν τεθέαται· πύλην ἀδιόδευτον ἄλλος ἦν προεφήτευσεν· ἐσφραγισμένην πηγὴν καὶ θεῖον πόκον, τὴν Θεοτόκον Παρθένον ὑμνήσωμεν.

Ἡ πορφύρις ἡ τὸ ἔριον βάψασα τῆς ἀπορρήτου τοῦ Λόγου σαρκώσεως·

sapientes illi, Dei parentes, ac hominum sequestri, puellam gignerent, quae ante saecula, ex omnibus generationibus, futura praefinita erat atque electa. Agitur autem collecta haec in venerabili Deiparae domo, quae in Eburanis, prope sanctissimam ecclesiam sita est.

1870

Quam David praedixit reginam,¹ exclamat Anna, ecce suscipio utero; sumque fidelium universorum praesidium paritura: ipsam, inquam, parituram regem Christum. PG
97, 1314

Terra quam inhabitavit terrae auctor, sceptrum * sanctum, nova *1315
arca manna habens, nunc primum in suae Genitricis germinat utero.

Rubus incombustus, candelabrum aureum, Domini Dei thalamus animatus, pretiosa virgo, nunc primum in suae Genitricis germinat utero.

Quam Daniel² montem magnum vidit; Ioëlque terram sanctam aspexit;³ quam alius portam prophetavit impertransibilem;⁴ fontem signatum⁵ ac divinum vellus,⁶ Deiparam Virginem canticis celebremus.

Murex, quo arcanæ Verbi incarnationis lana infecta est: altare

¹ Ps. XLIV, 10.

² Dan. II, 34.

³ Ioël III, 17 ss.

⁴ Ezech. XLIV, 2.

⁵ Cant. IV, 12.

⁶ Iud. VI, 37.

τὸ θυμιατήριον τὸ χρυσοῦν, ἡ τράπεζα ἐν ᾗ ὁ ἄρτος Χριστὸς ἐναπετέθη, ἡ Θεοτόκος Παρθένος δοξάζεται.

Ἡ τοῦ Θεοῦ Σοφία οἰκοδομεῖ τὸν ἑαυτῆς οἶκον ἐκ στείρας νηδύος, τὴν Θεοτόκον Μαρίαν, ἣν μακαρίσωμεν πᾶσαι αἱ γενεαὶ κατὰ χρέως.

PG 97, 1316 Θεοκυῆτορ Μαρία, τῶν γηγενῶν εὐκληρία, ἁμαρτωλῶν προστασία, Χρι- 1871
στιανῶν ἐλπίς μόνη, καὶ κοσμικὴ προμήθεια, ῥῦσαι πυρὸς ἀπειλῆς με. [...]

1320 Σὲ τὴν ἄσπιλον ἀμνάδα, τὴν τὸ ἔριον Χριστῷ μόνην ἐκ κοιλίας σου προ-
σαγαγοῦσαν τὴν ἡμῶν οὐσίαν, πάντες ἐκ τῆς Ἀννης τικτομένην σε ὕμνοις
γεραίρομεν.

PG 97, 1320 Εὐλόγημένη ἡ καρδία σου, σῶφρον Ἀννα· καρπὸς γὰρ ἦνθησε παρθε- 1872
νίας, τὴν ἀσπόρως τὸν τροφέα τῆς κτίσεως τεκοῦσαν, καὶ λυτρωτὴν Ἰησοῦν.

PG 97, 1320 ¹ Σέ, μακαρίζει Ἀειπαρθέne, πᾶσα κτίσις, ἐξ Ἀννης σήμερον γεννηθεῖσαν· 1873
τὴν ἐκ ῥίζης Ἰεσσαὶ ῥάβδον ἄχραντον, τὸ ἄνθος Χριστὸν βλαστήσασαν.

Σὲ ἀνωτέραν πάσης κτίσεως, Θεοτόκε, δεικνύων, ἄχραντε, ὁ Υἱός σου·
τὴν ἐξ Ἀννης μεγαλύνει σου γέννησιν, καὶ πάντας εὐφραίνει σήμερον.

Ἀνατραφεῖσα εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων, Παρθέne ἄχραντε Θεοτόκε, ἀνω-
τέρα ἐδείχθης τῆς κτίσεως, ἡ τὸν Κτίστην σαρκὶ κυήσασα.

aureum; mensa, qua panis Christus depositus est, Dei Genitrix Virgo, gloria effertur.

Sibi Dei Sapientia, ex sterili utero, Deiparam Mariam, domum extruit; eam omnes merito generationes dicamus beatam.

PG 97, 1315 Quae Deum, Maria, concipis, terrigenarum gloria, peccatorum 1871
tutrix, una Christianorum spes, mundique cura, ab ignis me diris libera. [...].

1319 ¹ Agnam te immaculatam, quae sola de tuo utero, lanam Christo, 1872
humanam nimirum substantiam contulisti; te, inquam, Annae prolem, omnes canticis honoramus.

PG 97, 1319 Benedictum cor tuum, sapiens Anna; quippe floruit virginitatis 1872
fructus; eam nimirum, quae creaturae altorem redemptoremque Iesum sine semine genuit.

PG 97, 1319 Te, Virgo perpetua, ex Anna hodie genitam, creatura omnis bea- 1873
tam dicit: te, inquam, quae virga, ex radice Iesse intemerata, Christum florem germinare merueris.

Omni, te, creaturae eminentem, extendens tuus Filius, intemerata Deipara, tuam ex Anna nativitatem magnificat, ac omnes hodie gaudio recreat.

Enutrita in Sanctis sanctorum, intemerata Virgo Deipara, creatura omni sublimior evasisti, quae Creatorem carne concepisti.

¹ Die VIII septembris: Nativitas SS. Deiparae.

- 1874 Τὸν Φωτοδότῃν καὶ Ἀρχήζων τῶν ἀνθρώπων τεκοῦσα, ἄχραντε Θεοτόκε, ἀνεδείχθης θησαυρὸς τῆς ζωῆς ἡμῶν, καὶ πύλη τοῦ ἀπροσίτου φωτός. PG 97, 1321
- 1875 Τὴν πάνσεπτον γέννησιν τῆς Θεοτόκου, ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις δοξολογοῦντες πιστοί, τὸν Θεὸν τὸν ἄψευστον, τὸν τῷ Δαβὶδ προομώσαντα καρπὸν ἐκ τῆς ὁσφύος παρασχεῖν πίστει προσκυνήσωμεν. PG 97, 1321
- Διήνοιζας, Κύριε, τὴν μήτραν Σάρβας, καρπὸν ἐν γήρᾳ τὸν Ἰσαὰκ παρασχών. Ὁ αὐτὸς καὶ σήμερον τῇ εὐσεβεῖ Ἀννῇ δέδωκας, Σῶτερ, ἐκ μήτρας γόνιμον καρπὸν, ἄσπιλον μητέρα τὴν σὴν.
- 1876 Ἀχραντὸς σου ἡ γέννησις, Παρθένε ἄχραντε· ἄφραστος καὶ ἡ σύλληψις καὶ ἡ ὠδὶς· ἄρρητος ὁ τόκος σου, νύμφη ἀνύμφευτε· Θεὸς γὰρ ὅλος ἦν ὅλον φορέσας ἐμέ. PG 97, 1321
- Σήμερον εὐφραινέσθωσαν ἀγγέλων τάγματα· ἄσμασι χορευέτωσαν οἱ ἐξ Ἀδάμ· ἐτέχθη γὰρ ῥάβδος τὸ ἄνθος βλαστάνουσα Χριστόν, τὸν μόνον Λυτρωτὴν τοῦ Ἀδάμ.
- Γέγονεν ἡ κοιλία σου ἁγία τράπεζα· ἔμεινεν ἡ ἀγνεία σου, ὥσπερ τὸ πρὶν αἰνίης, Παρθένε· Χριστὸς γὰρ ὁ ἥλιος ὡς ἐκ παστοῦ νυμφίος ὥφθη ἐκ σοῦ. 1324
- Ῥυνοῦμεν τὴν ἁγίαν σου γέννησιν· τιμῶμεν καὶ τὴν ἄσπορον σύλληψιν

- 1874 Quae, intemerata Deipara, luminis Largitorem, ac Auctorem vitae humanae pepereris, nostrae facta es thesaurus vitae, portaque inaccessibilis luminis. PG 97, 1322
- 1875 Perquam venerabilem Deiparae nativitatem, nos psalmis ac canticis, fideles, glorificantes; veracem Deum, qui iuravit fore¹ ut Davidi fructum ex lumbis praeberet, fide adoremus. PG 97, 1322
- Aperuisti, Domine, vulvam Sarae,² praebens Isaac fructum in senectute: sed et hodie, ipse Salvator, fecundum vulvae fructum, immaculatam tuam Matrem, dedisti piaē Annae.
- 1876 Intemerata est tua nativitas, Virgo intemerata; conceptio partusque ineffabilis, mirabilis tuus fetus, innupta sponsa: quippe Deus totus me totum gestans, erat. PG 97, 1322
- Laetentur hodie angelici ordines; choros ducant consertis canticis Adae posterī: nimirum virga partu edita est, quae florem Christum, Adae unicum Redemptorem sit germinatura.
- Factus est tuus uterus mensa sacra: mansit tua castitas, Virgo, velut a principio inviolata. Christus enim sol, ceu sponsus e thalamo, ex te conspicuus prodiit.³ 1323
- Tuam sanctam canimus nativitatem: sed et tuam, sponsa Deo,

¹ Ps. CXXXI, 11.² Gen. XXI, 2.³ Ps. XVIII, 6.

σου, νύμφη Θεόνυμφε καὶ παρθένε· σκιρτῶσι δὲ σὺν ἡμῖν ἀγγέλων τάξεις καὶ τῶν ἁγίων ψυχαί.

Χρυσοῦν θυμιατήριον γέγονας· τὸ πῦρ γὰρ ἐν γαστρί σου ἐσκήνωσεν ὁ Λόγος ἐκ Πνεύματος τοῦ ἁγίου, καὶ ἐν ἀνθρώπου μορφῇ ἐκ σοῦ ὠράθη, Θεογεννῆτορ ἁγνή.

Ἰωακεὶμ καὶ Ἄννα ὀνειδισμοῦ ἀτεκνίας, καὶ Ἀδὰμ καὶ Εὐὰ ἐκ τῆς φθορᾶς τοῦ θανάτου ἡλευθερώθησαν, ἄχραντε, ἐν τῇ ἀγίᾳ γεννήσει σου. Αὐτὴν ἐορτάζει καὶ ὁ λαός σου ἐνοχῆς τῶν πταισμάτων λυτρωθεὶς, ἐν τῷ κράζειν σοι· Ἡ στεῖρα τίκτει τὴν Θεοτόκον, καὶ τροφὸν τῆς ζωῆς ἡμῶν.

Σὺ μόνη Θεὸν ἔτεκες, παρθένε μετὰ τόκον· σὺ τὴν φύσιν ἐκαίνισας τῷ τόκῳ σου, Μαρία, σὺ τὴν Εὐὰν ἔλυσας τῆς πρωτογόνου ἀρᾶς, θεογεννῆτορ ἁγνή.

PG
97, 1324
*1328

Ὁ ποιήσας παράδοξα τῇ στειωθείσῃ γαστρί· ὁ ἀνοίξας Ἄννης ἄγονον 1877
μήτραν, καὶ καρπὸν αὐτῇ *δοὺς. Σὺ Θεὸς ἅγιος· σὺ Υἱὸς τῆς Παρθένου· σὺ ἐκ ταύτης σάρκα προσελάβου τῆς ἀειθαλοῦς Παρθένου καὶ Θεοτόκου.

Ὁ σφραγίζων τὴν ἄδυsson καὶ ἐξανοίγων αὐτήν· ὁ ἀνάγων ὕδωρ ἐν ταῖς νεφέλαις καὶ διδοὺς ὑετόν· σὺ ὁ δοὺς Κύριε, ῥίζης ἐκ τῆς ἀκάρπου ἐξανθήσαι Ἄννης τῆς ἀγίας, ἄχραντον καρπόν, τὴν ῥάβδον τὴν Θεοτόκον.

Ὡ καὶνότατον ἄκουσμα· Θεὸς υἱὸς γυναικός! Ὡ ἀσπύρου τόκου· ἄναν-

sponsa virgoque, honori habemus sine semine conceptionem, saliant vero nobiscum angelici ordines, et animae sanctorum.

Aureum thuribulum facta es; in tuo siquidem utero ignis Verbum habitavit de Spiritu sancto; exque te, casta Dei Genitrix, apparuit humana forma.

Liberati sunt Ioachim et Anna ab sterilitatis probro, Adamque et Eva a corruptione et morte in tua sancta, o intemerata, nativitate. Eam celebrat et tuus populus a peccatorum solutus reatu, tibi que clamat: Parit sterilis Deiparam, ac nostrae nutricem vitae.

Tu sola Deum peperisti, virgo post partum: tu tuo partu, Maria, naturam innovasti; tu, casta Dei Genitrix, primaeva Evam maledictione absolvisti.

PG
97, 1323
*1327

Qui sterili utero mirabilia fecisti; qui vulvam Annae infecundam 1877
aperuisti, ac ei dedisti fructum; * tu Deus sanctus; tu Virginis Filius, tu ex ea, florente semper Virgine Deique Genitrice, carnem assump-
sisti.

Qui signas abyssum, atque aperis; qui aquam in nubibus subvehens, pluviam tribuis; ipse, Domine, e sanctae Annae sterili radice, fructum intemeratum, Dei Genitricem virgam, efflorere fecisti.

O novam maxime auditionem, ut Deus feminae filius sit! O partum sine semine, ut mater sine viro, sitque Deus quod partu editum

δρος μητῆρ, καὶ Θεὸς τὸ τεχθέν! ὦ φρικτὸν θέαμα! ὦ συλλήψεως ξένης τῆς παρθένου! ὦ ἀφράστου τόκου, ὄντως ὑπὲρ νοῦν τὰ πάντα καὶ θεωρίαν!

- 1878 ¹ Σήμερον χαρᾶς εὐαγγέλια, παρθενικὴ πανήγυρις· τὰ κάτω τοῖς ἄνω συνάπτεται· ὁ Ἀδὰμ καινουργεῖται· ἡ Εὐὰ τῆς πρώτης λύπης ἐλευθεροῦται, καὶ ἡ σκηνὴ τῆς καθ' ἡμᾶς οὐσίας τῇ θεώσει τοῦ προσληφθέντος φυράματος, ναὸς Θεοῦ κεχηρημάτικεν. ὦ μυστηρίου! Ὁ τρόπος τῆς κενώσεως ἄγνωστος· ὁ τρόπος τῆς συλλήψεως ἀφραστός. Ἄγγελος λειτουργεῖ τῷ θαύματι· παρθενικὴ γαστήρ τὸν Υἱὸν ὑποδέχεται· Πνεῦμα ἅγιον καταπέμπεται· Πατὴρ ἄνωθεν εὐδοκεῖ, καὶ τὸ συνάλλαγμα κατὰ κοινὴν πραγματεύεται βούλησιν· ἐν ᾧ καὶ δι' οὗ σωθέντες, συνωδὰ τῷ Γαβριὴλ πρὸς τὴν Παρθένον βοήσωμεν· «Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ»· ἐξ ἧς ἡ σωτηρία, Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, τὴν καθ' ἡμᾶς προσλαβόμενος φύσιν, πρὸς ἑαυτὸν ἐπανήγαγεν. Αὐτὸν ἰκέτευε σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν. [...]

PG
97, 1329

³ Ἀχραντε Δέσποινα, Θεογεννήτορ· ἡ ἐλπίς τῶν εἰς σὲ προστρέχόντων, καὶ λιμὴν τῶν ἐν ζάλῃ, τὸν ἐλεήμονα, καὶ Κτίστην, καὶ Υἱὸν σου, ἰλέωσαι κάμοι ταῖς ἰκεσίαις ταῖς σαῖς. [...]

1341

Χαῖρε, θρόνε πυρριμορφε· χαῖρε, λυχνία λαμπαδηφόρε· χαῖρε, ὄρος ἀγία-
σματος· κιβωτὲ τῆς ζωῆς· ἀγίων ἀγία σκηνή.

1348

est! O spectaculum horrendum! O Virginis mirabilem conceptionem! O vere ineffabilem partum, qui plane mentem ac intelligentiam superet!

- 1878 ¹ Gaudii hodie nuntia, virginalis habet festivitas: ima connectuntur summis; renovatur Adam, Eva a primae maledictionis tristitia liberatur, nostraeque substantiae tabernaculum, assumpta conspersione deitate donata, Dei templum efficitur. O mysterium! Nescitur exinanitionis modus; nec conceptionis ratio verbis exprimitur. Angelus miraculo ministrat, uterus Virginis Filium suscipit, Spiritus sanctus mittitur, Pater de supernis complacet, communique consilio commercium initur: in quo ac quo medio salutem consecuti consonis Gabrieli vocibus ad Virginem clamemus: *Ave, gratia plena, Dominus tecum*: ² ex qua salus, Christus Deus noster, assumptam naturam hominum, ad se revocavit. Obsecra ut salutem consequamur animarum nostrarum. [...]

PG
97, 1330

³ Intemerata Domina, Deipara; spes ad te currentium ac tempestate iactatorum portus; mihi quoque, misericordem illum et Creatorem, ac Filium tuum, illi supplex, redde propitium. [...]

1342

Avesis, throne ignite; avesis, candelabrum lampadibus splendens; ave, mons sancte, arca vitae; sanctorum sanctum tabernaculum, ave.

1347

¹ Die XXV martii: Annuntiatio SS. Deiparae.

² Lc. I, 28.

³ Magnus Canon.

- PG
97, 1353 Καὶ τίκεις, καὶ παρθενεὺεις, καὶ μένεις δι' ἀμφοτέρων. Φύσει παρθένος 1879
ὁ τεχθεὶς καινίζει νόμους φύσεως· ἡ νηδὺς δὲ κύει μὴ λοχεύουσα. Θεὸς ὅπου
θέλει, νικᾶται φύσεως τάξιν. « Ποιεῖ γὰρ ὅσα βούλεται ». [...]
- 1373 Ὡς ἔντιμον καὶ ὑπέρτατον θρόνον, ὑμνήσωμεν τοῦ Θεοῦ τὴν Μητέρα
ἀπαύστως, οἱ λαοί· τὴν μόνην μετὰ τόκον, μητέρα καὶ παρθένον.
- PG
97, 1377 Ὡς ἐκ βαφῆς ἀλουργίδος, ἄχραντε, ἡ νοητὴ πορφυρὶς τοῦ Ἑμμανουήλ, 1880
ἔνδον ἐν τῇ γαστρὶ σου, ἡ σάρξ συνεξυφάνθη; ὅθεν Θεοτόκον ἐν ἀληθείᾳ σε
τιμοῦμεν. [...]
- 1380 Ἀσπόρου συλλήψεως ὁ τόκος ἀνερμήνευτος. Μητρός ἀνάνδρου ἄφθορος
ἡ κύησις· Θεοῦ γὰρ ἡ γέννησις καινοποιεῖ τὰς φύσεις· διό σε πᾶσαι αἱ γενεαὶ
ὡς θεόνυμφον Μητέρα ὀρθοδόξως μεγαλύνομεν.
- PG
97, 1397 Ὁ πάντα ποιήσας ἐν σοφίᾳ, Ἰησοῦ, καὶ ὅλον με φορέσας ἐκ Παρθένου, 1881
καὶ ὅλος μένων αἰεὶ ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Πατρὸς· τὸ ἄγιόν σου Πνεῦμα, Χρι-
στέ, ἐπὶ τὸ ποίμνιόν σου, καταπέμψας ὡς Θεός, ἐπισκιάσον ἡμᾶς.
- 1400
*1401 Ἡ μὲν ῥάβδος Μωσέως, καὶ ἡ ῥάβδος Ἀαρών, * ξένην μεταποίησιν, καὶ ὑπὲρ
νοῦν, οἰκονομίαν ἔσχον· σοῦ δὲ ἡ νηδὺς, θεογεννήτρια, τόκον καινίζει καινόν.

- PG
97, 1354 Et parís, et es virgo, manetque utraque praerogativa. Qui na- 1879
tura virgo natus est, novavit leges naturae. Porro gestas uterum,
non suscepto semine. Vincit Deus, ubi est visum, naturae ordinem;
Nam *Quaecumque vult, facit*.¹ [...]
- 1374 Laudemus iugiter, velut gloriosum celsissimumque thronum, nos
populi, Dei Matrem; quae sola post partum, virgo et mater permansit.
- PG
97, 1378 Velut ex murice quodam, o intemerata, intus in utero tuo, spi- 1880
ritalis Emmanuelis purpura illa, caro contexta est: quamobrem te
vere Deiparam honoramus. [...]
- 1379 Conceptionem sine semine sequens partus, inexplicabilis est.
Incorrupta Matris virum nescientis praegnatio: quippe naturas Dei
nativitas innovat: quamobrem tuam generationes omnes, ceu Matris
Deo sponsae, magnitudinem, orthodoxe praedicamus.
- PG
97, 1398 ² Qui universa in sapientia, o Iesu, creasti, meque totum ex Vir- 1881
gine induisti, quique totus in paterno semper manes sinu; tu, Christe,
Spiritus sanctum tuum in tuum ovile divina mittens auctoritate,
nos obumbra et protege.
- 1399
*1402 ³ Moysis quidem virga, nec non virga Aaronis, * mirabiliter mu-
tatae,⁴ maiorem ratione dispensationem habuerunt: at tuus, Dei
Genitrix, novum partum initiat uterus.

¹ Ps. CXXXIV, 6.² Canon in Lazarum.³ Dominica in Palmis.⁴ Exod. IV, 2; Num. XVII, 8.

Σκήνωμα ἄγιον ὦφθης, Παρθένε τοῦ Θεοῦ· ἐν σοὶ γὰρ τῶν οὐρανῶν ὁ βασιλεὺς οἰκήσας σωματικῶς, προῆλθεν ὥραϊος, τὸν ἄνθρωπον ἐν ἑαυτῷ ἀναμορφώσας θεϊκῶς. 1405

1882 Ἡ σύλληψις ὑπὲρ λόγον· ὁ τόκος σου ὑπὲρ φύσιν, Θεογεννήτορ. Ἡ μὲν γὰρ ἐκ Πνεύματος οὐ σπέρματος· ἡ δὲ νόμος φύσεως λανθάνουσα, ὡς ἄφθορος καὶ ὑπὲρ φύσιν πάσης λοχείας· Θεὸς γὰρ τὸ τικτόμενον. PG 97, 1416

1883 Παστὰς ἐπουράνιος, καὶ νύμφη ἀειπαρθένος, μόνη ἐδείχθη· Θεὸν μὲν βασιτάσασα· τεκοῦσα δὲ ἀτρέπτως ἐκ σοῦ σεσαρκωμένον. Διὸ σε πᾶσαι αἱ γενεαὶ ὡς Θεόνυμφον Μητέρα ὀρθοδόξως μεγαλύνομεν. PG 97, 1420

Μόνη ἐχώρησας τὸν Κτίστην τὸν ἴδιον, Θεογεννήτορ, ἐν γαστρί, καὶ σαρκὶ ἐκήσας ἀφράστως, καὶ παρθένος ἔμεινας, μηδὲν τῆς παρθενίας λυμανθείσης. Τοῦτον, ἀγνή, ὡς Υἱόν σου καὶ Θεόν, ἀπαύστως ἱκέτευε ὑπὲρ τῆς ποιμνῆς σου αἰεὶ. 1421

Ἡ ἐν γαστρί σου τὸν Θεὸν ἀπεριγράφτως χωρήσασα, Θεόνυμφε Παρθενομῆτορ ἀγνή, μὴ παύσῃ πρεσβεύουσα ὑπὲρ ἡμῶν, ὅπως διὰ σοῦ ῥυσθῶμεν τῶν περιστάσεων· πρὸς σὲ γὰρ αἰεὶ καταφεύγομεν. 1425

Γέγονεν ἡ κοιλία σου ἁγία τράπεζα, ἔχουσα τὸν οὐράνιον ἄρτον, ἐξ οὗ πᾶς ὁ τρώγων οὐ θνήσκει, ὡς ἔφησεν ὁ παντὴς, Θεογεννήτορ, τροφεύς.

¹ Dei tabernaculum sanctum facta es, o Virgo; in te enim coelum Rex corpore hospitatus, speciosus processit,² totum in se hominem, divina quadam reformans ratione. 1406

1882 ³ Vincit conceptio rationem; tuus partus naturam superat. Fuit illa non ex semine, sed ex Spiritu: hic autem habet naturae leges, velut incorruptus, totiusque parturitionis naturae superior. Quippe Deus est quod partu editur. PG 97, 1415

1883 Sola thalamus facta es coelestis, ac semper virgo, sponsa: quae quidem portaveris Deum, ac sine mutatione ex te incarnatum pepereris. Quare te omnes generationes, velut Matrem, Dei sponsam, fide recta magnificamus. PG 97, 1419

⁴ Sola, Dei Genitrix, Creatorem proprium utero capere potuisti, carneque ineffabiliter peperisti; ac virgo nihilominus, nihil laesa virginitate, mansisti. Nunc tu casta, ceu Filium tuum, Deumque, pro tuo semper indesinenterque, exora grege. 1422

Quae Deum in tuo utero meruisti, Dei sponsa virgoque Mater intemerata, capere, ne pro nobis intercedere desinas, ut per te, velut qui semper ad te confugimus, a calamitatibus efficiamur liberi. 1426

Factus est tuus uterus mensa sacra, coelesti instructa pane, ex

¹ Magna II feria.

² Ps. XVIII, 6.

³ Magna IV feria.

⁴ In diem festum mediae Pentecostes.

- 1433 Θεοτόκε Παρθένε, ἡ τεκοῦσα τὸν Σωτῆρα, ἀνέτρεψας τὴν πρώτην κα-
τάραν τῆς Εὐας, ὅτι μήτηρ γέγονας τῇ εὐδοκίᾳ τοῦ Πατρὸς, βασιτάζουσα
ἐν κόλποις Θεὸν Λόγον σαρκωθέντα. Οὐ φέρει τὸ μυστήριον ἔρευναν· πιστεῖ
μόνη τοῦτο πάντες δοξάζομεν, κράζοντες μετὰ σοῦ, καὶ λέγοντες· Ἀνερ-
μήνευτε Κύριε, δόξα σοι.

IOANNES Euboeensis († ca 749)

SERMO IN CONCEPTIONEM B. V. MARIAE¹

- PG 96, 1461 I. [...] Τί ἐρήσομαι; ἐπιτιμήσω ἑμαυτόν; ταλανίσω τὴν ἑμαυτοῦ ταλαι- 1884
πωρίαν; ἐπίσχω τῶν ἀναβαινόντων ἐν τῇ καρδίᾳ μου μακαρισμῶν περὶ τῆς
πανυμνήτου Θεοδόχου τε καὶ Θεοτόκου καὶ ἀγίας Παρθένου Μαρίας;
- 1464 III. Ἴδου νῦν καλὸν τὸ τοῦ μακαρίου Παύλου ῥητὸν ἀναλαβεῖν, καὶ λέ-
γειν· « Ἴδου νῦν καιρὸς εὐπρόσδεκτος, ἰδου νῦν ἡμέρα σωτηρίας ». Ἴδου Ἰούδας
οἰκτεῖρας τὸν Ἰωσήφ οἰκτεῖρεται· ἰδου Ῥουθὶμ ὁ υἱὸς Ἰακώβ καὶ ὁ τούτου
ἀπόγονος λελύπηκε τὸν ἀπόγονον Ἰούδα. Ἴδου τοῦ ΚΑΪΝ τὸ δῶρον ἀπρόσδε-
κτον. Ἴδου καὶ Ἀβελ δίκαιος μαρτυρεῖται ὑπὸ Θεοῦ ἐν τοῖς δώροις αὐτοῦ·
καὶ ἰδου ἡ αἵτησις καὶ ἐπιθυμία τοῦ Δαυὶδ πεπλήρωται· « Περίελε γάρ, φη-

quo si quis manducat, non moritur, quemadmodum locutus est,² Dei
Genitrix, qui universum alit.

- 1434 ³ Virgo Deipara, quae pepereris Salvatorem, primam Evae evertisti
maledictionem; quippe, Patris beneplacito, Deum Verbum indutum
carnem sinu portas. Non fert sacramentum ut quis scrutetur: fide
sola omnes glorificamus, tecum clamantes atque dicentes: Tibi gloria,
imperscrutabilis Domine.

- PG 96, 1462 I. [...] Quid dicam? Memetipsum redarguam, deplorabo miseriam 1884
meam, atque omni laude dignissimae, sanctae Virginis Mariae, quae
Deum excepit, Deumque peperit, laudes e corde erumpentes cohibebo?

- 1463 III. Ecce nunc decet, illa beati Pauli verba usurpare, ac dicere:
*Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis.*⁴ Ecce Iudas, qui
Iosephi misertus est, misericordiam reportat. Ecce Iacobi filius Ruben,
id est e Ruben prognatus, moleste affligit prognatum ex Iuda. Ecce
donum Caini nequaquam acceptum. Ecce et iustus Abel in donis suis
a Deo testimonium accipit; et ecce Davidis petitio ac desiderium

• PG 97, 913, 916, 917, 1044, 1244, 1304, 1312, 1313, 1316, 1317, 1320,
1321, 1324, 1325, 1328, 1329, 1333, 1336, 1340, 1361, 1368, 1373, 1380, 1385,
1389, 1392, 1393, 1396, 1401, 1404, 1409, 1412, 1413, 1417, 1424, 1428, 1429,
1433, 1436, 1437, 1441, 1488, 1505, 1513, 1520, 1521, 1556, 1557, 1583.

¹ Sermo hic est vere Ioannis Euboeensis. Cf. Lau 171. Halkin mentionem
facit *etiam* Io. Damasceni. Cf. BHG III, 68.

² Io. VI, 59.

³ Die XXIV decembris.

⁴ II Cor. VI, 2.